Coperta de T. BRÂNZÂ

H. M. STANLEY
Comment j’ai retrouve Livingstone Paris Librairie Hachette 1874

Redactor de carte: E. Şişmanian
Tehnoredactor: St. Mihrii
Dal la cujes 23.1X.060.
Bun de tipar 10. XI.060. Tiraj 35.080 ex. Pe semivclină 65 gt. Lm. P şl 5040 ex. Pe velină dc 65 gr. /m.p. Coll de tipar 18. Coli de editură 15,7. FI. 32I84X10B. Com. Edituri! 4723. A. 0847. Pentru bibliotecile mici indicele de clasilicaie 8(A) = R.
Tiparul executat sub com. Nr. 1G56 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN”, Bucureşti – R.P.R.

CUPRINS

	Vag.
Spărgătorul de stânci...	6
Capitolul I	
De la Madrid până la Zanzibar	15
Capitolul II	
Zanzibar	21
Capitolul III	
Organizarea Caravanei	36

Capitolul IV
Bagamoyo 61
Capitolul V
De la Bagamoyo la Simbamuenni 69
Capitolul VI
De la Ungerengeri la Marenga Mhali 108
Capitolul VII
De la Marenga Mhali la Kuihara 144
Capitolul VIII
Observaţii geografice şi etnografice 181
Capitolul IX
In Unyanyenbe 205
Capitolul X
Tot în Unyanyenbe 226
Capitolul XI
De la Kuihara la Mrera 242
Capitolul XII 280
De la Mrera la Ujijl

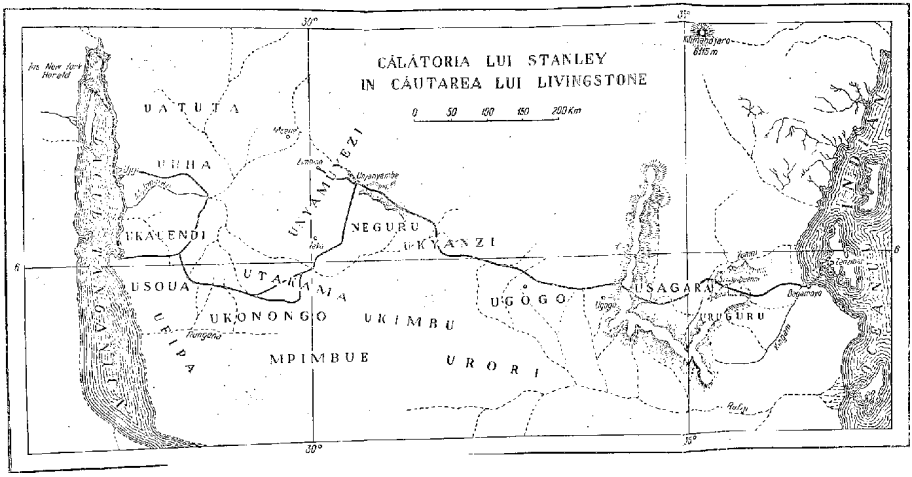

Harla a fost reprodujl dupa ediţia franceză.. Comment j’ai re. Rouv* Livingstone" (Paris, Lilrainc HachetK 1874)

HENRY MORTON STANLEY

CĂLĂTORIE PRIN AFRICA-1871

EDIŢIE PRESCURTATĂ

In româneşte de: EUGEN B. MARIAN

EDITURA TINERETULUI

SPĂRGĂTORUL DE STINCI

Câteodată, progresai intră pe uşă cu spatele înainte: reacţia atomică în lanţ a pătruns în viaţa omenirii sub forma groaznicei explozii de la Iliroşima; descoperirea se datora unor savanţi antifascişti europeni, refugiaţi in S.U.A., care se temuseră ca nu cumva naziştii să capete o asemenea armă înaintea coaliţiei antihitleriste; unde dai şi unde crapă! Şi e oarecum firesc ca intr-o societate ce se bizuie pe exploatare şi proprietate privată multe lucruri să se petreacă de-a-ndoaselea: inventatorul care a năzuit să uşureze viaţa oamenilor se pomeneşte cu invenţia cumpărată şi închisă intr-o casă de bani, tinărul care de mic visează la fapte de eroism e trimis într-un război colonialist pentru o cauză murdară, cel care, pătruns de sinceră milă pentru soarta săracilor, devine un devotat lucrător al organizaţiilor filantropice, nu face decit să slujească la consolidarea orinduirii nedrepte; şi invers, ticăloşii negustori de sclavi, capitaliştii fără scrupule care puneau copiii să le muncească şi 20 de ore pe zi, şi care izgoneau ţăranii de pe păminturile lor, jefuitorii coloniali care făceau să se acumuleze în metropolă bogăţia, civilizaţia, mijloacele tehnice cele mai înaintate, contribuiau astfel, cu toţii, fără voie, la acumularea primitivă a capitalului, pregătind orbeşte elementele necesare pentru răsturnarea vechii societăţi capitaliste, la care ţineau, şi ivirea uneia noi pe care n-o doreau. Nu degeaba Marx scrisese că „abia după o

mare revoluţie socială... abia atunci progresul uman va înceta siă fie asemenea acelui hidos idol păgân care. Nu voia să bea nectar decât din ţestele celor ucişi" *,

1 Marx-fengels, Opere, Ed. Politică, voi. 9, pag. 236.

In aceste linii contradictorii ale dezvoltării sociale se mişcă, cel puţin o vreme, exploratorii: ei caută pentru stăpinii lor noi căi comerciale – Columb nu vrea decit să găsească un nou drum spre Indii şi descoperă noul continent care va purta numele lui Amerigo Vespucci – ei vor să cucerească pentru cetăţile lor păminturi noi, popoare noi, vor să se îmbogăţească, oamenii pe care îi conduc sânt desperados, foşti ocnaşi, oameni fugiţi din mijlocul societăţii civilizate, iar ei înşişi, aceşti exploratori, sânt în acelaşi timp geografi, navigatori, negustori, astronomi, şefi de oaste, poligloţi, diplomaţi, dacă nu cumva şi piraţi, cum a fost celebrul Francis Drake, care izbutise să reunească meseriile de explorator şi tâlhar al mărilor. Plină de ironie, istoria alege astfel oameni din drojdia societăţii laolaltă cu savanţi ai epocii, inşi însetaţi de câştig şi alţii setoşi de aventură, de necunoscut, sau de toate la un loc – şi din această adunătură informă plămădeşte detaşamentele eroice care veacuri de-a rândul făuresc sublima epocă prin care omenirea, până atunci dispersată pe o planetă pe care n-o cunoştea şi împărţită în popoare care se ignorau, ia cunoştinţă de ea însăşi şi de planeta pe care locuieşte.

Această operă sublimă a însemnat totodată un lanţ de mârşăvii, a însemnat târârea în robie a majorităţii popoarelor pământului de către minoritatea concentrată în citeva ţâri dezvoltate. Aceşti conquistato res, care înfruntau

stihiile mărilor şi minia a mii de indigeni, ’au fost în felul lor oameni curajoşi şi au împletit in personalitatea lor contradicţiile tragice al căror instrument erau. Ar fi o probă de ignoranţă sâ-i vedem pe aceşti oameni numai aşa cum s-au descris ei înşişi, învăluiţi într-o aureolă de romantism şi auto-justificare, dar ar fi greşit să vedem în ei numai instrumentul colonialismului; la privirea noastră de azi, din prezent, trebuie să se adauge studierea condiţiilor specifice de atunci, din trecut.

6

Stanley este tocmai o astfel de personalitate complexă: el e îmbibat cu multe din prejudecăţile anglo-saxonului puritan care socoteşte rasa albă superioară şi menită să cucerească lumea, dar în acelaşi timp trăieşte in el un om cu o energie de fier, bine intenţionat, capabil de jertfe, un bărbat curajos; cartea lui, deşi încărcată de amănunte prozaice şi discretă în privinţa persoanei proprii, este de fapt un imn închinat curajului omenesc, energiei, fermităţii în atingerea scopului, stăpânirii de sine. Stanley îşi pune rină pe rind serviciile în slujba colonialiştilor englezi, belgieni, americani, germani, pe urmele acestui aventurier înaintează colonialiştii care fac negoţ cu whisky şi mărgele şi care, imbătând şi ucigând, răpesc independenţa popoarelor africane; totuşi el, el personal, refuză banii ce i se oferă pentru conducerea expediţiei menite să-l regăsească pe Emin-paşa, ba încă subscrie de la el 150 lire sterline; departe de a urmări profitul personal, acest om îşi riscă de zeci de ori pielea pentru a salva tovarăşii săi de expediţie şi nu pregetă să se afunde 60 de zile in inima

celei mai îngrozitoare jungle, pe care abia o străbătuse, ca să regăsească ariergarda expediţiei sale. Mai mult: Stanley nici nu pare a bănui adevăratul caracter al colonialismului şi dă impresia a fi convins de misiunea „civilizatoare” a albilor. Se preface? E sincer? Ii datorăm cititorului citeva coordonate biografice, cu ajutorul cărora să se orienteze mai lesne in acest caracter complex.

John Rowlands, sau Rollant, s-a născut la 28 ianuarie 1841 în Ţara Galilor. Copil din flori, creşte într-unui din acele internate sinistre descrise de Dickens, unde copiii erau bătuţi; toată viaţa va rămâne un om singuratic, aspru, dârz. Rude ale mamei îl ajută să fie rind pe rind pedagog, păstor, băiat de prăvălie, dar de peste tot trebuie să fugă din cauza chinurilor îndurate. Se angajează pe un cargobot, dar, rupt în bătăi de căpitan, care voia astfel să-l determine să renunţe la leafă, debarcă la New Orleans şi se face nevăzut.

7

In noua patrie americană, după numeroase peripeţii, ttnărul e luat ca funcţionar apoi ca fiu adopţia al negustorului Henry Stanley; dar la moartea acestuia, John, in virstă de 20 de ani, rămâne din nou pe drumuri, in războiul de secesiune luptă pentru sudişti – care erau pentru menţinerea sclaviei negrilor – dar după ce e luat prizonier şi i se explică ţelurile războiului, se înrolează în armata nordului; îmbolnăvirea gravă îl împiedică să se bată. Mai tirziu, Stanley va scrie cu revoltă despre război, ca despre un lucru intimau, stupid, dezgustător, deşi el însuşi mai apoi, în junglă, a pus capăt nu unei singure vieţi. Cosaş, marinar pe vase comerciale, apoi de război, ajunge să fie

martor ocular şi participant ai unor lupte şi astfel se face reporter.

Meseria de reporter va juca un rol decisiv in viaţa

lui Stanley. Ca reporter al ziarului „New York Herald” pleacă el in căutarea lui Livingstone. Re porte--I rut din el face ca exploratorul să devină celebru. În-j tr-adevăr, şi înaintea lui Stanley existaseră exploratori scare au smuls din necunoscut largi porţiuni ale Afri-I cii; unii au poate merite mai mari, dar niciunul nu

\ştie să vadă şi să descrie atit de amănunţit cum ştie yeporterul de meserie. Mulţi oameni pleacă pe pământ-Jturi necunoscute, dar puţini au alături, ca Magellan, I un Pigaffeta care să ţină un jurnal viu al expediţiei;

I Stanley este Magellan şi Pigaffeta la un loc. El nu poate atinge nici pe departe farmecul spiritualelor note de călătorie pe care le scrie cultul Heine umblind pe păminturi bătătorite, sau prospeţimea şi caracterul

V senzaţional ai reportajelor exotice ale lui Egon Erwin Kisch; în schimb, el e conştiincios, meticulos, vede atî-tea incit nici n-ar avea nevoie de fantezie. Cu un oarecare Cook, el a coborât fluviul la Platta, în barcă, printre indieni care trăgeau de pe ţărm cu puşca, a mers la Smirna, pe pâmint turcesc, unde a fost jefuit, a urmărit tocmelile dintre generalii yankei şi „pieile-roşii” izgonite de albi de pe pământurile lor, a însoţit expediţia colonialistă britanică din Abisinia, fiind singurul care a apucat să mal comunice, înainte de închiderea telegrafului, ştirea despre sinuciderea negu-sului, a asistat la răscoala din Creta, a trecut prin Grecia şi tocmai era în Spania unde revoluţia o izgonea pe

Isabella de pe tron, când mister Gordon Bennett l-a chemat ta Paris, să-l trimită pe urmele lui Livingstone.

Cartea de fală se concentrează asupra celor 236 zile, în care, plccând din Bagamoyo, Stanley a ajuns până la urmă să-l descopere pe Livingstone, celebrul explorator pe care Europa îl credea dispărut. Spre deosebire de tipul obişnuit al „misionarilor" de care şi-a bătut joc Mark Twain – misionari care umblau cu biblia într-o nună şi cu mitraliera în cealaltă – Livingstone a fost unul dintre puţinii misionari care au reuşit să fie oameni paşnici şi iubiţi de băştinaşi. Semnificativ atât pentru Livingstone, cit şi pentru mult calomniatele popoare ale Africii este faptul că exploratorul a cutreierat ani de zile cu nevasta şi copiii mici zona celor mai diferite triburi sălbatice, fără a păţi ceva, el sau familia. In ultimul său jurnal, Livingstone avea să scrie: „... Ciâld un călător se exprimă cu bunăvoinţă politicoasă, el poate vizita triburile cele mai barbare ale Africii fără ca acestea să se atingă de un fir de păr din capul lui". Livingstone găseşte triburi crude şi înrăite, dar — remarcă el apăsat, în repetate rânduri – asta numai acolo pe unde au mai trecut oameni albi. — Stanley însă, în jurnalul său, nu pare a observa că tocmai coloanele neguţătorilor de sclavi, de mărgele, de ţesături, sânt acelea care au adus neîncredere şi ostilitate faţă de omul alb. Desigur, nu trebuie nici să facem un „rasism de-a-ndoaselea", ca un fel de contrabalans la teoriile rasiale, şi să considerăm că triburile africane şi mai ales mai marii acestor triburi, împăraţii şi vrăjitorii lor, erau toţi nişte îngeraşi; ca orice neam, ei au avut laturile lor tari şi slabe, obiceiuri bune sau proaste,

oameni pozitivi sau nu, exploataţi şi exploatatori, dar sensul principal e că opera de „civilizare” in care credea Stanley a adus o mize I

rle, o exploatare, o înjosire a oamenilor şi o mortalitate cum nu cunoscuseră niciodată popoarele Ajricii şi omenirea.

Dacă exploatarea Africii va fi urmată de sute de tomuri asupra mentalităţii omului primitiv, asupra celui mai vechi folclor al omenirii, a obiceiurilor tribale etc., Stanley, acest american cu spirit practic, nu e prea preocupat de psihologia africanilor decât din punctul de vedere care îl interesează pe el: cât cară în spinare, dacă nu cumva îl fură, ce tribut iau şefii triburilor pe lingă care trece. Scrâşnind din dinţi pentru fiecare cot de pânză pe care trebuie să-l dea, Stanley nici nu pare a bănui să fi auzit că şi regii şi guvernele civilizatelor state europene percep vamă de tranzit – ba încă obţin sume mult mal serioase decât mărgelele şi pânza coloratá; după şefii de trib şi după slujitorii săi cam leneşi şi fricoşi – de fapt ei nu erau însufleţiţi de acelaşi ţel ca omul alb şi era normal să ezite a-şi risca viaţa – el îi judecă pe toţi africanii; dar când singurii doi albi ai expediţiei sale se poartă mai mizerabil decât oricine, nici prin gând nu-i trece să păşească la generalizări. Totuşi, acest rasist îmbibat de prejudecăţi şi care la nevoie foloseşte şl biciul, îşi declară în viitoarele lui însemnări de călătorie o ură sinceră faţă de sclavie, se ataşază de un tânăr negru, iar mai iârziu va duce dorul negrilor. Dar cel mal Izbitor exemplu de neînţelegere îl oferă Stanley in privinţa Iul Livingstone însuşi. Acesta s-a despărţit de familie, s-a izolat de civilizaţie in inima Africii; când Stanley

soseşte la el pentru a-l ajuta să iasă afară din continentul negru, Livingstone refuză, tar când reporterul american îi în-mânează scrisorile copiilor pe care nu i-a mai văzut de ani şi ani, tata Livingstone le pune pe genunchi fără să le deschidă decât după o jumătate de zi. Se pare că acestui misionar i s-a urât de Europa, are motive să ocolească lumea civilizată – dar Stanley nu pare a observa acest lucru, nu se declară intrigat: scopul a fost atins, l-a găsit pe Livingstone, are documente în acest sens – atât şi la revedere, restul nu e treaba lui! Peste ani şi ani, Stanley, intr-o celebră expediţie, va ajunge tot astjel să-l salveze pe Emin-paşa – un medic evreu din Germania, care devenise mina dreaptă a generalului Gordon, ucis în luptele de la Khartum; din toată armata „egipteană" (engleză) au scăpat cu viaţă dour „Emin-paşa" cu oamenii săi, pierduţi undeva în inima Africii. Stanley, cu o expediţie uriaşă finanţată din colecta publică a englezilor, merge să salveze rămăşiţele armatei zdrobite şi să exploreze regiunea în folosul englezilor. El găseşte, spre marea sa mirare, un Emin-paşa care, ca şi Livingstone, nu doreşte să fie salvat; un intelectual şovăitor care ar dori mai curind să rămână unde este, dar pe care energia clocotitoare a lui Stanley aproape că îl ridică pe sus pentru a-l reda „civilizaţiei".

Dar să ne întoarcem la momentul găsirii lui Livingstone. Stanley vânează şi explorează împreună cu acesta lacul Tanganica, vreme de patru luni şi jumătate, apoi o porneşte îndărăt. Anglia civilizată îl primeşte pe eroicul explorator cu răceală, neîncredere, dispreţ; geografii de cabinet caută să-l înfunde pe acest neobrăzat lipsit de titluri ştiinţifice, iar

preşedintele Societăţii regale de geografie declară dispreţuitor că „Nu Stanley l-a găsit pe Livingstone, ci Livingstone pe Stanley”.

După ce asistă ca reporter la războiul colonialist purtat de Anglia pe Coasta de Aur contra ahantişilor, Stanley porneşte o nouă expediţie – finanţată de „Daily Telegraph” şi „New York Herald” – care va dura doi ani şi jumătate şi în decursul căreia Stanley, ajungând din nou la Tanganica, începe să coboare pe râul Lualaba, apoi pe fluviul Congo, şi, 399 de zile după ce părăsise coasta Oceanului Indian, ajunge printr-un gigantic arc la Oceanul Atlantic. E marea expediţie a vieţii lui. Incântat de ţara bogată văzută (complotul din Congo ne arată azi cit e de bogată) englezul Stanley o „oferă” Angliei, dar bătrânul imperiu, încurcat în războaie colonialiste, mai ales în Egipt, nu mai vrea pentru moment un nou bucluc pe

cap; înainte de a asista, ca expert al delegaţiei americane, la o conferinţă convocată de Bismarck pentru „reglementarea” împărţirii coloniilor – nu sântem încă in epoca imperialismului, când împărţirea coloniilor s-a terminat – englezul şi americanul prin adopţie Stanley ajunge să cointereseze regatul Belgiei la „civilizarea” Congo-ului. Cu suma ridicolă de 500.000 de franci, acest om „cumpără” – în nesfir-şlte „tratative” şi lupte – independenţa câtorva sute de şefi de trib care acceptă, pentru băutură sau ca să nu fie măcelăriţi, steagul al cărui înţeles nici nu-l prea pătrund. Ca un Hercule, Stanley îşi tale drum prin junglă, doboară stincile din cale – indigenii l-au

poreclit „Bula matari”, „Spărgătorul de stinci” – înfruntă frigurile, animalele sălbatice, grozăviile unui continent sălbatic – şt doar nu mai e un om tinăr – convins că astfel slujeşte o mare cauză. „Am fost primul care a explorat fluviul Congo – avea el să scrie – şi ar trebui acum să arăt lumii primul importanţa acestui fluviu; să întemeiez pe malurile lui colonii, să le transform pe acestea, conform cu ideile moderne, in state naţionale, unde vor domni dreptatea, legea şl ordinea şi unde va înceta pentru totdeauna crudul negoţ de sclavi”, tată cum a vorbit un om pe urmele căruia drojdia Europei a tras o dâră groasă de singe, alcool şi boli, un om pe urmele căruia s-a înscăunat jaful cel mai neruşinat, ca şi omorul de masă, ca şi o înrobire faţă de care vechiul negoţ de sclavi al câtorva arabi şi albi era un fleac. 50 de ani după Stanley, un alt călător, scriitorul francez Andrâ Gide, va lăsa lumii descrierea iadului care devenise Congo după înscăunarea „dreptăţii, legii şi ordinei” colonialiştilor.

Stanley însă n-ar fi putut desfăşura energia sa de fier, n-ar fi putut înfrunta moartea de sute de ori, n-ar fi fost Stanley, dacă ar fi putut bănui toate acestea, deşi cite ceva e imposibil să nu fi văzut. Propria tragedie a vieţii sale, acest om puritan şi rezervat în scrisul său pare s-o ignoreze: căci Stanley e in permanenţă şi pretutindeni un străin şi un nefericit. In

12

Anglia e sirăin de familie, el, copilul din flori; in America e un sirăin adoptat, un englez; în Africa e un străin ciudat, un alb; Anglia şi Germania refuză serviciile străinului, iar

pentru Belgia el e un agent refuzat de englezi şi obţinut pe gratis. Cind se va întoarce în Anglia, căsătorindu-se, el, exploratorul deprins cu jungla, se va simţi străin între oamenii calmi, pomădaţi şi prefăcuţi ai claselor dominante. Toate încercările de a-l „civiliza” nu reuşesc: i se dă un loc în parlament, îşi face o căsuţă la (ară şi botează toate locurile împrejmuitoare cu nume congoleze, dar se simte înstrăinat, duce dorul Africii aşa cum în mijlocul junglei ducea dorul civilizaţiei şi al albilor. Dar epoca eroică şi mârşavă a descoperirii şi cuceririi lumii s-a terminat, începe epoca imperialistă a reîmpărţirii, „aventura” s-a terminat şi locul ei îl iau calculul de bancă, înarmările şi „politica”; Stanley, după vreo zece ani de şedere cuminte în Anglia, e ucis de inactivitate şi moare în 1904.

In 1958, americanul Thomas Sterling a repetat drumul lui Stanley, scriind o carte apărută în toamna lui I960. Recenzind cartea, revista „Newsweek” a spus, nu fără dreptate: „Numele care mai erau exotice cind Stanley le-a scris şi cind editorii săi le-au citit în manuscris sânt acum prea familiare. Tradiţionala hartă a cărţii de aventuri nu ne mai spune nimic. Nimeni nu mai are nevoie să i se explice unde e Katanga sau Ruanda Urundi”.

Oraşul care-i poartă numele — Stanleyville – a devenit astăzi, aşa cum nu ar fi bănuit niciodată întemeietorul său, centrul cel mai puternic al luptei pentru libertate a poporului congolez; Leopoldville, care poartă numele regelui ce-l finanţase pe Stanley, e capitala acestei lupte. Idolul care nu bea nectar decât din ţeasta duşmanului ucis, colonialismul care a jefuit popoare şi continente, atrăgându-

le însă in circuitul mondial şi săpându-şi singur şi fără voie groapa, agonizează. O stea nouă luceşte deasupra pământului; ţări lipsite de exploatare se înalţă ca slâncile in oceanul lumii vechi, iar popoarele Asiei, Africii, Americii latine, luptă pentru independentă sau pentru consolidarea independentei deja cucerite. Atita timp cit oamenii vor preţui curajul, dirzenia in atingerea scopului, simţul datoriei, curiozitatea insului dornic de a cunoaşte universul, pitorescul lumii şi istoria felului în care a fost descoperită ea – atita vreme cartea şi cărţile lui Stanley vor însemna un document instructiv şi o lectură atrăgătoare.

SERGIU FARCAŞAN

Capitolul I

DE LA MADRID PINA LA ZANZIBAR

J-n ziua de 16 octombrie din anul Domnului 1869, mă aflam la Madrid, în Caile de La Cruz – tocmai mă întorsesem de la Valencia, unde făcusem un reportaj asupra măcelului

săvârşit acolo. La zece dimineaţa, Jacopo îmi aduce o depeşă, în care citesc cuvintele următoare: „întâlnire la Paris, afacere importantă”. Telegrama mi-o trimite James Gordon Bennett junior, directorul ziarului „New York Herald”.

Pun să fie date jos tablourile de pe pereţi, cărţile şi suvenirurile mele sânt înţesate in lăzi, îmi string garderoba: o parte din rufe pe jumătate spălate, altele luate de pe frânghie, pe jumătate usteate. După ce muncim pe brânci două ceasuri, gata – cuferele mele sânt zăvorite şi etichetate.

Expresul pleacă abia la trei, aşa că am vreme să mă duc să-mi iau rămas bun de la prieteni. Unul din ei locuieşte în strada Goya numărul 6, la etajul patru şi este corespondentul câtorva cotidiane londoneze. Are mai mulţi copii, de care m-am legat sufleteşte; sânt prieten la toartă cu Willie şi Charlie. Le place să le depăn firul aventurilor mele, iar mie îmi face plăcere să le povestesc – acum nu-mi mai rămâne să le spun decât un singur cuvânt: „adio”.

La legaţia Statelor Unite am câţiva prieteni cu care simt o adevărată desfătare să stau la taifas. A sosit ceasul să pun capăt şi acestei plăceri.

„Sper că ai să-mi scrii”: „vom fi fericiţi întotdeauna să primim veşti de la d-ta”. De câte ori, in viaţa mea frământată şi rătăcitoare, n-am auzit aceleaşi cuvinte!

Dar un corespondent special, veşnic călător, trebuie să ştie să îndure suferinţa. Asemenea gladiatorului coborit în arenă, el trebuie să fie veşnic gata de luptă, o singură clipă de slăbiciune sau şovăială şi este pierdut. Gladiatorul

merge să intilnească oţelul ascuţit anume pentru a-i străpunge pieptul; reporterul aleargă in intâmpinarea ordinului care-1 poate trimite la moarte. Fie că-i vorba de un ospăţ sau de o bătălie, formula e mereu aceeaşi: „Pregătiţi-vă de plecare”.

La ora trei, eram pe drum. Nevoit să mă opresc la Bayonne, n-am sosit la Paris decit în noaptea următoare. M-am dus direct la Grand-Hotel şi am bătut in uşa domnului Bennett.

— Intră – îmi răspunse cineva dinăuntru. L-am găsit pe domnul Bennett în pat.

— Cine eşti dumneata? mă întrebă dânsul.

— Stanley.

— Aha, da! Ia-ţi un scaun; am o misiune importantă pentru dumneata.

îşi aruncă pe umeri halatul de casă şi-mi spuse, vorbind cu însufleţire:

— Unde crezi că se află acum Livingstone?

— Habar n-am, ca să vă spun drept, domnule I

— Crezi că o fi murit?

— Poate că da, poate că nu.

— Eu unul sânt de părere că trăieşte, că poate fi găsit, şi te trimit în căutarea lui.

— In căutarea lui Livingstone?! Dar asta înseamnă să plec în inima Africii! Chiar la ţinta aceasta vă gândiţi?

— Mi-am pus în gând să pleci să-1 regăseşti, indiferent unde, s<ă aduci toate veştile posibile privitoare la soarta lui şi, cine ştie... poate că bătrânul călător se află la strimtoare! Ia cu dumneata tot ce-i va putea fi de folos.

Fireşte, te vei călăuzi după ideile dumitale personale; fă cum pofteşti, dar găseşte-1 pe Livingstone!

Foarte uimit de acest ordiri care, cu un sânge rece desăvirşit, mă trimitea în necunoscut, ca să caut un om pe care aproape o lume întreagă il socotea mort, am pus următoarea întrebare:

— Aţi chibzuit, domnule, la cheltuiala pe care o va prilejui această călătorie?

— Cit o să coste? întrebă domnul Bennett.

— Burton şi Speke au cheltuit cam între trei şi cinci mii de livre, şi mi-e teamă că o să-mi trebuiască pe puţin două mii cinci sute de livre sterline.

— Prea bine! O să iei mai întâi o. Mie de livre; când le vei isprăvi, o să semnezi o trată pentru încă o mie, pe urmă a treia şi aşa mai departe, dar găseşte-! pe Livingstone.,

Ştiam că, o dată ce domnul Bennett a luat o hotă-rire, nu-i lucru uşor să-l abaţi de la ea. Am crezut totuşi că nu cântărise îndeajuns, pe toate feţele, acest proiect costisitor, şi că trebuie să-l îndemn să-i măsoare temeinic urmările.

— Umblă zvonul – am urmat eu vorba – că dacă tatăl dumneavoastră ar muri, aţi vinde ziarul Herald şi v-aţi retrage din afaceri.

— Cei care au susţinut acest lucru se înşală; in tot New York-ul nu se găsesc destui bani ca să cumpere cineva Herald-ul. Tatăl meu a pus pe picioare un mare ziar; eu vreau să-l fac şi mai mare. Intenţionez să fie un ziar de noutăţi în toată puterea cuvântului. Vreau să ajungă să publice în orice domeniu, tot ce poate interesa publicul, şi asta cu orice preţ.

— In cazul acesta, nu mai am nimic de spus. Trebuie să plec direct in căutarea lui Livingstone?

— Nu; vei asista mai întâi la inaugurarea canalului de Suez. De acolo, o să navighezi in sus pe Nil, fiindcă am auzit că Baker are de gând să plece în Egiptul de Sus; informează-te cit mai pe larg asupra expediţiei sale. Urcând fluviul spre izvoare, să descrii tot ce este mai interesant pentru turişti şi să ne alcătuieşti un ghid, un ghid practic, să spui tot ce merită să fie văzut şi în ce chip se poate vizita.

După asta, ai face bine să te duci la Ierusalim; se zice că acolo face descoperiri importante căpitanul Warren; pe urmă vei pleca la Constaniinopol, uncie te vei pune la curent asupra neînţelegerilor existente intre kediv şi sultan.

După aceea, ia să ne gindim puţin. Mda, vei da o raită prin Crimeea şi vei vizita cimpurile de bătălie din ţinut, pe urmă să o ţii tot de-a lungul Caucazului, pină la Marea Caspică; se spune că o expediţie rusă se pregăteşte de plecare in Kiva. Apoi te vei îndrepta spre India, străbătind Persia; vei putea să trimiţi o corespondenţă interesantă din Persepolis. In drum o să treci prin Bagdad; scrie-ne ceva despre calea ferată din valea Eufratului; iar când vei ajunge în India, imbarcă-te pe un vapor, ca să dai de urma lui Livingstone. Pină atunci vei afla, probabil, că este in drum spre Zanzibar; dacă nu, du-te in interiorul continentului şi caută-1 pină ce dai de dânsul. Informea-ză-te asupra descoperirilor lui. In sfirşit, dacă a murit intre timp, adu-ne dovezi sigure asupra morţii lui. Şi acum, noapte bună şi Domnul să te aibă în pază.

— Noapte bună, domnule! Voi face tot ce stă în puterea

unei făpturi omeneşti– am adăugat – şi Dumnezeu să-mi însoţească paşii in misiunea pe care o am de îndeplinit.

Am rămas in tovărăşia lui Edward King, ziaristul. Era tocmai omul cel mai nimerit pentru a afla cu cea mai mare bucurie de iniţiativa domnului Bennett şi de însărcinarea ce-o primisem de la dânsul; ar fi fost încântat să înştiinţeze despre treaba aceasta ziarul al cărui corespondent era.

Aş fi fost şi eu la fel de fericit să pot vorbi despre călătoria mea şi să discut cu el diferite posibilităţi, dar nu îndrăzneam să-i dezvălui nimic. Deşi copleşit de uriaşa sarcină ce-mi căzuse pe umeri, trebuia să mă prefac că nu am altă ţintă afară de Egipt.

King mă însoţi până la gară, de unde se lua trenul de Marsilia, apoi ne despărţirăm: el se ducea să citească ziarele la Bowles, pe când eu mă îndreptam spre coasta africană şi mai departe, cine putea să ştie?

Am navigat in susul Nilului şi la Philae l-am văzut pe domnul Higginbatham, mecanicul-şef al expediţiei Baker. În timp ce mă aflam acolo, un francez, un tinăr zurliu, simţindu-şi onoarea rănită din pricina faptului că domnul Higginbatham îl luase drept egiptean, înşelat de fesul ce-1 purta, se hotărî să se dueleze cu pistolul, ca să spele insulta. Am izbutit să împiedic acest duel şi mi-am urmat drumul.

La Ierusalim, am avut o întrevedere cu căpitanul Warren, am coborât într-unui din şanţurile săpate de echipa lui şi am văzut acolo vestigiile lăsate de meşterii din Tir pe temeliile templului lui Solomon.

Am vizitat moscheele din Stambul, împreună cu ministrul

rezident şi consulul Statelor Unite. Am cutreierat Crimeea şi câmpurile sale de bătălie, ţinind în mină excelenta lucrare a lui Kinglake. L-am văzut pe Palgrave la Trebizonda; la Tbilisi m-am întâlnit cu baronul Nikolay, guvernatorul civil al Caucazului. La Teheran am fost găzduit de ambasadorul rus şi, după ce in întreaga Persie m-am bucurat de cea mai bună primire, după ce mi-am mâzgălit numele pe unul din monumentele din Persepolis, am sosit în India în luna august 1870.

La 12 octombrie, m-am îmbarcat la Bombay pe Polly, un vas cu pinze ca vai de lume, căruia i-au trebuit 37 de zile ca să ajungă în insula Mauriciu. Con-tramaistrul vasului era un scoţian de obirşie din Leith, pe nume William Lawrence Farquahr. Era un coră-bier încercat şi, socotind că-mi va fi de folos, l-am angajat pentru toată durata expediţiei mele. Urma să primească salariu doar din ziua când vom fi pus piciorul pe coasta Africii.

între insula Mauriciu şi Zanzibar nu există legătură directă – trebuie să te duci în arhipelagul Seyche-lelor. La patru zile după sosirea mea la Mahe – cea mai însemnată insulă din tot grupul – am avut norocul să găsesc loc pe o balenieră americană, aşa că la 6 ianuarie 1871 am debarcat în Zanzibar, însoţit de Parquahr şi Selim, un tinăr arab, pe dare-1 luasem CLI mine de la. Ierusalim, ca tălmaci.

Nu mai scriu nimic despre această îndelungată călătorie, cartea de faţă cuprinzând numai relatarea expediţiei ce-am întreprins în căutarea lui Livingstone. Mărturisesc că este mai degrabă o dare de seamă făcută din fuga condeiului.

Unii au tratat-o drept roman; resping de pe-acum asemenea învinuire, care va cădea de la sine, înainte ca lectorul să fi ajuns la capătul volumului.

în paginile următoare veţi găsi cuvântul „soldaţi”, care necesită explicaţii. Este traducerea literală a cu-vintului „askarii”, nume hindus, ce şi-1 dau singuri băştinaşii din Zanzibar, sau de pe continent, care alcătuiesc escorta călătorilor. Askarii intră în solda oricui îi angajează, n-au niciun fel de legătură cu armata şi-şi iau acest titlu doar fiindcă au şi ei echipament militar.

Am folosit persoana întâi singular, poate mai des decât ar fi îngăduit modestia. Dar nu trebuie să uitaţi că subiectul povestirii II constituie propriile mele aventuri – că, până in clipa când îl voi întilni pe Livingstone, impresiile mele, acţiunile mele, greutăţile prin care trec, sint partea cea mai interesantă din tot ce-aş putea avea de spus.

Se prea poate să fi scris: expediţia mea sau caravana mea; dar de-aci nu rezultă că aş fi avut intenţia de a le trece pe seama mea. Trebuie să se înţeleagă tot timpul că expediţia aceasta a fost organizată de New York Herald, iar eu am fost pur şi simplu însărcinat de către domnul James Gordon Bennett să o conduc, fiind doar mandatarul lui.

Capitolul II

ZANZIBAR

Zanzibarul este una din cele mai bogate insule din Oceanul Indian. Îmi formasem despre ea o idee cu totul diferită de realitate; mi-o închipuiam drept un banc de nisip împestriţat de două-trei mici oaze; ca pe-o zdreanţă de Sahara înconjurată de apa mării, cuib al frigurilor, al holerei, al unor năpaste fără număr şi fără nume.

Cum de-o sluţisem in aşa hal, în imaginaţia mea? Nu izbutesc să pricep nici eu. Citisem despre insulă articole şi cărţi care nu-i er.au de loc defavorabile; totuşi, în mintea mea, ea înfăţişa imaginea unui colţişor al globului, a cărui dispariţie ar fi însemnat o adevărată binefacere pentru omenire.,

Nu sint tocmai sigur, dar cred că impresia mea izvora – împreună cu multe alte idei bizare – din lectura cărţii căpitanului Burton: „Călătorie la marile lacuri”.

Deşi scrisă într-un stil desăvârşit, această carte este pătrunsă de o anumită amărăciune şi cred că in mine s-a scurs o parte din fierea ce-o cuprinde, căci, in timp ce-o citeam, mă vedeam tirit de un funest virtej, către ţinutul frigurilor veşnice, ţinut din care o sinistră presimţire mă vestea că nu mai există întoarcere. Dar. Slavă aurorei care risipeşte groaza unei nopţi de coşmar! Slavă ţie, blândă solie care aduci veşti bune! Te salut, ţărm roditor care îmi spui: „Speră, lucrurile sint rareori atit de rele pe cit ne-au fost zugrăvite!”

Străbatem canalul ce desparte insula de continent, în timp ce mijesc zorile. Păminturile înalte de pe coasta

africană par, în lumina cenuşie a zorilor, o umbră alungită, Insula Zanzibar, aflată pe stingă noastră, la depărtare de o milă, se iveşte incet-incet din vălul său de neguri şi în cele din urmă se înfăţişează cu limpezime privirilor noastre, la fel de frumoasă ca şi cea mai frumoasă perlă a oceanelor. Este un ţinut jos, dar nu plat. Ici şi colo, coline cu contururi' unduioase se înalţă deasupra panaşului cocotieri-lor ce străjuiesc ţărmul, iar la intervale simetrice, cute umbroase arată unde pot găsi răcoare cei care fug de soare. Cu excepţia fişiei de nisip, unde apa verde-găl-buie îşi rostogoleşte murmurind undele, întreaga insulă pare îngropată sub o mantie de verdeaţă.

Câteva daos1 cu pinzele umflate, se-nvârt în sus şi-n jos pe canal. Deasupra zării, către sud, se iţesc catargele câtorva corăbii, în timp ce spre răsărit se string ciorchine de case albe, cu acoperişul plat. Ne aflăm In faţa capitalei insulei; oraş destul de mare şi cu cartiere îndesate unul într-altul, prezentând toate caracteristicile arhitecturii arabe.

Deasupra câtorva din cele mai mari case de pe chei flutură drapelul roşu al sultanului şi cele ale diferitelor consulate. În port se află cinci vase de război: unul englez şi patru zanzibareze. Pe lingă ele mai sint opt vase de comerţ: două americane, unul francez, unul portughez, două engleze şi două germane; în sfirşit, se văd numeroase daos ce vin din Johanna, din Mayotte, Mascat şi Catchi, precum şi bărci arabe fă-cind transporturi între India, golful Persic şi Zanzibar.

Căpitanul Francis R. Webb, ofiţer de marină şi consul al Statelor Unite, m-a primit cit se poate de cordial şi mi-a

oferit ospitalitate deplină. Dacă nu mi-ar fi făcut acest preţios serviciu, m-aş fi văzut nevoit să consimt a-mi găsi adăpost şi hrană în casa Charlet – botezată astfel după numele proprietarului său, un francez cu nasul ca un cioc de corb şi foarte original, grozav de cunoscut de la un capăt la celălalt al insulei pentru mania lui de a-i găzdui pe pribegii fără un go-

1 Bărci arabe cu mai multe punţi în partea de dinapoi, (n.t.)

logan la sufletul lor. Este un om excentric, care prin diferite acţiuni îşi manifestă necontenit bunătatea, deşi şi-o ascunde îndărătul unei frunţi foarte severe. Altminteri, aş fi fost silit să-mi întind cortul pe ţărmul acestei insule tropicale, ceea ce nu era de loc de dorit.

Douăsprezece ore de şedere în Zanzibar m-au făcut să văd că eram de-o ignoranţă totală în privinţa oamenilor şi a stărilor de lucruri din lumea africană. Citisem din scoarţă-n scoarţă pe Burton şi Speke, îmi închipuiam că-i înţelesesem şi că prin urmare mă pă-trunsesem de măreţia şi de dificultăţile acţiunii pe care urma s-o întreprind. Dar tot ce concepusem, bazat pe cărţi, era pur şi simplu ridicol. Idei fanteziste, desfătări îndelung visate, atracţii africane, se spulberară curând şi realitatea îmi apăru în toată cruzimea sa.

M-am plimbat prin oraş, care mi-a lăsat întipărită impresia unui ansamblu de ulicioare întortocheate, de căsuţe albe, de străzi pe care se înşiră clădiri tencuite cu mortar. Am păstrat imaginea umilelor dughene cu firide

adânci, în pragul cărora stăteau oameni cu turbane roşii pe un fundal alcătuit din pinzeturi de bumbac păcătoase: stămburi albe şi neînălbite, stofe într-o singură culoare, vărgate, cadrilate; podele înţesate cu colţi uriaşi; unghere întunecate pline de bumbac brut, de olărie, de cuie, de unelte, de mărfuri de rind şi de tot felul, din cartierul banianilor.

Am păstrat amintirea capetelor lânoase, de pe trupurile încinse, negre sau galbene – oameni aşezaţi în pragul unor cocioabe ca vai de lume, râzând, fle-cărind, tocmindu-se, certându-se într-o atmosferă plină de înfiorătoare miazme, un mişmaş de efluvii de piele, gudron, resturi de legume şi alte gunoaie de tot soiul.

îmi amintesc de marile locuinţe cu aspect solid, cu acoperişuri plate, cu uriaşele lor porţi sculptate, având ciocane mari de aramă, şi de fiinţele aşezate în pragul lor, cu picioarele încrucişate, pândind intrarea sumbră a casei stăpânului; de un braţ de mare nu prea adânc, cu bărci, luntre, daos!? i un ciudat remorcher cu aburi, culcat pe-o rână în nămolul lăsat de mare în urma ei; de o piaţă numită Nazi Moya, unde europenii se târăsc seara cu pas lânced, ca să respire briza; de câteva morminte ale unor marinari, care au rătăcit până aci ca să-şi găsească moartea. Sânt imagini învălmăşite şi schimbătoare, în care abia dacă deosebeam arabii de africani, africanii de baniani, banianii de hinduşi, hinduşii de europeni.

Zanzibarul este Bagdadul, Ispahanul, Istambulul Africii orientale. Este marele târg care absoarbe fildeşul şi copalul, lichenul roşu-vânăt, pielea, lemnul preţios şi sclavii din

întregul ţinut. Aci sânt aduse, spre a fi vândute în exterior, frumuseţile negre din Uhiyiu, din Ugindo, din Ugogo, din Ţara Lunei şi din ţara triburilor Galla.

Întregul comerţ se află în mâinile a trei speţe de indivizi: arabii din Mascat, banianii şi hinduşii adepţi ai lui Mahomed. Comerţul este practicat aci ca în toate ţările musulmane – dar ce spun 1 – întocmai cum se făcea cu mult înainte de naşterea lui Moise. Arabul nu schimbă nimic, pretutindeni păstrează neatinse obiceiurile părinteşti. Nu este mai puţin arab în Zanzibar, decât în Mascat sau la Bagdad, în orice loc s-ar "duce să trăiască, îşi ia cu dânsul haremul, religia, burnusul lung, tunica, papucii şi iataganul. La rândul său, şi el a avut o înrâurire slabă asupra mediului în care-1 întâlnesc acum; ţara n-a devenit orientală, în sensul în care înţelegem noi – aspectul ei este pe jumătate african, iar oraşul este doar pe jumătate arab.

Pentru călătorul proaspăt debarcat, oamenii pe care-i întâlneşte în Zanzibar formează un subiect demn de studiu. În acţiunile lor există o anumită grabă pe care o admir.

Aproape toţi sânt călători, ei se îndeletnicesc cu căutarea fildeşului. Aventurile lor ar putea să alcătuiască voluminoase cărţi de povestiri palpitante; iar obstacolele învinse, primejdiile prin care au trecut le dau un aer de hotărâre şi de încredere în forţele lor, care nu este lipsit de măreţie; ceva semeţ şi cutezător, inspirând respectul.

Banianul este negustor din născare; este profitorul întruchipat, banii curg înspre buzunarele lui la fel de firesc ca apa, urmând un povârniş repede. Nicio umbră de conştiinţă, niciun fel de remuşcare nu-1 împiedică să-şi

înşele aproapele; nu-şi găseşte pereche decât în negustorii perşi; pe lângă el, arabul este un copil nevinovat.

Trebuie să-l vezi străduindu-se din răsputeri, din tot trupul, din tot sufletul, ca să stoarcă unui băştinaş măcar un bănuţ. Dintele de elefant care-i este oferit pare să tragă două frasilah (35 de kilograme), cel puţin aşa arată cântarul. Vânzătorul pretinde că este şi mai greu; banianul susţine că omul nu se pricepe de loc şi jură că este fals cântarul. Îşi adună toată energia şi se apără:

— Cum, dar este un fulg! Abia dac-o avea un frasilah!

Băştinaşul protestează.

— Uite ce e – spune banianul – să sfârşim odată cu treaba asta; ia-ţi banii şi şterge-o!

Dacă băştinaşul şovăie, banianul îşi iese din sărite, se înfurie, îl dă afară pe vânzător, împinge fildeşul cât colo, cu dispreţ. Niciodată nu s-a făcut atâta zgomot pentru nimic, căci deşi îşi dă muşteriul afară, hoţomanului nici prin gând nu-i trece să lase să-i scape din mină fildeşul.

Dintre toţi traficanţii din ţinut, banianul are cea. Mai mare înrâurire. Cu excepţia unui grup restrâns de arabi, toţi ceilalţi sânt nevoiţi să suporte camătă impusă după placul lui. Dacă un negustor, de pildă, vrea să plece în interior pentru a cumpăra fildeş, lichen roşu sau copal, îi cere unui banian să-i avanseze fondurile necesare şi obţine împrumutul cu 50, 60 sau 70 la sută dobândă. Oricare ar fi rezultatul speculaţiei, cel care acordă împrumutul este sigur că-şi va recăpăta suma riscată. Rareori se întâmplă ca un om cu experienţă să nu izbutească în acest gen de comerţ. Dacă a fost nenorocos, fără a avea vreo vină, banianul îl

pune iarăşi pe picioare şi se despăgubeşte cu vârf şi îndesat.

Să citǎm câteva cifre. Un arab a plecat cu o încărcătură valorând 5.000 de dolari, bani împrumutaţi. Ajuns în Unyanyense, mărfurile sale şi-au dublat preţul, adică au atins cifra de 10.000 de dolari; la Ujiji valorează 15.000 de dolari. Frasilah de fildeş se cumpără cu 20 de dolari, negustorul cu pricina o va revinde cu 60. Pentru cheltuielile de drum, dus şi întors, îi trebuie 1.500 de dolari; în schimbul celor 3.500 rămaşi, se va întoarce deci cu 175 de frasilah de fildeş; ceea ce înseamnă că, socotind beneficiul mediu de 40 de dolari, bagă în buzunar 7.000 de dolari, din care este achitată datoria către banian.

Dacă afacerea are ca obiect sclavii, este şi mai rentabilă. La Ujiji, pentru 20 de metri de pânzeturi care acolo reprezintă şapte dolari şi jumătate, arabul nostru poate căpăta în schimb un om pe care i se vor plăti treizeci de dolari. Cu cei 3.500 rămaşi, defalcând cheltuielile, cumpără patru sute şaizeci şi patru de sclavi, pe care-i revinde cu 13.920 de dolari

— Rezultă un beneficiu net de 10.420 de dolari, adică peste 52.000 de franci. Adesea arabii au bilanţuri şi mai strălucite.

Ca putere economică, hinduşii vin după baniani, dar nu sânt sigur că nu-i egalează în privinţa şireteniei şi a rapacităţii. M-am întrebat de multe ori care din ei este mai tare şi, înainte de a acorda ba-nianului cununa, am şovăit mult. Dar Tarya Topan

— Unul dintre cei mai loiali oameni din oamenii loiali de

toate culorile – albi sau negri, galbeni sau roşii pe care i-am întâlnit, este hindus. Numele său este pentru europenii din Zanzibar sinonimul bunei-credinţe, al integrităţii şi delicateţei. Familia lui este numeroasă, doi fii ajunşi la vârsta bărbăţiei aii fost crescuţi în acelaşi cult al onoarei, dar oameni ca Tarya Topan nu constituie decât o infimă minoritate printre negustorii hinduşi.

Arabii baniani şi hinduşii reprezintă clasa de sus şi cea de mijloc a insulei. În mina lor se află pământ-turile, magazinele, corăbiile, averea şi puterea.

Dinaintea lor se prosternă metişii şi grosul populaţiei. Aceasta este compusă din negri, cărora li se adaugă băştinaşii din Sahuahil, din Somalia, insulele Comore, din Unyamuezi, precum şi reprezentanţi a o grămadă de mici seminţii africane.

Pentru albul care se pregăteşte să pătrundă în inima Africii, o plimbare prin cartierul unyamuezi-lor şi al oamenilor din Sahuahil este cât se poate de instructivă. Acolo se convinge de adevărul că, în ciuda deosebirii de culoare, negrii sânt făpturi ca şi el; că au pasiuni, simpatii, prejudecăţi, gusturi şi sentimente comune tuturor oamenilor. Cu cât îşi dă seama mai iute de această realitate, şi îşi adaptează în conformitate cu ea mentalitatea, cu atât mai uşoară îi va deveni călătoria printre triburile negre cu care va veni în contact. Cu cât este mai înclinat din fire să se modeleze după mediul înconjurător, cu atât are mai mulţi sorţi de izbândă.

Am trăit în statele sudice ale Statelor Unite şi am văzut că există destui negri cărora mă mândresc că le pot spune

prieteni. Eram deci gata să-i acord stima mea oricărui negru posesor al virtuţilor care caracterizează pe un om cinstit, să-l recunosc drept un frate şi, ca atare, să-l respect întocmai ca şi cum ar face parte din propriul meu neam. Nici culoarea pielii, nici trăsăturile obrazului, nu puteau, în ochii mei, să-i răpească drepturile care i se cuveneau.

Aceşti negri africani – m-am întrebat eu – vizi-tându-le tabăra şi observându-le purtările, au oare calităţile care ne fac să ne iubim semenii? Ştiu să facă un serviciu? Pot oare, la fel ca mine, să fie mişcaţi de o binefacere şi să se simtă jigniţi de o insultă? N-am nevoie să mai adaug că observaţia cea mai atentă nu m-a făcut să descopăr în această privinţă nicio deosebire între firea lor şi a mea.

Negrii reprezintă, probabil, cam două treimi din populaţia Zanzibarului, alcătuind clasa muncitoare a insulei, fie în calitate de oameni liberi, fie muncind ca sclavi. Aceştia din urmă cultivă plantaţiile, grădinile, moşiile ori sânt hamali. La ţară îi vezi umblând de colo până colo, încărcaţi cu poveri enorme, purtate pe cap.

în oraş, îi vezi perechi-perechi, transportând sacii de cuişoară, lăzile, baloturile de mărfuri de la un magazin la altul, sau de-acolo pe ţărm, umblând desculţi şi cântând vreo frază muzicală monotonă, ca să se încurajeze unul pe altul şi să ţină pasul. Statornicia cu care repetă refrenul adoptat te face să-i recunoşti curând. Auzeam cum, de câteva ori pe zi, trecea pe sub ferestrele consulatului aceeaşi pereche – nici cuvintele, nici melodia, n-au variat nici cu o iotă. Se prea poate ca altor persoane aceste cântece să le fi părut absurde; pentru mine nu erau lipsite

de farmec şi, de altfel, mi se părea că ating perfect scopul căruia le erau menite.

Oraşul Zanzibar adăposteşte aproape o sută de mii de suflete. După aprecierea mea, întreaga insulă nu are mai mult de două sute de mii de locuitori, socotind laolaltă toate rasele.

Dintre vasele de comerţ care vizitează portul, cele mai multe sosesc din Statele Unite, mai cu seamă din New York şi Salem (statul Massachussets). După cele americane, vin la rând cele germane, apoi vasele franceze şi engleze. Aduc pânzeturi, rachiu, flinte, pulbere, mărgele de sticlă, fire de alamă, porţelan şi alte mărunţişuri. Pleacă încărcate cu fildeş, copal, cuişoare, piei brute, scoici cauris, susan, piper şi ulei de cocos..

Valoarea produselor exportate este apreciată la 15 milioane de franci francezi, iar a celor importate, la 17 milioane şi jumătate.

Europenii şi americanii rezidenţi în Zanzibar sânt agenţi oficiali ai guvernelor lor, negustori care tra28fiehează pe contul ior, sau reprezentanţi aî utiof mari firme comerciale din Europa şi Africa.

Cel mai important consulat este cel al Marii Britanii, în perioada călătoriei mele, postul de consul il deţinea doctorul John Kirk. Acesta fusese însoţitorul lui Livingstone, şi îmi închipuiam că, dacă era cineva în măsură să-mi dea informaţii asupra ilustrului călător – atunci persoana aceea trebuia să fie chiar el.

In a doua dimineaţă de la sosirea mea, supunân-du-mă exigenţelor etichetei zanzibareze, am ieşit în oraş cu D.

Webb. După câteva minute, m-am aflat în faţa unui om destul de uscăţiv, îmbrăcat cu simplitate, puţin adus de spate, cu obraz cam osos, cu părul şi barba negre, căruia domnul Webb i se adresă cu aceste cuvinte:

— Doctore Kirk, dă-mi voie să ţi-1 prezint pe domnul Stanley, de la New York Herald.

Domnul Kirk îşi înălţă pleoapele şi mă privi uimit. In timpul convorbirii, care trecu de la un subiect la altul, obrazul consulului – pe care nu-1 slăbeam din ochi– se însufleţi doar când începu să vorbească despre isprăvile sale vânătoreşti. Nu se suflă nici măcar o vorbă despre chestiunea care îmi sta pe inimă şi a trebuit să aştept alt prilej pentru ca să-l descos.

Zanzibarezii sânt înştiinţaţi că domnul şi doamna Kirk primesc la dânşii acasă în fiecare marţi seara. In general, localnicii civilizaţi nu au gustat plăcerile acestor reuniuni, dar colonia europeană vizitează consulatul. Tocmai în seara aceea, salonul a fost împodobit de prezenţa celor mai înalte personaje.

Sosind devreme, cu grupul american, am putut auzi în ce fel deschidea conversaţia toată această lume bună. După saluturile de rigoare, fiecare oaspete îi întrebă cu profund interes pe amfitrioni dacă fuseseră la Nazi Moya, şi fiecăruia i se răspunse negativ, căci în ziua aceea consulul englez şi soţia lui29rlu-şi prelungiseră plimbarea pâna ia acei punct, devenit clasic.

— Aha! continua fiecare musafir, cu un aer în-cântat şi triumfător – nu degeaba îmi ziceam eu că nu v-am văzut acolo.

— Ce este această Nazi Moya? l-am întrebat pe domnul Webb.

— Nazi Moya – îmi spuse acest simpatic zeflemist i— înseamnă Cocotierul. Aşa se numeşte un loc situat în spatele lui Ras Thangani; este un loc de întâl-nire unde ne ducem toţi să savurăm briza mării. „Ai fost la Nazi Moya?” este introducerea tradiţională a oricărei conversaţii, ţinând seama de sărăcia lucie existentă la noi în materie de subiecte de discuţie.

Căpitanul avea dreptate; domnea o sărăcie cumplită şi am căpătat curând dovada că, în lipsa unei teme justificate, europenii din Zanzibar se agăţau de cel mai fragil fir de bârfeală, pentru a-1 servi drept divertisment la seratele lor.

în loc de răcoritoare, ni s-au servit ţigări şi un soi de vin amestecat cu apă minerală. Nu că ar fi lipsit din casă ceaiul şi prăjiturile, dar presupun că aşa obişnuieşte un european zanzibarizat, să-şi toarne în vin puţină apă de Selţ ca stimulent al subtilelor flecăreli debitate auditorilor săi, sub această înrâurire înţepătoare.

Recunosc că toate aceste nimicuri erau foarte distinse. Totuşi niciodată nu. Mi se păruse că se scurge mai trist o seară, când iată că, milostivindu-se de mine, doctorul Kirk mă cheamă să admir o superbă carabină pentru vânat elefanţi, pe care i-o dăruise guvernatorul Bombay-ului. A trebuit atunci să ascult elogiile aduse acestei arme preţioase, preciziei şi puterii tirului său; în sfâr. Şit, povestiri vânătoreşti şi diverse episoade din călătoria întreprinsă de-a lungul fluviului Zambezi, împreună cu Livingstone. ’ – Fiindcă veni vorba despre dânsul – i-am spus domnului Kirk

– unde credeţi că se află acum?

— Este greu de dat un răspuns la această întrebare. Poate că a murit, ştiţi că s-a spus şi asta; dar în această privinţă nu există nicio mărturie precisă. Tot ce pot afirma este că au trecut doi ani şi mai bine de când nu s-au mai primit veşti de la el. Cred totuşi că trăieşte încă. Îi trimitem mereu diferite lucruri, chiar acum, o caravană mică, plecată special pentru el, se află la Bagamayo. Ar fi timpul să se întoarcă; îmbătrâneşte şi, dacă ar muri, descoperirile sale ar fi pierdute. Nu ţine niciun fel de jurnal, nu-şi înseamnă observaţiile decât prea rar, se mărgineşte să treacă pe o hartă o notă sau un semn pe care nu-1 pricepe nimeni. Cu siguranţă că, dacă mai trăieşte, ar trebui să se întoarcă odată şi să cedeze locul cuiva mai tânăr.

— Ce fel de om este? l-am întrebat, profund interesat.

— În general, este foarte anevoios să trăieşti în preajma lui. N-am avut niciodată să mă plâng de dânsul, dar de cite ori nu l-am văzut mâniindu-se pe alţii! îmi închipui că se manifestă astfel din pricină că nu poate suferi să aibă tovarăşi de drum.

— Am auzit spunându-se că este foarte modest – mi-am urmat eu interogatoriul. E adevărat?

— A, ştie foarte bine cât valorează descoperirile sale; nimeni nu ştie asta mai bine decât dânsul. Nu este chiar un înger, din creştet până-n tălpi – adăugă consulul, râzând.

— Dar, presupunând că îl întâlnesc în cursul călătoriilor mele, ceea ce, la urma urmei, n-ar fi cu neputinţă, ce fel de purtare ar putea să aibă faţă de mine?

— Ca să-ţi spun drept, mă îndoiesc că ar fi încân-tat dacă

l-ai întâlni. Ştiu bine că, dacă Burton, sau Grant, sau Baker s-ar duce după el şi el ar afla de asta, ar pune la iuţeală o sută de mile de nestrăbătut, brăzdate de mlaştini şi rovine, între ei şi dânsul, de asta sânt sigur.

Consulul trecea drept un om care-1 cunoaşte bine pe cel despre care vorbea; trebuia să consider exacte informaţiile "sale – şi ele nu erau de natură să-mi sporească zelul. Mai este nevoie să spun ce efect au avut asupra mea? Mă simţeam abătut, aş fi renunţat bucuros la misiunea ce mi se încredinţase, dacă nu aş fi primit un ordin formal în această privinţă.

Dar, când consimţisem să plec în căutarea lui Livingstone, ştiam bine că drumul ce-1 voi urma nu va fi presărat cu trandafiri. Ordinul era categoric: îl acceptasem. Ce importanţă mai avea dacă eram respins ca un intrus, ca. Un rival dubios, ori ca un om care se amestecă în ceea ce nu-1 priveşte şi de a cărui prezenţă fugi? în ciuda tuturor acestor obstacole, trebuia să-1 caut pe doctor, să-1 găsesc – dacă mai trăia – sau să aduc dovada că încetase din viaţă. Aceasta îmi era datoria, iar voinţa mea era pusă în slujba împlinirii datoriei.

Domnul Kirk îmi spuse binevoitor că mă va ajuta pe cât îi va sta în puteri şi cu toată experienţa dobân-dită, dar nu găsesc nici în însemnările, nici în amintirile mele, vreo împrejurare în care să mă fi ajutat realmente. Să zicem că nu cunoştea motivul călătoriei mele, altminteri nu mă îndoiesc că şi-ar fi ţinut făgăduiala. Credea că n-aveam altă intenţie decât să urc cursul lui Rufidji. Totuşi, cărui ziar i-ar fi trecut prin minte să trimită un corespondent ca să

descopere izvorul unui râu atât de neînsemnat?

Poate că trebuia să aruncăm vina pe climat, care în Zanzibar nu este chiar cel mai plăcut din lume.

Europenii, ca şi americanii, se plângeau cât îi ţinea gura, de climă, şi nu fără motiv; am văzut cum jumătate din colonia albă a căzut bolnavă. În aceeaşi zi. Miazmelor de putreziciune, emanate de o lagună nu prea adâncă, li se adaugă duhorile gunoaielor de tot soiul; schelete de animale, rămăşiţe de pe la bucătării, peşti şi moluşte, câini şi pisici moarte, leşuri omeneşti neîngropate, stârvuri câte pofteşti, care fac din acest oraş locul cel mai insalubru din lume. Cind te gândeşti că ar fi uşor să-i însănătoşeşti atmosfera, căci însăşi natura oferă mijloacele necesare, nu poţi pricepe cum de nu ascultă de îndemnul raţiunii capul statului.

Zanzibarul este aşezat la capătul sud-estic al unui golf în formă de semilună, mărginit la est de canalul pestilenţial pomenit mai sus. Această lagună puturoasă, numită Malagash, se sfârşeşte la sud de capul Thangani, la 230 de metri de ţărm. Dacă s-ar deschide un şanţ de zece picioare pe această întindere şi Malagash-ul ar fi adâncit puţin, Zanzibarul ar deveni o insulă. Ce minunate efecte ar avea această transformare asupra salubrităţii sale!

Consulii ar fi putut, cel puţin pe câte mi se părea mie, să-i sugereze sultanului această lucrare, dobân-dind astfel meritul de a fi contribuit la prefacerea acestui oraş ucigător într-una din cele mai sănătoase aşezări din zona ecuatorială. Când însă, la câteva zile după sosirea mea, i-am exprimat domnului Webb mirarea mea de a vedea cum

nişte oameni înzestraţi cu iniţiativă, pătrunşi de ideile de progres, nu se opun flagelului inerţiei, o socotesc incurabilă şi se lasă copleşiţi de delăsare până într-atâta, încât ajung doar nişte bolnavi ipohondri, palide fantome, păstrând abia o urmă din spiritul îndrăzneţ care stăpâneşte elementele, iată ce răspuns mi-a dat:

— Uşor îţi vine dumitale să vorbeşti astfel. Nimeni nu mişcă aici niciun deget şi vei vedea curând că este curată nebunie să încerci să înfăptuieşti ceea ce nu este cu putinţă. Stai liniştit locului, nu te fră-mânta; ăsta este sfatul meu, altminteri n-ai multe zile pe meleagurile astea.

Cu toate acestea, erau în oraş trei-patru oameni exagerat de activi, care forfoteau de colo până colo la orice oră din zi. Unul din ei era american şi nu-şi pierduse măcar un strop de energie. Parcă mai aud şi azi cum pasul său rapid bătea pe caldarâmul ce mărginea consulatul, şi cum răsunau saluturile:

Yambo, pe care le zvârlea din mers, cu glas vibrant, tuturor persoanelor întâlnite. Totuşi, locuia şi el în Zanzibar de cel puţin 12 ani.

Mai cunoşteam pe un scoţian voinic, cu purtări pline de farmec, un om simplu şi loial în fapte ca şi-n vorbă. Se afla acolo de ani şi ani de zile, îndurase necazuri şi pe lângă toate, suferea de malarie, ceea ce nu-1 împiedica să lupte cu aceeaşi tărie contra apatiei localnicilor.

Căpitanul Fraser, care făcuse parte din marina Indiei, nu ar fi putut fi acuzat nici el de inerţie, şi s-ar mai putea găsi lesne şi alte exemple de muncă intensă şi susţinută.

Dar oricât de mult le-ar fi fost puse la încercare puterile

din pricina climatului, toţi arătau faţă de mine plini de curtenie şi amabilitate.

Pe capul Thangani se afla un edificiu impunător prin întinderea sa şi cu creştetul încununat de cea mai ciudată clopotniţă posibilă. Reverendul Tozer avea acolo o locuinţă excelentă, adăpostindu-şi totodată discipolii, coriştii şi enoriaşii. Îşi acorda singur titlul de episcop – misionar al Africii Centrale, dar niciodată n-am putut afla pe ce temei anume.

Era unul din cei mai politicoşi oameni pe care i-am întâlnit vreodată, ceea ce nu-1 împiedica să fie poreclit „pastorul luptător”. Asta constituia un plagiat, căci Livingstone fusese denumit astfel înaintea lui, de către ducele de Wellington.

De astă dată însă, cuvântul luptător nu era folosit la figurat. Se povestea că odată, întâlnind în drumul spre biserică o ceată de zurbagii, care-i tăiau calea, reverendul Tozer îl doborâse pe şeful acestor obraznici într-o luptă cu pumnii. Le oferise tovarăşilor învinsului să-i trateze la fel, pe rând, ceea ce ei refuzaseră politicos. Se spunea că această glorioasă performanţă de boxer, pe lângă că făcuse mieluşei din nişte lupi, îi câştigase reverendului titlul de episcop şi dulcea sinecură în care se odihnea acolo.

împopoţonat cu acest titlu şi cu mantia de purpură, episcopul Africii Centrale nu mai râvnea nimic şi se desfăta într-o tihnă netulburată. Dar acest demnitar al bisericii episcopaliene, care-şi plimba pe străzi mantia roşie şi tichia, sau se tocmea pentru un vas de cositor în vreo dugheană, în această solemnă ţinută, era tot ce-am văzut

mai grotesc, în afara estradelor de bâlci. Cu tichia aceea caraghioasă pe cap şi în veşmânt sacerdotal, în atelierul unui căldărar, era leit regele Dahomeyului, cu torsul şi picioarele goale, împăunându-se cu o pălărie cu galoane de aur.

Orice idee ar fi avut el personal despre efectul produs de toaleta sa asupra sufletului păgânului, trebuie să-i mărturisesc prelatului-misionar că arabii şi vunguanii îl socoteau o culme a ridicolului.

Sărmanul episcop! Dacă nu şi-ar fi exhibat în acest fel mantia episcopală pe străzile Zanzibarului, aş fi ţinut la el cu dragă inimă.

Capitolul III

ORGANIZAREA CARAVANEI

Nu cunoşteam câtuşi de puţin interiorul Airicii şi jiu bănuiam câte lucruri îţi trebuie ca să pătrunzi până acolo. Timpul era preţios, nu-mi puteam permite să-1 risipesc în investigaţii. Mare noroc ar fi fost pentru mine dacă unul din cei trei gentlemeni care făcuseră drumul pe care aveam să-i urmez şi eu ar fi tratat această temă importantă! Scriu deci acest capitol pentru ca exploratorii care vor veni după mine să profite de experienţa mea.

îmi pierdusem somnul de grijă; răsucindu-mă de pe o parte pe alta în pat, frământam problema, care se rezuma la următoarele puncte:

De câţi bani am nevoie?

De câţi hamali?

De câţi soldaţi?

De ce cantitate de pânzeturi?

De câte obiecte de sticlă şi de alamă?

Ce fel de stofe trebuie să iau cu mine?

întrebări care nu-şi găsesc niciuna răspunsul. Am acoperit vrafuri de hârtii cu cifre fără număr, tot socotind, înşirând, calculând şi punându-mi mereu aceeaşi necunoscută în ecuaţie: cât costă pe an întreţinerea a o sută de oameni, în metri de stofă de diferite sorturi?

Am studiat cărţile lui Burton, Speke şi Grant, am găsit în ele multă geografie, etnografie, multe amănunte asupra călătoriei; însă nimic asupra organizării caravanei, care trebuia să treacă înaintea tuturor celorlalte teme. Am aruncat cărţile la o parte, înciudat. Europenii pe care-i vedeam nu ştiau mai multe decât mine în această privinţă, dar lor nici că le păsa de asta. Eu însă ce trebuia să fac? Asta era marea întrebare!

M-am hotărât să caut un arab, fost traficant de fildeş sau proaspăt sosit din Africa.

Şeicul Haşid era unul din cei mai bogaţi şi mai cu vază oameni din Zanzibar; pusese pe picioare nenumărate caravane şi era în legătură cu negustorii de frunte din oraş. Pe lângă asta, era proprietarul casei locuite de domnul Webb şi vecinul nostru; uşa din faţa uşii noastre. Dintre toţi zanzibarezii, era omul cel mai potrivit de consultat, aşa că a fost rugat să vină să mă vadă.

în cursul acestei întrevederi, venerabilul Haşid m-a învăţat tot ce se cuvenea să ştiu: obiecte de schimb,

moduri de a proceda etc.; mai mult decât izbutiseră laolaltă toate cărţile studiate în ultimele trei luni. După aceea a avut bunăvoinţa de a mă prezenta mai multor arabi, oameni cu experienţă, care mi-au dat sfaturi excelente, datorită cărora m-am putut organiza.

Un lucru pe care trebuie să-l ştii bine şi să nu-1 pierzi niciodată din vedere, este faptul că pentru orice călătorie nu trebuie să-ţi iei cu tine decât strictul necesar. Prea multe mărfuri ţi-ar fi aproape tot atât de dăunătoare ca şi lipsa de mărfuri. De unde rezultă că un călător trebuie să se străduiască în primul rând să afle cifra exactă a obiectelor cu care are nevoie să se aprovizioneze.

Pe baza informaţiilor căpătate, am aflat că pentru a hrăni o sută de oameni, era de ajuns să consumi zilnic zece dotis sau patruzeci de metri de stofă, ceea ce făcea 3.650 de dotis pe an,. De ales în felul următor, care părea cel mai convenabil: 2.000 de dotis de americă, din cea pentru cearşafuri (de un metru lăţime), 1.000 de metri de kaniki (stambă albastră, de provenienţă hindusă) şi 650 de metri de stofe de culoare, cum ar fi barsati (stambă albastru-închis, cu o dungă roşie lată, foarte apreciată în Ţara Lunei); sohari, pânză din Oman, cu bordura roşie, pătrate albe şi albastre, vărgate cu galben, albastru şi roşu, care se plasează în Ugogo; ismaihili, tânjiri, pânză albastră cu bordură roşie sau galben-por-tocaliu; rehani shash, muslină pentru turban; jam-dani sau kunguru; stofă cotch cu pătrate albastre şi trandafirii; în sfârşit, postavul roşu numit joho

După acest calcul, pentru doi ani de zile aveam nevoie de: 16.000 de metri de pânză pentru cearşafuri. 8.000 de

kaniki, 5.200 de metri de stofe colorate.

Nu-mi mai rămânea decât să mă edific şi cu privire la calitatea acestor diferite ţesături – lucru indispensabil.

Venea apoi rândul mărunţişurilor de sticlă, moneda curentă în mai multe ţinuturi, unde din nefericire gusturile nu sânt aceleaşi. O seminţie vrea mărgele albe; alta le preferă pe cele verzi sau galbene, in Unyamuezi, de pildă, mărgelele roşii erau căutate cu nesaţ, toate celelalte neavând nicio trecere. În Ugogo se căutau cele negre, care pretutindeni erau refuzate categoric. Perla masivă, de volumul unui ou de porumbel, valorează mult în Ujiji şi Uguhha şi nu e primită în celelalte regiuni; perla albă americană, apreciată în Ufipa şi în câteva părţi din Usagara şi Ugogo, este dispreţuită în Ukonongo şi Useguhha. Burton fusese silit să arunce ca inutile câteva mii de şiraguri de mărgele pe care nu le voia nimeni, sub niciun chip, „nici măcar în dar”.

Trebuia deci să studiez problema; s-o studiez îndeaproape şi să calculez timpul probabil ce urma să-1 petrec în fiecare loc, pentru a fi sigur că voi lua de ajuns din fiecare varietate şi că voi lua doar cantitatea cerută.

închipuiţi-vă că în Europa n-ar exista schimb monetar şi că un călător ar vrea să cutreiere, mergând pe jos, diferite state. Înainte de plecare, va avea nevoie să calculeze cât timp îi va trebui pentru a ajunge de la o frontieră la alta; cât timp pentru a străbate Prusia, Austria, Rusia şi ce cheltuială va avea de

suportat în fiecare din aceste ţări. Dacă în Franţa are nevoie de un napoleon pe zi şi dacă îi trebuie o lună pentru

a străbate ţara, nu va lua cu el decât şaizeci de piese de aur din acestea pentru dus şi întors, fiindcă la popoarele vecine această monedă nu-i va fi de niciun folos.

îngrijorarea mea în această privinţă era dintre cele mai vii; studiam fără încetare numirile acestor obiecte şi măsuri, cu speranţa că voi ajunge să le înţeleg. Suceam şi răsuceam în minte aceste cuvinte: rnukongu.ru, sungomazzi, kadunduguru, mutanda, gu-labio, lakhio, bubu, merikani, hafde, lunghiorega, sa-me-samâ, până ce-mi ieşeam din fire. In cele din urmă, am ajuns la concluzia că îmi trebuiau cinci fundo pe zi – adică 50 de klote sau şiraguri de mărgele lungi de un cot fiecare – ceea ce face 37.000 de şiraguri pentru doi ani; mai socoteam că unsprezece varietăţi mi-ar putea fi de ajuns. Cumpărăturile au fost făcute după acest calcul şi 22 de saci de mărgele de sticlă din cele mai bune sorturi, ambalate cum se cuvine, îmi fură trimişi la consulat.

După coliere, era rândul sârmei metalice. În zona’ unde urma să pătrund, boabele de sticlă ţin locul monedei de aramă; stofa înlocuieşte moneda de argint, iar dincolo de lacul Tanganica, alama reprezintă moneda de aur.

Am descoperit, nu fără greutate, că firul de tipul 5 şi 6 – cam de grosimea firelor de telegraf – era cel mai convenabil şi că cu 10 frasilah (350 de livre) din acest fir preţios, voi face faţă cu prisosinţă tuturor necesităţilor.

După încheierea cumpărăturilor, mi-am inspectat cu oarecare trufie baloturile orânduite şi îngrămădite în încăpătorul depozit a căpitanului Webb. Totuşi misiunea mea abia începuse, mai aveam nevoie de provizii, ustensile

de bucătărie, saci, corturi, frânghie, măgari cu echipamentul corespunzător, pânză, catran, ace, unelte diverse, arme, muniţii, medicamente, pături; erau o mie şi unul de obiecte de procurat.

Tocmeala cu traficanţii baniani, arabi şi hinduşi era pentru mine o încercare crudă. Aşa, de pildă, cei 22 de măgari cumpăraţi, care îmi fuseseră oferiţi la 225 de franci de cap, mi-au fost livraţi la preţul de 75 până la 100 de franci, dar după ce risipă de argumente, demne de o cauză mai nobilă! La fel se în-tâmpla cu fiecare obiect în parte; nici măcar pentru o testea de ace n-am fost scutit de îndelungata negociere a preţului, ceea ce ducea, vrând-nevrând, la o mare pierdere de timp şi sleire a răbdării.

După ce mi-am adunat măgarii, am aflat că în tot oraşul nu se găsea măcar un singur samar de vân-zare. A trebuit să ne fabricăm singuri, din frânghie, pânză şi bumbac, şaua otago – pe care îmi aminteam că o văzusem folosită în Abisinia.

De îndată ce a fost sfârşit primul samar, l-am pus în spinarea unui măgar, am încărcat dobitocul cu o povară cântărind 140 de livre şi, în ciuda salturilor şi a fantasticelor zvârlituri din copite ale animalului – un exemplar sălbatic din Unyamuezi – niciun fir din încărcătură nu s-a clintit. După această experienţă, Farquahr s-a apucat de treabă şi a confecţionat alte 21 de samare, după modelul făcut de mine. Au fost întrebuinţate la această treabă zece bucăţi de pânză şi aproape patru frasilah de bumbac.

Cam tot pe atunci a venit să-mi ofere serviciile sale John William Shaw, un marinar — de felul lui din Londra – având

gradul de al treilea contra-maistru pe un vas american. Deşi mi s-a părut cam suspectă plecarea lui de pe Nevada, n-am văzut nici un-motiv pentru a-1 refuza. Era de ajuns de dibaci, ştia să mânuiască acul şi foarfecele, era un corăbier destul de destoinic, plin de bunăvoinţă şi îndatoritor din fire, însuşiri de care aveam nevoie. Într-un cuvânt, l-am angajat cu trei sute de dolari pe an, cu gradul de secund al Echipajului, Farquahr fiind şeful.

Acesta era un marinar excelent, foarte tare la matematici; un om voinic, energic, şi înzestrat cu o fire

bună. Din păcate, era beţiv şi viaţa destrăbălată pe care o ducea în Zanzibar avea să-i fie funestă.

îmi mai rămânea să înrolez douăzeci de oameni pentru escortă, să-i înarmez şi să-i echipez. Johari, primul tălmaci al consulatului, spunea că ştie unde pot fi găsiţi câţiva din însoţitorii lui Speke. Mi se părea un noroc să am în preajma mea oameni deprinşi cu obiceiuri europene şi care, poate, aveau să-i hotărască şi pe alţi câţiva camarazi de treabă să-i urmeze. Mă gândisem la acest aspect – mai ales la Bombay, fac-totumul expediţiei întreprinse la izvoarele Nilului.

Ajutat de Johari, în câteva ceasuri mi-am asigurat serviciile lui Uledi, care fusese servitorul lui Grant – ale lui Ulimengo, Baraţi, Mabruki, servitorul lui Burton şi ale lui Ambari – care făcuseră parte toţi cinci din escorta lui Speke. Când i-am întrebat dacă consimt să facă parte din caravana altui alb, mi-au răspuns că vor însoţi bucuroşi pe un frate al fostului lor stăpân. Domnul Kirk, care asista la întrevedere, le spuse că nu sânt fratele lui Speke, dar că – în orice caz –

vorbesc aceeaşi limbă. Se arătară foarte puţin impresionaţi de această precizare şi am văzut cu mulţumire cum au declarat încă o dată că mă vor urma oriunde şi-mi vor împlini toate dorinţele.

Bombay se afla atunci la Pemba, o insulă roditoare, situată la nord de Zanzibar. Uledi mă încredinţa că perspectiva unei noi călătorii îl va face să danseze de bucurie. L-am rugat deci pe Johari să-i scrie imediat şi să-i vestească norocul care-1 aştepta.

A patra zi după trimiterea scrisorii, sosi chiar Bombay în persoană, urmat de foştii lui tovarăşi – fiecare la locul cuvenit, după gradul avut odinioară. Am căutat zadarnic „capul grotesc şi dinţii de aligator" pe care îi atribuise lui Bombay primul său stăpân. Mă aflam în faţa unui omuleţ subţirel, de vreo cincizeci de ani, cu păr cărunt, fruntea îngustă oşi de o înălţime neobişnuită, cu gura foarte mare, dinţi neregulaţi şi foarte distanţaţi, păstrând în falca de sus o spărtură urâtă, pe care i-o lăsase ca amintire pumnul căpitanului Speke, într-o zi când acesta îşi pierduse răbdarea. Faptul că acest „factotum" fusese răsfăţat de căpitan reieşea limpede din însăşi cutezanţa cu care vinovatul acceptase partida de box cu căpitanul. In ciuda chipului său zbârcit, a gurii sale mari şi a ochilor mici şi a nasului turtit, Bombay mi-a făcut o impresie favorabilă.

— Salaam alei kum – îmi spuse dânsul, când intră.

— Alei kum salaam I i-am replicat, cu toată gravitatea de care am fost în stare. După care l-am întrebat pe noul sosit dacă s-ar învoi să fie şeful escortei mele şi să vină cu mine până la Ujiji. Mi-a răspuns că este gata să facă orice aş voi,

să mă urmeze pretutindeni. Spera doar să capete o uniformă şi o puşcă bună, două lucruri care i-au fost făgăduite.

I-am vorbit apoi despre ceilalţi tovarăşi, însoţitori credincioşi ai căpitanului Speke. Nu mai rămăseseră decât şase în oraş. Feraji, Mektab, Sadik, Sanguru, Manyu, Matadjari; Mkata şi Almas muriseră. Uledi şi cu Mtamani se aflau în Unyanyembe, Hasan la Quiloa şi Ferahan în Ujiji – cel puţin aşa se presupunea.

Din cei şase pe care puteam să-i înrolez în caravana mea şi care păstraseră fiecare medalia adeverind că luaseră parte la descoperirea izvoarelor Nilului, Mabruki ajunsese schilod, în urma unei aventuri înfiorătoare.

Avea o casă împrejmuită de o grădină, cu care se mândrea. Alături de el locuia un soldat al înălţimii sale, posesor al unui domeniu asemănător. Mabruki era arţăgos; cei doi vecini erau la cuţite şi, după o ceartă destul de violentă, soldatul se hotărî să-i aplice duşmanului său un tratament pe care numai un oriental îl putea concepe. Se dusese să-şi caute trei camarazi şi, laolaltă, punând mâna pe vecin, îl legară de încheieturile mâinilor de o cracă unde îl lăsară spân-zurat, după ce-1 torturară cât poftiră. A doua zi pe înserat, nenorocitul fu găsit acolo din întâmplare, în halul cel mai jalnic: mâinile i se muflaseră în mod

oribil, vinele îi plesniseră. Nu-i nevoie să mai spun că povestea, ajungând la urechile sultanului, vinovaţii fuseseră aspru pedepsiţi. Doctorul Kirk, care-1 îngrijise pe nefericitul acela, izbutise să redea uneia din mâini ceva din forma ei iniţială; dar de cealaltă, prefăcută într-un ciot groaznic, nu

se mai putea sluji.

Cu toată infirmitatea lui, cu toată urâţenia şi vanitatea lui şi în ciuda tuturor afirmaţiilor făcute de Burton asupra lui – l-am angajat pe Mabruki pentru simplul motiv că-1 însoţise pe Speke şi-i fusese credincios. Mi-era de ajuns să-mi slujească de tălmaci, să-şi folosească limba la momentul cuvenit şi să stea cu ochii în patru, ca să-mi fie util.

Bombay, căpitanul escortei, mi-a procurat încă optsprezece voluntari pentru care garanta el că nu Vor dezerta. Erau bărbaţi foarte frumoşi, părând dotaţi cu mult mai multă inteligenţă decât mi-aş fi închipuit. Majoritatea lor erau din Ihihiju; ceilalţi din Unya-muezi, iar unii din Usenhhari Ugindo. Le-am fixat o soldă de trei dolari pe lună. Fiecare primi o flintă, un corneei cu pulbere, un sac cu gloanţe, o secure, un cuţit şi muniţii pentru două sute de împuşcături.

Bombay, ţinând seama de titlul lui de căpitan şi de serviciile loiale aduse lui Burton, Speke şi Grant, a fost angajat cu optzeci de dolari pe an, jumătate din ei plătiţi dinainte. Pe lângă asta, a mai căpătat o sabie bună, un pistol, un cuţit şi-o secure.

Ambari, Malenki, Ulimengo, Baraţi şi Uledi – ceilalţi cinci credincioşi – primiră de asemenea o leafă ceva mai mare decât camarazii lor. Solda lor, în virtutea trecutului, fu urcată la patruzeci de dolari, la care se adăugă echipamentul necesar.

Nu ignoram niciuna din greutăţile expediţiei pe care urma s-o întreprind. Gândul meu statornic, ţelul tuturor acţiunilor mele, era cum să preîntâmpinăm toate obstacolele ce

puteau fi prevăzute.

In clipa când voi ajunge pe malul lacului Tanganica, privind spre malul opus, voi fi cumva oprit şi eu de obrăznicia vreunei Kamena, sau de capriciul vreunui Ben-Slayam1? Pentru a scăpa de asemenea eventualităţi, mi-am cumpărat două ambarcaţiuni. Una, care putea să transporte 20 de persoane, împreună cu mărfurile necesare întreţinerii lor, mi-a fost cedată de domnul Webb la preţul de 80 de dolari. Pentru cealaltă, în care şase oameni cu bagajele lor se puteau simţi la largul lor, am plătit 40 de dolari altui american.

Nu puteam lua aceste bărci întregi, aşa cum se aflau; trebuia să le demontăm şi să nu cărăm decât scheletul lor. M-am însărcinat cu această operaţie, care a durat cinci zile. Astfel îmbucătăţite, stinghiile şi cupleurile fură împărţite în loturi care, odată ambalate, n-au depăşit greutatea de 68 de livre. Cât despre blana bărcii, a fost înlocuită printr-un înveliş compus din două pânze impregnate cu catran. Asta a fost opera Lui Shaw, care în această muncă a desfăşurat o iscusinţă deosebită. Au intrat şase bucăţi de pânză – pânză de cânepă englezească, nr. 3, provenită din depozitele sultanului şi procurată de Ladha Damji.

Marele obstacol în calea rapidităţii călătoriei în această parte a Africii îl creează natura mijloacelor de transport. Chiar ţările cele mai puţin favorizate în acest domeniu, adică Arabia şi Turkestanul, în comparaţie cu acest ţinut au drumuri regeşti. Pe meleagurile acelea, numerarul este cunoscut şi îţi procură tot ce-ţi trebuie ca să o scoţi la capăt. Aci însă, în loc de un florin sau de-o jumătate de

dolar, ai nevoie de doi metri de stofă, de un colier în locul unui gologan, un sul de sârmă în loc de o piesă de aur, iar pentru a transporta asemenea monedă stânjenitoare, nu ai la dispoziţie nici vagon, nici cămilă, cal sau catâr; nimic altceva afară de oameni goi puşcă, care-ţi iau la minimum şi pentru jumătatea drumului, 15 dolari de fiecare 70 de livre, başca

1 Personaje despre care pomeneşte Burton în cartea sa „Călătorie la marile lacuri”, (n.a.)

hrana lor. Pe lângă asta, este dificil să-ţi faci rost de ei; îţi cere multă vreme să-i aduni, iar eu eram foarte grăbit. M-am gândit deci că un fel de cărucior, proporţionat cu potecile de capră ale ţinutului, va fi avantajos. Dacă un măgar căra 140 de livre, era probabil că o trăsurică va duce o cantitate dublă, ceea cc va înlocui patru oameni. Am pus deci să fie construit un cărucior lung de cinci picioare, pe-o lărgime de 18 degete, la care au fost adaptate roţile de dinainte ale unui mic car cu coviltir american. Urma să servească la transportul lăzilor de muniţii, grele şi înguste totodată. Vom vedea dacă practica îmi va verifica teoria.

Când mi-am încheiat pregătirile şi am văzut lungile rânduri de baloturi, şirurile de lăzi, cuferele, corturile, grămezile de obiecte de tot soiul înţesate unele peste altele, m-am simţit ruşinat de cutezanţa mea. Se strânsese acolo un material cântărind pe puţin şase tone; cum aveam să străbat cu el pustiul care se întinde de la ţărm până la marile lacuri?

„Ei, alungă-ţi toate îndoielile, prietene – mi-am zis în

sinea mea – şi porneşte la treabă”!

Este de ajuns să rezolvi o problemă pe zi, să nu ne gândim prea curând la ziua de mâine. Încărcătura unui om fiind de şaptezeci de livre, pentru a transporta 11.000 de livre e nevoie de aproape 160 de hamali, să vedem cum să ni-i procurăm.

Un lucru despre care predecesorii mei au uitat să vorbească şi de care era să uit şi eu, este că nu trebuie să vii în Zanzibar decât cu bani gheaţă. Scrisori de credit, scrisori de schimb, bilete la ordin, efecte de comerţ şi altele asemănătoare, sânt cu un secol în avans faţă de economia zanzibareză. Ai portofelul doldora – semnătura ta valorează aur curat; ai trate, note de bancă, mandate, mână liberă pentru orice sumă, arăţi toate aceste documente, explici, te

rogi – tot nu scapi fără să ţi se ciupească 20—30 la sută la fiecare taler1.

Amintirea aceasta este una din cele mai sâcâitoare care mi-a rămas, dacă nu chiar cea mai dezagreabilă.

Avusesem intenţia să trec pe continent incognito, dar vestea că un alb, adică un american, pleca în Africa fu în curând cunoscută în întregul Zanzibar. A fost repetată de o mie de ori pe străzi, în dughene, în sălile vămii. Bazarul luă în primire această noutate şi o comentă zi şi noapte, până în ceasul plecării mele. Chiar colonia albă încerca să afle ce mă adusese acolo şi spre ce locuri mă îndreptam.

La toate aceste întrebări, discrete sau nu, răspundeam: „Plec în Africa”. Pe cartea mea de vizită se putea citi limpede:

Henry M. Stanley. New York Herald, dar cred că la foarte

puţini oameni le-a dat în gând să lege numele meu şi cel al ziarului, de căutarea lui Livingstone.

După ce am semnat, în contul domnului James Bennett, pentru o sumă de câteva mii de dolari, după ce mi-am soldat socotelile, am plătit un avans angajaţilor mei, albi şi negri; am uzat mai mult decât se cuvenea nervii gazdelor mele, umplându-le locuinţa de zarvă şi nu-mi mai rămânea decât să-mi iau rămas bun de la colonia albă, să le mulţumesc tuturor celor care mă sprijiniseră; în sfârşit, să mă despart de înălţimea sa, care îmi dăruise un frumos cal arab şi-mi dovedise de nenumărate ori bunăvoinţa sa.

în ajunul plecării mele, consulul american şi-a pus fracul negru, şi-a luat o pălărie neagră luxoasă, ca să fie în mare ţinută, şi m-a însoţit la palatul sultanului.

1 Moneda cea mai folosită în regiune este talerul Măriei Tereza, întrebuinţat de arabi ca etalon, (n.a.)

Acest palat este o întinsă casă pătrată, aflată în apropierea portului, construită din mărgean şi acoperită cu tencuială groasă, făcută din var şi ciment. Aspectul său este pe jumătate arab, pe jumătate italian; obloane de un verde viu contrastează net cu fondul zidului, de un alb sclipitor.

De ambele laturi ale portalului, foarte înălţat şi foarte larg totodată, erau înşiraţi în semicerc persani şi beluci înarmaţi cu săbii încovoiate şi scuturi din piele de rinocer. O tunică lungă, de un alb suspect – le cădea până la gleznă; o cingătoare de piele, cu reliefuri de argint, le strângea mijlocul.

Cum ne zăriră, dădură un semnal cuiva dinlăun-trul palatului. Când mai rămăseseră doar douăzeci de paşi între noi şi poartă, înălţimea sa, care ne aştepta pe peron, coborî treptele şi păşi în întâmpinarea noastră, cu mâna întinsă şi chipul zâmbitor. Ne-am salutat, ne-am strâns mâinile, apoi sultanul ne-a poftit să trecem înaintea lui şi am urcat peronul.

La al doilea semn, am trecut poarta, după ce am făcut o plecăciune în faţa înălţimii sale.

Ajunşi la picioarele unei scări înguste, neîmpodobită de nicio pictură, ne-am oprit iar.

— Urcaţi! spuse sultanul; l-am ascultat, spre marea mea încurcătură, căci prinţul venea în urma mea, ceea ce mi se părea o situaţie cu totul nedemnă pentru un suveran. Am remarcat cum căpitanul Webb urca scara alături de sultan, ca să împace invitaţia cu respectul cuvenit rangului celui pe care-1 preceda, aşa că i-am urmat pilda cum m-am priceput şi eu, fără a înceta să-mi socotesc poziţia ciudată.

La capătul scării, ne-am întors. Prinţul ne-a făcut din nou semn să ne urmăm drumul; în faţa noastră se afla sala tronului. Era o încăpere mare, de înăţi-mea unui etaj, pictată în stil arab. Am remarcat, în timp ce o străbăteam, moliciunea covorului persan, precum şi cele douăsprezece fotolii aurite care alcătuiau mobilierul sălii.

După ce ne-am aşezat, Laha Damji, un bătrân banian cu chip inteligent şi şiret – încasatorul vămilor – şi-a luat un scaun alături de înălţimea sa. Lângă dânsul se aşează nobilul hindus Tarya Topan, aflat acolo nu numai în calitate de membru al sfatului sultanului, ci şi fiindcă se interesase

îndeaproape de expediţia noastră.

In faţa sultanului, plasat între noi şi consilierii săi, stătea în picioare Johari – tălmaciul consulatului – aşteptând să traducă vorbele noastre.

După costumul său, suveranul putea să pară un om de neam mare din Mingrelia; cu excepţia turbanului, care forma cute mari, alternative: roşii, galbene, cafenii şi albe. Un brâu bogat, de care atârna un iatagan cu mâner de aur, într-o teacă de asemenea împodobită cu aur, strângea poalele lungii sale mantii de postav, de culoare întunecată.

Avea mâini şi picioare enorme, fiind atins de flagelul ţării: elefantiazis. Ca încălţăminte purta doar papuci cu talpă groasă, prinşi la gleznă printr-o solidă fâşie de piele.

Tenul său de nuanţă deschisă, trăsăturile sale, vesteau pe arabul de înaltă obârşie, dar nu-i dezvăluiau decât originea nobilă: caracterul nu-i era de loc oglindit pe chip care nu lăsa să se ghicească decât urmele afabilităţii şi ale unei depline. Mulţumiri de sine, precum şi ale satisfacţiei ce i-o produceau persoanele prezente acolo.

Astfel s-a înfăţişat în ochii noştri Said Bargaş, sultan al Zanzibarului, al Pembei şi al întregii coaste africane, din Somalia până în Mozambic.

Ni s-a servit cafeaua în ceşcuţe puse pe suporturi aurite; afară de asta, ni s-a mai oferit lapte de cocos şi şerbeturi excelente.

întrevederea a început cu aceste cuvinte, adresate consulului:

— Cum vă simţiţi?

— Foarte bine, vă mulţumesc. Cum se simte înălţimea

voastră?

— De minune.

— Mi s-a pus aceeaşi întrebare şi am dat acelaşi răspuns.

Apoi domnul Webb a discutat despre afaceri, după care înălţimea sa s-a interesat de călătoriile mele.

— Vă place Persia? Aţi văzut Kerbela, Damasc, Bagdad? Turcia are o armată numeroasă? Câţi soldaţi are Persia? Este o ţară roditoare? Cum vi se pare Zanzibarul?

După ce întrebările acestea şi-au primit fiecare răspunsul cuvenit, Said mi-a dat scrisori de recoman-daţie către djemadarii săi din Bagamoyo şi Kaole, precum şi un firman de ocrotire, adresat tuturor arabilor pe care aveam să-i întâlnesc în drum; după aceea, încheie exprimându-şi speranţa că, oricare ar fi ţelul călătoriei mele, ea se va încheia întru totul mulţumitor.

După un schimb de saluturi, ne-am luat rămas bun cu acelaşi ceremonial, făcând plecăciuni la fiecare palier şi mergând tot înaintea înălţimii sale, care ne-a petrecut până la poarta cea mare.

De acolo, m-am dus la domnul Goodhue, negustor american stabilit de multă vreme în Zanzibar, şi care în clipa despărţirii mi-a dăruit cu generozitate un cal primit din Colonia Capului – cal de rasă, care valora pe puţin două mii cinci sute de franci.

Se scurseseră douăzeci şi opt de zile de când intrasem în portul oraşului; douăzeci şi opt de zile de trudă amarnică.

Ce sarcină, să organizezi o asemenea expediţie! Câte mizerii aveai de îndurat! Să alergi din dugheană în dugheană, sub bătaia unui soare necruţător, să te zbaţi

negociind, să risipeşti un noian de vorbe cu care s-ar putea umple volume întregi; să faci socoteală, să iei în primire mărfuri, să cântăreşti, să masori, să preţuieşti, să supraveghezi, să te îngrijorezi şi să faci dovadă de ingeniozitate! Ah 1 când venea seara, câtă nevoie de odihnă aveau capul şi membrele mele 1

Dar soldaţii erau echipaţi, şeile, corturile, bărcile şi pânzele lor erau pregătite. Caii nechezau, măgarii răgeau, nerăbdători să pornească odată la drum.

A doua zi, 5 februarie, patru daos se aâlau în faţa consulatului. In primul am îmbarcat caii; în cel de al doilea şi al treilea fură urcaţi măgarii; al patrulea, mult mai încăpător, fu încărcat cu trupe şi cu bagajele expediţiei. Orânduirea încărcăturii se isprăvise, toată lumea era pe bord; Shaw şi Farquahr nu se arătau. După cercetări stăruitoare, fură găsiţi la un negustor de spirtoase, demonstrând la vreo duzină de beţivani, ce este sublim în marea artă de a explora Africa. În acel local, încercau să alunge – tot aju-tându-se cu whisky – presimţirile negre care se stre-curaseră în sufletul lor.

— Prost început! le-am spus, când se apropiară de chei, mergând pe două cărări.

— Fără… fără supărare, domnule, pot să vă întreb dacă… dacă credeţi că am făcut bine când v-am făgăduit… să merg cu dumneavoastră? îngăimă Shaw.

— N-aţi semnat un contract? le-am întors eu întrebarea. Imbarcaţi-vă iute, domnilor! Ne-am angajat cu toţii, n-are importanţă dacă este o chestiune de viaţă sau de moarte; nimeni nu poate să dezerteze.

Când am ridicat pânzele, se făcuse aproape amiază. Consulul, cu soţia şi cei doi copii ai săi, Mary şi Charley, stăteau pe terasa de pe acoperişul casei, flu-turându-şi pălăriile, batistele în semn de rămas bun.

Capitolul IV

BAGAMOYO

I nsula Zanzibar, cu plantaţiile sale de cocotieri şi de manghieri, oraşul cu case albe, crângurile de cuişoare şi de scorţişoară, cu portul şi vasele sale, cu cele două insuliţe postate de santinelă, pieri în-cet-încet în zare, în timp ce la apus creştea văzând cu ochii ţărmul african – o masă de verdeaţă asemenea celuilalt ţărm care, depărtându-se din clipă-n clipă, nu mai era decât o linie unduioasă, căpătând în zare înfăţişarea nobilă a munţilor.

Deşi din Zanzibar până în Bagamoyo nu era decât o distanţă de 25 de mile, leneşelor noastre daos le-au trebuit nu mai puţin de zece ore pentru a străbate braţul de mare. Aruncarăm ancora în vârful unui recif de mărgean aflat la o sută de metri de coastă, şi a cărui stâncă se zărea desluşit, la câteva picioare sub faţa apei.

Soldaţii din escorta mea, dornici de larmă şi gata să se lase înflăcăraţi, îi salutară cu numeroase salve, pe arabi, baniani şi vusahuabili1 care se îndesau grămadă pe plajă,

primindu-ne cu strigăte: „Yambo bana?” (cum vă simţiţi, stăpâne?) însoţite de priviri înmărmurite.

In patria mea, este un lucru destul de obositor să fii întâmpinat de o mulţime adunată anume pentru a te primi, amorul propriu al concetăţenilor noştri pretinzând strângeri de mână zdravene, în care fiecare stăruie. Aici însă un singur yambo bana pare că este

1 Sahuabil – farm în limba băştinaşilor. Vusahuabili – oamenii ţărmului, (n.a.)

de ajuns, drept răspuns pentru toate saluturile ce ţi se adresează; toată lumea se mulţumi cu atât, afară de notabilitatea locului care, în calitatea sa de înalt personaj, voia să i se acorde o atenţie deosebită şi se apropie ca să capete un yambo individual, şi să-mi siringă mâna.

Acest om cu vază, purtând un turban cu un văl lung la spate, era djemadarul Esau, comandantul beluci-lor ţinuţi de înălţimea sa în garnizoană la Bagamoyo şi care sânt în acelaşi timp soldaţi, poliţişti şi jandarmi. Djemadarul îi însoţise pe Speke şi Grant destul de departe în adâncul Africii, fapt pentru care aceşti domni îl răsplătiseră cu prisosinţă.

Fiind de atunci bine dispus faţă de vuasungu (oameni albi), ajută chiar el la debarcarea expediţiei şi, oricât de neatrăgător ar părea, îl recomand tuturor călătorilor care vor avea treabă prin Bagamoyo.

In mulţimea care ne aştepta, în primul rând stătea un membru al societăţii „Sfântului Duh”, depinzând de misiunea întemeiată pe coastă de către iezuiţi. Părintele ne-

a invitat în chipul cel mai curtenitor să tragem la casa lor, să luăm masa acolo, ba chiar – dacă acest lucru ne putea fi pe plac – să ne'-stabilim tabăra pe terenul lor. Dar eu unul, de câte ori îmi stă în putinţă, prefer independenţa, oricărui alt avantaj. Pe lângă aceasta, delicateţea cu care gazda mea din Zanzibar suportase marile supărări ce i le pricinuisem mă făcea să simt mai mult ca oricând povara obligaţiilor ce ţi le creezi într-un asemenea caz.

De aceea, oricât de stăruitoare şi cordială era invitaţia lor, n-am primit-o decât eu personal, şi numai pentru o singură noapte.

Am închiriat la capătul de vest al oraşului o casă dând spre un vast teren deschis, de unde pornea drumul pe care urma să apucăm. De m-aş fi aflat în Bagamoyo de o lună de zile, şi tot n-aş fi putut să aleg mai bine. Corturile noastre, ridicate în faţa clădirii, alcătuiau împreună cu ea ocolul unei mici curţi,

unde ne puteam ocupa de afaceri ferit de nepoftiţi.

Un ţarc, lipit de casă, le adăposti pe cele 27 de animale ale noastre. Lăzile şi baloturile fură puse în magazie; în jurul lor am postat un şir de soldaţi şi, lăsând tabăra în grija lui Farquahr, /Shaw şi a lui Bombay, m-am dus la gazdele mele, care mă aşteptau cu cina..

Masa ce ni s-a servit a fost compusă' din acelaşi număr de feluri ca şi cina unui hotel parizian de mâna întâi, şi era pregătită cu aproape tot atâta artă, în pofida resurselor inferioare folosite. Pe deasupra, cu acest prilej am căpătat dovada că bunii călugări nu ştiau numai să savureze cu rafinament supe şi antreuri ci şi că nu se lăsau abrutizaţi de

lipsa lichidului înviorător cântat de Horaţiu, Hafiz şi Byron. Şampanie, gândiţi-vă şi dumneavoastră, într-o biată văgăună din Zanzibar; vinul de Burgundia, cel de Bordeaux; Château-Laffitte, Chateau la Rose, erau de prima calitate, iar ochii plecaţi ai cucernicilor cunoscători în ale gastronomiei străluceau de ajuns, sub această călduroasă înrâurire. Ah! aceşti buni călugări se pricep să trăiască şi ştiu să ţină seama de scurta durată a vieţii! Masa lor, la care prânzesc sărbătoreşte, izgoneşte mukunguru (frigurile de junglă) şi temperează înfiorarea resimţită când – ieşind din sala luminoasă – te cufunzi în bezna unei nopţi ale cărei adâncuri vibrează doar de scârţâitul lăcustelor, glasul brotacilor şi urletul hienelor. Fără ajutorul unui Bordeaux roşu, ţi-ar trebui o putere supraomenească pentru a păstra intactă această politeţe, manierele acestea suave, în mijlocul grozăviilor continentului african.

Am petrecut o noapte excelentă şi, în faptul zilei, m-am dus în tabără, cu totul îndemnat să mă bucur de noua mea existenţă.

Am numărat măgarii: lipseau doi. Mi-am cercetat valorile: dispăruse un sul de sârmă de alamă. Fireşte, dormiseră cu toţii, uitând de vagabonzii care dau târcoale noaptea. Djemadarul fu înştiinţat şi i se

făgădui o răsplată. Până-n seară, unul din măgari fu descoperit într-un câmp de manioc, unde păştea frunzele, dar celălalt nu mai fu găsit şi nici sulul de sârmă de alamă.

în cursul zilei, am primit vizita lui Ali-ben-Selim, care m-a copleşit cu salamalecuri. Fratele lui, fostul conducător al caravanelor lui Burton şi Speke, urma să fie omul meu de

încredere în Unyanyenbe; puteam deci să mă încred în politeţurile sale şi am acceptat fără şovăială colaborarea ce mi-o oferea.

Vai! amar de firile prea încrezătoare! Acest Ben Selim mă invită la el acasă, la o cafea. M-am dus la dânsul, într-o locuinţă confortabilă. Cafeaua era bună, deşi fără zahăr, iar cuvintele sale măgulitoare.

— Ce pot face ca să vă servesc? Sânt prietenul dumneavoastră şi abia aştept să v-o dovedesc.

— Am mare nevoie – i-am răspuns eu – de un om devotat, care să-mi procure hamali şi să mi-i trimită la timp. Fratele dumitale îi cunoaşte pc vua-sungi. Găseşte-mi o sută patruzeci de pagazi şi îţi voi plăti cât vrei.

— Să-mi plăteşti pentru acest serviciu neînsemnat! exclamă reptila, cu glas mieros. N-am să vă cer nimic; şi fiţi pe pace, peste 15 zile n-o să vă mai aflaţi aci. Mâine dimineaţă voi veni să vă văd bagajele şi-mi voi da seama de câţi oameni aveţi nevoie.

M-am despărţit de el, felicitându-mă că îl cunoscusem şi socotind că mă şi aflu în drum spre Unya-yenbe.

Două temeiuri puternice mă făceau să doresc o plecare grabnică: părerea ce mi-o formasem asupra lui Livingstone şi perioada în care ne aflam. Dacă era adevărat că ilustrul călător – după cum fusesem îndreptăţit să mă tem – era un om capabil să fugă de prezenţa mea, era important să ajung la Ujiji înainte ca zvonul sosirii mele să fi răzbătut până acolo. Iar masika – anotimpul ploios – se apropia; dacă mă surprindea la Bagamoyo, nu aş mai.fi putut pleca decât abia după sfârşitul ploilor. Şi, după toate informaţiile celor

ce-mi vorbeau de ele, durata lor era de 40 de zile. Şase săptămâni de ploaie neîntreruptă; cel puţin aşa se afirma. Ştiam prea bine ce perspective mă aşteaptă; păstram amintirea tuturor necazurilor ce ţi le poate căşuna cerul. Cunoşteam ploaia din Virginia şi tot alaiul ce-o însoţeşte: stricăciuni, mucegă-ieli, friguri şi reumatisme; ploaia din Anglia, burniţă jalnică, care-ţi provoacă spleen-ul; ploile torenţiale din Abisinia, când bolta îşi deschide cataractele într-un nou potop ce acoperă sub apă întreaga ţară, -în câteva ceasuri; în sfârşit, musonul Indiilor, ploaie violentă şi necontenită, care te pironeşte locului multă vreme. Cu care din aceste ploi trebuia să fie comparată masika? Descriind ţinutul Uzaramo, Burton vorbise mult despre noroi. O regiune al cărei sol era calificat drept glod negru, în anotimpul frumos, cum mai putea fi numită, după ce o muiase o ploaie de 40 de zile şi tropăise pe acolo o întreagă caravană? Aceste reflecţii, izvorâte din cunoaşterea împrejurărilor, îmi reveneau fără încetare în minte şi îmi creau îngrijorări de ajuns de vii.

Credincios făgăduielii date, a doua zi Aii veni şi cercetă, dându-şi ifose, toată încărcătura. După ce privi teancul de stofe, îmi spuse că toate aceste baloturi trebuie să fie puse în saci – rogojini, numiţi makanda 1, că va trimite un om să ia măsura pentru ei şi mă îndemnă mai ales să nu discut preţul – asta-1 privea pe el.

în privinţa formei baloturilor, mă bizuisem pe experienţa unui anume Djetta– samsar din Zanzibar. Acesta, luând toate stofele, pânzeturile, stămburile, mătasea şi bumbacul, lâneturile şi celelalte, le împachetase talmeş-

balmeş, fără să-şi bată capul cu greutatea lor. Într-o bună zi, iată că se înfăţişează doi pagazi; vin să se angajeze şi cer să vadă povara;

1 Makanda (plural la kanda). Un fel de rogojină în care sânt înfăşurate baloturile. Se face din frunze de palmieri pitici, uscate la soare, despicate în 5—6 bucăţi. Firele sânt apoi împletite, (n.a.)

o ridică, fac o strâmbătură şi pleacă. Sus-zisa povară este cântărită şi are trei frasilah, cu una mai mult decât s-ar cuveni.

La fel se întâmplă cu toate baloturile – depăşeau cu aproximativ 30 de livre greutatea indicată. A trebuit să desfacem şi să împachetăm la loc totul, operaţie plicticoasă, practicată în felul următor: patru metri de merikani foarte ordinar, valorând la Zanzibar circa 50 de centime metrul, întinsă pe pământ, iar altă bucată de merikani, de astă dată de bună calitate – stofa fusese păturită iniţial în două de fabricant – o faci în trei, ca să aibă o lăţime de treizeci de degete. Bucata aceasta este pusă ca înveli-toare şi constituie primul strat, al doilea e format din şase bucăţi de kanik – pânzet albastru, asemănător cu stofele bluzelor franţuzeşti. Vine iarăşi altă bucată de merikani, apoi şase de kaniki, după aceea un strat merikani, unul kaniki, unul merikani; în total patru bucăţi de merikani, optsprezece din celălalt material, în şapte straturi alternative, de greutate egală fiecare, alcătuind un ansamblu care cântăreşte 72 de livre. Învelişul este ridicat în bloc şi înnodat la colţuri. Iei frânghia făcută din fibre de

cocos; doi oameni, cu un ciocan de lemn, bat şi îndeasă stofa, se apucă s-o lege cu sfoară, bucată cu bucată, cu grija pe care-o pun marinarii în echiparea cu funii a unei corăbii.

După ce-au isprăvit, balotul formează un corp solid, având trei picioare şi jumătate lungime pe un diametru de un picior, în toate direcţiile. Aveam de transportat optzeci şi două de pachete mari de stofe din acestea, dintre care patruzeci de americă şi pânzet albastru, iar celelalte de ţesături de diferite culori şi materiale, puse între bucăţi de merikani. Acesta urma să servească mai târziu la angajarea altor hamali, căci cei angajaţi pe coastă nu mergeau decât până în Unyanyenbe. Cât despre stofele colorate erau destinate plăţii tributului care ţi se cere în anumite provincii.

Ni se dezvăluiseră şi alte puncte defectuoase ale echipamentului nostru. Astfel, într-un cort aveam pân-zeturi în valoare de 1.500 de dolari, rezervate plăţii oamenilor pe care-i aşteptam. Intr-o noapte se stârni o furtună, însoţită de o ploaie spumegată. Dis-de-di-mineaţă m-am dus să văd ce urmări avusese.

Vai! cortul care-mi slujea de magazie – un cort asemănător cu cele ale armatei – lăsase să se strecoare apa ca printr-un ciur; nu rămăsese un singur metru de pânză care să nu fi fost ud leoarcă. A fost nevoie să treacă două zile ca să se usuce stofa şi să o îndoim la loc. Faimosul cort fu dat la rebut şi înlocuit cu altul, a cărui pânză de cânepă nr. 5 sfida masika.

Isprăvisem cu aceste felurite treburi; cele 15 zile cerute ca termen de Ben Selim se scurseseră şi, nici urmă de hamal. L-am trimis pe Mabruki (unul din oamenii lui Burton), să-i prezinte îndatoritorului personaj omagiile mele, amintindu-i că mă bizuiam pe oamenii ce trebuia să mi-i procure. „Peste câteva zile îi veţi avea pe toţi”, îi răspunse perfidul, solului meu.

— Dar nu cred o iotă din spusele lui – adăugă Mabruki, aducându-mi acest răspuns. L-am auzit cum îşi vorbea singur şi-şi zicea cu glas tare, crezând că nu-i nimeni în jur: „De ce m-aş ocupa de acest musungu? Sultanul 1-a recomandat djemadarului; n-am ce să mă frământ pentru treburile lui. N-are decât să-mi scrie Said Bargaş, în privinţa lui, şi va avea pagazii chiar mâine”.

Am încălecat şi m-am dus la Ben Selim, ca să-i cer socoteală pentru aceste vorbe. Pretinse că în viaţa lui nu rostise aşa ceva; Mabruki – pe cât afirma el – îmi îndrugase o minciună la fel de neagră ca şi chipul său. Niciodată n-avusesem un om mai devotat; s-ar face bucuros sclavul meu, ar deveni papazi-ul meu, ar primi fără să crâcnească… Am pus capăt asigurărilor sale de credinţă, spunându-i că n-aveam nevoie de el nici ca sclav, nici în altă calitate, neavând chei să fiu servit de cineva care mă înşelase; că

ar face bine să nu se mai apropie de tabăra mea şi să-i uite drumul atât el, cât şi cei care ar veni în numele său.

Funcţionarii lui Kaole nu se arătaseră nici ei mai serviabili. Djemadarul se mărginise să-mi facă o vizită, după primirea scrisorii sultanului, iar Narandji, slujbaş la

vama acestui sat, nu dăduse curs cererii şefului său în favoarea mea decât dând din cap, fă-cându-mi semn cu ochiul şi făcându-mi făgăduieli de acelaşi soi ca şi cele ale lui Aii Ben Selim. Intr-un cuvânt, pierdusem degeaba o jumătate de lună.

Ajuns la strâmtoare, mi-am amintit că nobilul hindus Tarya Topan îmi propusese să trimită o scrisoare de recomandare pentru mine unui oarecare Hagi Palu care – spunea dânsul – deşi foarte tânăr, nu-şi găsea pereche când era vorba de organizat o caravană. L-am trimis la Zanzibar pe Selim, tălmaciul meu, cu o scrisoare plină de stăruinţe, adresată căpitanului Webb, în care îl rugam pe acesta să obţină de la Tarya Topan recomandarea oferită. Jucam ultima carte.

Selim se întoarse după două zile cu o scrisoare de la hindus şi o grămadă de bunătăţi trimise de consul.

La scurt interval după aceea, primeam vizita lui Sur Hagi Palu. Acest eminent tânăr era rugat de Tarya Topan – îmi spuse el – să-mi procure în cel mai scurt termen o sută patruzeci de pagazi. Din nefericire, hamalii erau foarte scumpi, numeroşi arabi pândeau să pună mâna pe ei – când se iveau – plătind.20 de dotisi (80 de metri de stofă) de om, iar cei care nu ofereau decât atâta, aşteptau câte-odată şi şase luni.

— Vreţi să plecaţi de urgenţă? îşi urmă vorba Hagi Palu. Daţi 25 de dotisi; în trei săptămâni veţi fi pe drum.

— Mă învoiesc – i-am răspuns, arătându-i că aveam destulă stofă ca să plătesc cu mărinimie – şi dumneata vei căpăta un dar care-ţi va bucura inima.

— Un dar! a, nu!

Mă ruga doar să le spun consângenilor mei „ce tinăr bun este el”. Apoi, spre marea mea surprindere, imi mărturisi că avea acasă zece hamali şi că, dacă bine-voiam să-i trimit pe dată patru baloturi de stofă, doi saci cu mărgele şi douăzeci de suluri de sirmă, pagazii vor pleca a doua zi, cu trei din soldaţii mei: „căci caravanele mici sint cu mult mai preferabile celor mari, acestea stirnesc lăcomia căpeteniilor şi provoacă atacuri, pe cind celelalte trec nebăgate in seamă”.

Am organizat plecarea celor trei soldaţi; am trimis stofa, salbele, sulurile, tot ce-mi ceruse Hagi Palu şi, felicitându-mă că-1 întilnisem pe acest tinăr bun la inimă, am adus in jurnalul meu elogii capacităţii, bunăvoinţei, dezinteresării sale; mi-am promis să-l recomand la toţi cei pe care-i voi vedea şi m-am gin-dit la minunatul cadou ce voi fi încintat să i-1 fac.

Pregătirea primei mele caravane mă invăţă diferite lucruri care par a fi scăpat din vedere predecesorilor mei şi a căror cunoaştere mi-ar fi fost foarte utilă, cind imi făcusem cumpărăturile de stofă.

Mă voi mărgini aci să spun că încărcătura valora o sută cincizeci şi şase de dolari, iar. Transportul costa o sută optzeci şi cinci.

Aceste pregătiri mă luminară de asemenea si asupra chestiunii tributului – chestiune importantă, după cum se va vedea mai tirziu. Stofele destinate acestei întrebuinţări trebuiau să fie ambalate, separat şi să fie de calitate superioară, căci căpeteniile care pretind tribut sânt greu de

mulţumit. Nu ar primi nici în ruptul capului ţesăturile uşoare, cu care se mulţumesc pagazii; le trebuie stofe regeşti– dabuani, ismahili, rehani, sohari sau postav roşu, şi toate acestea sânt foarte scumpe. Pentru primul grup alcătuit din zece hamali, honga – tributul – fu apreciat la 25 de dolari. Nu reprezentau nici a paisprezecea parte din oamenii pe care-i aveam de expediat. Cu asemenea cifre, o sută patruzeci de pagazi trebuiau să mă coste 350 de dolari in numerar, cu o aproximaţie de 25 la sută în defavoarea mea. Cintăriţi bine aceste cifre, călătorilor! In interesul vostru le expun.

Prima mea caravană urma deci să mă părăsească şi-1 binecuvintam pe Hagi Palu, acest merituos tinăr, cind în dimineaţa plecării, dânsul veni să mă vadă, pentru a încheia învoiala definitivă şi îmi prezentă, cu calmul deplinei nevinovăţii, conturile: „atâta... pentru că a furnizat fiecărui hamal 25 de dotisi: leafa lor", cerind plata imediată şi in bani gheaţă.

N-am găsit cuvinte pentru a-mi exprima uluirea. I-am amintit acestui prea cumsecade tinăr că, în ajun, arătindu-i cele 3.000 de dotis aflate in cortul meu, rămăsese bine stabilit că-mi voi plăti singur hamalii. Recunoscu şi el şi îmi mărturisi, pentru a justifica ruperea contractului, că ţinea să vândă stofa lui şi nu pe a mea; că, pe lingă asta, nu făcea schimb, ci cerea bani pentru pânzeturi. La rindul meu, i-am răspuns că nu va primi alţi bani afară de suma ce voi găsi de cuviinţă să i-o dau, drept preţ al serviciilor sale.

Cearta a fost violentă şi a durat mai mult de un ceas.

Bunul tinăr imploră, se supără, vărsă lacrimi, jură să nu se mai ocupe de treburile mele dacă nu-i iau stofa. N-am cedat nici măcar cu un doti şi până la urmă Hagi Palu, mulţumit de comisionul ce trebuia să-i revină, a plecat cu un aer radios, luându-i pe cei trei soldaţi şi ducind cu el mărfurile şi tributul necesar caravanei.

Era un om abil, trecut prin ciur şi dârmon, energic in afaceri, prompt la calcule mintale, născut pentru a reuşi in comerţ. Ochii săi nu-şi găseau răgaz; rătăceau fără încetare, de colo pină colo, cercetându-mi toate părţile trupului, făcând expertiza cortului meu, a armelor, a aşternutului, a veşmintelor; după ce-şi termina inspecţia, o lua iarăşi de la capăt. Nici degetele lui nu ştiau ce-i odihna: erau stăpinite de nelinişte, de mişcări înfrigurate, mereu gata să palpeze ceva nou. In timp ce-mi vorbea, acest tinăr cumsecade se apleca să-mi pipăie pantalonul, haina, pantofii, ciorapii; apoi muslina cu broderii a cămăşii mele uşoare, stofa in carouri albe şi albastre a cingătoarei, până-n clipa în care, oprindu-şi din intimplare ochii asupra vreunei noutăţi, corpul lui se apleca iarăşi, cu braţele întinse şi miinile desfăcute. Până şi fălcile i se agitau necontenit, din pricina obiceiului său de a mesteca betel dres cu var – citeodată înlocuind betelul cu tutunul, fără a suprima varul – şi făcind zgomotul unui pui de animal care suge.

De altfel, era bun mahomedan; un tinăr evlavios, păzind cu stricteţe tipicurile şi eticheta musulmane. Saluta cu un aer afabil, se descălţa când intra în cortul meu, mă asigura că nu este demn să stea jos de faţă cu mine, totuşi se

aşeza şi dădea drumul întortocheatelor sale discursuri.

Cit despre practicarea cinstei, aşa ceva nici nu-i trecea prin cap acestui cucernic credincios. Deprinderea minciunii alungase de pe chipul său orice urmă de sinceritate, răpise trăsăturilor sale orice urmă de candoare, făcând din acest adolescent şarlatanul cel mai neruşinat, omul cel mai priceput întru nemernicie.

In cele şase săptămâni petrecute acolo, acest băiat de 20 de ani mi-a dat mai mult de furcă decât pot să dea poliţiei toţi escrocii din New York, adunaţi laolaltă. De zece ori pe zi il prindeam cu mâţa-n sac, dar el nici măcar nu se tulbura. Când i-am înapoiat stofa, ieşi la iveală că în loc de 25 de dotisi de cap de om, cit îmi socotea – hamalii primiseră cel mult 20; unii nu căpătaseră decât 12 dotisi. Cât despre pânzeturile pe care mi le vindea ca fiind de prima calitate, de patru ori mai scump decât ţesăturile obişnuite – erau de ultimă speţă, valorând la Zanzibar mai puţin de zece gologani metrul.

Din raţiile furnizate aceloraşi hamali, plătite cu vârf şi îndesat, lipseau între cinci şi zece livre de cap. Aceeaşi escrocherie se petrecuse cu banii ce trebuiau să fie plătiţi la bacul de pe riul Kjngai. In fiecare zi ieşeau la iveală noi şi noi şiretlicuri; născocea cu duzinele şi părea că nu se gindeşte decât la mijloacele de a mă jefui şi mai rău. Nu munceam decât pentru a-i dejuca înşelătoriile şi ajunsesem la capătul puterilor. Dacă-1 demascam in faţa tuturor camarazilor săi, nicio pată de roşeaţă nu se ivea pe obrajii lui pământii; dădea din umeri şi basta, lăsându-mă slobod să comentez faptul şi să procedez cum cred de cuviinţă.

Nici ameninţarea de a-i scădea comisionul nu-1 mişca mai mult; pentru el vrabia din mină valora mai mult decit două ciori de pe gard şi zece dolari luaţi azi îi păreau mai buni decit promisiunea de a căpăta douăzeci de dolari peste câteva zile.

M-a lucrat atita şi aşa de bine, cu toată supravegherea mea, încât cele 3.500 de dotis care trebuiau să ajungă pentru plata a 140 de hamali erau cheltuite. Totuşi nu aveam decit 130 de oameni, iar Hagi Palu, acest demn tânăr! îmi prezenta bilanţul său, al cărui total se ridica la 1.400 de dolari.

Vă veţi întreba de ce n-am rupt-o cu acest pungaş, de la prima afacere? Fiindcă fără el, aş fi rămas în Bagamoyo mai bine de şase luni, pe când eu aveam neapărată nevoie să plec grabnic. Trebuia cu orice preţ să pornesc la drum, şi îngrozitorul Hagi, sau alţi indivizi de teapa lui, erau singurii care-mi puteau furniza mijloacele necesare. Niciodată n-am depins in aşa măsură de o persoană, ca de acest Hagi Palu.

La vederea acestui bilanţ, de 1.400 de dolari, am fost cuprins de o mânie aprinsă şi i-am atras atenţia tinărului meu că nu va primi nici măcar un pice1 pină ce nu va reduce factura la o sumă acceptabilă. Dar tot ce i-am putut spune, a rămas fără efect; declaraţii, ameninţări, promisiuni plouau pe capul lui, trecind neobservate. Am fost nevoit să recurg la Tarya Topan. Acesta îmi trimise pe un anume Kandji; socoteala fu revizuită şi scăzu la 738 de dolari. Băgaţi bine de seamă că, cu tot respectul datorat nobilului hindus, trimisul lui nu făcea mai multe parale decit tinărul Palu. Kandji şi pehlivanul meu nu se deosebeau nici cu un

fir de păr. Dar, pacea fie cu dânşii şi deie

1 Monedă mică din Zanzibar, valorând cam 4 centime, (n.a.)

Domnul ca scăâârliile lor rase să nu poarte niciodată cununa de spini pe care ei m-au silit s-o port la Bagamoyo!

Dacă in acest capitol şi in alte citeva vă relatez detalii mărunte, care vă par lipsite de importanţă, să nu credeţi, oricât de neînsemnate vi s-ar părea, că ar îi trebuit să le trec sub tăcere. Fiecare din ele reprezintă un fapt şi cunoaşterea faptelor iţi sporeşte experienţa. De altminteri, cum să vă povestesc călătoria mea, fără să vă înşir mizeriile pe care m-a silit să le îndur şi care ucid nădejdea celui ce le pătimeşte?

Ca să nu mai vorbim că de aceste mizerii atârna soarta expediţiei.

Ploile torenţiale se înmulţeau, vestind masika şi ne demonstrau urgenţa înlocuirii corturilor; Shaw şi Farquahr lucrau de zor la această treabă. Revin asupra ei, pentru că este un punct capital. Dacă am fost in stare să rezist frigurilor care m-au cuprins de douăzeci şi cinci de ori in cursul unui an, asta se datorează în primul rind proniei cereşti, apoi entuziasmului inspirat de acţiunea pe care o întreprindeam; constituţiei mele zdravene, pe care am avut grijă să nu mi-o minez, interzicându-mi orice fel de desfrâu; energiei mele caracteristice, înclinaţiei firii mele de a vedea partea bună a lucrurilor şi pe care nimic n-a putut să mi-o distrugă; în sfirşit, precauţiunii luate de a-mi procura un adăpost impermeabil.

Il voi sfătui deci pe oricare călător să profite de experienţa mea şi, în loc să primească povaţa unui fabricant de corturi, care ar ţine s<ă-i plaseze unul din elegantele sale produse – de loc adaptate pentru toate climatele – să se bizuie doar pe el însuşi, să-şi cumpere ce este mai tare şi mai scump în materie de pânză de cinepă, o trainică pânză nr. 5, care sfidează apa. Aşa scapă cel mai ieftin şi asta poate fi un mijloc de salvare pentru el.

Alt punct pe care-1 semnalez novicilor, ca să-i scutesc de o greşeală – un lucru care a dăunat mult plăcerilor mele şi care, atunci cind te ameninţă infometarea, are rezultate grave – este alegerea armelor. Călătorul trebuie să procedeze in această privinţă cu cea mai mare grijă. Are nevoie de cel puţin trei genuri de puşti: una pentru păsări, alta pentru animale mari, a treia pentru apărare.

In ceea ce priveşte vânătoarea, un tânăr întilnit în Zanzibar mi-a declarat că nu există armă mai desă-virşită decât cea cunoscută sub numele de „express”. Se prea poate să aibă dreptate; nu am experimentat-o şi nu-i Contest valoarea; insă acest tinăr nu o încercase trăgând asupra vinatului mare din Africa şi pot spune că, cu arme care erau la fel de precise şi de puternice ca şi „express”, gloanţele mele străbăteau trupul fiarei, fără să o doboare de la prima lovitură. Vinatul îmi scăpa adesea, aproape totdeauna, cu toate rănile căpătate, in timp ce cu greoiul O’Reilly al lui Livingstone rareori se intâmpla ca animalul să nu fie răpus. Voi adăuga că gloanţele explozive ale lui Fraser îşi ţin pe deplin făgăduiala. Isprăvile lui Baker şi ale lui Speke nu-1 mai uimesc pe tânărul vânător, când are în

mână un Lancaster sau un O’Reilly. După câteva zile de încercări, poate urma şi el pilda acestor Nemrozi1, numai să nu-i tremure mâna.

Repet: orice carabină are o forţă suficientă pentru a face ca glonţul să pătrundă; dar nu are puterea necesară pentru a fi utilă unui vânător african. Pentru vânatul mare din Africa, ai nevoie de o armă nimicitoare, înzestrată cu o forţă care să sfarme oasele.

La. Câteva zile după sosirea mea la Bagamoyo, mă dusesem la tabăra din Massuai, să văd caravana care-i era trimisă lui Livingstone, aflată acolo de la 2 noiembrie 1870. Baloturile eraja 35 la număr; nu era nevoie deci decât de 35 de hamali. Baloturile se aflau în paza a şapte anjuhanezi şi vuahizi. N-am izbutit de fel să ghicesc ce făceau oamenii aceia acolo, de trei luni de zile. Nu puteau folosi pretextul lipsei de pagazi; de la 15 decembrie, perioada sfârşitului Ramadanului,

1 Vânător legendar, autor al unor uimitoare isprăvi, (n.t.)

se formaseră cel puţin cincisprezece caravane şi folosind influenţa consulului, le-ar fi fost de ajuns două zile ca să strlngă 35 de hamali. Dacă aş fi fost agentul oficial al unui guvern n-aş fi avut decât să fac un singur semn şi cei 140 de oameni care-mi trebuiau mi-ar fi fost procuraţi într-o săptămână.

Consulul englez susţine că n-a ştiut că proviziile aşteptate de Livingstone nu plecaseră. Este cel puţin o dovadă de neglijenţă din partea lui; chiar în ziua sosirii mele în Zanzibar, eram informat că mărfurile acelea nu se

urniseră de la ţărmul continentului. Atunci nu cunoşteam importanţa încărcăturii şi mijlocul prin care putea fi expediată. Mirarea care m-a cuprins este deci mai lesne de înţeles decât de descris, cind am văzut că baloturile acelea – care zăceau acolo de o sută de zile – ar fi putut fi trimise cu 35 de oameni.

Totuşi, pe la jumătatea lunii februarie umblă prin bazare şi se răspândi până departe, zvonul că belyuz-ul, adică consulul în persoană, urma să vină la Bagamoyo pentru a vedea ce se alesese de caravana sa; drept care, oamenii caravanei, cuprinşi de panică, plecară chiar a doua zi, însoţiţi doar de patru soldaţi de escortă.

Peste două zile, Columbine, vas al marinei engleze, comandat de căpitanul Tucker – îl aducea la Bagamoyo pe consulul Marii Britanii. Seara m-am dus la Misiune, unde trăseseră doctorul Kirk, căpitanul şi cu locotenentul său, însoţiţi de domnul de Vienne, consulul Franţei. I-am găsit prânzind, convorbirea alunecă asupra unei mari vânători care tocmai se organizase şi in cursul căreia fiecare se aştepta să petreacă ceasuri foarte plăcute.

A doua zi la ceasurile şase, aceşti domni erau pe drum şi nu se înapoiară decât in vinerea următoare, cind am cinat cu dinşii. In cursul serii, Kirk mă informă că „ofiţerii de pe Columbine, cu carabina lor de calibrul unui bob de mazăre, nu uciseseră nimic”. Singurele fiare doborâte căzuseră răpuse de mina lui şi

pentru a gusta bucuriile vinătorii, fusese nevoit să se despartă de restul grupului şi să pornească singur prin pădure. „Acuma ştiu şi ei – adăugă consulul, vorbind despre

ofiţeri – cită încredere pot avea în carabina Sniders, când este vorba de marile animale din Africa”.

A doua zi, pe la ceasurile nouă dimineaţa, doctorul Kirk şi cu părintele Horner – capul misiunii – veniră să-mi facă o vizită. Doctorul nu voi să ia decit o ceaşcă de ceai, grăbit cum era să se ducă să vadă ce s-a intimplat cu caravana destinată lui Livingstone. Nu ştia că oamenii plecaseră, fiindu-le de ajuns pentru a-i urni, numai zvonul sosirii sale.

La 11, am aflat că mister Kirk era pe bordul vasului Columbine.

Bagamoyo are climatul cel mai plăcut; se deosebeşte grozav de cel al Zanzibarului. După o noapte petrecută sub cerul liber, te trezeai bine dispus şi voinic, gata să te arunci in mare, la scăldat; ieşeam din baie şi, când se înălţa soarele pe cer, mă găsea la lucru. Chiar dacă necazurile se iveau cu duiumul, nu lipseau nici distracţiile. În tabără se produceau scene hazlii, câteodată se instituia o curte marţială pentru a judeca abaterile de la disciplină; se punea la cale vreo partidă de box intre Shaw şi Farquahr, luptă pe care o opream cu prudenţă, când devenea prea serioasă; din când in când, organizam câte o vânătoare pe malul riului Kingani sau in câmpia învecinată; sau tăifăsuiam cu bătrânul djemadar sau cu belucii lui, care nu se mai saturau să-mi repete intr-una: „se apropie masika şi-aţi face bine s-o luaţi la picior de-aici, în mare zor”.

In sfirşit, arabii, prinşi ca şi noi de pregătiri de plecare, veneau să ne vadă, ceea ce era pentru Shaw un prilej de a-şi manifesta toată iritarea sa. După obiceiul locului, ofeream arabilor cafea, politeţea cerind să le înfăţişez tava

intii lor. Această formalitate îl indigna pe însoţitorul meu; nu suporta ca oamenii

aceia, „nişle negri”, cum le spunea el – să fie serviţi înaintea lui, un om „de rasă albă”.

Bietul Shaw! Nici habar nu avea, era un prunc, de nenorocirile ce i le hărăzea viitorul. Dacă ar fi putut şti că „această insultă” adusă culorii pielii sale va fi năpasta cea mai mică pe care o va îndura în Africa! Dar dovedea din plin incapacitate pentru călătorii şi pentru orice fel de raporturi cu oamenii de altă rasă. Am văzut chiar că era necesar să-1 despart de Farquahr. Nu găseai nimic sociabil intr-însul, nici cea mai mică sămânţă de umor; avea o trufie uşor de stârnit şi o ambiţie care, în zborul ei, atingea bolta cerească şi plana mai presus de orice închipuire. Pentru un om înzestrat cu inteligenţă şi caracter, era într-adevăr cel mai sâcâitor camarad posibil.

L-am ales’ deci pe Farquahr ca şef al celei de a treia grupe, rezervându-i lui Shaw o funcţie în grupa mea. La vestea acestei decizii, ostilităţile încetară imediat.

Printre membrii caravanei se aflau doi goamezi şi doi hinduşi. Ei îşi închipuiseră că interiorul Africii este un Eldorado, un ţinut aşternut cu fildeş şi, intr-o zi când erau mai înfierbântaţi, îşi strânseseră laolaltă economiile, pentru o afacere care trebuia să-i îmbogăţească. Se numea Jako, Abdul-Kader, Bander-Salaam şi Aranselar. Fură treziţi la realitate de informaţiile primite, sau viziunea lor dispăru în faţa greutăţilor puse de acţiune? N-aş putea să spun. Fapt este că Aranselar, pivnicerul nostru, se zbătu să rupă angajamentul, cit mai era vreme. Ceru învoire să se ducă

să-şi vadă prietenii, o căpătă şi plecă la Zanzibar. Peste două zile am aflat că pusese să-i fie scos ochiul drept, fapt care mi-a fost confirmat de către doctorul Christie, chirurgul înălţimii sale. Probabil că asociaţii lui aveau aceeaşi intenţie, dar ordinul categoric pe care-1 primiră, să se abţină de la săvârşirea unei asemenea nebunii, îi împiedică să-şi aducă la îndeplinire proiectul.

Expediasem pină acum patru grupe in interiorul continentului. A cincea trebuia să transporte bărcile,

lăzile, bagajul nostru personal şi câteva încărcături de stofă şi mărgele; urma să o conduc eu.

Plecările se desfăşuraseră în ordinea următoare: la 18’ februarie 1871, douăsprezece zile de la sosirea noastră la Bagamoyo, prima caravană, formată din 24 de hamali şi 3 soldaţi.

La 21 februarie, a doua caravană, compusă din 28 de hamali, 2 şefi şi 2 soldaţi.

La 25 februarie, a treia caravană, numărând 22 de hamali, un bucătar, 3 soldaţi, un şef alb – Farquahr şi 10 măgari.

La 11 martie, a patra caravană: 55 de hamali, 2 şefi şi 3 soldaţi.

In sfirşit, la 21 martie, pleca al cincilea grup, alcătuit astfel: 28 de hamali, 12 soldaţi, un croitor, un tălmaci, un bucătar, un servant pentru arme, 2 albi (Shaw şi cu mine), 2 cai, 17 măgari şi un câine.

In total cele cinci grupe, care formau expediţia ziarului New York Herald, cuprindeau o sută nouăzeci şi doi de oameni.

Capitolul V

DE LA BAGAMOYO LA SIMBAMUENNI

înainte de a merge mai departe, încă un cuvint de scuze pentru această folosire a persoanei întii, la care sint condamnat. „Ego” trece mereu înainte in acest volum; obligat să-l scot in evidenţă, îl înfăţişez pe cel reprezentat de acest pronume aşa cum era atunci, nu cum ar fi trebuit să fie; relatez ceea ce a făcut, nu ce s-ar fi cuvenit să facă. Prezint lucrurile aşa cum s-au petrecut şi, străduindu-mă pe cit imi stă în puteri, povestesc fără înfloriturі tot ce i s-a intimplat expediţiei. De altfel, orice părere ar avea despre această carte oamenii deprinşi cu tihna casei, care îndrăgesc fotoliul şi gura sobei – călătorii care vor veni după mine în estul Africii vor aduce elogii pline de recunoştinţă tocmai acestei cronici fidele a aventurilor mele, fiindcă va însemna pentru dinşii un invăţământ folositor.

La 21 martie 1871, la şaptezeci şi trei de zile după sosirea mea in Zanzibar, cea de-a cincea caravană ieşi din Bagamoyo şi se îndreptă spre vest, având drept cuvânt de ordine: „înainte!”

Hamalii şi soldaţii mergeau in şir, iar animalele de asemenea:, kirangozi, cum este numită călăuza, se puse in fruntea tuturor. Mi-am luat rămas bun pentru vreme îndelungată de la viaţa civilizată, de la plăcerile ei; am spus adio oceanului, drumului său larg deschis, care duce până la mine acasă; adio mulţimii de spectatori bruni, care ne

salutau plecarea trăgând salve repetate.

Ceata era alcătuită din 46 de persoane; se numărau 28 de pagazi – purtători de baloturi – şi 12 ascari sau soldaţi. Aceştia răspundeau de cei 17 măgari ai

noştri şi de încărcăturile lor; Selim conducea căruţa care căra muniţiile. Shaw, purtând pe cap o cască de plută în formă de barcă răsturnată, încălţat cu cizme zdravene şi călărind pe un măgar, încheia coloana; in timp ce călare pe frumosul armăsar dăruit de domnul Goodhue, Bana Mkuba adică Marele Stăpân, cum i se spunea, eu însumi reporter şi şef al expediţiei, mă aflam in avangardă.

îmi cunoşteam toţi oamenii; mă îngrijisem de fiecare din ei in parte şi n-aveam nicio mustrare să le aduc. Totuşi, ar fi prematur să descriu aci caracterele lor. Mă voi mărgini deci, deocamdată, să menţionez numele principalilor membri ai expediţiei, după rangul ocupat. Iată lista lor, cu calitatea deţinută:

John William Shaw, secundul meu
Mabrak Bombay, căpitan (şef al escortei)
Uledi (valetul lui Speke) sergent
Mabruki (valetul lui Burton) însărcinat cu corturile
Mabruki (zis cel mic) soldat
Mabruk Salem idem
Zaide „
Kamma „
Sarmian
Feraji
Kin gar u
Ambari „

Selim, de obirşie din Ierusalim, tălmaci arab
Bander Salam, băştinaş din Malabar – bucătar
Abdul Kader, idem, croitor
Hamadi, născut in Zanzibar, kirangozi
Sarboko, idem, pagazi
Jafuneh „
Porjallah „
Khamisi „ „
Asmani „ „
Chamba „ „
Chubari „ „
Makoriga „ „
Khamis „ „

în total, am spus că expediţia număra o sută nouăzeci şi doi de membri, dintre care trei albi, douăzeci şi trei de soldaţi, patru supranumerari, patru şefi de culoare şi o sută cincizeci şi trei de pagazi. Încărcătura sa, împărţită între aceştia din urmă, douăzeci şi cinci de măgari şi un cărucior, se compunea din tot soiul de obiecte de schimb, reprezentând valorile noastre, material de voiaj: corturi şi pături, muniţii, bărci, instrumente, ustensile de bucătărie şi altele; în sfârşit, proviziile necesare celor care se angajaseră intr-o lungă călătorie, cum ar fi: medicamente, săpun, luminări, zahăr, ceai, cafea, pemican, extract de carne, condimente, conserve etc.

Armamentul nostru se compunea din: două puşti cu 16 gloanţe – una marca Winchester, cealaltă Harry; trei carabine care se incărcau prin chiulasă – două Starr, una

Jocelyn; o puşcă pentru elefanţi, cu gloanţe cântărind opt la livră; două revolvere, douăzeci şi patru de flinte cu cremene; şase pistoale, o secure, două săbii, două pumnale (khamere persane, cumpărate de mine în Şiraz); un ţăruş, două securi americane de patru livre bucata, două duzini de securi obişnuite şi douăzeci şi patru de cuţite de măcelărie.

Expediţia se afla pe drumul cel bun; nu îi lipsea nimic, nu fusese cruţat niciun efort. Dacă avea să fie oprită din mersul ei, nu putea fi decit efectul accidentului sau al unor împrejurări pe care nu le puteam prevedea.

Am ieşit din Bagamoyo în chip foarte strălucit. Mulţimea se înghesuia să asiste la trecerea noastră şi salve de flinte ne sărbătoreau plecarea. Eram cu toţii plini de ardoare, până la cel din urmă om; soldaţii cintau, kirangozi scotea răgete răsunătoare.

Cred că inima îmi bătea prea repede pentru ca trăsăturile mele să păstreze impasibilitatea cuvenită unui şef, dar impresia aceea era mai puternică decit mine; entuziasmul tinereţii mă stăpineşte încă şi azi, in ciuda călătoriilor făcute. Sângele îmi alerga prin vine, cu toată fierbinţeala pe care ţi-o dăruieşte o sănătate desăvârşită. Grijile care mă copleşeau de două luni pieriseră; ii spusesem ultimul meu cuvint lui Hagi Palu, aruncasem ultima privire asupra metişilor, banianilor şi belucilor, îmi luasem rămas bun de la iezuiţii misiunii franceze. In faţa mea se deschidea spaţiul întins şi zarea însorită era plină de făgăduieli.

In jurul nostru se întindea un ţinut fermecător, cu copaci necunoscuţi, cu câmpii rodnice şi o vegetaţie rizătoare. Ascultam glasul greierului, al lui tringa, şuieratul insectelor,

toate păreau să-mi spună: „In sfârşit, ai plecat!” Ce puteam face, decât să-mi înalţ ochii către cer şi să scot acest strigăt, izvorit din adân-cul sufletului: „Domnul fie lăudat!”

După un marş de trei mile şi un sfert, ne-am oprit la Chamba Gonera – pe la unu şi jumătate. In ansamblu, ţinând seama de împrejurări – cum spun irlandezii – totul se petrecuse cu bine. Căruţa nu se răsturnase mai mult de trei ori; măgarul lui Zaide, care ducea o ladă cu muniţii şi un sac conţinând o parte din rufele mele – cedase doar o dată ispitei de a se rostogoli pe jos, dar într-o băltoacă de apă neagră, ceea ce necesita curăţirea veşmintelor; cât despre ladă, era impermeabilă şi nu suferise avarii. Cuprins de bucuria plecării, Kamma uitase de obstacolele cu care poate avea de luptat o biată făptură din spiţa asinilor, cum ar fi: necunoaşterea drumului, pofta irezistibilă de a se rătăci prin manioc şi a ră-mâne pe-acolo. Fusese silit să caute urecheatul care, la vederea’ unui ciomag învlrtit pe dânainte-i, în loc să îşi înţeleagă vina, o luase la fugă şi galopase în sens opus, până îh clipa în care povara sa, pierzân-du-şi echilibrul, il târise! în căderea ei. Dar toate astea erau floare la ureche şi păţanii fireşti pentru primul marş.

Dacă măgarii nu erau perfecţi, în schimb samarele erau de o calitate întrecând orice speranţă. Pânza lor suporta o sută cincizeci de livre cu forţa unei piei de bou, iar felul cum erau prinse ne permitea să încărcăm şi să descărcăm oricare parte a bagajului, la fel de ordonat pe cit de prompt.

Caracterele începeau să se dezvăluie de pe acum: Bombay trăgea mereu spre odihnă; Uledi făcea mai mult

tărăboi decât treabă; în timp ce Feraji şi Mabruki cel ciung, se arătau plini de curaj, cărând poveri care l-ar fi îngrozit pină şi pe un hamal din Stambul.

Cele trei zile care urmară fură folosite ca să ne completăm pregătirile de plecare şi să luăm precauţii contra masikăi, ale cărei semne prevestitoare erau tot mai vădite. Ascari şi pagazi profitară de această pauză pentru a se duce să-şi întilnească din nou cunoştinţele feminine; dar mi-am interzis să fac aci şi o cronică a scandalurilor ivite.

Chamba Gonera înseamnă Ogorul Gonera, acesta fiind numele unei văduve hinduse. Este o bogătaşă care face comerţ important cu provinciile îndepărtate din centrul Africii, unde trimite multe mărfuri şi de unde aduce o mare cantitate de fildeş. Locuinţa ei, construită după planul caselor din Bagamoyo, este un pătrat mare, cu acoperiş întins şi înclinat, a cărui margine trece de zid, ca să adumbrească o verandă sub care le place hamalilor să se odihnească.

In faţa casei, aşezată spre sud, ca şi în Orient, se întind mari culturi de sorgo – articol de căpetenie în această parte a Africii. Pe stânga, adică la vest, câm-purile sânt pline de porumb şi munogo, plantă a cărei rădăcină albicioasă, semănind cu ignamul, este cite-odată numită manioc. Când această rădăcină este uscată, se macină, se pulverizează şi se fac din ea plăcinte, asemănătoare Ia guşi cu clătitele de hrişcă.

La nord, chiar în spatele clădirilor, şerpuieşte o mlaştină neagră – domiciliul nămolos al hipopotamului, care îndrăgeşte ţărmurile căptuşite cu ierburi mari. Acest canal,

mai mult sau mai puţin adine şi în ale cărui scobituri rămâne totdeauna apă, este frecventat de asemenea de o mulţime de păsări acvatice – pelicani şi alte soiuri, cărora malurile lui acoperite de mimoez, de palmieri pitici şi trestii uriaşe, le oferă

adăposturi umbroase. După ce se îndreaptă spre nord-est, neagra mocirlă se varsă in Kingani, a cărui gură se află la patru mile de Gonera.

Mergind spre vest, cale de-o milă, străbaţi cimpuri cultivate, apoi intilneşti lungi unduiri de pămint acoperite de plante de mlaştini, ierburi dese, cringuri stufoase şi încununate cu pilcuri de baobabi, manghieri şi abanoşi * Marile linii paralele, ’ formate de fostele dune, marchează locurile pe unde trecea odinioară ţărmul mării.

„Safari, safari leo! Pakia, pakia!” „Călătorie, zi de călătorie! La drum, la drum!” strigă cu putere kiran-gozi, al cărui glas voios îşi găseşte ecoul în glasul lui Selim – tambur-majorul, servitorul meu, tălmaciul meu, utilul meu aghiotant. Zoresc munca oamenilor, dau o mână de ajutor energică celor care string corturile şi îmi spun că, dacă nu mă opresc cumva în drum caravanele trimise, peste trei luni vom fi în Unyanyenbe.

La şase, când am luat prinzişorul, hamalii, soldaţii şi măgarii ieşeau din câmpul Gonerei. Chiar la acest ceas matinal, pe câmp se şi aflau curioşi veniţi să ne vadă – o adunare in toată legea – cărora le-am trimis un sincer guahary, salut de despărţire.

Calul meu murg era de nepreţuit pentru cineva care are de supravegheat un convoi, aceasta fiind funcţia mea reală.

Incălecând astfel, am putut vedea cum pleacă ultimul măgar şi, cu un scurt galop, să trec în fruntea detaşamentului, lăsându-1 pe Shaw în ariergardă.

Drumul, o simplă potecă, se desfăşura pe un teren care, deşi nisipos, era de o surprinzătoare fertilitate – în proporţie de o sută de legume la o săminţă – totul fiind semănat şi plantat cu cea mai redusă pricepere. Bărbaţi şi femei munceau pe câmp, fără a se

1 Copacul care în această regiune furnizează abanosul nu este din familia ebenaceelor, ci o leguminoasă, dalbergia, de nuanţă roşcată. Localnicii îşi fac din lemnul său tevi de pipă. Există peste 60 de spete de dalbergia (n.â.)

sinchisi să facă treabă bună şi într-un costum faţă de care Adam şi Eva, cu frunza lor de viţă, ar fi părut in ţinută de gală. La apropierea noastră, îşi lăsară baltă îndeletnicirea; aceşti vuasungi îmbrăcaţi cu flanele, cu cizme mari in picioare, purtând nişte pălării brevetate pentru a-i apăra de soare, erau pentru dânşii nişte arătări de pe altă lume.

Dar ce prilej nimerit pentru vuasungi, să studieze anatomia şi fiziologia, dacă ar fi avut chef! Am trecut prin faţa lor cu chipurile grave, în timp ce dânşii râdeau şi se zbenguiau, arătindu-şi unii altora cu degetul tot ce era ciudat în înfăţişarea acestor oameni înfofoliţi.

Peste o jumătate de ceas, pieriseră câmpurile de sorgo, maniocul, pepenii şi castraveţii. Străbătând o mocirlă acoperită de trestii, intram într-o pădure de abanoşi şi baobabi cu desăvârşire lipsită de mărăci-nişuri.

In adincurile sale se găsesc fiare din belşug şi

hipopotamii vin în timpul nopţii să savureze iarba cu care este aşternută.

Nu ne-a trebuit mai mult de un ceas de marş pentru a ieşi din pădure. Atunci s-a deschis dinaintea privirilor noastre valea lui Kingani, atât de deosebită de ceea ce-mi închipuisem, incit am simţit o adevărată uşurare. Sub ochii mei se afla o întindere de patru mile de la est la vest şi cam de opt mile de la nord la sud; cel mai roditor pămint, părăsit în voia ierburilor sălbatice, care ar putea fi folosit drept cea mai bună păşune pentru vite; o vale largă, acoperită in depărtare de păduri dese care întunecau zarea în toate direcţiile. La zgomotul făcut de caravana noastră, antilope cu pielea sclipitoare o luară la goană care încotro, iar broaştele îşi încetară orăcăitul. Eram în câmp deschis; soarele, care ardea în toată măreţia lui, ne făcu să-i simţim dogoarea cu adevărat africană.

Pe la jumătatea drumului, am intilnit o apă stătătoare care se revărsa într-o baltă noroioasă, tocmai în mijlocul potecii. Un podeţ aruncat în grabă, intr-o perioadă îndepărtată, de către vreo câţiva vuasenzi1 săritori, ne ajută să trecem peste acest smârc. Nu era prea comod; o împletitură de ramuri noduroase şi întortocheate, aşezate pe nişte furci ce se clătinau şi care, fără doar şi poate, puseseră la încercare răbdarea şi iscusinţa unui mare număr de pagazi, aşa cum se in-tâmplă cu ai noştri. Măgarii fură descărcaţi, poverile lor duse de oameni, nu fără a ne pricinui multă intâr-ziere. Fiecare muncea cu vioiciune, sub supravegherea harnică a lui Shaw.

La ’scurt interval după aceea, am atins cursul lui Kingani,

celebru prin hipopotamii săi, şi am intrat in jungla care mărgineşte malul său drept. Pe neaşteptate am fost opriţi de un canal plin de noroi negru şi de-o adâncime necunoscută. Deşi mlaştina n-avea decât o lăţime de opt picioare, de data asta situaţia era gravă: măgarii nu puteau trece peste canal pe două prăjini întinse deasupra mocirlei, cum ar fi izbutit oamenii, iar caii şi mai puţin – nici nu puteau să intre în noroiul acela, care i-ar fi înghiţit. Singurul mijloc era să înjghebăm o punte. Şase copaci groşi fură aruncaţi de la un mal lâ altul, cincisprezece samare ale măgarilor noştri, puse de-a curmezişul peste această schelărie, fură îmbrăcate într-un strat gros de iarbă şi trecerea mlaştinei se petrecu fără accident. Era al treilea canal străbătut de dimineaţă.

Ne aflam pe malul drept al lui Kingani, care in acest loc curge spre nord. După o mie de paşi făcuţi în această direcţie, in mijlocul unui desiş de ierburi uriaşe şi de liane crescute haotic, am ajuns până la locul pe unde trece riul.

Când am văzut această apă adincă şi nămoloasă, mi-am dorit din suflet să pot avea toiagul lui Moise sau – şi mai bine – inelul lui Aladin, care ne-ar fi dus fără trudă pe malul celălalt. Dar, neavind niciunul din aceste două talismane, am pus să fie descăr-

1 Vuasen – numele dat în general locuitorilor din interiorul continentului (n.a.)

caţi măgarii şi am dat ordinele necesare pentru o trecere imediată, căci nu-i bine să-ţi doreşti lucruri care depăşesc puterile noastre, cind stai faţă-n faţă cu realităţile acestei

lumi.

Kinguere, podarul, ne privea de partea cealaltă a riului; răspunse cuviincios la chemarea noastră şi, manevrind cu dibăcie enormul trunchi de copac care îi slujea drept bac, îl făcu să lunece în mijlocul vârte-jelor şi viitorilor, sosind la locul unde-1 aşteptam.

In timp ce o parte din oameni puneau bagajele in pirogă, ceilalţi pregăteau o frânghie lungă care, legată de gâtul măgarilor, trebuia să ne permită să-i conducem şi să-i facem să ajungă pe malul opus.

După ce am pus treaba pe roate, m-am dus de m-am aşezat pe o bârnă veche şi m-am distrat biciuind ţeasta groasă a hipopotamilor cu puşca mea nr. 12. Carabina mea Winchester, calibru 44 – dar primit din partea onorabilului Edward Joy Morris, ministrul nostru Ia Constantinopol – nu izbuti decât să-i zgirie uşor; cam aceeaşi ispravă pe care ar izbuti-o un băiat trăgând cu o praştie într-un bou. Arma era de o precizie desăvâr-şită, fiindcă de zece ori in şir am nimerit drept în creştetul capului, intre urechi.

Un mascul bătrin, cu înfăţişare de înţelept, fu atins aproape de urechea dreaptă. In loc să se afunde in apă, cum făcuseră ceilalţi, întoarse ochii spre mine cu răceală, părând a-mi spune: „De ce risipeşti în vint cartuşe preţioase?” Am răspuns la această întrebare plină de tâlc printr-un glonte de o uncie, şi un sfert, care a smuls bătrânului înţelept un răget de durere. El dispăru, se ivi din nou la faţa apei, voi să se ridice şi căzu din nou, zbătându-se in prada unei agonii cumplite. Gemetele sale* erau atât de tânguitoare, încât m-am abţinut de la un nou sacrificiu,

lăsând hoarda în pace.

In puţinele minute petrecute în aşteptarea bacului, am dobândit anumite cunoştinţe asupra acestor greoi locuitori ai Africii. Când nu-i nelinişteşte niciun zgomot necunoscut, ei se adună într-o apă nu prea adâncă,

pe vreun banc de nisip, stând cu corpul pe jumătate expus la soare. Calmi şi somnolenţi, seamănă astfel cu o turmă de porci enormi. La cel mai mic zgomot trădând prezenţa unui intrus, se cufundă brusc, biciuind apa până ce o înspumează, şi se împrăştie de-a lungul riului. Apoi câteva capete se ivesc iarăşi, dind apa afară pe nări cu un suflu sonor, respiră adine şi aruncă in jurul lor priviri prudente şi scrutătoare. Nu li se observă decât urechile, fruntea, ochii, nările şi, cum se afundă din nou cu iuţeală, trebuie să ai mâna rapidă şi sigură ca să-i nimereşti.

Nişte arabi imi spuseseră că în momentul cind înoată, aceste animale par nişte trunchiuri putrede de copaci, luate de curent; alte persoane, care văzuseră cum înotau porcii, ii comparau cu aceştia; cit despre mine, consider că aduc mult mai mult cu caii; cu gi-tul şi urechile lor ascuţite, cu ochii larg deschişi, nările dilatate, iţi trezesc in minte această comparaţie.

Seara ies pe ţărm şi pornesc, adesea la distanţe mari, să se înfrupte cu ierburi luxuriante de care este încărcat solul. Întâlneşti urmele lor până la patru mile de Bagamoyo, aflat la opt mile de Kingani. Dacă n-aud niciun glas omenesc care să-i alunge, intră în câmpurile de porumb şi in câteva minute fac pagube îngrozitoare. De aceea nu m-am mirat când, în timpul acestui du-te-vino al bacului, i-am auzit pe

proprietarii negri din ţinut făcind aceeaşi hărmălaie pe care in Anglia o fac copiii fermierilor, pentru a speri_a stăn-cuţele, în perioada când începe să răsară griul.

Intre timp caravana trecuse riul; oameni şi animale, arme şi bagaje, erau sănătoşi şi teferi. Aş fi vrut să mă opresc pe malul apei, să fac popas acolo şi să vinez antilope, atit din necesitate, cât şi din plăcere, pentru a-mi cruţa caprele, care constituiau fondul meu de rezervă. Dar groaza pe care hipopotamii o inspirau oamenilor mei mă sili să ajung până într-un sătuleţ numit Kikoka, situat la patru mile de Kingani şi unde garnizoana din Bagamoyo are ultimul ei post.

Malul apusean, pe care ne aflam atunci, era mult mai prielnic decit celălalt. Aci nu mai dai peste smircuri negre, peste torenţi de nămol, nici peste buruieni inalte sau desişuri pestilenţiale, ci întilneşti un teren neted ca o plajă, urcind pe nesimţite o costişă cu creasta rotunjită, care se înalţă in pantă dulce la depărtare de o milă. Într-un cuvint, este decorul unui parc englezesc: o pajişte imensă, cu pilcuri de copaci in cantitate suficientă şi distribuiţi in mod agreabil.

Urmindu-ne drumul, am părăsit această pajişte şi am ajuns într-un crâng de abanoşi tineri, unde am văzut bibilici şi antilope caama1. Apoi, urmând capriciile unei poteci de capre, drumul şerpui peste o serie de unduiri de teren, încununate de frunzişul sumbru al manghierului şi de cel al baobabului, mai rar şi totodată de o nuanţă mai deschisă. În fundul acestor valuri mari se aflau jungle având ici şi colo luminişuri, umbroase chiar in miez de zi, datorită unor pilcuri subţiri de arbori cu trunchi lung.

La apropierea noastră, cârduri de porumbei verzi, de ibişi, de turturele, de gaiţe, cocori de munte, potâr-nichi, stăncuţe, păsări de pradă, găinuşe de apă, fugeau îngrozite. La răstimpuri, câte un pelican îşi lua zborul, perechi de antilope însufleţeau priveliştea şi maimuţele se îndepărtau săltând aidoma cangurilor. Aveau o talie frumoasă, capul lor era rotund ca o bilă, pieptul alb şi o coadă mare, sfârşind cu un smoc de fire.

Pe la ceasurile cinci, după un marş de unsprezece mile – in cursul căruia descărcasem şi încărcasem la loc de patru ori măgarilor noştri povara, străbătusem un canal noroios, o mocirlă adâncă şi un râu – ajungeam la Kikoka. Aci nu se găsea decât un şir de căsuţe acoperite cu stuf şi având forma corcită, născocită de către colonişti din Zanzibar şi cei din Mxima pentru a alunga cit mai mult soarele din locuinţele lor. Un ca-

1 Nume dat de hotentoţi antilopei asemănătoare spetei bubale, de la nordul Ecuatorului. Este antilopa cea mai urâtă, cu botul prea lung şi zbârcit. (n.t.)

nai şi câteva fin tini furnizează locuitorilor satului o apă care, fără a avea un gust neplăcut – nu este tocmai salubră, nici prea îmbietoare, din pricina grămezii de gunoaie aduse de ploi şi lăsate să putrezească acolo.

Pentru a cultiva un petic din terenul învecinat, s-a depus un oarecare efort, însă in loc să fie dezrădăcinaţi copacii şi desţelenit desişul, coloniştii au preferat să ia in lucru un luminiş, unde zgârâie pământul cu hirleţul la o adincime de două-trei degete, după ce a fost arsă iarba de deasupra, şi

unde aruncă seminţele fără să mai depună altă muncă, siguri de randamentul ce-1 vor obţine.

Pentru a-1 îmboldi pe cititor să-şi arunce ochii pe harta alcătuită de mine şi care însoţeşte acest volum, ii voi atrage atenţia că drumul pe care apucasem nu mai fusese străbătut până atunci de niciun alb. Dacă binevoieşte să privească itinerariile urmate de Burton şi Speke, iar mai tirziu de Speke şi Grant, va vedea ce diferenţă prezintă faţă de ruta mea.

Pe harta lui Burton, în spaţiul celor cinci grade de la vest de Bagamoyo nu se află trecut niciun sat, nicio aşezare, pe harta mea acest gol este umplut; astfel, încet-incet, Africa se lasă cunoscută.

Oricât de minimă ar fi partea mea de descoperire pe această rută, până acum ignorată de albi – îngădu-iţi-mi să o revendic. Fac această rugăminte pentru că un oarecare gentleman, fost călător, aflat în Zanzibar de mai mulţi ani, a încercat să mă convingă să iau altă rută, incredinţindu-mă că aceasta nu oferea niciun interes, pe motivul că întreaga regiune ce-o străbate ar fi cunoscută. Trebuie să mărturisesc că motivul stăruinţelor sale era dintre cele mai generoase; ar fi vrut s-o iau pe cursul lui Rufidji în sus, ca să-mi fac un nume printre geografi. Mi-aş fi dorit-o şi eu, şi încă din toată inima; însă împrejurările imi interziceau realizarea acestui proiect.

Mi se încredinţase o misiune, care nu era aceea de a face descoperiri, şi singura mea strădanie trebuia să fie găsirea mijlocului cel mai rapid şi cel mai sigur

de a-mi îndeplini această datorie şi, chiar dacă ruta care

mi se părea cea mai bună pentru atingerea acestui scop era cunoscută – totuşi pe aceasta trebuia s-o aleg.

S-a nimerit insă că nimeni nu descrisese încă acest traseu şi că pentru geografi ţinutul era nou, ceea ce mă face cu atât mai fericit.

Am luat-o deci pe ruta care străbate Ukuere, Ukami, Udoe, Useguhha, Usagara şi nordul lui Ugogo; rezultatul şi durata marşului nostru au dovedit că nu puteam face o alegere mai bună, acest traseu fiind cel mai direct. ’

A doua zi după sosirea noastră la Kikoka a fost o zi de popas. Am găsit acolo al patrulea grup al meu, compus numai din vuniamuezi şi care avea să constituie un obstacol pentru rapiditatea călătoriei. Şeful grupului, Maganya, nu ştia ce să mai născocească pentru a-mi smulge alte pânzeturi, deşi el singur mă costase mai mult decit ceilalţi trei şefi laolaltă; dar eforturile lui nu-i aduseră decit făgăduiala unei răsplăţi, dacă avea să sosească înaintea mea in Unya-nyenbe, lăsându-se astfel drumul liber.

Plecă în 27, in zorii zilei, iar noi ne-am ridicat tabăra la şapte dimineaţa.

Ţinutul rămânea mereu acelaşi: un parc superb, atrăgător in toate amănuntele sale. Am luat-o înaintea grupului ca să ne procurăm carne, dacă se ivea vreun prilej; dar nici urmă de vânat, nici păsări, nici patrupede. In faţa noastră se desfăşura un şir de urcuşuri şi coborişuri, formând mari linii paralele, ca brazdele unui ogor arat, valuri enorme, având fiecare in creasta sa un şirag de copaci stufoşi sau pătrate de mărăciniş. Apoi brazdele acestea se sfărimară în dim-buri independente, căptuşite

cu o junglă deasă.

Pe una din aceste coline, in mijlocul unui desiş de spini – un hăţiş de nepătruns – e aşezat Rosako. Alt sat, de asemenea apărat de tufişuri de mimoze, este situat la mică depărtare spre nord. Intre cele două sătuleţe se înfundă o vale dintre cele mai roditoare, străbătută de un pârău.

Kikoka se află la capătul nord-vestic al ţinutului Uzaramo; Rosako este satul de hotar cu Ukerehue. Am intrat în sat şi tabăra noastră fu stabilită în centrul aşezării. Căpetenia locului îmi trimise o kitanda – culcuş uşor, fără niciun fel de perdea sau ciucuri – dar care, deşi lipsită de aceste amănunte de prisos, era confortabilă. Animalele noastre fură despovărate pe dată, duse la păşunat şi toţi oamenii mei, de la primul până la cel din urmă, se apucară să adăpostească baloturile de teama ploii care, în acest anotimp, este oricând iminentă.

Printre lucrurile pe care urma să le experimentez în cursul acestei călătorii, era şi folosirea unui bun câine de pază. Luasem deci cu mine un frumos câine, pe care mi-1 procurasem la Bombay. De-abia ne aşezasem tabăra, l-am strigat pe Omar (fusese botezat astfel din cauza originii sale turceşti) când, ia-1 de unde nu-i! Ii părăsise pe soldaţi în timpul unei ploi torenţiale şi de atunci nu mai fusese văzut. L-am trimis pe Mabruki să-l caute; acest servitor tare cumsecade nu se înapoie decât a doua zi, în momentul când ne pregăteam să plecăm din Rosako, dar imi aducea clinele, regăsit în Kikoka.

în ziua următoare, la ceasul plecării, Maganya veni să mă anunţe că trei din pagazii săi erau bolnavi. Nu eram doctor

şi n-aveam niciun fel de legătură cu această profesie; totuşi posedam o farmacie bine asortată, fără de care niciun alb n-ar putea supravieţui unei călătorii prin Africa.

M-am dus să-i văd pe cei trei oameni ai lui Maganya, unul era scuturat de mukonguru (friguri intermitente ce bintuie regiunea), al doilea avea o pneumonie, celălalt o boală venerică. Se credeau toţi trei ajunşi în ceasul morţii şi se văicăreau, strigând: „mamă, mamă!", ca nişte ţânci, deşi erau adulţi. Nu încăpea nicio îndoială, cel de-al patrulea grup nu putea pleca. L-am lăsat la Rosako şi, după ce i-am spus lui Maganya să ne urmeze cât mai curând, am dat ordine pentru ca să pornească la drum caravana.

Aâară de împrejurimile sătuleţelor, nicăieri nu se zărea nici urmă de culturi. Între un popas şi altul, ţinutul nu era decât un pustiu, la fel de sălbatic şi părăsit ca şi Sahara, însă cu o înfăţişare mai atrăgătoare. Primul nostru străbun, trezindu-se in acest colţ al Africii şi descoperindu-i frumuseţile, n-ar fi avut motiv să se plingă. Tufişurile umbroase, risipite ca nişte insule pe întinsul unui ocean de verdeaţă, i-ar fi oferit un adăpost răcoros în timpul arşiţei zilei şi un refugiu sigur în ceasul tenebrelor. Dimineaţa, o plimbare pină-n creştetul povirnişului ierbos^ l-ar fi făcut să guste prospeţimea aerului, iar pentru a se spăla ar fi avut la îndemână unul din numeroasele pâraie care aleargă la poalele colinei. Pădurea i-ar fi furnizat o livadă de ajuns de bogată şi, în adâncurile ei, toate animalele dorite. Poţi străbate acest ţinut în toate direcţiile, la nord, la sud, la răsărit şi la apus, zile şi zile in şir, şi vei avea necontenit de contemplat aceeaşi scenă.

Oricât de zorit eram să ajung la Unyanyenbe, mă îngrijora în aşa măsură soarta celui de-al patrulea grup, încât m-am oprit înainte de a fi parcurs nouă mile şi am dat ordin să ne facem tabăra. Locul ales pentru tabără era malul unei albii de torent care, in sezonul ploilor îşi culege apele de pe două coaste largi de deal, in timp ce in restul anului se înşiră acolo în salbă bălţi mai mult sau mai puţin întinse. Abia isprăvisem cu descărcatul şi ne înconjurasem tabăra cu o puternică îngrăditură, că ne-am şi dat seama de numărul uimitor al insectelor ce roiau în jurul nostru; ele deveniseră pentru mine un nou motiv de îngrijorare.

Doctorul Kirk, cu tot dogmatismul unui om care s-a cocoţat pe calul lui de bătaie, îmi prorocise că musca ţeţe – care, după părerea lui, era răspândită la vest de Bagamoyo – îmi va ucide caii. De două luni de când sosisem in Africa, nici nu văzusem această teribilă muscă, iar cei doi cai ai mei, departe de a slăbi,

ceea ce este un simptom al fatalei înţepături, arătau mult mai bine decit înainte.

Dar printre insectele care ne asediau, se remarcau trei speţe de muşte – dintre care unele îşi căutaseră adăpost in cortul meu, unde zbirnâiau in cor, fără răgaz şi odihnă. Una scotea. Un zumzet de bas-bariton, alta de tenor, a treia părea o contraltă cu glas firav.

Teama inspirată de afirmaţia domnului Kirk mă făcu să organizez o vânătoare intensă, cu scopul de a-mi procura câteva exemplare din aceste muşte şi a recunoaşte dacă ţeţe a lui Livingstone şi a lui Cummings, şi glossita morsitans a savanţilor, se găsea printre ele. Am examinat

mai întâi basul-bariton. I-am permis să se oprească pe pantalonul de flanel ce-1 purtam în tabără. De îndată ce se aşează ridică abdomenul, lăsă capul în jos şi scoase din teaca lor armele cuprinse în trompa sa, patru stilete fine, cât un fir de păr. Am simţit imediat o durere de parcă aş fi fost injectat cu o lanţetă, sau înţepat adânc cu un ac.

Deşi răbdarea mea era pusă la încercare în mod crud, interesul fu mai puternic. Am lăsat musca să se înfrupte in voie, să-şi întindă abdomenul, pe măsură ce masa devenea mai copioasă şi până la urmă să atingă un volum triplu. Astfel îndopată, musca zbură singură. Mi-am ridicat flanela şi-am descoperit, puţin deasupra genunchiului stâng, o perlă roşie rămasă pe locul inciziei. După ce am şters stropul de singe, am privit rana; semăna cu cea pe care ar fi provocat-o un ac fin, înfipt adânc; cit despre durere, încetase o dată cu plecarea insectei.

Am luat atunci o muscă de aceeaşi speţă, ca să o compar cu musca ţeţe descrisă de Livingstone. După doctor, aceasta nu este mult mai mare decât musca domestică; are cam aceeaşi culoare ca albina, cu vărgă-turi galbene pe ultimele inele. Scoate un zumzet aparte, pe care nu-1 uiţi, şi înţepătura ei – mortală pentru cal, bou şi câine – este inofensivă pentru animalele sălbatice, precum şi pentru om. Luată in mână, trompa ei se împarte în trei firişoare, cea din mijloc se înserează

în piele, se retrage puţin şi devine roşie, în timp ce mandibulele puse in lucru acţionează intens. În urma rănii, rămâne o uşoară mincărime." 1

Musca studiată de mine atunci este numită de băştinaşi

mabunga. Este mult mai mare decit musca obişnuită, talia ei (doi centimetri şi jumătate) e cu o treime şi mai bine mai dezvoltată decât a albinei, iar culoarea ei este mai distinctă; are capul negru, cu reflexe verzui. Pe abdomen se vede o dungă albă longitudinală, având de ambele laturi alte două dungi, una roşu-stacojiu, cealaltă cafeniu-deschis. Cât despre zumzet, care e cel al unei albine, nu are nimic deosebit. Când prinzi o mabunga, insecta face eforturi desperate ca să fugă, dar nu caută să te înţepe.

Musca aceasta, la fel cu multe altele, îl atacase pe calul meu sur la picioare, cu atita cruzime, incit sărmanul animal părea scăldat în singe. Se prea poate ca, văzind acest lucru, să fi purces la examinarea lan-ţetelor micului vampir cu mai multă asprime decit era necesar. Fapt este că am cercetat îndelung aparatul său şi tot ce-1 înconjoară.

Voi spune deci că are capul ca o miniatură a capului de elefant, trompa cu care se termină – şi care e neagră – alungindu-se în mijlocul unei perechi de antene cornoase, a căror culoare şi curbură reproduc colţii de fildeş ai colosului. Totuşi trompa alcătuieşte o simplă cutie, închizind în ea cele patru seringi roşiatice. Văzute la microscop, cele patru fire nu au aceeaşi grosime. Două sânt relativ foarte groase; a treia este mult mai subţire, iar ultima – de o culoare opalină şi aproape străvezie – este de o fineţe extremă; trebuie să fie canalul prin care suge. In clipa când urmează să se producă înţepătura, antenele cornoase îmbrăţişează locul care va primi boldul, cele patru firişoare ies din teacă şi lovitura este dată. Consider această muscă drept tăunul african.

1 Livingstone: Explorări în interiorul Africii, (n.a.)

Â doua din aceste muşte sângeroase, cea cu ton de tenor, corespundea mai bine descrierii muştei ţeţe. Era atât de sprintenă, încât trei din oamenii mei au pierdut aproape un ceas ca să-mi procure un eşantion. Cum a fost prinsă, mi-a înţepat cu turbare nuna şi nu şi-a încetat atacurile decât când a fost străpunsă cu un ac. Avea pe abdomen trei sau patru linii albe transversale, care au dispărut după moartea insectei.

La aceasta aparatul bucal era diferit, se compunea din două antene negre şi un stilet de nuanţă opalină, îndoit sub git. Pentru a funcţiona, acul se ridica şi cele două antene îl strângeau cu putere. N-am mai găsit în tabăra noastră, în ziua aceea, decât încă o muscă din speţa aceea. A treia – numită în ţinut ciufua – scoate un sunet slab şi grav, crescendo. Era mai groasă cu o treime decât musca domestică, avea aripi mari, făcea mai puţin zgomot decât celelalte, dar mai multă treabă; era cu siguranţă cea mai teribilă. Caii şi măgarii se ridicau în două picioare şi zvirleau din copite, la înţepătura ei, care făcea să şiroiască sângele. Atât de lacomă încât se lăsa mai curând prinsă decât să fugă înainte de a se fi îmbuibat, era uşor de nimicit; dar în zadar le striveai, căci numărul lor creştea mereu. Am recunoscut mai târziu că aceasta din urmă era musca ţeţe.

După spusele băştinaşilor, cele trei speţe descrise mai sus ar fi fatale bovinelor, ceea ce ar explica lipsa vitelor în acest ţinut bogat in păşuni, dar ai cărui locuitori nu au decit capre.

A doua zi, în loc să plec, am socotit de datoria mea să aştept cea de-a patra caravană.

Burton, a cărui păţanie trebuia să-mi slujească de învăţătură de minte – în urma făgăduielii ce i se făcuse, că i se vor trimite cele necesare într-un termen scurt – plecase din Kaole şi nu primise decât după unsprezece luni obiectele cerute. Dacă eram ţinut în loc în Unyanyenbe un răstimp tot atât de mare, asta ar fi însemnat o adevărată pierzanie pentru expediţie. Al patrulea grup trebuia să mărşăluiască înaintea noastră – aşa ne impunea prudenţa.

Tot aşteptând, m-am gândit la plăcerile vânătoarei. Deşi mai doborâsem ceva vânat în America şi Persia, mărturisesc că eram novice în acest sport. Mă socoteam totuşi un ţintaş bun şi într-o ţară darnică în privinţa vânatului, când întâlneai la tot pasul animale în bătaia puştii, nu mă îndoiam de un succes sigur.

După ce am făcut o milă printre ierburile înalte din câmpie, m-am îndreptat spre un şir de luminişuri aşezate între jungle.

Toate cotloanele fuseseră scotocite, ascunzişurile bătute rând pe rând, fără să observ nimic, când am dat peste o potecă pe care urmele lăsate de o mică antilopă se amestecau cu cele ale unui caama. Urmele acelea, după care fireşte că m-am ţinut, intrară într-un desiş şi mă duseră la malul unui pârău care străbătea peticul acela de junglă. Timp de un ceas urmele fură mai mult sau mai puţin vizibile, apoi se şterseră şi, când am vrut să fac cale întoarsă, m-am rătăcit.

Cu busola mea, nu aveam de ce să mă tem – eram sigur

că voi ieşi în câmpie, la o mică depărtare de tabără. Dar este o treabă grozav de grea să scapi din aceste hăţişuri africane, care-ţi distrug hainele, îţi torturează în mod crud epiderma. Ca să pot umbla mai sprinten, îmi păstrasem pantalonul de flanelă şi pantofii de pânză. Abia mă cufundam în desişul spinos, când o creangă de acacia horrida – una din cele o sută de speţe agăţătoare, pe care aveam să le întâlnesc în drum – îmi prinse jambiera dreaptă în dreptul genunchiului şi o smulse aproape întreagă; apoi veni rândul trunchiului unui kolqual – un mare euforbiaceu zbârlit, ca un arici cu ace, care mă apucă de umăr, provocându-mi o nouă ruptură. După aceea un odagaci îmi agăţă cealaltă jambieră şi o spintecă de sus până jos; în timpul acesta un convolvulus – puternic ca un odgon – mă făcu să mă încurc în încolăciturile sale şi am fost azvârlit, cât eram de lung, pe un pat de spini.

Acum eram silit să umblu în patru labe, cu nasul lipit de pământ, ca un copoi adulmecând urmele; sărmana mea cască, brevetată contra soarelui, devenea din clipă-n clipă tot mai puţin asortată, mai puţin solidă, iar hainele mele se zdrenţuiau, se zdrenţuiau tot mai mult. Pe lângă toate, se mai afla pe-acolo şi-o plantă cu emanaţii tari şi iuţi, ale cărei fire îmi biciuiau obrajii şi-mi pricinuiau o arsură analogă "celei lăsată de ardei în gură. În sfârşit, aerul înăbuşitor al acestei jungle – un aer umed şi cald – mă gâtuia; sudoarea îmi curgea prin toţi porii, încât până şi fâşiile de flanelă care-mi rămăseseră se făcuseră leoarcă, de parcă ar fi trecut printr-un potop. Când am ieşit afară de acolo şi am răsuflat în voie, m-am jurat să nu mai pătrund

niciodată dincolo de zidul acestor desişuri de spini, decât în caz de necesitate absolută.

Totuşi, privind peisajul ce se desfăşura dinaintea mea: o câmpie întinsă, cu un covor de verdeaţă unduitoare, presărată cu tufişuri şi înconjurată de păduri maiestuoase, nu m-am putut împiedica – în ciuda rănilor şi a zdrenţelor mele – să-i acord prinosul de elogii meritat.

în fiecare zi, stima mea pentru ţinut creştea. La început nu făceam altceva decât să mă supun unui ordin. Oricât de întristătoare ar fi fost priveliştea, datoria mea era să înaintez; aveam ferma intenţie să mi-o îndeplinesc, dar fără a privi drumul – convins cum eram că nu voi găsi de-a lungul lui decât grozăvii şi mizerie. Impresiei bolnăvicioase dobân-dite de pe urma lecturii cărţii „Călătorie la Marile Lacuri”, i se adăugaseră şi relatările coloniei din Zanzibar, aşa că pentru mine interiorul Africii nu era decât o imensă mlaştină bântuită de friguri, un fel de friguri galbene, care, chiar dacă nu m-ar fi ucis, puteau să-mi slăbească mintea şi trupul, adu-cându-mă până la idiotizare. În această mocirlă, pe care o vedeam desfăşurându-se pe o întindere de două sute de mile, se zbenguiau crocodili şi hipopotami, broaşte ţestoase, şopârle, broscoi fără număr. Din haosul acela nămolos, se înălţau miazme otrăvite, formând în văzduh un văl la fel de greu, de lugubru ca şi trista ceaţă a Londrei – care te îndeamnă la sinucidere. Şi pe primul plan al acestui sumbru tablou, îi vedeam neîncetat pe Burton şi pe Speke, pradă sezonului mukunguru. Dar de când păşeam pe pământ african, giulgiul cu care-1 acope-risem în închipuire dispăruse, zarea devenea tot mai strălucitoare. Departe de

a avea să ne plângem, însoţitorii mei şi cu mine eram mai trupeşi decât la plecare şi pofta noastră de mâncare continua să fie de prima calitate.

In ziua a treia, neavând nicio veste de la grupul al patrulea, l-am trimis pe Shaw şi pe Bombay să-i caute, cu misiunea de a-i zori pe cât se putea. Se întoarseră a doua zi, urmaţi de cei întârziaţi. Maganya pretextă drept scuză starea de slăbiciune a celor trei bolnavi, adăugă că mai aveau nevoie de încă o zi de odihnă, că aş face bine să plec şi să-1 aştept la popasul următor. După sfatul lui, am ridicat tabăra şi m-am îndreptat spre Kingaru, care era doar la cinci mile depărtare.

In cursul acestui marş, caravana întâlni prima junglă pe care trebui s-o străbată; cu toate că am găsit o cărare, cu multă trudă am izbutit să scoatem căruţa de-acolo.

Ţinutul era mai accidentat. Un calcar pisolitic, ieşind la iveală pe-alocuri în blocuri desprinse şi în pânze de rocă, mă făcu să presupun că ne apropiem de coline, unde aerul va fi mai salubru. Presupunerea aceasta îmi era confirmată de conurile albăstrite ale munţilor Udoe, care se zăreau la nord şi nord-est, dominate de piscul Dilima – înălţat cam la o mie cinci sute de picioare peste nivelul oceanului. Curând însă, cufundându-se într-un bazin unde înverzea porumbul, drumul devia uşor către vest şi nu mai oferi privirilor noastre decât unduirile obişnuite.

Kingaru este situat în scobitura uneia din aceste încreţituri de teren şi are împrejurimi care m-au făcut să mă gândesc la friguri. Poate că cerul acoperit de nori ameninţători sau crestele povârnite, încărcate de codri

întunecaţi de nori, îl făceau mai mohorât ca de obicei, însă impresia ce-mi produse această văgăună noroioasă, înconjurată de păduri lugubre şi în mijlocul căreia era un şanţ în care dormeau băltoace de apă stătută, nu a fost de loc plăcută.

Nici nu ne ridicasem bine corturile, că prevestitorul perioadei masika se năpustea asupra noastră cu nişte ploi torenţiale, suficiente pentru a stinge dragostea pentru Africa, ce simţeam că se naşte în inima mea.

Am isprăvit în mare grabă înălţarea taberei, baloturile fură puse la adăpost şi am putut privi cu resemnare uriaşii stropi de apă care, bătând pământul, îl prefăceau într-un noroi deosebit de tenace şi ne împresurau cu lacuri şi râuri.

Seara, după ce necazurile îndurate ajunseră la culme, ploaia încetă şi băştinaşii, ieşind din cătune pitite în pădure, alergară să ne vândă provizii. În fruntea lor, căpetenia din Kingaru ducea cu pompă în braţe trei măsuri de sorgo şi o jumătate de măsură de orez, pe care, cu surâsuri părinteşti, mă rugă să le primesc.

— Căpetenia din Kingaru mă socoate un sultan bogat – i-am spus eu, cu acelaşi surâs pe buze – de ce nu vine cu un dar vrednic de bogăţia mea şi care i-ar aduce unul de acelaşi preţ?

— In sat nu este sorgo – îmi răspunse el păstrân-du-şi surâsul – Kingaru este sărac.

— Dacă aşa stau lucrurile – am urmat eu – ia-ţi jumătate de chukka (metru de pânzeturi), este preţul potrivit pentru cele ce-mi aduci. Dacă ţii să socoteşti coşuleţul acesta de grâne drept un dar, voi zice şi eu că stofa aceasta este tot

un dar 1

Logica mea păru să-l satisfacă, aşa că luă bucuros metrul de stofă.

în aceeaşi seară, calul meu arab îmi păru suferind; a doua zi muri. I-am făcut autopsia: în stomacul lui am găsit, pe lângă o masă de ierburi de sorgo nedigerate, douăzeci şi cinci de viermi albi, groşi şi scurţi, prinşi ca nişte lipitori de peretele organului, iar în intestine o cantitate uimitoare de limbrici. Nu există făptură, om sau animal, care să poată rezista unui asemenea parazitism.

Ca să nu stric şi mai mult aerul prost al locului, am pus ca sărmanul animal să fie îngropat la douăzeci de metri de tabără. Acest fapt stârni mare supărare căpeteniei, care îşi adună colegii din aşezările învecinate – fiecare din aceste cătune putea să aibă cel mult două duzini de colibe făcute din nuiele împletite.

Consiliul delibera şi îşi încheie şedinţa declarând că faptul de a fi îngropat un cal mort pe teritoriul lui Kingaru – fără voia nimănui – constituia o insultă gravă, pasibilă de o amendă.

Arătându-se deci foarte indignat de această injurie de neiertat, Kingaru îmi trimise patru supuşi, purtători ai următorului mesaj: „Ai vârât calul tău în pământul meu, eu îngădui să rămână acolo, dar pentru asta îmi vei plăti doi doti (opt metri) de merikani”.

Le-am răspuns solilor că treaba aceasta necesită explicaţii, aşa că ţineam să tratez cu căpetenia în persoană, pe care-1 rugam să binevoiască a veni să mă vadă. Cum satul se afla doar la o zvârlitură de piatră, căpetenia sosi

peste câteva minute, urmată de jumătate din poporul său.

— De ce faci tot tămbălăul ăsta? l-am întrebat eu.

— Nu eu am vrut să vin aci, fraţii mei mi-au spus: „Haide, Kingaru, haide! Vezi ce-a făcut omul alb! A luat în stăpânire pământul tău, punându-şi calul în groapă, fără să-i fi dat tu voie. Du-te la el şi întrea-bă-1 cu ce drept a făcut asta!” Aşa că am venit şi întreb: cine ţi-a îngăduit să iei pământul meu drept un cimitir?

— N-am nevoie de învoirea cuiva ca să fac un lucru bun – i-am răspuns eu. Calul meu a murit, dacă l-aş fi lăsat sub cerul liber, boala s-ar fi abătut asupra satului, apele ar fi devenit nesănătoase. In loc să se oprească la voi, caravanele v-ar fi ocolit, zicând: locul acesta este spurcat. Dar, destulă vorbărie! credeam că săvârşesc o faptă bună; n-am fost pe placul vostru, greşeala se poate îndrepta uşor. Bombay! strigai – cheamă ascari şi spune-le să ia sapele să se ducă să dezgroape numaidecât calul. După ce-1 vor scoate din groapă să-l târască la locul unde a murit; am de gând să fie lăsat acolo. Pe urmă veţi vesti că mâine dimineaţă pornim în marş.

—1 Akuna, akuna, bana! Nu, nu, stăpâne! strigă cu glas mult mai puternic decât al meu, bătrânul Kingaru, căruia i se clătina capul de emoţie.r. Nu te supăra, musungu, calul este mort şi îngropat, e bine aşa, să nu se mai atingă nimeni de el şi t>a fim prieteni!

Am schimbat un „quahary” amical şi am rămas singur, să rumeg pierderea suferită.

Nu trecuse nicio jumătate de ceas de la plecarea căpeteniei, când în mijlocul tăcerii ce domnea – era nouă

seara – am auzit un vaiet adânc. Al doilea cal al meu gemea de durere. Am luat un felinar şi m-am dus să văd ce-i cu el.

Ce boală putea să aibă? Stomacul părea să fie pricina, avea o diaree abundentă, dar a cărei culoare nu oferea nicio indicaţie. Era vădit că suferă cumplit. Vaietele sale îţi făceau rău şi animalul se zbătea cu o violenţă nespusă. Am rămas în picioare toată noaptea, sperând că-i vorba doar de o indigestie, efectul trecător al vreunei plante vătămătoare, dar animalul muri când se iviră zorile, exact la 15 ore după tovarăşul lui.

La autopsie am văzut că moartea îi fusese provocată de ruptura unei tumori care atacase mai mult de jumătate din peretele intern al stomacului şi se

întindea până la farinx. Un val galben şi vâscos, ţâşnit din tumoare, inunda stomacul şi intestinele.

Oricâtă lumină ar îi aruncat autopsia asupra naturii bolii, în cele două cazuri, nu cutez – cu limitatele mele cunoştinţe – să contrazic aserţiunea doctorului Kirk şi să pretind că în această parte a Africii caii pot călători uşor sau pot ajunge până-n Unyanyenbe. Dar dacă aş fi silit să mă mai întorc vreodată pe-a-colo nu aş şovăi să iau cu mine patru cai – după ce m-aş încredinţa mai întâi că sânt perfect sănătoşi – şi să-i spun călătorului care va avea de străbătut acest drum: încearcă un cal bun şi pilda mea să nu te descurajeze.

Acestei îndoite pierderi i se adăuga necazul pricinuit de cea de-a patra caravană a mea. Se scurseseră zilele – 1, 2, 3 aprilie – de când trebuia să mă ajungă din urmă, şi eu stam şi-o aşteptam mai departe.

Pe lângă timpul pierdut, halta aceasta ne era funestă. Frigurile îl atacaseră mai întâi pe Selim, apoi pe bucătar, pe croitor, pe încă un om al expediţiei. Bombay era pironit de reumatisme, Uledi avea gâtul umflat, Zaide avea dizenterie, Farjalla căpătase o febră biliară, Khamisi o slăbiciune a mijlocului – pe scurt, din douăzeci şi cinci de oameni, aveam zece bolnavi. Presimţirea mea cu privire la calamităţile ce ni le rezerva Kingaru se adeverise.

în sfârşit, la 4 aprilie sunetele unei trâmbiţe, însoţite de salve de flinte, ne vestiră sosirea unei caravane şi Maganya apăru, urmat de întregul grup. Bolnavilor săi le mergea mult mai bine; totuşi aveau nevoie de o zi de odihnă.

în cursul după amiezii, Maganya căuta să-mi capteze generozitatea, povestindu-mi pungăşiile lui Sur Hagi Palu, demnul nostru tânăr, căruia îi căzuse victimă. L-am informat, la rândul meu, că de la plecarea noastră din Bagamoyo nu mai aveam mijloace de a fi generos; că ne aflam acum într-un ţinut în care pânzeturile aveau mare valoare, că nu posedam

decât cantitatea necesară pentru a-mi plăti oamenii, că el şi cu ceata lui mă şi costaseră preţul a trei caravane – fapt care era adevărat, şi-i închise gura. I-am făgăduit însă, totodată, că dacă ajunge repede la Unyanyenbe, va avea motiv să fie mulţumit.

Porni iar la drum la 5 aprilie, luând de astă dată avans şi afirmându-mi că nu-1 voi mai ajunge din urmă, oricâtă grabă aş dovedi.

A doua zi dimineaţă, vrând să scutur lâncezeala oamenilor mei, am sunat adunarea, bătând vesel cu o

lingură de tinichea în tobă, şi le-am anunţat plecarea. Apelul meu avu un efect excelent, căci oamenii răspunseră cu mare zor. La răsăritul soarelui porneam la drum, iar sătenii se repezeau în tabără cu o lăcomie de vulturi, ca să culeagă toate resturile, zdrenţele, şi firimiturile pe care le putusem lăsa în urmă.

Cincisprezece mile ne despărţeau de Imbiki. Acest marş lung dovedi cât de mult fusese slăbită şi demoralizată ceata mea, soldaţi şi hamali, de şederea la Kingaru. Doar câţiva din ei avură puterea de a ajunge până la locul de popas înainte de înnoptat. Ceilalţi sosiră abia a doua zi, şi într-un hal jalnic, atât trupeşte, cât şi sufleteşte.

In 8 am plecat spre Msuhua, un marş de zece mile, şi atâta tot, dar care a rămas în amintirea noastră drept unul din cele mai grele drumuri pe care le-am tăcut; tot timpul numai junglă, având doar trei luminişuri în care am putut să ne mai tragem sufletul.

Ce muncă şi ce loc! Miazmele, efluviile plantelor în descompunere aveau o duhoare iute, atât de pătrunzătoare, încât mă aşteptam ca dintr-o clipă într-alta să fim fulgeraţi de friguri. Din fericire, nu s-a în-tâmplat aşa ceva; dar nu vă puteţi închipui ce înseamnă să treci şaptesprezece măgari încărcaţi, conduşi de numai şapte oameni, pe o cărare lată de un picior, şerpuind în mijlocul unui desiş nespus de încâlcit, între două ziduri spinoase, ale căror crengi se întind şi agaţă tot ce se găseşte mai sus de patru

picioare de la pământ.; tocmai înălţimea la care se află baloturile, pe care trebuie să le descarci şi să le încarci

necontenit. Oamenii nu mai puteau de osteneală şi, în descurajarea lor, nu se apucau din nou de treabă decât după ce fuseseră îndemnaţi de mai multe ori.

Când am ajuns la Msuhua, aflată la ieşirea din hăţiş, eram singur cu cei zece măgari, a căror conducere o luasem, însoţit de micul Mabruki, care trecea drept o făptură neroadă şi care se purtase ca un om de inimă.

Uledi şi Bombay se aflau departe, în urma noastră. Shaw, care mâna căruţa, sosi abia la două dimineaţa, după ce epuizase tot stocul de blesteme din vocabularul mateloţilor, sporit cu cele improvizate de dânsul.

S-o fi găsind vreun sfânt – eu unul nu cred – care, având de îndurat această muncă de Sisif într-un asemenea mediu, să fie în stare să nu blesteme nebunia care i-a aruncat acolo? Cum mai regretam atunci viaţa mea de mai înainte, dulcea tihnă din Madrid şi fotoliul meu atât de moale! Omul care a spus cel dintâi că o călătorie înseamnă raiul nebunilor, cu siguranţă că a scos acest strigăt sub impresia unei zile asemănătoare.

Am fost nevoiţi să ne oprim la Msuhua; atât animalele, cât şi oamenii erau secătuiţi. Căpetenia satului mi-a trimis berbecul lui cel mai gras şi cinci măsuri de sorgo. Berbecul acela cu coadă lată era desăvârşit, fără pereche. Niciodată un dar n-a căzut la timp mai potrivit. I-am fost recunoscător bunului şef de trib, dăruindu-i opt metri de stofă şi l-am distrat arătân-du-i revolverele mele şi uimitorul mecanism al carabinei cu şaisprezece focuri.

Foarte inteligent, ca şi oamenii din suita sa, înţelese foarte bine puterea unor astfel de arme şi, prin-tr-o

pantomimă semnificativă, îşi exprimă părerea asupra avantajului ce l-ar acorda ele unui singur ins, faţă de o armată întreagă care n-ar avea decât săgeţi-

întremaţi după oboseala covârşitoare a ultimului marş, am plecat din Msuhua la 10 aprilie, însoţiţi de oamenii din sat, care ne petrecură până la zăplazul făcut din pari, strigându-ne într-un glas, cu însufleţire: quahary.

Ruta făgăduia să fie mai puţin anevoioasă decât cea precedentă. Ne duse mai întâi într-o câmpie fermecătoare, străbătută de un mtoni – canal torenţial, secat în perioada aceea; apoi între ogoare ai căror cultivatori ne priveau fascinaţi, cu gura căscată şi ochii holbaţi.

Nu trecu mult şi întâlnirăm un lucru curent în acest colţ de lume – o ceată de sclavi care erau duşi spre coastă.

Lanţurile lor erau apăsătoare, bune să priponeşti cu ele până şi elefanţii, dar nu cărau nimic altceva şi se poate ca povara lor să nu fi depăşit pe cea a pagazilor.

După un marş de unsprezece mile, ne-am oprit la Kisemo, târguşor situat într-un district populat. Nu mai puţin de cinci sate se zăreau în jur, având fiecare zăplazul lui, întărit cu mormane de spini; sate dovedind o ambiţie vajnică de a-şi păstra independenţa.

între aceste modeste înălţimi, şerpuiesc văi înguste în care se cultivă sorgo şi porumb. În spatele lui Kisemo trece Ungerengeri, râuleţ limpede şi adânc, strâns între maluri în albia lui, care cu toate acestea, în anotimpul ploios se revarsă peste maluri şi este principalul afluent al lui Kingari. În acest loc, Ungerengeri curge către sud-vest, apoi se îndreaptă spre răsărit.

Frumoasele din Kisemo sânt pomenite pentru eleganţa lor, pentru varietatea coafurilor şi pentru cantitatea de sârmă de aramă cu care-şi împodobesc încheieturile mâinilor şi gleznelor; nebunii ale toaletei cărora excentricele le adaugă lungi râuri de mărgele de diferite culori, şiroind pe pielea lor neagră. Dimpotrivă, soţii n-au alt ornament decât un petic de

stofă şi urechile despicate, arătând prin aceasta cât de întinsă este împărăţia lui Asmodeu pe planeta noastră.

Când isprăvi cu aşezarea cortului său, Shaw răsturnă un mic bolovan turtit, aflat în locul unde voia să pună un ţăruş. Căpetenia satului, care era de faţă, se repezi, stăpânit de semnele celei mai vii emoţii, puse lespedea la loc şi piciorul deasupra, mărturisind prin atitudinea sa că era nespus de important ca bolovanul acela să nu fie deranjat. Cerându-i-se explicaţia faptului, căpetenia arătă cu degetul spre punctul în chestiune şi răspunse pe un ton solemn: „Mganga!” 1

L-am rugat să mă lase să văd ce era sub piatră. Consimţi bucuros, ridicând cu mâna lui lespedea. Am văzut atunci o insectă pironită într-o gropiţă, cu un ac de lemn — gânganie rea, care provocase avortul unei tinere femei din sat.

în cursul zilei sosiră nişte vuanguna care-mi aduseră o lungă scrisoare, conţinând veşti bune de la domnul Webb, şi un teanc de ziare, cel mai recent datând din 4 februarie. Printre noutăţile găsite în Herald: decizii ale Congresului şi ale Camerei din New York, fapte diverse, relatările unor crime înfiorătoare, se afla şi cronica la cea de-a doua serată dată de preşedinte. Ea înfăţişa un lung raport în care

prietenul meu Jenkins descrisese, cu o savantă prolixitate, toaletele remarcate la acesta reuniune: cum o pană de struţ, liliachie-albăstrie, se legăna în părul argintiu, cu bucle graţios ondulate, al doamnei D...; cum era completată, cu ajutorul diamantelor, eleganţa doamnei R..., cum fusta alteia avea o bordură de volănaşe de satin stacojiu; cum la fiecare gest, altă frumoasă cu o trenă de catifea purpurie făcea să ţâşnească mii de scăpărări din giuvaericalele sale; cum preşedintele, cu glasul său viril şi vibrant, ochii cenuşii şi scrutători, se sacrificase cu acest prilej po-

1 Cuvânt insemiiând „magie". Mganga joacă rolul dc vrăjitor, doctor şi totodată de preot, (n.a.)

porului suveran etc. Etc.... În acelaşi stil de tămâiere.

Desprinzându-mi ochii de această interesantă cronică, am văzut în pragul meu pe întunecatele fete ale satului, pierdute în tot soiul de ipoteze cu privire la uriaşele foi de hârtie asupra cărora mă aplecasem atâta vreme. Absorbit de descrierea lui Jenkins şi izbit de tabloul înfăţişat privirii mele, a trebuit să fac un efort serios ca să-mi amintesc cine erau femeile acelea purtând toaletele de gală şi să pricep care era deosebirea dintre „o blondină cu plete îmbelşugate, în care seânteie reflexe de aur, blondă cu ochii limpezi, a căror strălucire rivalizează cu diamantele", şi frumuseţea neagră, de 12—13 ani, fetişcană în pragul înfloririi, purtând în vârful capului o creastă de cârlionţi lânoşi, având la spate nişte rotunjimi voalate de doi metri de stambă; cu trei livre de sârmă de alamă atârnate la fiecare mână şi picior, şi valuri de mărgele în jurul gâtului –

una dintre atâtea frumuseţi negre care se înghesuiau la recepţia mea, în toată splendoarea lor. Dar recunosc că era o deosebire enormă între curtea mea şi cea a preşedintelui Grant, o curte având ca reporter un om atât de capabil cum era prietenul meu Jenkins.

La 12 am ajuns la Mussudi, pe malul râului. În ziua aceea, drumul a fost excelent; n-am avut niciun pachet deranjat, niciun motiv de nerăbdare. Odată încărcaţi, măgarii nu mai avură altceva de făcut decât să meargă drept înainte. Dacă ruta spre Unyanyenbe, ar fi tot aşa până la capăt, ai merge la fel de uşor cum te plimbi din New York până la Staten-Island, într-o frumoasă zi de sărbătoare. Scoateţi-i aleile presărate cu nisip, lacurile, bazinele, muzeele, copacii cu umbrare, chioşcul, poliţiştii, plimbăreţii, tot ce aminteşte civilizaţia; şi Parcul Central, cu pajiştile lui pline de prospeţime, cu vâlcelele sale, cu povârnişurile uşoare acoperite de desişuri de copaci, ar înfăţişa newyorkezilor, dacă şi-1 pot închipui astfel – o imagine de ajuns de fidelă a ţinutului întâlnit când treci de Kisemo.

Acest parc magnific, splendid în sălbăticia sa, plin de arbuşti, printre care am recunoscut salvia şi arbustul de indigo, se întinde până la munţii care despart Udoe de Ukami, la 20 de mile de locul unde ne aflam atunci; munţi ale căror conuri îndepărtate, cu piscul lor Kira, alcătuiesc acestei fermecătoare scene un fundal care-i întregeşte frumuseţea.

Când te apropii de valea lui Ungerengeri, vezi cum granitul şi un cuarţ seânteietor ies deasupra solului roşiatic. Am coborât o coastă stâncoasă, unde predominau aceste

roci; ne-am aflat atunci pe un teren nisipos aluvionar, depus de râu, şi am străbătut câm-puri de sorgo, de trestie de zahăr, de porumb, de manioc, grădini în care se cultivă vânăta, castravetele şi cari.

Pe malurile lui Ungerengeri prosperă bananierul şi mparamusi (taxus elongatus) care-1 întrece cu 25—30 de metri şi care rivalizează, în frumuseţe, cu tşiranul din Persia şi platanul din Abisinia. Destul de drept şi elegant pentru a face din el catargul mare al unei fregate de clasa întâi, trunchiul lui fără niciun nod este încununat de o coroană largă, cu frunziş des şi de un verde plin de prospeţime. Acolo poţi vedea douăzeci de speţe de copaci ale căror ramuri întinse se înlănţuiesc de pe un mal pe celălalt. Fiecare adâncitură de teren, precum şi malul apei, sânt înţesate de ierburi şi trestii uriaşe.

Mussudi este aşezat sub nivelul mediu al văii, şi prin urmare domină satele vecine, în număr de peste o sută. Ocupă capătul occidental al ţinutului Uker-hue; de partea cealaltă a râului începe teritoriul locuit de vuakami.

Am fost reţinuţi la Mussudi de greutatea de a strânge cantitatea de grâne ce ne era necesară. Această lipsă, într-un ţinut atât de mănos şi de populat, era provocată de marele număr de caravane ce ne precedaseră şi care-şi făcuseră acolo provizii considerabile.

în ziua de 14 am trecut râul Ungerengeri care, în acest loc, poate fi străbătut prin vad în orice anotimp, şi n-avea atunci mai mult de douăzeci de metri lăţime.

Am mai făcut încă o milă în vale, pe un teren excesiv de umed şi acoperit de ierburi mari, cu o vegetaţie luxuriantă.

Apoi drumul se înălţă treptat şi străbătu un crâng de mparamusi şi de tamarinzi, de arbuşti, tamarisci şi mimoze de diferite speţe. Două ceasuri de urcuş ne duseră până-n vârful unei creste de unde, întorcându-he, am putut vedea hăt departe, până spre pantele de la Kisemo.

După un coborâş de 30 de metri, ne-am oprit în albia unui torent secat, cu fund nisipos, pe-al cărui mal opus am recâştigat înălţimea pierdută. Ne-am aflat atunci iarăşi pe un teren asemănător celui pe care tocmai îl părăsisem şi ne-am urmat drumul până la un heleşteu lângă care se zărea o borna 1 cu colibe recent făcute şi bine construite; acestea fură ocupate imediat de oamenii mei. Căruciorul ne pricinuise o groază de încurcături, cel mai voinic dintre măgarii noştri, deşi căra uşor o sută nouăzeci şi şase de livre, nu putea să tragă în el mai mult de două sute douăzeci şi cinci de livre.

A doua zi, am plecat devreme spre Mikiseh. La opt şi jumătate, urcam povârnişul meridional al piscului Kira. Când am ajuns la o înălţime de 200 de picioare deasupra terenului înconjurător, am avut sub ochi priveliştea minunată a unui pământ ce nu se odihneşte niciodată. Dacă l-ar fi cunoscut, Malthus n-ar mai fi scris paginile acelea necugetate, în care bate câmpii cu privire la excedentul de populaţie.

Am părăsit povârnişul meridional al muntelui Kira pentru a ne urma drumul pe creasta unui lanţ muntos, de care era alipit, şi-am coborât în valea Kiurima, unde în orice anotimp se găseşte apă curată şi din

1 Boma (se mai numeşte şi khamba) tabără alcătuită din

căsuţe de paie, înconjurate de un gard de spini, (n.t.)

belşug. Kiurima este prima aşezare pe care am în-tâlnit-o în Udoe. La două mile de acest sat, spre vest, se află Mikiseh.

în 16, după două ceasuri de marş, am ajuns la Ulagalla. Este numele unui district – sau al unei porţiuni de district – situat între munţii Uruguru, care-1 mărginesc spre miazăzi, şi Udoe, aflaţi la nord.

Ulagalla alcătuieşte partea principală a bazinului cuprins între aceste două lanţuri paralele, bazin care nu are o lărgime mai mare de zece mile.

Etapa s-a încheiat la Muhalleh; ne aflam atunci pe teritoriul vuoseghilor; întregul marş se desfăşu-rase în bazinul Ulagalla, între cele două lanţuri care îl închid; la dreapta noastră munţii Uruguru, la stânga cei din Useguhha şi Udoe.

După numeroasele mile parcurse în câmpie, cu unduirile sale monotone, această schimbare de decor era binevenită. Când privirile noastre se saturau de pădurile care se înşirau pe marginea potecii, când de o parte, când de cealaltă, ne întoarceam ochii spre munte, la ale cărui poale se întindea priveliştea unor copaci ciudaţi şi a unor flori cu felurite nuanţe. Privirile noastre urcau de-a lungul versantului, până-n creştet; memoria noastră îşi însemna frumuseţile sale şi ne întipăream în minte ieşiturile, intrândurile, pintenii de piatră, râpele, spărturile adânci, mai cu seamă pădurea de un verde întunecat, care înveş-mânta coastele până pe culme.

Când nu ne absorbea atenţia sarcina de a veghea asupra baloturilor duse de măgar, sau asupra mersului prea încet al pagazilor, ne desfătaţii văzând cum joacă trâmbele de aburi în jurul piscurilor, cum alcătuiesc cununi fulguitoare, grupuri fantastice, cum se despart pentru a se condensa într-o largă pânză care, gata să se destrame în ploaie, se risipea în faţa strălucirii razelor de soare.

Am regăsit la Muhalleh al patrulea grup al nostru, cu trei bolnavi noi, care-şi aţinteau ochii cu lăcomie

asupra mea, „împărţitorul leacurilor'*. Apropierea mea fusese salutată cu împuşcături; spice de porumb şi de orez aşteptau să binevoiesc a lo primi, dar i-am spus lui Maganya că aş fi preferat să aibă un avans de opt sau zece etape asupra noastră.

Se afla acolo Selim Ben Raşid, care se înapoia din interiorul continentului cu trei sute de colţi de elefant. Pe lângă urările de bun venit şi orezul ce mi 1-a dăruit, am căpătat de la el şi veşti despre Livingstone. Acest arab cumsecade se despărţise de dânsul la Ujiji, unde timp de 15 zile locuiseră în două colibe vecine. „Tocmai fusese tare bolnav – îmi zise Ben Raşid, vorbindu-mi despre doctor – şi avea înfăţişarea unui bătrân, cu chipul răvăşit şi barba căruntă. Avea de gând, când va fi iar pe picioare, să plece în Manyema, apueând-o prin ţinutul Marungu".

Valea lui Ungerengeri, precum şi teritoriul Mu-halleh, sânt de o fertilitate minunată; sorgo-ul atinge aci cea mai mare înălţime şi porumbul egalează cele mai frumoase recolte obţinute vreodată în Arkansas

Numeroase cursuri de apă coboară din munţi, scăl-dând

din plin această bogată vale, al cărei humus îl înmoaie, răspândind o umiditate care nouă ne-a căşunat anumite necazuri, ca: umezirea stofelor, mu-cegăirea ceaiului, topirea zahărului, ruginirea uneltelor; însă grija avută faţă de aceste obiecte, de-n-dată ce am sosit în tabără, ne-a scutit de o pierdere însemnată.

între obiceiurile vuaseguahhilor şi cele ale vua-duilor, vuakamilor şi vuakuarilor – cu care avusesem de-a face – există o deosebire care ni s-a părut simţitoare. La ei n-am găsit politeţea întâl-nită până atunci; nu ne ofereau în mod curtenitor, ca în alte părţi, produse pe care doreau să ni le vândă, ci voiau să ne impună să le cumpărăm la preţul cerut de ei. Dacă încercai să te tocmeşti, răspundeau brutal; dacă stăruiai, se înfuriau. Această purtare era opusă cefei a vuajureilor, plini de calm şi blândeţe. Nevoia ne-a silit să cumpărăm provizii de la aceşti oameni

prea puţin amabili; spre cinstea ţinutului, voi recunoaşte că mierea lor avea o savoare aparte.

A doua zi, urmând firul văii, am trecut pe sub zidurile capitalei ţinutului Useguhha, Simbamuenni. Eram departe de a mă aştepta la asemenea întâlnire. In Persia, în Mazanderan, nu m-ar fi uimit, dar aci era cu totul neprevăzută.

Situat la poalele munţilor Uruguru, într-o vale splendidă, scăldat de două râuri şi de câteva pâraie limpezi, acest oraş putea să aibă cam la cinci mii de locuitori. Casele lui, în număr de o mie, erau construite după tipicul arhitecturii localnicilor, însă în cel mai bun stil, iar fortificaţiile sale arabo-persane întruneau avantajele ambelor genuri.

Afară de marile oraşe, n-am întâlnit nicăieri în Persia, pe un traseu de nouă sute cincizeci de mile, fortificaţii care să valoreze mai mult decât cele din Simbamuenni. Acolo zidurile sânt făcute din vălătuci – chiar la Kasvin, Teheran, Ispahan şi Siraz. Oraşul african avea ziduri de piatră, apărate în cele patru colţuri de câte un turn de asemenea din piatră şi bine construit.

Meterezele cu două şiruri de găuri de ochire, pentru puşti, cuprinzând un spaţiu de opt sute de metri pătraţi – erau străpunse de patru deschizături plasate înspre cele patru puncte cardinale şi situate la egală distanţă de turnuri. Porţi uriaşe – din lemn de tek aflat în ţinut – închideau aceste patru deschizături; porţile erau acoperite de cele-mai fine şi complicate arabescuri.

Am presupus mai întâi că porţile acelea veniseră din Zanzibar, trimise bucată cu bucată; dar cum şi casele mari din oraş aveau porţi la fel, se prea poate ca ele să fi fost făcute şi cizelate de artişti indigeni.

Asemeni caselor din preajmă, reşedinţa regală era o lungă clădire pătrată, cu un acoperiş mare cu pantă abruptă, depăşind cu mult zidul şi adăpostind o verandă.

Palatul aparţinea atunci unei sultane, fiica unui anume Kisabengo, vestit vânător de oameni, care a fost spaima a şase provincii. Înzestrat cu o forţă remarcabilă, vorbire elocventă, spirit ager şi amuzant, acest Theudoros la scară redusă a dobândit lesne înrâurire asupra unei cete de indivizi care l-au recunoscut drept căpetenia lor. Justiţia se amestecă; Kisabengo o tuli şi sosi în Ukami – provincie care, în perioada aceea, se întindea de la Ukerehue până-n

Usagara.

Tâlharul începu atunci o viaţă de jaf şi cuceriri, al cărei rezultat fu că îi sili pe vuakami să-i cedeze un teritoriu imens în superba lor vale. Ştiu să-şi aleagă locul cel mai admirabil şi îşi internele acolo capitala, numind-o Simbamuenni – Oraşul-Leu, adică cel mai puternic.

La bătrâneţe, norocosul hoţ de oameni îşi schimbă numele, luându-1 pe cel dat oraşului său şi, cu limbă de moarte, ceru fiicei sale — căreia îi lăsa puterea – să-şi ia şi dânsa acest nume regesc.

în timp ce străbăteam repedele curs de apă care trece pe sub zidurile oraşului, locuitorii săi avură un frumos prilej de a-1 contempla pe Marele Musungu, omul precedat de trei caravane proprii, care – prin-tr-o greşeală de neiertat – se fălise cu bogăţia şi puterea lui. Pe cele două maluri se adunaseră mai bine de o mie de băştinaşi, aruncându-ne tot soiul de priviri.

Războinicii sultanei, înarmaţi cu lăncii şi arc sau o flintă şi putând sluji de modele pentru Nisus şi Euryal, Teseu şi Piritou, Damon şi Pythias, Ahile şi Patrocle, se ţineau îmbrăţişaţi doi câte doi, îm-părtăşindu-şi părerile asupra culorii şi a straielor noastre.

Toţi aceşti oameni ieşiseră dincolo de zidurile lor cu strigătul: „Mkuba Musungu!” – Marele Musungu – cuvinte care păreau să aibă asupra lor. Aceeaşi înrâurire ca şi muzica omului cu două flate

asupra şobolanilor din Hameln \. Trecuseră râul şi începeam să mă tem că se va repeta catastrofa din legendă, când – din fericire pentru tihna sufletului meu –

mulţimea socoti că soarele bate prea tare, marşul e prea lung, şi plecă.

Ne-am ridicat tabăra pe malul lui Ungerengeri, care este la patru mile de Oraşul-Leu. Trebuia să ne cercetăm bagajele, să reparăm echipamentul măgarilor şi să îngrijim câteva animale, a căror spinare era grav vătămată. Îndemnat de toate aceste motive, am hotărât să petrecem acolo două zile, cu atât mai mult cu cât provizii se găseau din belşug la Simbamuenni.

Toate baloturile înfăşurate în makanda – adică acoperite cu rogojini – fură găsite într-o stare mult mai bună decât speram, ţinând seama de enorma cantitate de apă pe care o suportaseră. Ne aflam tocmai în toiul perioadei masika. Totuşi diferite obiecte de mare valoare pentru noi, ca, de pildă: armele, ceaiul, muniţiile, puse în lăzi, suferiseră – fapt care l-am pus pe seama neglijenţei lui Shaw. Acesta trecuse cu măgarii purtători ai lăzilor prin mijlocul unor ape adânci, fără a descărca niciun animal, aşa cum ar fi cerut-o cea mai elementară prevedere. Chemat în cortul meu, unde i-am arătat rezultatul purtării sale, omul fu apucat de o aprigă mânie. Se plânse că ar avea prea mult de muncă, mă învinui că nu pot fi mulţumit cu niciun chip şi sfârşi prin a-mi spune că aştepta trecerea unei caravane care să coboare spre ţărm, pentru a mă părăsi şi a pleca cu ea. I-am răspuns că, deoarece se arătase prea puţin grijuliu şi preferind odihna muncii,

1 Personaj legendar, despre care se spune că a scăpat de şobolani orăşelul german medieval Hameln, făcându-i să se înece, vrăjiţi de muza lui. Când fruntaşii orăşelului n-au vrut

să-i dea răsplata făgăduită, străinul a procedat la fel cu copiii târgului, dis-părând cu dânşii în adâncul unui inutile. (Poem de Robert Browning.) (n.t.)

putea să plece când poftea, fără să-l împiedic de fel; însă că-i voi opri bagajele pentru a-mi acoperi suma plătită la Zanzibar, pe care o primise cu titlu de avans.

Această declaraţie îl făcu pe Shaw să-şi vină în fire; peste un ceas îşi luase iar în primire serviciul şi pacea era încheiată.

In ziua următoare mi-am dat seama, pentru prima dată, că aclimatizarea mea cu mlaştinile din Arkansas nu-mi va servi în Africa.

Erau ceasurile zece dimineaţa, când mă năpădiră simptomele ce prevestesc mukungur. Mai întâi o oboseală generală, însoţită de somnolenţă; pe urmă o jenă supărătoare, care pleacă din şale, urcă în coloana vertebrală, se întinde în coaste, ajunge la umeri şi se stabilizează acolo, devenind o durere obositoare. Te cuprinde frigul, tot trupul îţi este îngheţat. Capul se îngreuiază; eşti apucat de ameţeală şi toate obiectele ţi se înfăţişează ca prin ceaţă, deformate.

Accesul mi-a trecut la zece seara, lăsându-mă do-borât de o slăbiciune nespusă.

Am recurs la cel mai eficace tratament, după experienţa dobândită în Arkansas, şi anume: cincisprezece boabe de sulfat de chinină în trei doze înghiţite din oră în oră – cu începere de la primul efect al unui medicament luat seara în ajun. Această medi-caţie, aplicată în cursul celor trei zile

următoare accesului, a preîntâmpinat recidiva, cel puţin pentru câtăva vreme – şi mi-a dat acelaşi rezultat de câte ori am folosit-o, fie pentru mine, fie pentru oamenii mei.

In a treia zi de popas, sosiră cetăţenii de vază din Simbamuenni, veniţi din partea sultanei lor, ca să ridice tributul pe care înălţimea sa credea că-1 poate pretinde. Dar, cum se obişnuieşte să impui la un singur tribut pe proprietarul unei caravane, oricât de împărţită ar fi ea, iar Farquahr achitase datoria mea – înşişi ambasadorii recunoşteau acest fapt —

le-am răspuns că n-ar fi cinstit să mă facă să plătesc de două ori. Notabilităţile au răspuns: „Ngema” (foarte bine) şi mi-au făgăduit să transmită suveranei lor răspunsul meu. Se va vedea, în capitolul următor, ce s-a întâmplat cu aprobarea notabilităţilor şi în ce fel s-a purtat cu mine stăpâna lor.

Capitolul VI

DE LA UNGERENGERI LA MARENGA MHALI

Intre Maganoya şi Simbamuenni este o distanţă de 119 mile. Pentru a o străbate, ne trebuise paisprezece marşuri care, cu popasuri cu tot, ne luaseră douăzeci şi nouă de zile. Patru mile pe zi în medie; era departe de a fi un ritm rapid. Fireşte, masika purta şi ea o vină; dar această încetineală se trăgea mai ales de la Maganya, care dovedea o lenevie deopotrivă cu lăcomia sa şi al cărui grup – alcătuit din oameni slabi – avea mereu bolnavi. Pe timp uscat şi cu

oameni valizi, nu mi-ar fi trebuit mai mult de cincisprezece zile ca să ajung la Ungerengeri; din cei cinci sau şase arabi, care mă precedaseră pe această rută, cel puţin doi făcuseră drumul în opt zile. În orice caz, măgarii nu-mi înşelaseră încrederea: bietele dobitoace, cărând fiecare câte 150 de livre, ajunseseră la Simbamuenni în perfectă stare.

Ţinutul pe care-1 lăsasem în urmă şi care formează regiunea maritimă este – după cum aţi putut vedea

— De o mare fertilitate. Din acest punct de vedere, ca şi în privinţa contururilor, pădurilor, pajiştilor sale înconjurate de codri mari, a lungilor sale unduiri înveşmântate în verdeaţă, a conurilor şi crestelor sale

— N-o pot compara mai bine decât cu statul Missouri. Cum noi am străbătut-o în anotimpul ploios, fireşte că am văzut-o în lumina ei cea mai proastă şi cu toate acestea – în ciuda noroaielor adânci, a ploilor sale dezolante, a ierburilor înalte picurând o rouă glacială, în ciuda junglelor dese unde te aşteaptă frigurile, îmi amintesc de această regiune cu plăcere, din cauza bogăţiilor sale.

U.n drum de fier între Bagamoyo şi Simbamuenni ar fi mult mai puţin costisitor, mult mai uşor de realizat, decât cel din Far West; şi după ce i s-ar amenaja cursurile de apă, această regiune ar putea fi locuită fără a prezenta mai multe primejdii decât oricare altă ţară nouă. În timpul zilei, n-am văzut ca termometrul să se ridice peste 29 de grade şi jumătate Celsius. Nopţile, de ajuns de răcoroase ca să necesite două pături, erau plăcute şi, până la Simbamuenni, n-am zărit nici picior de ţânţar, acest flagel al preeriilor din Kansas şi Nebraska. Singurul lucru de temut

ar fi ferocitatea muştelor pe care le-am descris, care ar face dificilă creşterea vitelor, până în clipa în care vor fi defrişate junglele şi o parte din codri.

Ne-a fost imposibil să plecăm în ziua a treia, aşa cum hotărâsem. Râul Ungerengeri, nu prea însemnat în anotimpul uscat, capătă un volum enorm în perioada de masika. Primeşte apele coborâte din vreo douăzeci de piscuri şi din două lungi şiruri de munţi, a căror bază o ocoleşte şi ale căror coaste stâncoase îi varsă toate torentele care îi brăzdează, toate cascadele care îi fac să scânteieze de cum străluceşte soarele. Atunci devine un obstacol serios în calea caravanelor neutilate pentru a ridica poduri.

Adăugaţi acestui râu furios o ploaie necontenită – una din acele ploi care împiedică oamenii să iasă din casă şi îi face mohorâţi; o ploaie londoneză, veşnică burniţă însoţită de ceaţă. Când se ivea soarele, palidă imagine a lui însuşi, pagazii veterani clătinau din cap, zicând că ploaia va mai dura încă trei săptămâni.

Locul ocupat de noi, dincoace de râu, era un sălaş de molimă, groaznic la vedere, lăsând o amintire odioasă. Gunoaiele îngrămădite de generaţii de hamali adunaseră acolo puzderii de vietăţi care mişunau şi se târau: furnici negre, roşii şi albe care infestau solul; viermi şi centipezi de toate culorile, care se căţărau pe toate tulpinile, se târau pe toate ierburile; viespi cu cap galben, la fel de veninoase ca şi scorpionul şi ale căror cuiburi atârnau de fiecare mărăcine; enormi scarabei, de mărimea unui şoarece, care făceau şi rostogoleau cocoloaşe de murdărie; paraziţi de

toate grosimile, de toate nuanţele şi soiurile. Nicio colecţie de entomologie n-ar fi putut rivaliza, ca număr şi varietate, cu pereţii cortului meu.

La 23 aprilie am profitat de o înseninare pentru a trece mocirla care ne despărţea de rin şi, la cinci dimineaţa, am început să ne transportăm bagajele pe celălalt mal, pe un pod din cele mai rustice. Doar negrii sau acrobaţii de profesie se pot mulţumi cu aşa ceva, deasupra unei ape repezi şi adinei. Nici chiar vuanyamuezii noştri cei sprinteni la picior nu prea se simţeau la largul lor trecând podul.

Pentru a te folosi de un pod african, trebuie mai întâi să sări de pe mal pe una din crengile copacului care-1 constituie; creangă adesea aflată în apă şi totdeauna depărtată de tine; pe urmă, ajuns la capăt, să faci o nouă săritură, pentru a pune iarăşi piciorul pe uscat. Cu 70 de livre pe umeri, nu-i totdeauna o treabă uşoară. Câteodată s-a mai gândit careva să întindă o liană de la un copac la altul, în chip de parapet ceea ce-ţi este de mare ajutor; dar rareori este luată această precauţiune, vuasenzii socotind-o de prisos.

După ce am descărcat măgarii, cum se înţelege de la sine, i-am vârât în apă şi i-am remorcat de-a curmezişul torentului, treabă care a necesitat viguroase eforturi. Totuşi trecerea s-a petrecut fără accidente; numai că ne-a pretins cinci ceasuri bătute pe muchie şi o risipă de energie, de mânie şi de înjurături care ar ii fost de ajuns pentru o întreagă armată.

Ne-am încărcat la loc măgarii, ne-am stors bine hainele, după care ne-am îndreptat spre nord, lăsând în stânga

noastră doi munţi care ne-au ascuns curând vederii îngrozitoarea vale, precum şi malul noroios şi fiunegând al râului.

Totdeauna m-am simţit mai în voie, cu trupul şi spiritul mai uşor, când mă aflam în marş, decât în

cursul acestor nesâârşite zile de popas, în care, ros de nerăbdare, mă revoltam împotriva unor întârzieri pe care nicio strădanie nu le putea înlătura.

Se prea poate deci ca bucuria de a ti pe drum să mă îi îndemnat să văd ţinutul în culori mai frumoase decât ar merita. In orice caz, perspectiva care se înfăţişa privirilor noastre îmi păru mai agreabilă decât Valea lui Simbamuenni, cu toată fertilitatea ei. Era alcătuită dintr-un şir de poieni despărţind pilcuri de arbori tineri, mărginită în depărtare de piscuri singuratice. Când şi când, după ce suiam vreo înălţime, zăream linia albastră a munţilor Usagara, care închideau orizontul la vest şi nord, dominând o câmpie întinsă.

La picioarele unei lungi coline, brăzdată de ape care murmurau, am găsit un khambi 1 ale cărui colibe erau bine construite – numit de localnici Sâmbo. Această tabără se află cale de două ceasuri încheiate, spre nord-vest, adică la cinci mile de faimosul pod de peste Ungerengeri. Tn locul acesta terenul este compus din sfărâmături de cuarţ, cărate de cursuri de apă permanente. Pe malul lor creşte o vegetaţie puternică, în mijlocul căreia, printre bambuşi cu un diametru de două degete şi jumătate, se remarcă myombo, mare şi frumos, copac cu scoarţa la fel de netedă ca şi frasinul; îmbite cu frunze cărnoase, smochinul,

sicomorul, tamarândul – un soi de prun, bomaxul şi mgungu, ale cărui ramuri larg desfăcute poartă pe ele frunze mici, strânse în buchet.

Deşi de la Sâmbo nu se observă niciun sat, în faldurile muntelui se aflau câteva sate. Aceste târguleţe erau locuite de vuaseguhha.

Tocmai când urma să plecăm, s-a produs un fapt care ne-a provocat vii nelinişti. Bander Salaam, bucătarul meu, de pe meleagurile Malabarului, fu surprins pentru a cincea oară şterpelind provizii. Il iertasem de fiecare dată; în ziua aceea însă Shaw primi

1 Tabăra întărită; un fel de kraal înconjurat de spini, (n.t.)

ordin să-i tragă câteva bice, fără prea mare asprime şi peste haine, ceea ce nu era o măsură prea severă. E drept, am adăugat că, nevrând să mai am sub ochii mei un hoţ înrăit, îl izgonesc din tabără. Nu aveam de loc de gând să-1 alung, lăsându-1 pradă tâlharilor, mereu la pândă după cei rămaşi în urmă; voiam doar să-1 sperii. Dar el luă lucrurile în serios şi, uitând de pălărie, de măgarul şi de bagajele sale, o porni în goană spre munte. Abdul Kader şi Bombay îi strigară în zadar să se întoarcă; Bander nici nu voi să audă. Socotind totuşi că se va răzgândi, am pus să-i fie legat de un copac animalul; bagajele lui le-am pus pe spinarea măgarului şi am plecat.

Marea câmpie zărită de pe înălţimi se întindea acum în faţa noastră; această câmpie, numită Valea Makata, ne-a lăsat amintiri îngrozitoare. Mai întâi se iviră largi unduiri acoperite de bambus, chamerops, mgun-gus şi de

maiestuoşii palmyra (Borassus flabellifor-mis). Curând aceste unduiri de teren se sparseră, sfâr-şind în râpe care, în perioada aceea erau umplute de ape şi unde creşteau, în tufişuri dese, enorme trestii şi plante cu frunze mari. Urmară apoi mari savane, înţesate de ierburi înalte, a căror monotonie era întreruptă ici şi colo de câte un copac izolat.

Pe toată această întindere nu era decât un singur sat locuit de vuaseguhha, ceea ce ne lăsa să ne îndestulăm în voie din marele belşug de vânat al ţinutului. Din revărsatul zorilor, zebre, caama, cudu1 şi alte antilope ieşeau din tufişuri şi veneau să pască la loc deschis. Seara, synhiena îşi părăsea sălaşul, zvârlea hidoasele ei urlete şi pornea în căutarea vreunei prăzi adormite, om sau animal.

Solul noroios al acestor savane, de o tenacitate deosebită, făcea ca marşul să fie groaznic de obositor: ne trebuiau zece ceasuri pentru a parcurge zece mile.

In deşertul acela am stabilit un khambi. Era

1 Cudu sau condoma, antilopă mare, având o lungime de şapte până la nouă picioare, însă cu o înfăţişare mult mai elegantă decât caama. (n.t.)

aproape miezul nopţii când sosi căruciorul, însoţit de patru oameni istoviţi. Bombay era cu ei şi îmi povesti că, punându-şi jos povara, pentru a ajuta la scoaterea căruciorului dintr-un smârc – aceasta îi fusese furată. Pe lângă cele două uniforme ale sale, cămăşile, barda, pistolul şi muniţiile lui, balotul acela cuprindea stofă, mărgele de sticlă, unul din corturile noastre şi o secure americană zdravănă.

Vestea acestei pierderi, în plină noapte, după o zi grea, m-a scos din sărite. În furia mea, l-am mustrat pe Bombay pentru toate greşelile săvârşite: capra pierdută la Muhalleh, neglijenţa sa faţă de măgari, pe care adesea îi lăsa să fie închişi în ţarc fără să fi fost adăpaţi, dragostea lui pentru foc, dimineţile irosite în trândăvie şi încărcătura pierdută acum: stofa, pulberea, pistolul, faptul că uitase de bietul meu bucătar, pe care ar fi trebuit să-l aducă îndărăt, ştiind prea bine că nu voiam ca nefericitul să ajungă să fie ucis de hoţi. În cele din urmă, i-am declarat că, de vreme ce nu era în stare să-şi îndeplinească funcţia de căpitan, i-o voi da lui Mabruki-Burton, care valora el singur cât o duzină de Bombay. Acestea fiind zise l-am expediat, ordonându-i să pornească, o dată cu răsăritul soarelui, în căutarea obiectelor pierdute.

A doua zi era zi de popas. In timp ce Bombay se ducea să-şi caute balotul, am trimis trei soldaţi la Simbamuenni, cu ordinul de a se informa de soarta bucătarului, de a-1 aduce înapoi, dacă-1 regăsesc, şi de a cumpăra grâne în valoare de trei dotis – cumpărătură care ne era indispensabilă în singurătatea aceea.

Se scurseră trei zile, fără ca oamenii mei să se întoarcă; erau Kingaru şi cei doi Mabruki. Proviziile se împuţinau; vânătoarea era slabă; vânatul se ţinea la depărtare prea mare; în două rânduri, nu ucisesem decât un cocoş de munte, o prepeliţă şi câţiva porumbei.

In sfârşit, se ivi Bombay; nu găsise nimic. l-am luat gradul şi l-am trimis pe Shaw să vadă ce se întâmplase cu ceilalţi. Se întoarse spre seară, cu o îebră puternică, un

acces de mukunguru; îi aducea însă pe cei trei soldaţi, întâlniţi la jumătatea drumului, care îmi dădură următorul raport:

Sosiţi la Sâmbo pe la două noaptea, bătuseră împrejurimile, căutând peste tot paşii bucătarului precum şi urmele măgarului. Negăsind nimic, se duseseră la Ungerengeri şi-i întrebaseră pe stăpânii podului ce oameni trecuseră pe-acolo după plecarea lui Musungu. Li se răspunsese că un măgar alb, încărcat aşa şi pe dincolo – şi care într-adevăr aparţinea caravanei mele – trecuse din nou râul, condus de doi indivizi, dar omul despre care vorbeau dânşii nu fusese văzut.

Convinşi că Bander fusese asasinat, cei trei soldaţi ai mei intraseră în mare grabă în Simbamuenii şi, fără a aştepta să le vină sufletul la loc, le spuseseră războinicilor de la poarta de vest că doi tâlhari străbătuseră oraşul lor, ducând uh măgar alb, pe al cărui stăpân îl uciseseră – un om în port de hindus şi aparţinând lui Musungu.

Duşi în faţa suveranei, soldaţii mei îşi repetaseră povestea şi cum oamenii de pază chiar îi văzuseră trecând pe cei doi, doamna expediase douăzeci din muşchetarii ei pe urmele hoţilor, care-i fuseseră aduşi, împreună cu măgarul şi bagajele.

La întrebările adresate de sultană, cei doi oameni răspunseseră că găsiseră măgarul legat de un copac, cu povara lui, că dobitocul se afla singur şi ei îl luaseră, crezând că au tot dreptul, o dată ce nu se afla nimeni prin preajmă să-1 revendice.

— Recunoaşteţi animalul? îi întrebase sultana pe oamenii

mei.

Dânşii nu numai că recunoscuseră măgarul şi efectele, dar pretinseseră să fie adus şi proprietarul lui, aflat în slujba mea. Drept care, sultana îi învinuise pe hoţi că l-ar fi ucis pe stăpânul măgarului. Aceştia afirmaseră că nu l-au văzut în viaţa lor pe omul cu pricina, adăugând că pot să-i jure acest lucru, dacă sultana doreşte.

Suverana, nevrând un jurământ fals – căci era convinsă că mint – le spusese vinovaţilor că-i va trimite la Zanzibar, pentru a ii pedepsiţi de sultan. Apoi această femeie, care fără vorbă că dovedea energia şi lăcomia tatălui său – îi întrebase pe oamenii mei de ce nu plătisem tributul după care trimisese. Oamenii mei, neştiind nimic despre treburile mele, nu fuseseră în măsură să-i răspundă. Atunci fiica lui Kisabengo îi înştiinţase că-şi va lua singură plata, nu numai păstrând măgarul şi povara lui, ci şi luând armele lor, care aveau să reprezinte partea ei (lucrurile hindusului rămânând pe seama oamenilor săi), că, pe lângă aceasta, soldaţii mei vor fi puşi în fiare, până ce stă-pânul lor va veni să-i elibereze.

Ameninţarea sultanei fusese adusă la îndeplinire pe dată şi cei trei oameni ai mei zăceau în lanţuri de şaisprezece ore, în piaţa târgului, când un arab pe care-1 întâlnisem la Kingaru – şeicul Thani – îi recunoscuse. După ce ascultase istorisirea lor, se dusese la sultană şi îi demonstrase nesocotinţa săvârşită.

— Musungu – spusese acest om admirabil, exage-rând fără scrupule – Musungu are două puşti care pot trage fără oprire patruzeci de împuşcături şi trimit plumbii la

depărtare de jumătate de ceas. Nu mai vorbesc de alte puşti, a căror încărcătură este înfiorătoare. Slobozeşte-i pe soldaţii lui Musungu, dă-le grânele pe care le cer şi lasă-i să plece cu tot ce pretind; căci poate că omul alb a şi pornit la drum să te atace.

Această descriere a puterii mele avusese un efect bun, de vreme ce soldaţilor mei li se dăduse drumul şi li se furnizase grâu de ajuns pentru a-mi hrăni toţi oamenii, timp de patru zile; dar din obiectele ce li se luaseră sau care aparţineau bucătarului, nu li se îna-poiase – împreună cu urecheatul – decât o puşcă, un sfert de muniţii, o pereche de ochelari, o carte şi o pălărie veche, pe-al cărui proprietar nu mai credea nimeni că o să-l revadă.

De-ndată ce oamenii mei fuseseră liberaţi, bunul arab Thani îi luase cu dânsul la Sâmbo şi Shaw îi regăsise în tabăra lui, ghiftuiţi cu orez şi unt topit.

Ascultând această lungă povestire, mă simţeam frământat de cele mai felurite emoţii. Mai întâi, contasem pe întoarcerea lui Bander, neînchipuindu-mi că într-un răstimp atât de scurt i se întâmplase vreo nenorocire, şi-mi părea rău că-1 pedepsisem. M-am legat ca pe viitor, oricărui furt i-aş cădea victimă, să nu-1 expun pe hoţ să fie asasinat. Apoi venea uimirea pricinuită de procedeul regal. Era contrar obiceiului să iei două tributuri de la acelaşi şef de caravană, şi, presupunând că amazoana noastră sta mai presus de datini, cele patru zile petrecute pe malul lui Ungerengeri îi dăduseră răgazul necesar pentru a-mi cere să-mi îndrept greşeala comisă când nu-i împlinisem cererea. Fără îndoială că, dacă ar fi stăruit, mai degrabă aş fi plătit de două ori,

decât să compromit siguranţa caravanei.

Intr-un cuvânt, mi se furaseră în chip odios trei puşti, fără a mai vorbi de restul obiectelor.

Indignarea mea n-avea margini; dacă aş fi fost prin apropierea doamnei, m-aş fi răzbunat. Dar cele patru zile de aşteptare îmi păruseră atât de lungi, încât – cuprins de bucuria de a-mi revedea soldaţii – mânia mea nu putu să ţină şi m-am felicitat curând că răul nu fusese mai mare. Cât priveşte discursul arabului, puteai să te tăvăleşti de râs.

Chiar, în seara aceea i-am scris consulului Statelor Unite, istorisindu-i păţania, pentru ca sultanul să cunoască ambele aspecte ale aventurii legate de dispariţia bucătarului meu.

Zorit să părăsesc un loc unde avusesem parte de atâtea nelinişti, am ridicat tabăra – în ciuda unei ploi torenţiale, care, în oricare altă împrejurare, ne-ar fi împiedicat să plecăm.

Drumul ducea mai întâi pe un teren roşiatic şi împădurit, care drena un îndoit povârniş, înclinat într-o parte spre apus, în cealaltă spre răsărit şi pe care era uşor de mers; după câteva mile însă am intrat iarăşi

în savană, al cărei sol era atunci vâscos şi tenace ca mortarul, încât ne trezea teama de a nu împărtăşi soarta călătorului care, străbătând un smârc din Arkansas, ajunsese să nu se mai vadă dintr-însul decât ţeava pipei.

Shaw era bolnav, trebuia să conduc singur totul. Măgarii cădeau în noroi şi prindeau rădăcini acolo. Când ieşea unul, după o ploaie de lovituri, se înfunda altul, apoi altul şi altul, la nesâârşit.

După două ore de asemenea muncă de Sisif – muncă

înnebunitoare, când ai ajutoare ca Bombay, care pentru a-şi salva pielea, n-ar fi înfruntat nici furtuna, nici truda; după două ore de muncă, sub o ploaie cu găleata, înaintasem cu o milă şi jumătate, fapt de care mă bucuram, când o râpă transformată în râu ne opri. A trebuit să descărcăm măgarii, să-i târâm în torent, să-i încărcăm iar pe malul celălalt; treaba asta ne-a răpit un ceas.

Străbatem o pădure, fiecare din noi zăbovind. Pe urmă încă un râu, mai lat şi mai adânc. Cum puntea a dispărut, trecem înot, făcând ca baloturile să plutească, ceea ce ne cere două ceasuri. Apoi intrăm în apă, până la jumătatea piciorului; uneori până la bărbie; şi bălăcindu-ne, bălăcărind sau lunecând în noroi, în mijlocul tulpinilor de sorgo şi a ierburilor ude leoarcă, urmăm malul stâng al Makatei propriu zise, până în clipa când unul din corturile sale ne împiedică să mergem mai departe. Zece ore de drum; făcuserăm şase mile.

Pe jumătate mort de osteneală, încercam totuşi o vie mulţumire: nimeni nu suferea de friguri; era ceva miraculos. Dacă vreun loc a fost vreodată menit să nască friguri, apoi era ţinutul acela blestemat. Numai vederea acelor codri şiroind de apă, învăluiţi de neguri, a şirurilor de ierburi culcate la pământ de inundaţia mâloasă, a mormanelor de copaci putrezind în îngrămădeala de trestii, a râului acela umflat şi a cerului în lacrimi, era de ajuns ca să-ţi dea friguri, iar

Khambi, cu maldărele sale de murdării, era potrivit să zămislească holera.

Makata, care n-are mai mult de 40 de picioare lăţime pe

timp de secetă, capătă în anotimpul ploios întinderea, adâncimea şi impetuozitatea unui râu însemnat. Dacă masika este deosebit de puternică, râul acoperă câmpia de la un capăt la celălalt şi se transformă în lac.

Cam la zece mile spre nord-est de punctul unde ne aflam, Makata mare şi cea mică, Ruduhua, precum şi un mic curs de apă fără nume se unesc şi formează Vuami, care se varsă în mare între Saadani şi Vhuinde; este fluviul care, în întregul ţinut Usagara, poartă numele de Mukundukua. Trei din râurile care-1 alcătuiesc – Makata fiind cel mai puternic – îşi au izvorul în semiluna descrisă către sud şi sud-vest de munţii Usagara, în timp ce Ruduhua coboară din partea nordică a aceluiaşi lanţ.

Atât de rapid era atunci curentul Makatei, atât de primejdioasă puntea tremurătoare şi pe jumătate acoperită de ape, încât transportul bagajelor de pe un mal pe celălalt ne-a luat cinci ceasuri bune. Abia pusesem jos pe mal toate aceste baloturi, din care niciunul nu fusese udat, datorită unor griji zeloase, că o ploaie torenţială le îmbibă de parcă ar fi căzut în râu.

Nici vorbă nu putea fi să încercăm trecerea mlaş-tinei formată de acest potop, aşa că am fost nevoiţi să poposim într-un loc unde fiecare ceas aducea porţia lui de necazuri.

Aversa pe care o suportasem trebuia să încheie sezonul. Prima se dezlănţuise la 23 martie, acum eram în 30 aprilie. Aşadar, masika durase treizeci şi nouă de zile. Era cifra anunţată de prezicătorii din Bagamoyo..... Vreme de patruzeci de zile în şir – cuvân- taseră solemn aceşti profeţi – apa va cădea necontenit".

De fapt, nu fuseseră decât optsprezece zile de ploaie. Totuşi am fost încântaţi că am lichidat socotelile cu ea. Ne săturasem să fim siliţi seară de seară să ne

uscam bagajele, să ungem uneltele, armele, tot ce era din tier şi – în pofida acestor precauţiuni – să vedem cum toate se strică repede.

La 1 mai ne bălăceam iarăşi în apă şi noroi, fiind cu toţii mai mult sau mai puţin bolnavi, mai mult sau mai puţin istoviţi. Shaw avea mai departe friguri şi, din ce în ce mai ursuz, exprima urările cele mai puţin măgulitoare, sâcâindu-ne auzul. Devenea ipohondru, trăsătură prea puţin plăcută în orice ţară, dar categoric odioasă sub torente de ploaie şi în mlaştinile Africii.

Zaide avea vărsat de vânt; Bombay era scuturat de kichuma chuma (literal „spasme mici”), care îi sfâşiau pieptul şi-1 făceau să nu fie bun de nimica. Abdul Kader, un hindus plin de moliciune, se plângea că este lipsit de „force” – cum spunea el în franceză.

— Dacă i-ar semăna toţi ceilalţi – am strigat – nu mi-ar mai rămâne, o Doamne! decit să fac cale întoarsă.

Pe un spaţiu de treizeci de mile, pornind de Ia tabără, valea nu era decât o mlaştină înfiorătoare: în medie cu o adâncime de un picior, având ici şi colo gropi de câte patru-cinci picioare. Nu se mai auzea decât pleosc-pleosc-pleosc din clipa plecării până la sosirea la borna, care sânt ridicate în singurele locuri uscate ale drumului.

După două zile de bălăceală de acest fel, am ajuns la Ruduhua – alt râu puternic, care curgea revărsat peste maluri. Ieşind din hăţişul care acoperă malul drept al unuia

din braţele sale, ne-am trezit în faţa unei imense pânze de apă, unde se zăreau risipite creştetele copacilor, tufe de ierburi semănate pe mari întinderi şi mărginite de munţii Usagara, aflaţi la o depărtare de zece ori douăsprezece mile. Asta a pus vârf mizeriilor noastre. Când, împreună cu soldaţii şi măgarii pe care-i conduceau, am ajuns din urmă hamalii, aceştia erau adunaţi pe o movilă.

— Sânteti în tabără? i-am întrebat.

— Nu.

— Atunci de ce v-aţi oprit?

— Apa este prea mare.

Unul din ei, ca să arate adâncimea, trase o linie închipuită în jurul şoldurilor; altul îşi puse mâna de-a curmezişul pieptului, un al treilea la gât; al patrulea peste cap, vrând să spună că ar trebui să înoate.

Nu era cu putinţă să străbaţi înot cinci mile, într-o mlaştină plină de ierburi, dar nici nu era posibil ca asemenea divergenţă de opinii să exprime adevărul. I-am pus deci pe soldaţi să înainteze cu măgarii, urmaţi de pagazi şi după trei ore de bălăceală într-o apă adâncă de patru picioare, am poposit pe pământ uscat.

Mlaştina era străbătută, dar grozăviile acestui marş ne lăsaseră o impresie ce n-avea să se şteargă curând. Nimeni nu putea să uite ostenelile îndurate acolo. Impresie dureroasă, pe care urmarea o făcu şi mai vie. Începând din perioada aceea, ne muriră câte doi-trei măgari pe zi; nu ne mai rămaseră decât cinci complet epuizaţi. Soldaţi şi pagazi suferiră boli fără număr; eu însumi am fost adus până la porţile mormântului de o dizenterie acută. Poate că aş fi

suferit mai puţin timp, dacă nu mi-ar fi inspirat încredere clorodina iui Coliis Brown şi, care a întârziat folosirea judicioasă a prafului lui Dover. Această clorodina atât de lăudată, din care am întrebuinţat trei flacoane, nu mi-a dat niciodată niciun rezultat, nici pentru dizenterie, nici pentru diaree; nici măcar nu a redus efectele bolii.

Cât de mult regretam că plecasem în anotimpul rău! Totuşi, în ceata noastră n-au fost decât două victime ale acestei înfiorătoare mlaştini: un pagazi şi câinele meu, sărmanul Omar, care mă însoţea de la plecarea din India.

Singurul copac important din valea Makata este palmyra; în unele locuri creşte în număr suficient pentru a forma desişuri care se pot numi păduri. În momentul trecerii noastre, fructul lui nu era copt şi am regretat acest lucru; ar fi fost pentru noi un fruct

nou în toată puterea cuvântului. Mai departe nu vezi, în această câmpie, decât copaci spinoşi de diferite speţe – copaci foarte neînsemnaţi – şi un mimoza-umbrelă, al cărui creştet graţios este veşnic verde.

La 4 mai, după ce am urcat un povârniş uşor, ne-am oprit la Reheuneko, cel dintâi sat din Usagara, în care am poposit. Este un târguşor mai acătării, aşezat la poalele muntelui, bine plasat, având aer bun şi curat, care ne făgăduia totodată sănătate şi confort. Ziduri groase din argilă, formând un careu, închid colibele sale conice, populate de vreo mie de suflete. În jur sânt alte sate bogate şi populate, ai căror locuitori păstrează în purtările lor o independenţă care n-are nimic neplăcut. Râuri limpezi, şopotind pe pietriş şi bolovani, compun o muzică

desfătătoare pentru urechea călătorului.

în împrejurimi, bambusul atinge un volum suficient pentru a face din el prăjini solide, bune de corturi, şi în cantitate de ajuns de mare pentru a aproviziona o armată întreagă. În sfârşit, munţii sânt acoperiţi din belşug de copaci frumoşi, care ar furniza lemn excelent pentru cherestea.

Am petrecut patru zile în acest loc plăcut, ca să ne mai refacem puterile, înainte de a încerca suişul munţilor Usagara; apoi, în ciuda slăbiciunii lor, animale şi oameni suiră costişele abrupte ale primelor trepte ale lanţului.

Ajunşi în vârf, am văzut desfăşurându-se – ca în tabloul unui maestru – valea Makatei, cu cursurile ei de apă, asemenea unor odgoane de argint scânteind în soare; cu crângurile de palmieri, care-i dăruiau şi ele farmecul lor; cu marile linii ce duceau până la munţii Uruguru şi Usuapanga, care se albăstreau în zare şi formau un fundal demn de această vastă întindere. Toate nenorocirile îndurate acolo erau şterse, nu mai vedeam decât măreţia văii.

Chipurile noastre se întoarseră spre vest; ne-am trezit în mijlocul unui ocean de conuri, de creste, de piscuri răsărind unul îndărătul celuilalt, ciocnindu-se

şi depăşindu-se care pe care. La nord, la sud, la apus, se zăreau culmi înalte, ca nişte talazuri uriaşe. Niciun colţişor despuiat, niciun loc arid pe toate povârnişurile, în toate viroagele, pe toate coamele; pretutindeni pădurea şi mantia ei de verdeaţă; nicăieri ţinutul nu oferă schimbări mai neaşteptate, contraste mai izbitoare.

După atâtea câmpii inundate, atâtea rovine, tabloul acela

ne încânta; dar pentru măgarii noştri slăbiţi şi împovăraţi, urcuşul a însemnat o încercare crudă. La popasul de seară ne lipseau doi – morţi în rută, care totuşi nu fusese decât de şapte mile; era primul aconto plătit din datoria noastră faţă de Makata.

în defileurile munţilor, o apă îmbelşugată şi lim-pe'de curgea când pe un fond granitic, când pe o albie de gresie cuartică, roşie şi fertilă, a cărei substanţă permeabilă se lasă muiată şi târâtă de curent, îmbogăţind terenurile inferioare. In alte locuri, apa sălta din stâncă în stâncă, pe blocuri de cuarţ şi de granit, şi cu vuietul ei, umplea râpa de un zgomot asurzitor.

In ziua de 9, după un şir de urcuşuri şi coborâşuri care, de pe coasta unui munte, ne făcea să trecem în adâncuri crepusculare, am regăsit brusc Mukon-dokua, într-o vale îngustă, acoperită de trestii şi de tufişuri spinoase. Printre mărăcinişuri, tamarindul lupta cu uriaşe convolvulus, ale căror încolăcituri îl strângeau cu atâta forţă, încât părea că trăieşte doar pentru a fi suportul lor.

Având maximum o milă lăţime, această vale – care pe-alocuri nu atingea niciun sfert din această întindere – urma toate mlădierile râului şi îşi desfăşura curbele, la fel de variate ca ale unui şarpe, între costişe perpendiculare, căptuşite cu mimoze, salcâmi şi tamarinzi.

în scurtă vreme am ajuns la drumul urmat de Burton şi Speke în 185'7, cu care ruta noastră s-a întretăiat între Mbumi şi Kadetamare; acest din urmă loc trebuie să fie numit Misonghi', căci Kadetamare era doar numele unei căpetenii. Timp de o

oră am umblat de-a lungul malului stâng al lui Mukondokua, drum unduitor, care ne-a făcut să mergem spre sud-est, apoi spre vest, nord şi nord-est, pentru a ajunge la locul unde poate fi trecut râul.

O jumătate de ceas de marş de la vad ne-a dus la Kiora, aşezare murdară, pavată cu balegă de capră, având un număr extraordinar de copii pentru un cătun de douăzeci de case, un soare care-1 potopea cu o furie de 53 de grade şi armii alcătuite din puzderii de insecte, de toate speţele cunoscute şi necunoscute.

Trebuia să găsesc acolo – după cum fusesem anunţat – cel de al treilea grup care, sub conducerea lui Farquahr, plecase din Bagamoyo atât de bine echipat şi înzestrat din plin cu de toate.

In timpul dizenteriei mele, îl rugasem pe Shaw să-i scrie lui Farquahr pentru a-i cere veşti despre caravana lui care – după informaţiile ce mi se dăduseră – se afla într-o situaţie jalnică, şi Shaw îşi pusese mintea la bătaie cu următoarea epistolă:

„Dragul meu Farquahr,

La cererea domnului Stanley, îţi scriu pentru a şti ce i cu năpastele voastre; ce cantita te de stofă ai cheltuit şi cât îţi mai rămâne. Cât măgari a murit şi, întru cuvânt, tot chelemecul treburilor voastre, cât pagazi ai dat drumu şi cât mai ai. Ce a-i făcut cu tot bagaju care îl aveai, întâi şi întâi măgar, şi cine i acu Karangazery al vostru. Cum o mai duci? cum merge Jacko precât şi măgarii cum merge toţi. Ce soi de bagaje aveţ. Trimite pe Jarmian mâine dimineaţă în apoi cu Willimingo şi Barioka şi răzpunsu pe îndelete la

întrebări de mai la deal. Peste două zile vom fi cu voi".

Oricât de uluitoare ar fi fost această scrisoare, prin forma şi ortografia ei, m-a surprins mult mai puţin decât răspunsul lui Farquahr, conceput astfel:

„Dragă domnule Stanley,

Totul merge bine, dar mi-au trebuit la pânzeturi cu toptanul ca să achit pagazii; un balot s-a dus în întregime. Kirangoziul meu era o puşlama, i-am luat stofa şi l-am alungat; mi-a spus că vi se va plânge dv. L-am înlocuit cu Kiranga, căruia i-am dat cu acest prilej zece doti.

Aici mărfurile sânt foarte scumpe: se plăteşte o chukka pentru doi pui, cinci doti pentru o capră, şi nu pot pleca.

Ieri am angajat şase hamali pe care i-am trimis înainte cu Uledi. Juma zicea că moare de foame; i-am dat două baloturi de merikani; o să vă aştepte în Ugogo. Jacko a fost bolnav, nu ştiu din ce pricină; dar nu mi-a adus niciun serviciu. Altcineva este acum bucătarul meu. Puteţi să-mi trimiteţi zahăr? Dacă aveţi nevoie de ajutoare, vă trimit pagazii mei, v-ar putea fi de folos, căci între Rehenneko şi Kiora am pierdut nouă măgari; nu-mi mai rămâne decât unul. Am cheltuit tot stocul de kaniki, însă mai am puţin merikani.

Respectele mele d-lui Shaw şi lui Selim, al dv. Prea devotat

W. L. FARQUAHR".

Acesta era răspunsul primit şi pe care nu-1 puteam pricepe. Nu mai avea kaniki, nu mai avea călăuză, rămăsese cu un singur măgar, şi totul mergea bine I La

cererea unui simplu soldat, trimisese două încărcături de merikani, valorând 150 de dolari în numerar; şase sute de metri de stofă, cu care puteai să hrăneşti cincizeci de oameni, de la Bagamoyo până în Unyanyenbe. Negreşit, era nebun! De altminteri, aveam să aflu acest lucru sosind la Kiora, unde i-am zărit de departe cortul, cocoţat pe un morman de gunoaie.

De îndată ce-mi auzi glasul, Farquahr se târî afară din locuinţa sa, ceea ce nu mai făcuse de 15 zile. Nu

I-aş fi recunoscut niciodată pe voiosul meu marinar sub înfăţişarea acestui om palid şi buhăit, cu picioare elefantine; plecase din Bagamoyo atât de sprinten şi de fercheş!

O colină aerisită domina satul; am aşezat acolo boma, şi după ce a fost ridicat cortul meu, am pus să fie adus bolnavul înăuntru.

Interogat asupra stării sale, Farquahr îmi spuse că nu ştia de unde-i venise răul şi că nu simţea nicio durere.

— Nu te doare în partea dreaptă? l-am întrebat.

— Ba da, cel puţin aşa cred; dar nu ştiu nimic precis.

— Nu ţi se întâmplă câteodată să simţi un junghi deasupra mamelei stingi, însoţit de sufocare?

— Da; câteodată mi se taie răsuflarea.

Mereu răspunsuri în doi peri. Singurul lucru de care se plângea în mod vădit era halul picioarelor sale, umflate groaznic. Avea o poftă de mâncare de cal şi totuşi era slab.

Cu ajutorul acestor sărăcăcioase informaţii, am descoperit în cărţulia mea de medicină că „umflarea picioarelor şi a corpului poate rezulta în urma unei boli de

ficat, a inimii sau a rinichilor”.

Dar nu se potriveau toate simptomele. Aşa, de pildă, nu se manifesta nicio lenevire a intestinelor, ba chiar dimpotrivă. Ce era oare acest gen de hidro-pizie? Numai de n-ar fi fost elefantiazis, atât de frecvent la Zanzibar l. De altfel, cum să tratezi un om care nu-ţi poate spune lămurit dacă îl doare capul sau spatele, picioarele sau pieptul?

Neştiind ce să fac şi cum boala nu necesita îngrijiri imediate, m-am ocupat cu rezolvarea problemei cuprinse în scrisoarea primită la Rehenneko. Oricât de puţin inteligibilă ar fi fost însă misiva, informaţiile verbale date de autorul ei fură de zece ori mai enigmatice. Niciun fir din această poveste nu se

1 Era boala lui Bright, rezultat al unei vieţi desfrânate. (n.a.)

putea descurca astfel încât să mulţumească pe un om cu mintea întreagă. Ceea ce făcuse şi ce nu făcuse, ceea ce nu mai avea şi ce mai avea încă, se încâlceau în aşa măsură, încât simţeam cum îmi pierd raţiunea vrând să fac ordine în acest haos. Singurul mod de a isprăvi o dată cu el, era să cercetez ce mai rămânea, să-mi iau conturile şi să fac scăderea.

Vă amintiţi că, înainte de plecare, fiecare din caravanele mele căpătase pânzeturile şi mărgelele de sticlă necesare pentru a se hrăni timp de patru luni – pe lângă stofa care urma să servească la plata tributului şi cea datorată pagazilor.

Grupul lui Farquahr nu primise mai puţin decât celelalte,

dimpotrivă, fusese favorizat.

La plecare, ea se compunea din douăzeci şi trei de oameni şi zece măgari, care luau cu dânşii – pentru cheltuielile cerute de hrana lor, pânzeturi în valoare de o sută douăzeci de dotis şi treizeci şi cinci de livre de diferite mărgele. Cum în 120 de dotis sânt 240 de chukka, iar pentru o chukka capeţi 25 de ku-babas 1 de cereale, fiecare din ele reprezentând raţia zilnică a unui om, această cantitate trebuia să furnizeze caravanei cereale pe timp de opt luni. Dar călătoria până la Unyanyenbe nedurând nicio sută douăzeci de zile, mai bine de jumătate din chukkas era lăsată şefului, împreună cu cele 35 de livre de mărgele, ca să-şi poată îngădui câteva trufandale, ca de pildă păsări şi ouă, ba chiar şi câte o capră din când în când.

Odată stabilit acest cont, am pus să mi se înfăţişeze activul caravanei. Desfacerea, cântărirea şi re-împachetarea baloturilor a fost treabă de un ceas, după care am putut cunoaşte cu exactitate cifra pagubelor cauzate expediţiei de către acest om slab de înger şi cu pântec nesăţios. In şaizeci şi trei de zile, consumase cele 240 de chukkas, 12 dotis de stofă de

1 Kubaba cântăreşte între o livră şi un sfert, o livră şi jumătate (570—684 de grame), (n.t.)

culoare, rezervate tributului, şi alte 82 de dotis luate din bagaje. Din stofa care-i fusese încredinţată, nu mai rămâneau decât două baloturi. Tot surplusul, cu excepţia sumelor plătite unor noi pagazi – animalele de povară fiind moarte – fusese folosit pentru a procura bucate pentru

masa lui, sau risipite fără-nici un rost.

Am făcut apoi bilanţul cheltuielilor caravanei mele, al cărui personal număra patruzeci şi trei de indivizi, şi am aflat că în cincizeci de zile cheltuisem 86 de chukkas, de unde rezulta că şeful celui de al treilea grup n-avea niciun fel. De scuză... îi cumpărasem lui Farquahr un măgar din Zanzibar, măgar de şa de clasa întâi; îl istovise, îl jupuise călărindu-1 ca un om beat, o chingă ferestruise spinarea bietului dobitoc; totuşi îl încălecase, fără a cobori niciodată, indiferent de lungimea etapei, şi măgarul nu întârziase să-şi dea duhul.

Dacă Farquahr ar fi mers până la Unyanyenbe, nu mi-ar fi lăsat nicio chukka, nicio mărgea." Era o fericire că îl găsisem în drum; dar ce puteam face cu el? Nu-1 puteam lăsa la Kiora; ar fi murit în scurt timp; şi cum să-l iau cu mine? După încercările pătimite la trecerea râului Makata, căruciorul nu mai mergea; lipseau măgarii. I l-am dat pe-al meu şi am plecat.

La 11 mai, al treilea şi al cincilea grup, acum adunate laolaltă, mergeau de-a lungul malului drept al râului Mukundukua, prin mijlocul unor câmpuri de sorgo şi vedeam cum munţii se înalţă tot mai mult, pe măsură ce înaintam spre vest.

Am lăsat Munyi Usagara în dreapta. La scurt răstimp după aceea, am găsit drumul barat de pintenii lanţului pe care trebuia să-l urcăm.

Un marş de opt mile, pornind de la vadul lui Mi-songhi, ne aduse la alt vad al lui Mukundukusa, unde ne-am luat rămas bun pe îndelete de la ruta lui Burton, rută care

străbate trecătoarea Goma. Ea se caţără pe povârnişurile abrupte ale lui Rubeho. Ruta noastră se desfăşura într-un mediu complet opus celui pe care

tocmai îl părăsisem. Nu mai era nici urmă de vegetaţie exuberantă, cu efluvii înăbuşitoare; nici văi mănoase; un sol arid şi o floră de deşert: aloes, cactuşi, arbuşti spinoşi. Nu mai zăream păduri pe înălţimi; doar stânci jupuite, înălbite de soare.

în timp ce urcam costişa prelungită, de un cenuşiu cam cafeniu, care se află pe stânga după Mukundu-kua, aveam la dreapta noastră piscul Nguru – cel mai înalt dintre conurile din Usagara.

La două mile de ultimul nostru vad, am găsit un khambi ridicat cu grijă şi aşezat lângă râu, care în acest loc se sfarmă într-un torent furios – primul pe care 1-a oferit privirilor noastre.

A doua zi, chiar în clipa plecării, am aflat că „micul stăpân” – cum i se zicea lui Shaw – şi oamenii însărcinaţi cu căruţa nu sosiseră. De cu seară îi tri-misesem lui Shaw doi măgari: unul pentru el, care se pretindea bolnav, şi altul pentru încărcătura din căruţă; pe urmă mă dusesem la culcare, gândind că întârziaţii vor sosi curând. Dimineaţa, aflând de lipsa lor, mi-am închipuit că aghiotantul meu nu ştia că avem de făcut cinci etape într-un ţinut pustiu; l-am trimis deci pe Chupereh, unul din soldaţi, cu următorul bilet:

„La primirea acestui ordin, aruncaţi în râu, într-un şant, în râpa cea mai apropiată, căruciorul precum şi samarele de prisos şi, pentru numele lui Dumnezeu, porniţi la drum!

Dacă rămânem aici, murim de foame!”

Patru ore se scurseră; ajuns la capătul răbdării, căci mă aştepta perspectiva unui marş lung – m-am dus în întâmpinarea celor ce zăboveau. La un sfert de milă – o, căruţaşi, ascultaţi atenţi! — l-am văzut pe Chupereh purtând căruciorul pe cap, inclusiv rotile, hulubele, osiile. Socotise mai comod să-1 care pe cap, decât să-1 tragă după el.

Această transportare, contrazicând formal ordinul ce-1 dădusem, m-a exasperat, şi căruciorul se rosto-

goli printre buruienile înalte, unde fu în sfârşit lăsat în plata Domnului.

în mijlocul cetei era John Shaw, călare pe măgarul lui; mi-ar fi imposibil să hotărăsc care din ei era mai adormit: călăreţul sau măgarul…

— Haide iute! strigai – de mult ar fi trebuit să fim pe drum.

La auzul acestor vorbe, cu tonul tipic pe care-1 lua când era acrit, Shaw îmi răspunse că venise în mare grabă. L-am rugat totuşi să schimbe pasul, dacă nu este în stare să descalece, pentru ca măgarul lui să fie luat la căratul poverilor. Asta prilejui o mică scenă; însă, orice s-ar întâmpla, călătorul trebuie să cineze împreună cu tovarăşul pe care şi 1-a ales.

Am ajuns la ora patru la Madete; în cursul etapei muriseră doi măgari.

Cu un ceas mai ’nainte, trecusem iarăşi Mukundu-kua. Determinând direcţia, dobândisem certitudinea că acest râu izvorăşte dintr-un grup de munţi situaţi cam la 40 de

mile nord-vest de piscul Nguru. Ruta urmată de noi se îndrepta către vest-nord-vest; la Madete ea se îndepărta definitiv de râu.

în 14, marşul se desfăşura în întregime pe nişte coline unde, ici şi colea, răsăreau grezia şi granitul şi al căror aspect rigid părea că se oglindeşte în fiecare tufiş, fiecare plantă. Acest marş de şapte mile ne făcu să ajungem la o înălţime de aproximativ 20 de metri deasupra lui Mukundukua. Am văzut atunci la picioarele noastre o pânză de apă cenuşie. Priveliştea nu era frumoasă, dar înviorătoare; te mai odihnea de ariditatea înconjurătoare.

In împrejurimi, nimic care să-ţi poată trezi entuziasmul; nici culmi pitoreşti, nici peisaje râzătoare. La extremitatea occidentală, un pisc de un cafeniu cam întunecat, înalt de trei sute de metri, numit Ugombo, şi care dă numele său unui lac. Un mic lanţ neregulat şi jos, având acelaşi ton cafeniu-închis, se desfăşura la nord, la distanţă de o milă, paralel cu malul; în sfârşit, la apus, o câmpie mare se pierdea

în depărtare, către munţii Mpuapua şi către Marenga Mhali, iar ochii noştri, întorcându-se de la această întindere cafenie, se opreau cu plăcere asupra apei cenuşii şi liniştite.

Forma lacului semăna, după părerea mea, cu o hartă a Angliei din care s-ar fi retezat Ţara Galilor. Colţul de nord-vest, unde hipopotamii se jucau în număr mare, îmi înfăţişa în mod foarte exact Scoţia. Ţărmul englez dinspre Marea Nordului, cu marile sale cotituri şi estuarele largi, îmi era amintit, în miniatură, de malul septentrional, în vreme ce latura estică, foarte alungită, îmi părea copiată după marea

linie care merge din Kent până în Cornwall.

Părăsind creştetul lanţului, mărginit la răsărit de pânza de apă pe o lungime de patru sute de picioare, am urmat latura nordică a lacului. Mi-a trebuit un ceas şi jumătate ca să ajung de la un capăt la celălalt; drept care am tras concluzia, această linie fiind cea mai mare, că Ugombo are trei mile lungime şi două lăţime, în locul unde este cel mai dezvoltat.

Ţărmul său, cel puţin până la şaisprezece metri de la malul apei, este o mlaştină de netrecut, plină de trunchiuri şi de ierburi înalte, printre care hipopotamul îşi croieşte drum şi sapă canale, care sânt urmele excursiilor sale nocturne. Aici vin să se adape girafa, bivolul, zebra, mistreţul, hyraxul şi numeroase antilope. Puzderii de păsări, de o varietate surprinzătoare, ca ibişii, raţele sălbatice, lebedele negre, cocorii şi pelicanii, însufleţesc faţa undelor. Răpitoare, vulturi-pescari şi alţii, planează deasupra lor, alegându-şi prada, în vreme ce prin preajmă răsună strigătul bibilicii, al tucanului, tânguirea porumbelului, ţipătul bufniţei şi, în ierburile vecine, chemarea floricanuluil, a becaţei şi a cocoşului de munte.

Am rămas acolo două zile; unul din oamenii mei, un hindus numit Joko, dispăruse; trimisesem pe

1 Un fel dc stârc, speţă originară din Ceylon, (n.t.)

urmele sale, aşa că n-aveam încotro, trebuia să aştept. Am profitat de ocazie pentru a explora malurile lacului. La poalele stâncoase ale unei coline rotunjite şi nu prea înalte, situată pe malul nordic, cam la 15 picioare deasupra

nivelului actual al apei, se vedea în mod distinct acţiunea valurilor, iar de la baza acestei coline, până la liziera mlaştinei, şiruri înguste de scoici sfărâmate erau întipărite la fel de precis ca şi cele ce se găsesc pe o plajă, după reflux. Fără îndoială că un geolog priceput ar fi urmărit mult mai sus urmele valurilor pe gresie. Pentru mine, doar urmele cele mai evidente erau vizibile, totuşi ele mi-au izbit privirile şi cercetarea împrejurimilor, mai cu seamă ale câmpiei occidentale, m-a convins că Ugombo nu este decât rămăşiţa unui lac a cărui întindere a fost odinioară egală cu cea a lacului Tanganica. O creştere de nivel de 12 picioare i-ar da, încă şi azi, treizeci de mile lungime pe zece lăţime; una de treizeci de picioare ar ridica lungimea sa la o sută de mile şi lăţimea până la cincizeci. Explorarea făcută în cursul celor două zile de-a lungul marii câmpii de depresiune care se dezvolta la apus, nu-mi lasă nicio îndoială în această privinţă. In sfârşit, apele lacului au ceva din compoziţia sălcie a lui Matamobo, nullah 1 de care se află acum la o depărtare de 15 mile şi amintesc – deşi într-o slabă măsură – de apa lui Maronga Mhali, situat la patruzeci de mile depărtare.

Jako mi-a fost adus către sfârşitul celei de-a doua zile; îşi explică dispariţia zicând că, obosit peste măsură, adormise în mărăciniş, la câţiva paşi de drum.

Am mai pierdut doi măgari, dintre care unul fu ucis de greutatea enormă şi de legănarea necontenită a lui Farquahr. Acesta ajunsese de râsul cara-

1 Nullah – cuvânt indian consacrat de exploratorul Burton. Defineşte albia unui râu torenţial, adâncă şi nu prea

lată, de obicei săpată în câmpie, într-un teren fărâmicios. (n.a.)

vanei, datorită totalei sale delăsări, precum şi pretenţiilor lui. Voia să aibă mereu în preajma lui cinci-şase persoane pe care le striga neîncetat, plângând ca un copil bolnav. Dacă nu era înţeles, ceea ce i se întâmpla aproape întotdeauna, deoarece nu vorbea decât engleza, le arunca nefericiţilor negri o ploaie de sudălmi grosolane, foarte jignitoare. Jako fusese bucătarul lui, îl prostise tot bătându-1 într-una, iar soldaţii mei se temeau până într-atâta de violenţa lui, încât nici nu cutezau să se apropie de el. Drept urmare glasul său – care nu fusese niciodată armonios – se auzea zi şi noapte, urcând până la cel mai ascuţit diapazon.

Am suportat timp de-o săptămână această muzică. Dacă nu mi-ar fi lipsit măgarii, aş fi suportat mai mult; dar cu numărul mic al urecheaţilor mei, cu slăbiciunea lor şi cu un asemenea călăreţ, ar fi însemnat să duc la prăpăd expediţia, dacă lăsam ca lucrurile să mai meargă astfel. Am chibzuit deci că ar fi mai bine pentru noi toţi şi pentru el însuşi, ca Farquahr să fie lăsat pe seama vreunei căpetenii cumsecade de sat, cu stofa şi mărgelele de sticlă necesare pe timp de şase luni, în cursul cărora se va restabili mai uşor decât pe drum.

Până atunci, mânca la masă cu mine, ca şi master Shaw. La 15 mai, când cei doi comeseni ai mei fură chemaţi la masă, sosiră cu nişte mutre care nu prevesteau nimic bun. Niciunul din ei nu-mi răspunse la „bună dimineaţa” şi îşi întoarseră amândoi feţele, pentru a-mi ocoli privirea. Mi-a

venit în gând că discuţia pe care o avuseseră, şi al cărei zvon îl auzisem, se purtase asupra mea.

Cu toate acestea, i-am rugat să ia loc şi i-am spus lui Selim să servească masa. Meniul se compunea dintr-un sfert de capră friptă, ficat înăbuşit, vreo zece pătate 1, o farfurie de clătite şi o ceaşcă de cafea.

1 Plantă convolvulacee, cu tubercule ovoide, bogată în feculă şi zahăr. Foarte sănătoasă ca aliment, tuberculele sale nu au totuşi forţa nutritivă a cartofului, (n.t.)

— Vrei să lai friptura şi să-l serveşti pe Farquahr? l-am întrebat pe master Shaw.

— Carnea asta? E bună pentru câini! strigă dânsul, cu cea mai mare neobrăzare.

— Ce tot spui? l-am întrebat.

— Vă spun că este o ruşine, domnule – îmi răs-puse el, întorcându-se spre mine – o adevărată ruşine felul în care ne trataţi. Vă spun că-mi frângeţi oasele de osteneală, că ne închipuiam că vom avea măgari şi servitori, şi în loc de asta, mă puneţi să merg pe jos zi de zi, în plin soare, până ajung să simt că mi-aş dori mai degrabă să mă aflu în iad, decât înhăitat în această blestemată expediţie şi că aş vrea ca toţi care fac parte din ea să se ducă la dracu’! Iată ce spun, domnule!

— Ascultă-mă, Shaw, şi dumneata, Farquahr! Aţi avut măgari de la plecarea noastră şi până în clipa când i-am pierdut. N-aţi dus lipsă de ajutoare: vi s-au ridicat corturile, vi s-a gătit mâncarea, vi s-au cărat bagajele. Aţi mâncat laolaltă cu mine; în această privinţă, nu există nicio

deosebire între noi. Azi ducem lipsă de măgari; toţi cei ai lui Farquahr sânt morţi, eu am pierdut şapte şi puterile celorlalţi slăbesc. Am fost nevoit să arunc diferite obiecte care făceau parte din încărcătura lor. În curând n-o să-mi mai rămână niciunul; va trebui să-i înlocuiesc, să angajez alţi pagazi, o cheltuială enormă. Şi tocmai în faţa unei asemenea stări de lucruri, îndrăzniţi să vă plângeţi, să vă ieşiţi din fire, să mă blestemaţi, chiar la masa mea!

— La dracu' cu…

înainte de a-şi sfârşi fraza, master Shaw se afla la pământ.

— Este nevoie să continui lecţia? l-am întrebat.

— Domnule – răspunse Shaw ridicându-se – da-ţi-mi voie să vă spun: cel mai bun lucru este să plec. M-am săturat şi n-am să merg mai departe. Fiţi bun şi concediaţi-mă I

— A, desigur I

L-am chemat pe Bombay şi i-am spus:

— Omul acesta vrea să plece. Desfă-i cortul, adu-mi armele lui; i-ai lucrurile şi conduceţi-1 la două sute de metri de tabără, unde îl veţi lăsa împreună cu bagajele sale.

Nu trecu mult şi Bombay, care-mi executase ordinele, se întoarse cu patru soldaţi.

— Acum, domnule – i-am spus aghiotantului meu – poţi pleca, eşti liber!

Se ridică şi ieşi, însoţit de escortă.

După masă, i-am demonstrat lui Farquahr necesitatea unui marş rapid şi nevoia mea de a nu întâm-pina stavile. Urma să străbatem un pustiu unde nu se poate poposi; ce avea să se aleagă de el, dacă nu-i puteam da un dobitoc pe

care să încalece? Boala lui putea să dureze multă vreme. N-ar fi mai înţelept să-l las într-un loc tihnit, sub ocrotirea unei căpetenii cumsecade, care, căpătând o sumă oarecare, ar veghea asupra lui până când se va putea întoarce la coastă, cu oamenii unui arab? Fu de acord şi aprobă această hotărâre.

Convorbirea nu se încheiase, când Bombay se ivi iarăşi, spunându-mi că master Shaw vrea să-mi vorbească.

M-am dus la intrarea taberei, unde l-am găsit pe Shaw care, arătându-se stingherit şi plin de căinţă, îmi ceru iertare şi mă imploră să-l iau din nou în serviciul meu, asigurându-mă că de acum înainte nu voi mai avea nimic să-i reproşez.

I-am întins mâna.

— Dragă camarade – i-am spus – să nu mai vorbim despre toată povestea asta. Nu există familie scutită de certuri; de vreme ce-mi oferi scuzele dumitale, totul este lichidat; poţi fi convins.

Seara, în clipa când aţipeam, am auzit o împuşcătură şi un glonte îmi străbătu şuierând cortul, la câţiva paşi de mine. Mi-am luat revolverele şi m-am repezit afară…

— Cine-a tras? le-am întrebat pe santinele.

Toată lumea era în picioare, fiecare arătându-se mai mult sau mai puţin emoţionat. Unul din oameni răspunse:

— Bana Mdogo – micul stăpân.

Am aprins o luminare şi m-am îndreptat spre cortul lui Bana.

— Dumneata ai tras, Shaw?

Niciun răspuns; părea că doarme şi se prefăcea că

sforăie.

— Shaw! Shaw! Dumneata ai tras o împuşcătură?

— Eu? zise el, trezindu-se – eu? O împuşcătură? Dormeam.

Ochii mei căzură asupra puştii aflate alături de el. Am luat arma în mână; ţeava era caldă; am vârât degetul înăuntru şi l-am scos înnegrit de pulbere.

— Ce-i asta? l-am întrebat pe somnoros. Puşca este caldă încă şi oamenii spun că dumneata ai tras.

— A da… — răspunse el. Acum îmi amintesc; am visat că un hoţ trecea pragul meu, şi am tras; e-ade-vărat, uitasem. Am tras, dar ce-i cu asta? Despre ce-i vorba?

— Despre nimic – i-am replicat. Numai că te sfătuiesc ca pe viitor, pentru a evita bănuielile, să nu tragi în cortul meu sau prin preajma mea; aş putea fi rănit, şi în acest caz s-ar face cu siguranţă legături răuvoitoare, iar urmările le ghiceşti. Noapte bună!

Nu s-a mai discutat niciun cuvânt despre incident; prima dată când am pomenit de el, am făcut-o pentru a i-1 povesti lui Livingstone.

— Voia să te ucidă! strigă acesta, dând glas bănuielilor mele.

Dar ce nerozie ar fi fost omorul acela! Nu încape îndoială că, de m-ar fi ucis, oamenii mei l-ar fi pedepsit chiar pe loc; dacă voia însă să scape de mine, ar fi avut în cursul marşului ocazii de o sută de ori mai bune. Nu-mi pot explica faptul decât ca fiind provocat de un acces de nebunie.

La 16 străbăteam câmpia de la vest de Ugombo, atingând din când în când marginea unui lant stâncos şi jos,

format din trapp1, din care o zguduire violentă deplasase blocuri enorme. Baobabi, tamarinzi uriaşi şi o varietate de arbori spinoşi creşteau în această câmpie. In coasta stâncilor se aflau euforbii arborescenţi, de o mărime cum nu întâlnisem în Abisinia.

Mergeam de cinci ceasuri, când am văzut cum arcul munţilor se încovoaie spre nord-est.

Linia pe care o urmam se îndrepta către nord-est şi astfel ne făcea să ocolim Rubeho, pe care-1 lăsam în stânga noastră, unde se ridica până-n nori. In locul trecătoarei „teribile" – cum a calificat-o Burton – nu aveam de întâlnit în cale decât o vastă câmpie, a cărei pantă se înclina uşor spre Ugogo.

După un marş de cincisprezece zile, ne-am oprit pe malul lui Matamobo, a cărui albie secată se ştie că are heleşteie cu apă amară şi roşie la culoare. Maimuţele şi rinocerii erau numeroşi prin împrejurimi, precum şi diferite antilope, printre care se deosebeau steinbock2 şi cudu. Acolo l-am pierdut pe preţiosul meu Omar, aproape la intrarea în Ugogo, unde vigilenţa lui mi-ar fi fost atât de preţioasă. A murit de pe urma unei inflamaţii a măruntaielor, contractată în mlaştinile Makatei.

Marşul următor fu de asemenea de cincisprezece mile, într-o junglă interminabilă, formată din păduri spinoase. Către sfârşitul etapei – cu ceva mai puţin de două mile înainte de a ajunge la tabără – drumul urma fundul unui mic râu, pe-atunci secat; larg cât un bulevard, acest drum mă duse la tabăra din Mpuapua, care are în vecinătatea sa o grămadă de râuri dintre cele mai limpezi.

Istoviţi de aceste marşuri lungi, eram cât se poate de dispuşi să ne înfruptăm din produsele din Mpua-

1 Nume dat în secolul trecut, în general, rocilor eruptive de bazalt, (n.t.)

2 Antilopa ibex, de mărimea unei capre; caută locuri aride, unde trăieşte singură sau în perechi, (n.t.)

pua – cum se întâmplă de altminteri cu toate caravanele care ies din Useguhha şi Udoe, aceste meleaguri infectate de muşte. Acolo l-am găsit pe şeicul Thani, bunul arab a cărui elocinţă ne adusese un serviciu atât de mare. Poposise sub un smochin uriaş, unde, de două zile, se înfrupta dintr-un berbec gras, lactate, o cocoaşă de bou şi avea de gând să prelungească încă o bucată de vreme acest zaiafet, înainte de a înfrunta privaţiunile şi marşurile forţate din Marenga Mhali.

— Nu – îmi spuse el cu tărie – nu plecaţi; dă-le oamenilor şi animalelor dumitale două-trei zile de odihnă. Angajează hamali noi, săturaţi-vă de toate bunătăţile pe care le găsiţi aci; pe urmă vom face drumul împreună, fără a ne mai opri. Ugogo este bogat în lactate şi miere, în făină, legume, bucate de tot felul şi, inch Allah! vom fi acolo în mai puţin de opt zile!

După tot ce mi se spusese despre el, Ugogo îmi apărea drept un pământ al făgăduinţei şi mă zoream să ajung acolo pentru a-mi vindeca stomacul de slăbiciunile arătate. Dar când mi s-a demonstrat că locul unde mă aflam era la fel de bogat în bucate de tot soiul, am cedat sfaturilor venerabilului meu prieten.

Dimineaţa următoare mi-a fost în întregime ocupată cu obţinerea de la localnici a proviziilor; iar când am avut în sfârşit ouă, berbec, lapte, miere, făină, fasole, unt topit – în cantitate suficientă pentru o masă impresionantă – am pus la contribuţie toată grija şi arta mea ca să transform aceste alimente într-un prânz care să satisfacă un stomac ca al meu, delicat şi înfometat totodată.

Buna digestie care a urmat acestui ospăţ mi-a dovedit că eforturile mele izbutiseră din plin; găsesc trecut în însemnările mele, la această dată memorabilă: „Slavă Domnului 1 după ce, timp de cincizeci şi şapte de zile am trăit cu fiertură de sorgo şi carne tare de

capră, am savurat cu o satisfacţie deplină un prânz ca lumea şi o cină adevărată!"

Intr-unul din numeroasele sate ale acestui fericit district, i-am găsit adăpost lui Farquahr. Hrana’ era tot atât de variată şi îmbelşugată şi se vindea mult mai iefin decât bucatele proaste pe care le cumpăram de multă vreme. Căpetenia, care se numea Leucole, un bătrânel cu ochi blânzi şi înfăţişare plăcută – nu dorea altceva decât să vegheze asupra bolnavului; dar pretindea ca acesta să aibă cu dânsul pe unul din oamenii mei pentru a-1 servi.

Mai întâi îmi spusesem că-mi va fi impusă această sarcină; pe urmă sperasem că n-o să fie de loc aşa şi că, oferind o sumă bunicică, bolnavul va fi luat în îngrijire singur. Dar stăruinţa depusă de Farquahr pentru a cere în limba engleză până şi cele mai mici lucruri şi furia resimţită fiindcă nu era înţeles – furie pe care nu şi-o potolea decât pentru a se cufunda într-o tăcere sălbatică – făcură ca nimic

pe lume să nu-1 poată hotărî pe Leucole să-l ţină fără un tălmaci.

Nu slujea la nimic să deplâng greşeala săvârşită când împovărasem expediţia cu un asemenea om. Era bolnav şi, orice toane ar fi avut, datoria îmi impunea să mă ocup ca să fie îngrijit. L-am chemat deci pe Bombay şi l-am întrebat pe care dintre soldaţi i l-am putea lăsa lui Farquahr, fără a ne crea neajunsuri prea mari. Dar iată că Bombay exclamă:

— O stăpâne, oare ne-aţi condus în Africa pentru a ne azvârli în drum? Nu am semnat învoiala pentru a rămâne în urmă. Ne-am angajat să vă urmăm, să vă urmăm pretutindeni; altă datorie nu avem. Soldatul pe care îl veţi alege se va preface că se supune şi va fugi de-ndată ce veţi fi plecat.

Nu, stăpâne, nu, este cu neputinţă l

în ciuda afirmaţiei lui Bombay, l-am întrebat pe fiecare om în parte dacă vrea să rămână cu bolnavul. Fiecare mi-a răspuns negativ şi în modul cel mai categoric, arătând drept motiv violenţa lui Musungu

şi tratamentul aplicat de el soldaţilor caravanei sale. Toţi se temeau de dânsul; Ulimengo, repetându-i înjurăturile, îl imita în chipul cel mai caraghios posibil, şi am înţeles că nimeni nu voia să îndure aceste necurmate blesteme. Totuşi, cum trebuia să ajung la un rezultat, mi-am folosit autoritatea; Jako, singurul om din grup care, afară de Bombay şi Selim, ştia engleza, a fost desemnat, în pofida rugăminţilor sale, şi Leucole a fost satisfăcut.

Mărgele albe, kaniki şi merikani de ajuns pentru a duce un trai larg pe timp de şase luni, plus opt metri de postav

calitate superioară, care trebuiau să fie oferiţi căpeteniei după vindecarea bolnavului, îi fură aduse lui Leucole. I-am încredinţat totodată o carabină De Starr, muniţii pentru trei sute de împuşcături, ustensile de bucătărie şi trei livre de ceai.

Abdallah ben Nasib îşi făcuse pe-atunci tabăra în vecinătatea noastră, cu cinci sute de hamali şi o suită numeroasă, compusă din arabi şi vuasahushili, care gravitau în jurul lui. Era un bărbat înalt, de vreo cincizeci de ani, plin de vigoare; veni să mă vadă, însoţit de sateliţii lui, şi mă întrebă dacă nu cumva am nevoie să cumpăr măgari. I-am răspuns afirmativ, căci toţi măgarii mei erau bolnavi sau pe moarte. Îmi spuse atunci, cu cea mai mare afabilitate, că-mi va vinde tot ce-mi va fi necesar şi va primi drept plată o poliţă achitabilă la Zanzibar.

încântat de acest nobil arab, găsind că îndreptăţea întru totul elogiile aduse de Burton, i-am arătat toate atenţiile cuvenite unui om însufleţit de o bunătate atât de mişcătoare. In dimineaţa următoare, fără a mă înştiinţa, fără a-mi trimite măcar un cuvânţel de rămas bun, Abdallah ben Nasib sau Kisesa – cum îi spun vuanamuiezii – o pornea la drum spre Bagamoyo, cu sateliţii şi pagazii săi cu toţi măgarii, tratându-mă cam la fel cum îl tratase Ben Sulayam pe căpitanul Speke.

în general, poţi întâlni aci între zece şi treizeci de hamali dispuşi să urmeze caravanele care urcă spre

interiorul continentului. Am fost destul de norocos ca să iau în serviciul meu o duzină de oameni cumsecade care, ajunşi în Unyanyenbe, îşi prelungiră toţi angajamentul şi mă

însoţiră până la Ujiji. În faţa acelor tirikezas (marşuri forţate) care ne aşteptau, m-am felicitat cu atât mai mult pentru această şansă, cu cât nu-mi mai rămâneau de cât zece măgari, dintre care patru abia puteau să se târască.

Mpuapua, cum îl pronunţă arabii, este Mbambua al vusagarilor. Este un lanţ de munţi ce se înalţă la peste şase mii de picioare deasupra nivelului mării. Mărgineşte la nord, după cum am spus, marea câm-pie situată la vest de Ugombo, şi cea a lui Marenga Mhali, care se întinde dincolo de hotarele ţinutului Uhumba. În faţa lui Mpuapua, la o distanţă de aproximativ treizeci de mile, se ridicau Anak-mare pisc din Rubeho, precum şi alţi munţi semeţi, ale căror culmi formează o creastă cu lungi şiruri de povârnişuri, ce răsar din câmpie; povârnişuri rectilinii, la fel de regulate ca şi cum materialele care le compun ar fi fost fasonate şi dispuse de mâna omului.

Răpit de priveliştea coastelor sale admirabil împădurite, de limpezimea râurilor, străjuite de tufişuri de copaci, de mimoze gingaşe, de uriaşi sicomori, de marile sale conuri, îndărătul cărora îmi închipuiam privelişti vesele, am înfruntat ostenelile unei ascensiuni.

Dragostea mea pentru pitoresc n-a fost înşelată. Din vârf, am avut sub ochi o întindere de şes, şi de munţi, mergând de la piscul Ugombo până la Ugogo şi de la Rubeho până pe teritoriile ferocilor Vuahumba; o arie de câteva sute de mile pătrate. In câmpie, coline pe care natura părea a le fi semănat la întâmplare, într-o zi de grabă, răsăreau ca nişte insule în largul unui ocean brăzdat în verde şi cafeniu. Acolo unde solul era dezgolit, se arătau largi spaţii de un roşu

albicios, întunecate la răstimpuri de lunecarea norilor.

Pentru vânător, câmpia aceasta – ale cărei ascunzişuri adăpostesc o pradă îmbelşugată – era un rai;

pentru mine, care ştiam că nu voi găsi în încreţiturile sale decât o apă amară, înfăţişarea ei mi-era mai puţin agreabilă; era partea tristă a tabloului. Dar la poalele munţilor jungla avea luminişuri, pădurile îşi rupeau şirul şi se întrezăreau câmpuri de porumb, de sorgo şi mei, cu câte un tembe 1 pe ici şi colo. Apoi, tot mai aproape de mine, alergau fâşii înguste de iarbă nouă şi se desfăşura o câmpie aluvionară, înconjurată de copaci mari.

Fire de apă, cuprinse într-o mare albie de râu, îm-părţeau acestor ogoare însetate elementul înviorător, atât de rar şi de preţios în această parte din Usagara. Pe povârnişul care se întâlnea cu albia râului, zăceau blocuri groase de bazalt şi frânturi de stânci căzute dintr-un povârniş superior; stâncărie enormă, purtând mari euforbi solid fixaţi în piatră şi care-şi găseau hrana unde nicio altă plantă n-ar fi putut măcar să vegeteze. In altă parte, versantul era împodobit cu o mantie de mimoze ajungând aproape până-n vârf. In sfârşit, privelişte dulce pentru mine – care fusesem de atâta vreme lipsit de ea – turme de vaci păşteau în faldurile munţilor, a căror singurătate o însufleţeau şi îmi ofereau perspectiva unor valuri de lapte, unor movile de unt.

Dar privelişte a cea mai frumoasă era spre nord, în partea. Masivului muntos care îşi arcuieşte lanţul în faţa lui Rubeho; masiv compact de unde vânturile, al căror sălaş este, se rostogolesc din creştetul pantelor abrupte şi al piscurilor singuratice, capătă tărie în Marenga Mhali, urlă

de-a curmezişul lui Ugogo şi se abat în Unyamuezi cu puterea uraganului. Aceasta este şi locuinţa norilor, aci întâlneşti izvoare ale apelor cristaline care înveselesc cu murmurele lor vâl-celele înfrunzite şi îmbogăţesc populatul district Mpuapua.

1 Loc de popas, înconjurat de un patrulater de ziduri făcute din pământ bătătorit şi întărit cu o armătură de ţăruşi, (n.t.)

Pe aceste înălţimi răcorite de adiere simţi că renaşti; îţi recapeţi puterea sorbind aerul acesta curat, desfătându-te cu vederea acestor platouri, verzi ca nişte pajişti, acestor culmi rotunjite, acestor văi ale căror ascunzişuri ar cuceri şi pe-un pustnic; cu vederea acestor râpe adinei, acestor impunătoare defi-leuri, unde domneşte o lumină crepusculară, acestor abisuri cu pereţi zdrenţuiţi, acestor stânci pitoreşti; cu vederea acestui ansamblu, ale cărui contururi mari închid în ele tot ce are natura sălbatic şi poetic.

Din excursia mea m-am întors cu o foame mistuitoare şi am fost fericit să găsesc bunătăţile care se produceau în localitatea aceea. Totuşi, dacă produsele lactate din Mpuapua rămân în amintirea noastră, nu trebuie să uităm că acest district este bântuit în chip odios de urechelniţe. In cortul meu se numărau cu miile; patul meu adăpostea sute, veşmintele mele câte cincizeci, iar pe capul şi pe gâtul meu stăteau câte douăzeci. Plaga lăcustelor, cea a păduchilor şi a puricilor nu înseamnă nimic, în comparaţie cu aceste blestemate urechelniţe. Nu că ar muşca sau ar irita cumva

pielea; însă aspectul şi numărul lor este ceva atât de oribil, încât numai gândindu-te la ele şi îţi vine să înnebuneşti. Cine nu-şi aminteşte de groaznica aventură a lui Speke? Cred că numai o grijă permanentă m-a apărat de o asemenea pacoste.

După urechelniţe veneau, ca importanţă şi număr, furnicile albe, a căror putere de distrugere este pur şi simplu înspăimântătoare. Cuiere, rogojini „veşminte, stofă; într-un cuvânt, tot ce aveam, părea că dispare; mă temeam să nu-mi devoreze şi cortul, în timpul somnului. Până atunci, seminţia aceasta nu fusese motiv de nelinişte; în alte părţi furnicile negre şi roşii ne absorbiseră atenţia; dar aci cele negre erau rare, iar roşii n-am văzut niciuna.

După trei zile de popas, m-am hotărât să-mi reiau marşul, care trebuia să continue fără întrerupere până

la Air urni, sat din Ugogo unde aveam să tiu iniţiat în arta de a negocia un honga *.

Prima etapă de la Mpuapua la Kisokuh, fu foarte scurtă: numai patru zile, pentru ca şeicul Thani, şei-cul Hamed şi cele cinci sau şase caravane de vuasa-hunahili să mă poate ajunge din urmă, după cum ne înţelesesem, şi să meargă cu mine la Kunyo, în hotarele lui Alarenga Mhali.

1 Tributul plătit pentru dreptul de trecere, (n. T)

Capitolul VII

DE LA MARENGA MHALI LA KUIHARA

La 22 mai toate caravanele noastre – a lui Thani, a lui Hamed, celelalte cinci-şase şi a mea – se adunau la Kunyo, popas aflat la trei ore şi jumătate de Mpuapua. In cursul acestui marş, mersesem de-a lungul munţilor şi trecusem peste trei sau patru pinteni de lanţ, care înaintează de-a curmezişul drumului. Ultimul se împreună cu o ramură transversală de ajuns de înaltă. Clădit în acest loc şi la adăpostul acestei îndoite ocrotiri, satul Kunyo nu simte nimic de pe urma rafalelor ce cad pe pantele învecinate; dar apa lui este dezgustătoare – ei îşi datorează câmpia ce desparte Usagara de Ugogo numele de Marenga Alhali, adică „apă amară”.

Cu tot gustul lui oribil, arabii şi băştinaşii beau fără teamă acest lichid nitros şi nu suferă de pe urma lui; însă au mare grijă să-şi împiedice măgarii de a bea de aici. Neştiind acest lucru, ignorând chiar punctul de unde începea exact câmpia cea rea, am lăsat să-mi fie duse animalele la adăpătoare, cum se făcea întotdeauna la capătul unui marş, şi rezultatul a fost dezastruos: cele cruţate de îngrozitoarea mlaştină a Ma-katei au fost ucise de puţurile din Kunyo.

La câteva zile după aceea, pierdusem cinci măgari, cei mai buni; nu-mi mai rămâneau decât patru, niciunul din ei sănătos.

Apa locului pare că provoacă o retenţie de urină; cel puţin boala aceasta ne-a răpit trei din sărmanele noastre dobitoace.

La ieşirea din Kunyo, caravana noastră era într-adevăr impozantă: aproape patru sute de oameni, multe

puşti, steaguri, tobe, trâmbiţe, strigăte, un tărăboi cumplit.

Ceata era condusă de Şeik Hamed, care primise din partea lui Thani şi a mea misiunea de a comanda: o alegere nefericită, după cum se va vedea mai târziu.

De la Kunyo la Ugogo sânt 30 de mile şi distanţa trebuie să fie străbătută în treizeci şi şase de ore, ceea ce face ca oboseala să fie mai mult decât dublul celei obişnuite.

Intre aceste două puncte se întinde Marenga Mhali, unde nu găseşti un strop de apă. Cum o caravană de peste două sute de oameni nu face, în medie, decât o milă şi trei sferturi pe oră, acest traseu de treizeci de mile cere şaptesprezece ore de marş efectiv, pe un soare ucigător şi cu prea puţină odihnă.

De obicei apa este ceva frecvent în estul Africii, de unde rezultă faptul că în această regiune caravanele nu au fost silite să recurgă la burdufe, ca în Egipt sau în anumite părţi ale Indiei. Puţind să străbată în două zile districtele secetoase, fiecare ia cu dânsul doar o mică ploscă şi se mulţumeşte să viseze la cantitatea de apă pe care o va înghiţi la sosire.

Deşertul acesta e monoton; marşul este îngreuiat din această cauză. Pe lângă oboseală, m-au cuprins frigurile şi mi-au ars până şi măduva din mine. Pilcurile de antilope, de zebre, de girafe, aceste minuni ale Africii, galopând pe câmpie, nu aveau niciun farmec pentru mine şi nu-mi mai atrăgeau atenţia. Imi era cu neputinţă să mă ţin pe măgar; a trebuit să fiu dus într-un hamac, unde am căzut într-o letargie adâncă. Totuşi febra a încetat în cursul nopţii şi la

trei dimineaţa, când a sunat adunarea, îmi pusesem cizmele şi pintenii şi, ca-ntotdeauna, încălecasem iarăşi pe animalul meu şi-mi conduceam oamenii.

La ceasurile opt făcusem 32 de mile. Deşertul era străbătut; intram în Ugogo, această provincie care pentru oamenii mei era un motiv de teamă, pentru mine un „Pământ al Făgăduinţei”.

Trecu multă vreme până să se răărească junglele, să se iveasscă terenurile desţelenite. In sfârşit, se arătară: încă nimic, pământul era gol. Marşul continuă; iarba acoperi colinele situate în dreapta noastră, paralel cu drumul. Apoi urmară păduri pe povârnişuri, în sfârşit se văzură ogoare cultivate. Un mare val de pământ roşu, acoperit de plante sălbatice, graminee şi altele, fu urcat şi câmpurile cu grâne se deschiseră dinaintea noastră.

Nu era ce mă-aşteptam. Imi închipuisem un platou râpos, dominând cu câteva sute de metri deşertul şi dezvăluindu-şi brusc întinderea şi bogăţia. În locul luti, o tranziţie făcută pe nesimţite; la ieşirea din mijlocul buruienilor, o zare mărginită de tulpini de sorgo, având limitele cele mai înguste posibile; coline întrezărite întâmplător, un sol la fel de arid.

Cu toate acestea, în împrejurimile primului sat apărură câteva trăsături aparte: aci era o mare întindere, când netedă, când ridicată ici ca o masă uniformă, colo prezentând movile, zbârlite de enorme frânturi de stâncă, puse unele peste altele, ca şi cum copiii unui neam de titani s-ar fi amuzat să clădească cu ele; şi, deşi îngrămădite talmeş-balmeş, fiecare material din aceste mormane,

aşchie colţuroasă sau bloc rotunjit, părea să fi fost azvârlit cu violenţă de către o forţă subterană. Lângă Mrumi, unul din ele îmi atrase în mod special atenţia; văzut printre ramurile unui bă-trân baobab, aducea atât de bine cu turnurile pătrate ale străvechilor fortăreţe, încât timp de-o clipă am fost măgulit de asemenea descoperire extraordinară. O privire aruncată mai de aproape îmi risipi iluzia; era un simplu cub stâncos, având patruzeci de picioare pe fiecare faţă.

Baobabii jucau şi ei un rol însemnat în această scenă; în toate întinderile cultivate nu erau alţi copaci. Probabil că situaţia se explica prin două motive: lipsa uneltelor necesare pentru a doborî asemenea masă şi făina pe care – în perioadele de foamete – o poate

furniza fructul colosului; făină comestibilă, în lipsa de altceva.

Primele cuvinte care mi-au izbit urechea în această provincie ieşiră din gura unui bărbat robust, destul de vârstnic, care păzea cu indolenţă nişte vaci, dar care, la apropierea mea, vădi un viu interes pentru acest străin în flanelă albă şi purtând pe cap o cască de plută, brevetată contra soarelui. Cum mă zări, strigă cu un glas care se putea auzi cale de o milă:

— Yambo, Musungu; Yambo, bana, bana!

Efectul produs fu electrizant; nici nu rosti bine numele de Musungu, că tot satul fu în forfotă. Localnicii fură cuprinşi pe rând de emoţie; toate sătuleţele înşirate în apropierea drumului căzură pradă aceleeaşi frenezii. O mulţime înfierbântată, bărbaţi, femei şi copii – toţi aproape la fel de

goi ca şi Adam şi Eva în prima lor dimineaţă, se ţinură după Musungu, îm-pingându-se, bătându-se şi îmbrâncindu-se pentru a-1 privi mai bine. Pentru întâia oară era văzut un alb în această parte din Ugogo. Strigăte de mirare ca: „Hai-li-i-i!” izbucneau în mijlocul larmei şi-mi izbeau urechea.

Până atunci mă comparam cu un neguţător din Bagdad, sosind în mijlocul kurzilor şi vânzându-le mă-tăsurile sale de Damasc, covoarele de Kefieh şi alte obiecte de lux; acum trebuia să-mi scad din pretenţii şi să mă consider un fel de maimuţă dintr-o grădină zoologică.

Unul din oamenii mei îi rugă să strige mai încet; i se închise gura ca unei fiinţe nedemne să vorbească unor vuagogo. M-am întors spre arabii mei, ca să le cer sfatul.

— Lasă-i să facă ce vor – îmi spuse bătrânul Thani, totdeauna înţelept.

La ora nouă ne aflam în tabăra noastră, aproape. De satul Mvumi. Curioşii soseau într-una; în pofida împrejmuirii de spini se înghesuiau pentru a-1 întrezări pe Musungu, a cărui prezenţă era acum cunoscută în întreaga împrejurime. Curând însă am uitat de curioşi

şi de eforturile lor, căci, deşi am luat chinină, frigurile au pus iarăşi stăpânire pe mine.

A doua zi străbăteam cele opt mile care ne despărţeau de Mrumi de apus, sat locuit de căpetenia districtului. Abundenţa şi varietatea proviziilor care curseseră în borna noastră adevereau din plin tot ce mi se spusese despre bogăţia acestui teritoriu. Lapte dulce şi covăsit, porumb, sorgo, mei, miere, fasole, unt topit, arahide, un fel de bob semănând cu un fistic mare sau cu o migdală, pepeni

galbeni, harbuji tămî-ioşi, dovleci, castraveţi ne fură aduse şi vândute pentru merikani, kaniki, mărgele albe americane şi mărgele roşii zise de mărgean, sau same-same.

Acest târg, care ţinu de dimineaţă până seara, îmi aminti de tradiţiile comerciale ale abisinienilor şi ale tribului Calla. Până aci, şefii caravanelor venind dinspre ţărm sânt siliţi să trimită oameni prin sate, pentru a cumpăra acolo cele necesare. În Ugogo, băştinaşii vin singuri la caravane şi le aduc toate produsele pe care le au pentru schimb. Vânzătorii noştri dovediră o grabă nespusă; cele mai neînsemnate petice de pânzeturi, albastre sau albe, fură primite bucuros, chiar şi o curea veche, tocită şi răstocită.

A doua zi ne-am odihnit; aveam de plătit tributul, a cărui omisiune ar fi aprins războiul. Dis-de-dimi-neaţă, prudentul Thani şi activul Hamed se ocupară de această afacere importantă. Doi sclavi de-ai lor, înzestraţi cu darul vorbirii curgătoare, meşteri în negocieri, cunoscând bine căpeteniile şi uzanţele ţinutului, i-au dus sultanului, în numele nostru, douăzeci şi patru de metri de stofe diferite: opt metri de kaniki în numele şeicului Hamed, opt de merikani satinat, trimis de şeicul Thani; în sfârşit, patru metri de barsati şi tot atâţia de dabuani uylah, din partea lui Musungu. Era doar un aconto.

După un ceas, sclavii se întoarseră. Îşi bătuseră gura de pomană: ofranda, socotită neîndestulătoare, nici nu fusese măcar primită.

— Rău om – îmi spuse bătrânul Tbani, relatân-du-mi rezultatul demersului – rău om este acest sultan, rău, rău! Le-a răspuns solilor noştri: „Musungu este om de seamă;

este o mare căpetenie, este foarte bogat, am văzut trecând mai multe caravane de-ale lui. Va plăti deci patruzeci de dotis (120 de metri), iar arabii, fiecare câte doisprezece dotis; căci ei înşişi au un număr mare de hamali. Nu-mi mai tot repetaţi că alcătuiţi cu toţii o singură caravană. Dacă aşa ar sta lucrurile, de ce aţi avea atâtea steaguri şi corturi? Duceţi-vă şi vă întoarceţi cu şaizeci şi patru de dotis; mai puţin n-am să primesc”… Trebuie să cedăm – îşi urmă vorba bătrânul arab – dacă refuzi, va ieşi război.

M-am grăbit să-i potolesc temerile, spunându-i că pusesem deoparte o sută douăzeci de dotis de stofă pentru honga, ceea ce-mi permitea să dau patruzeci fără greutate. După care i-am ordonat lui Bombay să desfacă balotul şi l-am rugat pe Thani să binevoiască a lua stofa care ar putea conveni sultanului.

Stând şi judecind liniştit, şi după sfatul şeicului Ha-med, ca şi al celor doi sclavi ai săi, bunul arab mă povăţui să trimit numai doisprezece dotis, dintre care trei de u’lyah, lăsându-le trimişilor noştri grija de a-1 convinge pe sultan că Musungu nu avea atâtea bagaje decât fiindcă ducea cu dânsul două bărci, care nu puteau fi de niciun folos cârmuitorului unei ţări lipsite de ape şi lacuri. Nu-i nevoie să spun că acest sfat plin de înţelepciune căpătă aprobarea mea.-

Sclavii plecară din nou, de astă dată cu 30 de dotis şi petrecuţi de toate urările noastre pentru succesul mesajului lor. După un ceas se întoarseră cu mâinile goale, dar fără să fi isprăvit treaba. Căpetenia mai pretindea de la Musungu şase dotis de stambă plus zece şiraguri de mărgele negre şi

douăsprezece dotis de la arabi. Ii fură trimise. Le luă, pe urmă adăugă că stofa Musungului fiind scurtă şi cea a arabilor grosolană, mai cerea iar de la Musungu trei dotis mari, iar de la ceilalţi cinci dotis de kaniki.

L-am pus să măsoare stofa pe omul care avea cele mai lungi braţe din caravana mea, şi i-am trimis-o cu Bombay.

Cât despre arabi, protestară; spuneau că asta ar însemna să se ruineze şi din cei douăzeci de metri ceruţi, nu dădură decât opt, rugându-1 stăruitor pe sultan să ţină seama că stofa primită forma un tribut foarte onorabil. Dar, de fel dispus să recunoască acest adevăr, el profită de ocazie pentru a pretinde ca restul să-i fie plătit în stofe mai preţioase: opt metri de ulyah, patru de barsati kitambi. Am fost nevoiţi să înghiţim şi asta şi micul tiran îşi căpătă stofa, însoţită de suspinele lui Thani şi blestemele lui Hamed.

Foarte agreabil mai este postul de şef de district în acest ţinut, n-am ce zice, o sinecură cât se poate de rentabilă! Dintr-o singură borna, individul nostru scosese o sută optzeci de metri de merikani, kaniki, barsati şi dabuana; douăzeci şi opt de metri de stofe de calitate superioară, ca rehani, sohari, dabuani, ulyah şi zece şiraguri de perle negre – una peste alta, aproape cincizeci de dolari, ceea ce reprezintă o zi bună pentru un Mgogo.

A doua zi, la 27 mai, am părăsit această reşedinţă regală, scuturându-ne bucuroşi praful de pe picioare, şi ne-am continuat marşul spre vest.

Cinci măgari îmi muriseră în ajun, de pe urma apelor nitroase din Marenga Mhali. Înainte de plecare, m-am dus să văd ce se întâmplase cu ei: nu mai rămăseseră dintr-înşii

decât oasele, complet curăţate de hiene şi pe care puseseră stăpânire o armie de ciori cu cravate albe.

întreg ţinutul nu este decât un vast grânar. Sate pretutindeni; de la Mrumi până la popasul următor am văzut nu mai puţin de douăzeci şi cinci, împrăştiate în câmpia roşiatică care, în ciuda naturii sale neospitaliere, era mult mai bine cultivată decât destule din provinciile străbătute până atunci.

Numărând cu zecile oamenii adunaţi de-a lungul drumului pentru a-1 vedea pe Musungu, nu m-au mai

surprins pretenţiile căpeteniei lor. Era evident că n-ar îi avut decât să întindă mina, ca să pună stăpânire pe tot ce posedam noi şi am început să capăt o părere mai bună despre un popor care, având sentimentul forţei sale, se abţinea s-o folosească; despre un popor destul de inteligent pentru a pricepe că interesul lui era să lase caravanele să circule, fără a le impune decât o taxă de tranzit.

Ajunşi la Matamburu, am găsit acolo aceeaşi afluenţă de curioşi, aceeaşi ardoare de-a ne vedea, aceleaşi hohote de râs, aceleaşi strigăte de uimire provocate de exteriorul sau de purtările noastre.

Căpetenia, un om cu cap masiv, bine înşurubat pe umeri puternici – ca ai lui Milon din Crotona 1 – se arătă rezonabil. Mai puţin puternic decât celălalt, deşi avea sub stăpânire patruzeci de sate şi forţe suficiente pentru-a ne asupri, dacă ar fi vrut, acceptă cele patru dotis trimise ca preliminarii, şi se declară satisfăcut dacă Musungu şi arabii îi mai trimiteau încă o dată pe atât.

Târgul fiind încheiat dintr-un condei, spre mulţumirea

tuturora, plecarea fu anunţată pentru a doua zi.

De la Matamburu şa Bihahuana, unde se afla prima tabără, drumul fu lung şi anevoios. Mai întâi prin-tr-un hăţiş de arbori de gumă şi salcâmi spinoşi, acoperind nişte coline râpoase; pe urmă de-a lungul unei câmpii aride, unde soarele deveni tot mai nimicitor, până ce secătui orice izvor de viaţă, prefăcând văzduhul într-un văl încins, răspândind în toate părţile o strălucire dureroasă pentru ochi, care căutau zadarnic ceva pe care să se odihnească de această albeaţă scân-teietoare. Am trecut prin mai multe nullah secate, al căror fund nisipos purta întipărite urmele a numeroşi elefanţi şi a căror pantă se înclina spre sud-est şi sud.

In mijlocul acestui cuptor, am găsit satele din Bihahuana, aproape invizibile din pricina înălţimii reduse a bordeielor lor, mai scunde decât bur, uenile ce

1 Atlet grec de o forţă legendară. (oU

fumegau în jur, uscate şi înălbite de aerul învăpăiat.

Ne-am oprit într-o borna încăpătoare, situată la un slert de milă de tembe-ul căpeteniei.

In ziua următoare ne-am odihnit, ceea ce a fost pentru mine o mare uşurare; frigurile, pe care le-am avut de astă dată cincisprezece zile, mă făceau să sufăr cumplit şi mă împiedicau să-mi pun în ordine însemnările în fiecare seară, cum mă deprinsesem.

Căpetenia din Bihahuana se arătă cumpătat şi pretinse doar un tribut de 12 metri. De la dânsul am căpătat veşti despre cea de-a patra caravană a mea.

La Kiddâmo, unde am ajuns la 30 mai şi care nu era la mai mult de patru mile de Bihahuana, locuia alt sultan. Marşul se desfăşurase de-a lungul unei câmpii înguste, străjuită de ambele laturi de un şir de coline semănate cu numeroşi baobabi.

Nimic mai puţin atrăgător decât înfăţişarea satului Kiddâmo. Totul este încins de soare până la alb, până şi chipurile locuitorilor, care par lipsite de sânge, sub reflexul acestei albeţe uniforme. Apa puţurilor, singura din împrejurimi, semăna cu urină de cal supraîncălzită. Ne-a îmbolnăvit măgarii; doi din ei au murit după un ceas, din această pricină. Oamenilor ea le-a produs dureri de măruntaie, greţuri şi o iritare a tuturor organelor, care a stârnit cele mai aprige blesteme împotriva ţinutului; iritare care ajunse la culme când, după ce purtase negocieri cu privire la tribut, Bombay veni să ne spună că sultanul pretindea zece dotis şi nici în ruptul capului nu voia să-şi schimbe hotărârea...

Totuşi, slăbit de friguri, nu aveam chef să contest suma, aşa că sultanul îşi primi plata. Arabii conti-nuară negocierile; se prelungiră până seara, dar până la urmă nu dădură decât opt dotis fiecare.

Intre Kiddâmo şi Nyambua, districtul sultanului Pembira Pereh, se afla un codru mare, sihlă şi junglă, locuit de elefanţi, rinoceri, zebre, căprioare, antilope şi girafe.

Plecaţi în revărsatul zorilor, am intrat în hăţiş, ale cărui liziere de copaci mari şi ale cărui linii întunecate se desluşesc perfect din borna din Kiddâmo. După două ore de marş, ne-am oprit pentru a mânca la marginea unei salbe

de mici heleşteie cu apă dulce, înconjurate de spaţii înverzite, unde animalele sălbatice se adunau în număr mare, judecind după urmele multiple şi recente ce se vedeau prin jur. Un nullah îngust, adăpostit de frunziş des, ne oferi un refugiu excelent împotriva scânteierii soarelui.

La amiază, cu setea potolită şi foamea satisfăcută, cu ploscile umplute, am ieşit din umbră pentru a intra iarăşi în pânza de alb care-ţi lua văzul. Când în junglă, când în afara hăţişului sau într-o pădure foarte răritä, apoi în mijlocul unor mari ierburi pale, al arborilor de gumă şi al spinilor, răspândind un miros tare, ca de grajd; apoi prin boschete de mimoze şi colonii de baobabi, într-un ţinut bogat în vânat, dar ale cărui vietăţi – care se arătau deseori – n-aveau să se teamă de armele noastre mai mult decât dacă am fi rămas pe ţărmul continentului.

Un marş forţat ca al nostru nu îngăduie nicio zăbovire, niciun ocol. Părăsisem apa la amiază, pentru a n-o mai regăsi decât la capătul a douăzeci şi patru de ore, aşa că trebuia să mergem repede şi vreme îndelungată.

Nu ne-am oprit decât la sfârşitul zilei; ne aflam încă la două ceasuri de tabăra din Nyambua. Tn seara aceea oamenii noştri şi-au făcut bivuacul sub copaci, în mijlocul unui codru des, savurând răcoarea şi ne-fiind ocrotiţi nici măcar de o pălărie, în timp ce eu gemeam şi mă zvârcoleam în fundul cortului, luptând cu frigurile.

Soarele tocmai se ivise, când caravanele noastre porniră iar la drum, desfăşurându-se într-un lung şir indian. Eram tot în pădure; în dreapta şi-n stânga, adâncuri întunecate – deasupra capetelor noastre, o panglică de cer luminos, pe

care pluteau nori uşori. Niciun zgomot, cu excepţia câtorva note aruncate din

zbor de vreo pasăre, de cântecul vreunui hamal, zumzetul vreunei conversaţii sau un strigăt de bucurie, la gândul că ne apropiem de apă. Unul din pagazii mei, care era bolnav, căzu lără să se mai ridice.

La şapte eram la Nyambua, unde apa este minunată, şi bem cu toţii ca nişte cămile însetate. Întinse câm-puri cu grâne vestiseră ivirea satelor şi-i îndemnaseră pe oamenii noştri să zorească pasul. Când ne-am apropiat de zona populată, am văzut alergând mulţimea; curând tineri şi bătrâni de ambe sexe alcătuiră, la trecerea noastră, o gloată compactă.

Pembira Pereh, un omuleţ bătrân, foarte scund ar fi cu totul neînsemnat, dacă n-ar fi cea mai mare căpetenie din Ugogo, având chiar un fel de suzeranitate asupra multor altor neamuri. Cu toată puterea sa, este foarte prost îmbrăcat, mai mizerabil decât destui supuşi de-ai săi, şi veşnic jegos, veşnic unsuros, veşnic cu gura murdară; dar din excentricitate, nu din tembelism.

Şeicul Hamed, comandantul nostru, era încă şi mai pitic decât acel bătrân murdar. O fiinţă scundă de tot, scundă şi subţire, care compensa proporţiile sale reduse printr-o activitate uluitoare. Nu se odihnea niciodată. Chiar în timpul popasurilor, îl vedeai pe acest prichindel învârtindu-se într-una, ducându-se, venind, iscodind, sâcâindu-ne, deranjând totul şi tulburând pe toată lumea.

Baloturile noastre nu trebuiau să fie amestecate, nici lăsate aproape de ale sale, nici aranjate în cutare sau

cutare chip. Avea un fel al lui de a-şi îngrămădi bagajele şi rămânea la faţa locului ca să pună să fie înghesuite. De la prima privire, alegea locul cel mai bun pentru a-şi aşeza cortul şi nu îngăduia să-i fie încălcat terenul. Văzându-1 atât de plăpând, ţi-ai fi închipuit că, după un marş de zece-cincisprezece mile, va fi fericit să lase aceste amănunte fără însemnătate pe seama oamenilor săi – dar nici pomeneală; nimic nu putea fi făcut bine, dacă nu era el acolo; de altminteri, neostenit, cuvântul oboseală nu exista pentru dânsul.

Altă particularitate a caracterului său, însă aceasta mai comună, era de a fi foarte interesat. Nu era bogat, voia însă să facă avere şi îşi bătea mult capul pentru a scoate dintr-o chukka sau dintr-un şirag de mărgele tot ce se putea obţine; fiecare cheltuială nouă părea că-i smulge inima din piept; era gata să verse lacrimi, cum mărturisea el însuşi, de câte ori se gândea la scumpetea alimentelor şi la exagerările tributului. Motiv dublu pentru a ne asigura că vom ră-mâne cât mai puţin cu putinţă în Ugogo, unde viaţa era foarte scumpă.

Ne făcusem deci tabăra la Nyambua, a cărei amintire va rămâne veşnic întipărită în mintea lui Hamed, printr-o durere sfâşietoare. In vreme ce omuleţul se vânzolea prin tabără, absorbit să caute nod în papură, doi din măgarii săi se rătăciră în câmpul cu sorgo al lui Pembira. Cum îşi dădu seama de dispariţia lor, Hamed alergă de îndată cu oamenii săi în căutarea celor două dobitoace. Se întoarse seara, fără a fi găsit nimic şi văicărindu-se aşa cum poate face numai un oriental, care a pierdut doi măgari de Mascat, valo-rând

o sută de dolari. Şeicul Thani, care avea mai mulţi ani, mai multă experienţă şi înţelepciune, îl po-văţui să-1 înştiinţeze pe sultan de pierderea suferită. Socotind că sfatul era bun, Hamed trimise doi sclavi la Pembira ca să-i explice afacerea şi căpătă această informaţie, adusă de mesagerii săi. Servitorii lui Pembira, găsind măgarii pe când mâncau sorgoul stă-pânului lor, îi aduseseră acestuia, care voia să-i sechestreze pentru a-şi acoperi paguba căşunată de către sus-zisele dobitoace – dacă proprietarul lor nu se învoia să-i trimită nouă dotis de stofă de prima calitate.

Hamed fu cuprins de deznădejde. Nouă dotis de stofă preţioasă, şaptezeci şi doi de coţi, care ar valora în Unyanyenbe douăzeci şi cinci de dolari! Nouă dotis pentru un pumn de grăunţe valorând cel mult jumătate de chukka; era absurd I Dar dacă nu plătea, i se lua o sută de dolari, cât reprezentau măgarii.

Se hotărî să se ducă la Pembira pentru a-i demonstra absurditatea reclamaţiei sale şi a-i oferi jumătate din dotis, dovedindu-i că era mai mult decât dublul valorii grânelor mâncate de cele două animale.

Când ajunse acolo, sultanul care bea din zori era într-un hal de cherchelealã – presupun că era starea lui normală – care nu-i permitea să asculte plângerea.

Majoritatea căpeteniilor din Ugogo au în preajma lor câte un mniamuezi, care este sfetnicul, ministrul, braţul lor drept, omul lor bun la toate, plămădit din-tr-o mare doză de intrigă, lăcomie şi viclenie.

Hamed fu primit de mniamueziul lui Pembira.

Cu neputinţă să obţină ceva de la dânsul: ori nouă dotis,

ori sultanul păstrează măgarii.

Hamed plecă la fel cum venise. Ziua se scurse; nicio veste asupra afacerii, drept care în noaptea următoare Hamed nu izbuti să închidă un ochi. Norocoasă nelinişte, care îl scuti de o pierdere mai mare decât cea care îl împiedica să doarmă.

Mniamueziul încasese drept tribut, în numele stă-pânului său, cincizeci şi unu de dotis din partea celor trei caravane ale noastre şi a celor care ne însoţeau; totuşi fu neînduplecat faţă de şeful acestei cete productive şi bietul Hamed plăti cele nouă dotis pentru a-şi recăpăta măgarii.

Ieşiţi din ogoarele de porumb' ale lui Pembira, ne-am trezit într-o mare câmpie, la fel de netedă ca şi suprafaţa unui lac liniştit şi care furnizează sare vua-gogilor. Această imensă salină, care se întinde de la Ranyenyi – pe ruta sudului – până dincolo de hotarele Uhumbei şi Uhanaramei, cuprinde numeroase heleşteie cu apă amară, ale căror maluri nu prea ridicate sânt acoperite de o eflorescentă nitrică. Peste două zile, ajungând pe creasta care desparte Ugogo de Uyanzi, îmbrăţişăm cu privirea această vastă câmpie, de-o întindere de peste o sută de mile pătrate. Se poate să tie o iluzie, însă mi s-a părut că văd largi

pânze de apă, de un albastru-cenuşiu, care m-au făcut să presupun că această câmpie nu era decât o parte dintr-un vechi iac sărat. Vuahumbii, care se. Găsesc în număr mare de la Nyambua până la Uyanzi, le-au spus oamenilor mei că la nord este o uydjikuba – adică o apă mare.

Mizanza, unde ne-am aşezat tabăra, este situat într-un crâng de palmieri, cam la treisprezece mile de Nyambua.

De îndată ce mi-a fost ridicat cortul, m-am îngropat sub cuverturi, scuturat din nou de friguri, care mă apucau periodic, de când străbătusem Ma-renga Mhali. Convins că o zi de popas, permiţându-mi să-mi iau regulat chinina, va fi de ajuns ca să mă vindece, l-am rugat pe bunul Thani să-i ceară lui Hamed să nu călătorească în ziua următoare, pentru a putea să scap de aceste accese violente, care mă aduseseră într-un hal făr' de hal; arătam ca un schelet şi mi se sleiseră toate puterile.

In dorinţa lui de a ajunge în Unyanyenbe înaintea celorlalţi pentru a-şi plasa stofa mai avantajos, micul şeic răspunse că nu se putea opri pentru Musungu. Când Thani îmi transmise aceste cuvinte, am spus să i se comunice lui Hamed că Musungu nu avea de loc de gând să-1 oprească din drum, că avea destui oameni şi destule puşti pentru a duce la capăt şi singur călătoria prin ţinutul Ugogo şi că spera că Hamed nu-1 va aştepta.

Nu ştiu din ce motiv micul arab se răzgândi, fapt este că trâmbiţa lui nu dădu semnalul plecării şi a doua zi era tot cu noi.

Am început să-mi iau chinina încă din faptul zilei; la ora şase, a doua doză, apoi a treia. Pe scurt, înainte de amiază luasem patru doze – în total, cincizeci de hapuri. Efectul lor se manifestă printr-o transpiraţie care-mi udă flanelele, lenjeria, cuverturile, ca şi cum ar fi fost muiate în apă. Apoi m-am ridicat din pat, plin de recunoştinţă pentru preţiosul medicament care mă descotorosea de chinurile îndurate vreme de cincisprezece zile.

în ziua aceea, cortul meu atrase privirile sultanului din

Mizanza şi îmi aduse vizita acestui puternic personaj. Cum era vestit printre arabi fiindcă îl sprijinise pe Manua Sera în războiul purtat de acesta împotriva lui Snay Ben Amir – despre care Burton şi Speke au vorbit cu atâtea elogii – şi cum, pe lângă aceasta, era după căpetenia din Nyambua, cel mai însemnat şeî din Ugogo, eram foarte curios să-l văd.

Intrând în cortul meu, a cărui perdea era ridicată pentru dânsul, bătrânuf gentleman fu atât de surprins de înălţimea şi aranjamentul acestei case de pânză, încât lăsă să-i cadă fâşia de stambă – singura sa ocrotire împotriva frigului nopţii şi a arşiţei zilei – dezvăluind astfel privirilor profane ale lui Musungu tristele vestigii ale unui corp care trebuie să fi avut proporţii maiestuoase.

Fiul său, un flăcău de cincisprezece ani, se grăbi să-l înştiinţeze respectuos de goliciunea lui; la care căpetenia îşi puse la loc subţirele veşmânt, făcând haz de această păţanie; apoi se aşează şi dădu frâu slobod admiraţiei sale. Un ostaş vareg, căzut în mijlocul splendorilor palatului din Bizanţ, n-ar fi fost mai înmărmurit decât stăpânul Mizanezi în faţa obiectelor aflate în cortul meu. După ce privise uluit masa pe care erau câteva oale şi puţinele cărţi ce le aveam cu mine, după ce se holbă în faţa hamacului, a cărui suspendare îi păru efectul unui procedeu magic şi după ce cercetă cuierele care-mi adăposteau hainele, strigă:

— Hai li-i-i! Musungu este o mare căpetenie, care vine din ţara lui ca să vadă ţinutul Ugogo.

Luându-mă atunci drept ţintă a curiozităţii sale, se minună de tenul meu palid, de părul meu neîncreţit şi îmi puse această întrebare:

— Cum se face oare că ai rămas alb, în acest ţinut, când nouă, celorlalţi, soarele ne-a ars pielea până ce ne-a făcut-o neagră?

Văzând apoi casca mea de plută, şi-o puse pe capul lui lânos, ceea ce-1 amuză grozav, ca şi pe mine. Mi-am luat armele şi am descărcat puşca cu repetiţie,

trăgând rapid cele şaisprezece focuri; pentru a-1 face să priceapă forţa ei ucigătoare. Rămase buimăcit.

După aceea, i-am arătat carabinele şi revolverele, explicându-i mecanismul lor, până când, într-un elan de entuziasm pentru bogăţiile mele, îmi spuse că-mi va trimite o capră sau un berbec, căci voia să fie fratele meu. I-am mulţumit pentru cinste şi i-am făgăduit că voi primi cu dragă inimă orice va binevoi să-mi ofere.

Thani, care-mi servea drept tălmaci, îmi suflă că o căpetenie din Ugogo nu se cuvenea să plece niciodată cu mâinile goale. Am tăiat doi metri de kaniki şi i-am dăruit vizitatorului meu. După ce examina şi măsură stofa, căpetenia mi-o dădu înapoi, adăugind că Musungu era’ prea bogat pentru a se înjosi d’ă-ruindu-i doar o chukka. Această pretenţie, venind în urma încasării unui tribut de doisprezece dotis, mi se păru cam prea din cale-afară; totuşi, cum solicitatorul urma să-mi facă un dar, i-am acordat încă o chukka.

Credincios făgăduielii sale, căpetenia îmi trimise într-adevăr un berbec durduliu, a cărui coadă uriaşă era un ghem de grăsime.

In cursul după-amiezii, muri unul din măgarii noştri. Seara hienele veniră în număr măre pentru a devora

cadavrul. Ulimengo, vânătorul nostru, împreună cu cei mai buni trăgători dintre soldaţi, îşi luară puştile şi uciseră doi din comeseni, de talie mai mare. Una din aceste hiene măsura nu mai puţin de şase picioare din vârful botului până la capătul cozii; avea trei picioare diametru.

La 4 iunie am ridicat tabăra. După ce am făcut cam trei mile spre vest, întâlnind câteva pânze de apă sărată, am apucat-o spre nord-est, urmând poalele colinelor care despart Ugogo de Uyanzi.

Trei ceasuri de marş ne făcură să ajungem până la Micul Mukonduku, teritoriu administrat de fratele sultanului din Mukondukul propriu-zis. Ne-am oprit pentru a plăti tributul. Doisprezece metri îi părură suficienţi căpeteniei acestui colţişor de ţară, unde nu se

găsesc decât două sate, populate în mare parte de către vuahumba şi vuabehezi care şi-au părăsit tribul.

Vuahumba sânt neam de păstori; locuiesc în colibe căptuşite, cu tencuială din balegă de vacă, a căror formă conică este asemănătoare cu cea a corturilor din Turkestan.

După cele văzute de mine, vuahumba alcătuiesc un neam remarcabil. Sânt înalţi şi bine clădiţi, au capul mic, cu partea dinapoi foarte proeminentă; însă chipul lor este cu adevărat frumos. Gura lor este totodată mică, delicată şi are un format admirabil, nasul lor este drept ca al statuilor antice; este o trăsătură atât de răspândită la dânşii, încât de la bun început i-am botezat „Grecii Africii”.

Departe de a avea membre greoaie, ca oamenii din tribul vuagogo şi alte seminţii ale acestei regiuni, au piciorul lung şi bine format, neted ca al unei antilope; încheieturile fine,

un gât subţire şi lung pe care capul, bine aşezat, se leagănă cu graţie. Tndemânatici, încă de mici, la toate exerciţiile corporale, neavând altă muncă de îndeplinit decât îngrijirea vitelor, nu era unul – dintre cei văzuţi de mine – care să nu fi putut servi drept model unui sculptor pentru o statuie a lui Hylas, a lui Antinou, Dafnis sau Apolo.

La fel de frumoase ca şi bărbaţii, femeile au pielea foarte fină, foarte întinsă – cu granulaţia şi netezimea abanosului – şi de un negru intens; nu în nuanţa cărbunelui, ci un negru de cerneală.

Spirale din fire de alamă, în formă de cercei, coliere, brăţări, cingători – constituie podoabele lor. Cingătoarea ţine o piele de capră sau de viţel care, pusă în eşarfă şi prinsă pe umăr, le cade până} a genunchi.

Cât despre vuahehe, putem spune că sânt romanii acestei zone africane.

Reluându-ne marşul după un ceas, ne-au trebuit alte patru ore pentru a ajunge la Mukondukul pro-priu-zis. Acest capăt al ţinutului Ugogo este peste măsură de populat. Treizeci şi şase de sate înconjoară tembe-ul lui Suaruru, căpetenia districtului. Oamenii care alergară din aceste aşezări pentru a vedea fiinţele minunate, cu chip alb şi trup acoperit de lucruri atât de uimitoare şi având arme supranaturale, „care iac bum-bum la fel de iute cât ai număra pe degete”, formau o mulţime atât de numeroasă încât mi s-a părut cu neputinţă ca singurul scop al adunării lor să lie curiozitatea. M-am oprit pentru a întreba ce se întâmplase şi de ce făceau atâta tărăboi. Un bărbat trupeş, socotind cuvintele mele drept o insultă, îşi încorda

numaidecât arcul.

Arabii, alarmaţi de această atitudine, se străduiră să joace rol de mediatori, demersul fiind încununat de succes.

Câteva cuvinte de lămurire îi aduseră pe curioşi, în număr şi mai mare; iar negrul Tersis, care pricinuise tulburarea, plecă ruşinat şi stânjenit, sub presiunea opiniei publice.

Sosi atunci un om însemnat, care dojeni mulţimea; am aflat mai târziu că acest om de vază era a doua personalitate a districtului.

— Vuagogi – strigă dânsul – nu ştiţi oare că acest Musungu este un ntemi? (căpetenie). Nu vine aci ca arabii, să cumpere fildeş, ci pentru a ne vizita şi a ne face daruri. De ce îl hărţuiţi, de ce-i. Tulburaţi oamenii? Lăsaţi-1 să treacă în pace, cu caravana lui. Dacă doriţi să-1 vedeţi, apropiaţi-vă, dar fără să vă bateţi joc de el. Luaţi seama bine, cel dintâi dintre voi care va face dezordine va fi pârât marii noastre căpetenii, care va afla cum vă purtaţi cu prietenii lui.

Am ajuns la Khambi, care în Ugogo este situat totdeauna sub un mare baobab, la o mie de paşi de reşedinţa căpeteniei.

Curioşii ne înconjurau într-un număr atât de mare, ne înghesuiau şi ne hărţuiau în aşa hal, încât bunul Thani se hotărî să facă un demers pentru a ne scăpa de această năvală, sau ca să devină mai puţin stân-jenitoare. Îşi puse cel mai frumos costum şi se duse

la sultan pentru a-i cere ocrotire. Beat mort, sultanul îl primi cu aceste cuvinte:

— Ce vrei de la mine, puşlama ce eşti? Vii să-mi furi fildeşul sau stofa? Cară-te de-aci, pungaş bătrân!

Ministrul său însă, omul chibzuit care mustrase mai-nainte mulţimea, îi făcu un semn şi veni cu dânsul să ne vadă.

întreaga tabără era stăpânită de larmă. Nu mai puteai nici să te întorci, cu atât mai puţin să se înţeleagă om cu om. Pagazii se certau din pricina bagajelor, soldaţii din cauza lucrurilor stăpânilor şi siri-gau că vor fi răsturnate corturile. Stăteam în fundul cortului meu, scriindu-mi jurnalul, fără să-mi pese de zarva dezlănţuită între vuagogi, vuanyamuezi şi vuanguana.

Deodată se făcu o tăcere atât de deplină, încât am ieşit din cort să văd care era cauza. Thani tocmai sosise cu ministrul. Acesta striga:

— Vuagogi, la tembe-ele voastre! La tembe-ele voastre! De ce-i tulburaţi pe aceşti călători? Ce treabă aveţi cu ei? La tembe-ele voastre, vă spun, la tembe-ele voastre! Oricare mgogo va fi găsit în tabără fără să aibă nimic de vânzare, nici vite, nici făină, fără bucate de niciun fel, va plăti amendă lui Mtemi fie în vaci, fie în stofă.

Vuagogii erau acolo cu sutele: fiecare i se supuse ca un copil şi în cursul celor două zile petrecute în acel loc, niciun curios nu mai veni să ne deranjeze.

Chestiunea tributului fu de asemenea rezolvată în puţine cuvinte, datorită ministrului, cu care fu tratată. Acest om, plin de minte, primi de la bun început cele şase dotis reprezentând tributul obişnuit; se mulţumi cu un singur dori de stofă de calitatea întâi şi păru bucuros cu cei patru metri

de ulyah pe care i-am dăruit.

Pentru a merge de la Mukonduku la Uyanzi, călătorul are de ales între trei drumuri. In ajunul plecării, arabii veniră în cortul meu pentru a discuta asupra rutei ce trebuia s-o urmăm. Kirangozii şi veteranii

caravanei fură chemaţi să ia parte ia sfat. Prima rută propusă de călăuzele noastre fu cea de miazăzi, care este cea mai frecventată; însă ea trece pe la Kiu-hyeh, a cărui căpetenie are o faimă detestabilă, şi Hamed se împotrivi.

— Sultanul este rău – afirmă el. Uneori s-a în-tâmplat să ceară până la douăzeci de dotis de caravană, a noastră ar trebui să-i dea şaizeci. Să ne luăm gândul de la această rută. De altminteri, am fi nevoiţi să facem un tirikeza şi n-am sosi la Kiuhyeh decât poimâine.

A doua rută, cea de centru, ne îngăduia să sosim a doua zi la Munieka; în ziua următoare am fi făcut un tirikeza, pentru a ajunge la tabăra din Unyam-bogi. Acolo aveam să fim la numai două ore de Kiti, unde se găsesc din belşug provizii şi apă. Dar nici arabii, nici călăuzele nu cunoşteau drumul; singurul membru al consiliului care-1 urmase era unul din hamalii mei şi lui Hamed nici nu-i trecea prin cap să încredinţeze conducerea caravanei unui simplu pagazi.

A treia rută, care trece pe la nord, străbate în primele două ceasuri un mare număr de sate, apoi o junglă, şi după trei ceasuri de marş, ajunge la Sâmbo, unde se găseşte apă, însă nu este nicio aşezare. In ziua următoare, o etapă de şase ore te duce până la malul unui heleşteu. După un scurt popas, porneşti iarăşi la drum şi un nou marş de cinci ore te duce la un khambi situat la mai puţin de trei ceasuri

de un loc populat. Acest drum fiind cunoscut de cei doi şeici ai noştri şi de călăuze, Hamed îl rugă pe Thani să mă informeze că acestei din urmă rute îi acorda preferinţa sa. Am răspuns că, de vreme ce îi însoţisem pe arabi de la Mpuapua, eram dispus să-i urmez mai departe şi că, dacă alegeau drumul spre Sâmbo, aveam să-1 fac împreună cu dânşii.

Chestiunea fiind hotărâtă, nu fără destulă vorbărie, m-am apucat să fac ridicările 1 diferitelor puncte geografice întâlnite în drum. Vă amintiţi că, cu începere de la Mizanza mersesem drept spre vest timp de trei ore; apoi, patru ore şi un sfert spre nord-vest, de-a lungul poalelor unui lanţ muntos, care se întinde în această direcţie, din vecinătatea lui Kanyeny până la hotarele Uhumbei şi care desparte Ugogo de teritoriul vuahianzilor. Mukonduku nu este decât la două mile de acest lanţ, înspre est. Kiuhyeh se află la sud-sud-vest de Mukonduku, de unde faci şapte zile de marş pentru a ajunge la Jusuri. Sâmbo se află la nord-nord-vest şi la şase etape de acest din urmă loc. Reieşea deci evident că drumul cel mai scurt era cel prin Kiti, căruia nu i se putea găsi alt cusur decât faptul că era necunoscut de către călăuzele noastre.

Ruta sudului, respinsă de Hamed, nu este urmată de niciun şef de caravane, care preferă să suporte ostenelile şi privaţiile unui marş lung, într-un ţinut pustiu – decât pretenţiile căpeteniei din Kiuhyeh.

Abia fu cunoscută de către oamenii din caravanele noastre hotărârea sfatului, că se înălţară proteste împotriva rutei prin Sâmbo, unde pe o mare întindere lipseau apa şi

proviziile. Care mai de care povestea grozăviile deşertului, exagerându-le; pe scurt, pagazii lui Hamed îşi încunoştiinţară stăpânul că, dacă hotărârea este menţinută, vor pleca şi-1 vor lăsa să-şi care singur bagajele.

Hamed se duse numaidecât la Thani şi-i declară că trebuia să alegem ruta prin Kiuhyeh.

— Toate drumurile sânt la fel pentru mine – răspunse bunul arab – luaţi-o pe care vreţi; drumul vostru va fi şi al meu.

Veniră apoi în cortul meu şi mă informară asupra noilor lor hotărâri.

1 Determinarea longitudinii şi a latitudinii şi stabilirea distantelor kilometrice, (n.t.)

L-am chemat pe veteranul meu, cel care indicase ruta centrală, şi i-am cerut noi amănunte. Raportul tu atât de avantajos încât, fără să şovăi, i-am răspuns lui Hamed:

— Sânt stăpân pe caravana mea; trebuie să meargă acolo unde îi spun eu călăuzei să o conducă. Când ordon un popas, trebuie să se oprească; când este vorba de un marş, trebuie să plece. Îmi hrănesc bine oamenii, nu-i epuizez. Voi aţi ales drumul spre Sâmbo, l-am acceptat; pagazii voştri vor să treacă prin Kiuhyeh; dacă vă convine, duceţi-vă la Kiuhyeh şi plătiţi tributul care vi se va cere. Eu şi cu caravana mea plecăm mâine pe drumul spre Kiti, şi când veţi ajunge la Tura, unde voi sosi înaintea voastră, o să vă pară rău că n-aţi urmat aceeaşi cale.

Aceste cuvinte modificară din nou decizia lui Hamed.

— La urma urmei – zise el – drumul acesta este cel mai

bun, şi o dată ce sahibul este hotărât să-1 prefere, de ce să ne despărţim? Inch Allah! Să urmăm aceeaşi cale.

Thani, acest om admirabil, nici nu voia altceva, şi cei doi şeici se duseră să anunţe vestea.

A doua zi, la 7 iunie, cele trei caravane o luară pe calea către Kiti, sub conducerea kirangozi-ului lui Hamed. Toţi păreau mulţumiţi, însă nu se scursese nicio jumătate de ceas de la pornire, când mi-am dat seama de o schimbare de direcţie: printr-un ocol abil, ne apropiam rapid de un defileu care dădea spre platoul Kiuhyehului.

Mi-am adunat oamenii şi l-am rugat pe Bombay să le spună că Musungu nu-şi schimba niciodată o ho-tărâre luată. Că decisesem să mergem la Kiti şi caravana noastră se va duce acolo, pe oricare drum ar fi apucat arabii. Apoi i-am ordonat veteranului care cunoştea drumul, să i-1 arate lui kirangozi.

întorcându-mă atunci înspre arabi, mă pregăteam să-mi iau rămas bun de la ei, când Thani strigă:

— Aşteaptă-mă, sahib! M-am săturat de joaca aceasta copilărească, vin cu dumneata!

Şi caravana lui fu îndreptată spre a mea.

în clipa aceea, caravana lui Hamed atingea defileul, în vreme ce stăpânul său, la o milă îndărătul ei, plângea cu lacrimi fierbinţi faptul că-1 abandonasem, cum pretindea el. Fiindu-mi milă de jalea lui, căci gândul la căpetenia din Kiuhyeh îl făcea să-şi piardă capul, l-am sfătuit să alerge după ceata lui şi să le amintească oamenilor că sus-zisa căpetenie era la fel de crud pe cât de hrăpăreţ. Într-un cuvânt, nici nu ajunsesem la defileul dinspre Kiti, că

oamenii noştri erau însoţiţi de cei ai lui Hamed.

Urcuşul fu nespus de anevoios; un povârniş râpos şi stâncos, acoperit de spinii cei mai tăioşi, cei mai ascuţiţi. Acacia horrida, mai cumplit ca oricând, ne făcea mii de răni; arborii de gumă îşi întindeau crengile pentru a ne smulge poverile; umbrelele mimozelor ne ocroteau cu umbra lor, însă ne împiedicau să înaintăm. Praguri de granit şi de sienit, tocite de trecerea a numeroase picioare, ne opuneau suprafaţa lor lustruită, pe care trebuia să ne suim, la rândul nostru, în altă parte, platforme îşi înălţau zidurile pă-mântii, împănate de blocuri mari ce se clătinau sub efortul căţărătorilor.

Deşi creştetul se afla doar la opt sute de picioare deasupra câmpiei, ne-au trebuit două ceasuri bune până să ajungem acolo. Ne-am găsit atunci pe un platou unde, prin comparaţie, marşul a fost uşor. Trei ceasuri de drum printr-o pădure, prin mijlocul unor jungle şi luminişuri înguste, ne-au adus la Munieka, sătuleţ întemeiat de colonişti veniţi din Mukonduku, în ale cărui împrejurimi se întâlnesc culturi bogate.

Când am ajuns în tabără, toată lumea era bine dispusă, afară de Hamed, care curând se supără de-a binelea. Se întâmplă că oamenii lui Thani ridicară cortul stăpânului lor cam prea aproape de copacul sub care erau grămădite baloturile lui Hamed. Nu ştiu dacă micul şeic îşi închipuia că cinstitul bătrân este

în stare să-1 fure; sigur este că îşi ieşi din minţi şi că Thani dădu ordin să-i fie îndepărtat cortul cu câteva sute de metri. Acest fapt nu-1 linişti cu nimic pe Hamed; furia lui fu

totuşi urmată de remuşcare, încât pe la miezul nopţii se duse la bunul arab, se aruncă la pământ dinaintea lui şi îi sărută mâinile şi picioarele, implorându-i iertarea. Şeicul Thani, care era cel mai cumsecade şi mai darnic om din lume, îi dărui bucuros iertarea lui. Nici asta nu-i fu de ajuns scundului Hamed, care nu se socoti mulţumit decât după ce puse să fie adus îndărăt cortul prietenului său, în locul unde se aflase la început.

Apa băută la Munieka am scos-o din scobitura adâncă a unei stânci de sienit; avea o limpezime de cristal şi era rece ca gheaţa. Să bem din nou apă rece! — era un lux de care nu mai avusesem parte din clipa plecării noastre din Simbamuenni.

In dimineaţa următoare, la ceasurile şapte, goarna Kirangozului răsună deodată mai puternic şi mai voios decât o auzisem în ultimele zece zile; caravana intra în Uyanizi – sau, pentru a ne folosi de un nume mai cunoscut – în Magunda Mkali, cuvânt care înseamnă „câmpii încinse”.

Fiecare se bucura că ieşeam din Ugogo. Sosisem plini de nădejdi în ţinutul acela, crezând că vom găsi acolo o Ţară a Făgăduinţii, un meleag unde curgea în valuri lapte şi miere.

Profundă dezamăgire! nu înfăţişase pentru noi decât fiere şi amărăciune, necazuri şi sâcâieli; fusese un loc de încercări grele, unde la fiecare pas întâlneai o primejdie. Mai era de mirare că ne simţeam atât de bucuroşi? Gândul ostenelilor ce ne aşteptau, departe de a ne descuraja, ne sporea ardoarea.

Plecasem din Munieka la şase dimineaţa; peste un ceas treceam hotarul şi la ceasurile nouă ne opream pe malul lui

Mabunguru. Acest nullah îşi are izvorul în lanţul muntos care desparte Ugogo de Magunda Mkali şi se îndreaptă către sud-vest. In perioada ploilor este aproape de nestrăbătut, din pricina tăriei cu

feritului său albia lui având o pantă deosebit de rapidă. Blocurile de sienit şi de bazalt de care este înţesată, vădesc violenţa cursului său, colţurile lor sânt tocite, suprafaţa este lustruită. In stânca unde şi-a săpat drum torentul, au fost scobite bazine adinei, slujind drept rezervoare în anotimpul secetos. Deşi este vâseoasă şi verzuie şi mişună în ea sumedenie de broaşte, apa acestor bazine este departe de a avea gust prost.

Am pornit din nou în marş la amiază, în sunetul trâmbiţelor, în larma cântecelor şi strigătelor întregii cete. Hamali şi soldaţi cântând cât îi ţineau gura tăceau să se zguduie pădurea de tunetul glasurilor lor.

De când mă aflam în Africa, încă nu văzusem un peisaj atât de pitoresc. Uriaşe unduiri de teren, pe ici şi colo coline şi stânci de sienit, închipuind străvechi fortăreţe, care dădeau codrului o înfăţişare fantastică, îţi venea să crezi că priveşti un colţ de Anglie din timpurile feudale. Când steiurile rotunjite, aşezate unele peste altele, păreau că se clatină la suflarea vântului; când zăreai obeliscuri care dominau cei mai înalţi copaci; apoi conuri, turnuri, mari talazuri de piatră şi îngrămădiri de stânci sfărâmate, care căpătau proporţii de munte.

Erau aproape ceasurile cinci, când am sosit la ţintă. Făcusem douăzeci de mile; toată lumea avea nevoie de odihnă.

La unu noaptea, când luna se înălţase de mult pe cer, Hamed sună din goarnă şi ne strigă: „La drum!” Hotărât, era nebun. Un murmur de adâncă nemulţumire răspunse chemării sale. Cu toate acestea, pre-supunând că avea vreun motiv puternic pentru a ne trezi la ora aceea nepotrivită, şeicul Thani şi cu mine nu l-am mustrat, aşteptând să vedem ce va urma, ca să-i putem judeca purtarea.

întreaga ceată era posacă; am mărşăluit în tăcere. Ne aflam la patru mii cinci sute de picioare deasupra nivelului mării şi termometrul nu arăta nici 12 grade. Roua era rece Ga bruma; hamalii, aproape

goi, zoreau pasul ca sâ se încălzească; mulţi din ei se răniră, lovindu-şi picioarele de stânci sau călcând pe spini.

Ajunşi la Unyambogi, ne-am trântit pe jos şi care mai de care s-a grăbit să adoarmă. Eu unul ştiu că am căzut într-un somn adânc, fără să mă gândesc la ceea ce ne hărăzeau zorile.

Când m-am trezit, era ziua-n amiaza mare; soarele îmi scânteia în ochi. Hamed plecase de două ceasuri. Voise să-1 ia cu el pe Thani, care refuzase să-1 urmeze, arătându-i cât este de nesocotit, şi mă întrebă ce părere aveam eu. Am fost de acord că era o purtare năstruşnică şi, la rândul meu, l-am întrebat pe bătrânul şeic dacă în cursul după-amiezii nu am putea ajunge până la locul unde se găseau apă şi merinde.

— Se poate ajunge foarte bine – răspunse arabul.

— De altminteri, nu am avea mijlocul de a ne procura cele necesare la Unyambogi? am urmat eu.

— Nu m-am preocupat de treaba asta – grăi bătrânul şeic – sau, mai bine zis, n-am fost nevoit să mă îngrijesc de ea; locuitorii înşişi m-au înştiinţat că se poate găsi la ei mei, sorgo, porumb, capre, berbeci păsări din belşug, şi de o ieftinătate necunoscută în Ugogo.

— Ei bine – i-am spus atunci lui Thani – dacă Hamed are chef să-şi ucidă hamalii, pentru ce-am face şi noi acelaşi lucru? Sânt la fel de grăbit ca şi dânsul; dar Unyanyenbe este încă departe, şi jiu am de gând să-mi compromit interesele, şi pe cele ale oamenilor mei, pentru plăcerea de a face o prostie.

Niciun loc de popas nu fusese mai bun; o apă excelentă şi, aşa cum i se spusese bătrânului şeic, merinde berechet: şase pui pentru doi metri de stambă; un berbec la acelaşi preţ, sau şase măsuri de grâu, sorgo, mei ori porumb – într-un cuvânt, un ţinut îmbelşugat ca-n basme.

La 10 iunie, după patru ceasuri şi jumătate de mers, am ajuns la Kiti, unde am dat iarăşi peste Hamed, mai agitat ca oricând. Sclavul său favorit

tocmai murise, şi trei hamali dispăruseră cu poveri cu tot, luând tunicile (în număr de cinci), jiletcile bordate cu aur, vestele galonate cu argint cu care şei-cul Hamed trebuia să se prezinte în Unyanyenbe cu tastul cuvenit unui om de rangul lui. Pe lângă veşmintele lui de zile mari, mărunţelul şeic mai pierdea orez, un vas pentru tăcut pilaf, un lighean de aramă şi două pachete mari cu stofă. Partea curioasă a afacerii era că, deşi gemea necontenit, nu voia să-şi mărturisească supărarea.

— Ce cauţi aici, Hămed? îl întrebase Selim. Te credeam

ajuns cu mult înaintea noastră.

— Îmi aşteptam prietenul – răspunse dânsul. Puteam oare să-1 las în urmă?

Proviziile se găseau de asemenea din belşug şi la Kiti, şi nu se vindeau scump. Târguşorul acesta era populat pe atunci de vuakimbi, veniţi din împrejurimile lui Urori; oameni paşnici, preferând a se îndeletnici, în loc de lupte, cu agricultura şi în loc de cuceriri, cu creşterea vitelor. La cel mai mic zvon de război îşi duc familiile şi cirezile în vreun colţ de ţară nelocuit, unde încep de-ndată să desţelenească pământul şi să vâneze elefanţii, pentru a le lua fildeşul. Sânt un neam de oameni frumoşi, bine legaţi şi părând capabili a se măsura cu oricare trib din vecinătate. Dar dezbinarea îi slăbeşte. Sătuleţele lor, cârmuite de căpetenii independente, n-ar fi în stare să se apere, pe când grupate în jurul unei puteri care le-ar sluji drept legătură, ar prezenta în faţa duşmanului forţe respectabile. Marşul următor trebuia să ne ducă până la Msalalo, situat la 15 mile de Kiti. Hamed, care-şi căutase dezertorii şi nu-i mai găsise nici pe ei, nici hainele lui de sărbătoare, porni iar la drum cu noi. Voi din nou să ne întreacă, dar oamenii săi n-avură puterea necesară, aşa că fu silit să facă popas la Msalalo.

în ziua de 12, după un marş de trei ore şi jumătate, am ajuns la Uelled Ngraraiso, mic sat înfloritor, unde alimentele se vindeau la nişte preţuri uluitor de reduse

— Aproape de două ori mai ieftine decât în Unyam-bogi. Intrucât toţi oamenii mei, pagazi şi soldaţi, se comportaseră admirabil în cursul ultimelor etape, le-am cumpărat un

juncan pentru 12 metri de stambă, şi i-am dăruit fiecăruia câte un şirag de perle, ca să se poată înfrupta din bunătăţile oferite de ţinut. Lăpturile şi mierea se găseau din belşug şi puteai obţine trei frasilah de pătate, adică o sută douăzeci de livre – în schimbul unei bucăţi de stofă valorând cam doi franci.

Ziua de 13 iunie ne găsi la Kusitri, ultimul sat din Magunda Alkali, districtul Djihue la Singa. Făcusem un marş de opt mile şi trei sferturi.

Kusuni, cum pronunţă arabii, este numit Kunsuli de către localnici, care sânt vuakimbo. Este încă un exemplu, printre multe altele, de felul cum stâlcesc arabii numirile regiunii.

între Ngraraiso şi Kusuri, se află Kiruromo, aşezare actualmente pe cale de propăşire şi învecinată cu numeroase sate la fel de prospere.

Ceva mai departe, străbăturăm o întinsă Khambi, unde poposise sultan Ben Mohamed – un Omani de neam mare. De îndată ce fu vestit de sosirea noastră, Ben Mohamed ieşise să mă întâmpine şi mă pofti să-i fac o vizită. Cum cortul lui slujea drept harem, nu putusem fi primit într-însul, dar fusese aşternut afară un covor, anume pentru mine.

După întrebările tradiţionale cu privire la sănătatea mea, la drumul făcut, asupra Zanzibarului şi a Omanului, arabul mă întrebă dacă am multă stofă.

Este o întrebare pusă adesea de conducătorii caravanelor care coboară spre coastă, din pricină că – în lăcomia lor de fildeş – se lasă târâţi la cumpărături prea însemnate şi nu mai au pânzeturi destule pentru întoarcere. Cum nu-mi mai rămânea decât un singur balot din cele pe care le

destinasem acoperirii cheltuielilor de drum, am putut răspunde negativ fără să roşesc.

Peste câteva minute, mi-a tost anunţată sosirea şeicului Hamed, care a apărut salutându-mă până la pământ. Pretinse să sărute mâinile marelui Omani şi-şi mărturisi în keifalek-ul lui (cum vă simţiţi? — în arabă), dorinţa arzătoare de a afla dacă nobilul sultan Ben Mohamed „era cu totul si cu totul sănătos?”

Preţ de cinci minute, cei doi arabi schimbară întrebările cele mai stăruitoare cu privire la starea sănătăţii lor şi la călătoria întreprinsă. Urmă o pauză, ca să-şi mai tragă sufletul, apoi şeicului Hamed îi fu adresată această întrebare:

— Aveţi pânzeturi?

— Foarte puţine – răspunse dânsul, deşi avea cincizeci şi cinci de baloturi de stofă, ceea ce marele Omani ştia la fel de bine ca şi mine.

Conversaţia se îndreptă asupra altui subiect. Ben Mohamed, foarte îndatoritor, se oferi să expedieze depeşele şi alte pachete mărunte, pe care voiam să le trimit la Zanzibar. Aflând că-1 lăsasem pe Farquahr la Mpuapua, îmi făgădui să se ocupe de bolnav şi se legă să-1 ia cu dânsul, dacă era în stare să suporte osteneala călătoriei.

In sfârşit, îmi trimise la Jusuri, printr-unul din sclavii săi, un burduf plin cu orez alb 1, frumos, din Unyanyenbe – dar pe care aş fi vrut să fiu în măsură să nu-1 primesc, după ce fusesem nevoit să refuz cererea dăruitorului.

Seara, o ceată de vânători de elefanţi, de baştină din

Sahualil şi statorniciţi în Djihue la Singa, veniră să mă caute, sub conducerea unui bătrân care fusese dihuanul 2 târgului Bagamoyo. Oamenii aceia îmi ce-rură hârtie şi săpun – două articole pe care nu-mi puteam permite să le dăruiesc, căci străbaterea mlaş-

1 Precizare necesară, fiindcă varietatea de orez cultivată de băştinaşi este roşie. Orezul alb e importat de arabi, (n.t.)

2 Titlu dat pe ţărmul Africii orientale căpeteniilor satelor – sânt cinci categorii de dihuani, după însemnătatea aşezării pe care o conduc, (n.t.)

tinilor Makatei îmi lăsase un stoc redus din asemenea obiecte.

M-am oprit la Kusuri. Marşurile precedente fuseseră foarte lungi şi o zi de popas îmi părea necesară, înainte de a pătrunde în singurătatea care desparte Djilnie la Singa de districtul Tura. Hamed, pe care toate eşecurile suferite nu-1 învăţaseră minte de fel, ne părăsi a doua zi, făgăduindu-mi că-i va anunţa sosirea mea lui Seid ben Selim, şi-i va spune să-mi procure un tembe.

In 15, văzând că şeicul Thani va fi silit să petreacă mai multe zile la Kusuri, unde îl reţinea marele număr de hamali de ai săi suferind de vărsat, mi-am luat rămas bun de la acest arab cumsecade şi-am pornit cu oamenii mei, ca să mă cufund iarăşi în pustiu.

Cu puţin înainte de amiază, ne-am oprit la tabăra din Mgongo Thembo – nume care însemna „spinare de elefant”, şi care a fost dat acestui khambi din pricina unei costişe stâncoase a cărei şiră a spinării, ajunsă cafenie sub înrâurirea atmosferei, li se pare localnicilor că are oarecare

asemănare cu spinarea de un cafeniu-albăstriu a uriaşului pădurii.

In 1857, în momentul trecerii lui Burton şi Speke, Mgongo Thembo era o aşezare prosperă, care vindea călătorilor produsul culturilor sale. Dar, deoarece în 1868 arabii din Unyanyenbe îi atacaseră târguşoarele, le dăduseră foc şi nimiciseră rodul a cincisprezece ani de muncă, în locul satelor sale nu am găsit decât sfărâmături carbonizate şi spini, acolo unde fuseseră grădini.

Ne-am odihnit sub un tufiş de curmali care îmi aminteau de Egipt şi care se înălţau lângă un nullah ale cărui maluri înverzite alcătuiau un ciudat contrast cu înfăţişarea sumbră a desişului.

Acolo am avut o discuţie destul de înflăcărată cu oamenii mei: tirikeza pe care o aveam de făcut pentru a ajunge la Madedita trebuia să fie întreprinsă chiar în ziua aceea, sau să fie amânată pentru a doua

zi. Pagazii erau de părere s-o lăsăm pentru ziua următoare, dar eu, cântărindu-mi interesele, am stăruit ca plecarea să se producă imediat.

La ora unu, fiecare îşi reluase povara lui şi porneam la drum. Cerul era de foc; torente de flăcări ne potopeau capul. Când soarele scăpată, arşiţa deveni înăbuşitoare, aerul era ars înainte de a ajunge până la plă-mâni, care-1 căutau cu nesaţ. Gura şi gâtlejul ne erau scorojite, ploştile noastre nu mai aveau un strop de apă; setea ne mistuia. Unul din pagazi, atins de vărsat, se trânti în drum şi muri acolo.

în cele din urmă, am ajuns la Nguhalah – un mic torent a

cărui albie stâncoasă şi adâncă conţinea o apă proaspătă, îmbelşugată şi dulce.

Torentul acesta îşi are obârşia dinspre nord, dintr-un ţinut vestit în această regiune pentru măgarii săi frumoşi. După ce aleargă spre sud, apoi spre sud—sud-vest, Nguhalah taie drumul dinspre Unyanyenbe, de unde coteşte către apus. Urmele mâniei apelor sale sânt la fel de vizibile ca şi cele din albia lui Mabun-guru.

In zjua de 16 eram în tabăra din Madedita, numită astfel după un sat care nu mai există. Făcusem douăsprezece mile şi jumătate de la Nguhalah. La câteva sute de paşi de drum se află un heleşteu cu apă bună şi care este singurul rezervor ce se poate întâlni până la etapa următoare. Ciufua – adică musca ţeţe – ne chinui cu cruzime, ceea ce dovedeşte că vânatul mare vine să se adape la acest heleşteu, dar ne arată că locuieşte pe malurile lui. Ţărmurile atât de frecventate de către caravane nu pot sluji drept refugiu animalelor sălbatice, care– în această parte a Africii – se feresc cu grijă de vecinătatea omului.

La revărsatul zorilor eram pe drum, mergând cu un pas mai sprinten decât de obicei. În curând aveam să lăsăm în urmă Magunda Mkali, pentru a intra într-un teritoriu mai populat şi mai roditor.

Trecură două ore de marş rapid, şi pădurea, pe care începeam s-o socotim monotonă, prinse să se rărească.

Scăzu, nu mai fu decât o junglă, apoi pieri şi ne trezirăm într-o vastă câmpie care se boltea, cobora, unduia până în zarea ce se albăstrea în depărtare.

Ogoare de grâne urmau unduirile şi contururile acestei

câmpii; ogoare fertile, ale căror spice se ciocneau uşor, sub adierea care venea încărcată de frigul pătrunzător din Usagara.

La ceasurile opt am sosit în satul de hotar al ţinutului Unyamuezi – Ţara de Răsărit. L-am găsit acolo pe Nondo – unul din dezertorii lui Speke şi partizanul lui Baraka în certurile avute de acesta cu Bombay. Dorind să intre în slujba mea, Nondo mă îndemnă să le dau miere şi şerbeturi foştilor săi tovarăşi şi, până la urmă, hamalilor.

N-am făcut altceva decât să stăm jos un pic în satul acela, căci mai aveam încă un ceas de marş ca să ajungem la Tura-central. De la primul până la al doilea sat Tura, drumul străbate întinse câmpuri de sorgo, de porumb, de mei, grădini pline de gulii, de castraveţi, de dovleci, pepeni, muscaţi şi arahide care sânt cultivate în adânciturile brazdelor sale, între şirurile de sorgo.

In apropierea satelor, tot mai numeroase, banaieri cu frunze late se alăturau acestor felurite culturi.

Satele vuakimbilor sânt asemănătoare celor ale vua-gogilor, pătrate şi cu case cu acoperiş plat; în interiorul lor au o piaţă mare, formând în jurul ei un ocol care câteodată este împărţit în trei sau patru sectoare, prin ridicarea unor garduri împletite din tulpini de sorgo – asta se numeşte la ei tembe.

Hamed, care, în ciuda eforturilor sale, nu izbutise să obţină ca pagazii lui să facă zilnic etape duble, fusese nevoit să-şi aşeze tabăra la Tura, unde se mai afla încă în clipa sosirii noastre.

Această primă noapte petrecută în Ţara Lunei fu de ajuns

de emoţionantă. Doi hoţi se strecurară în tabăra mea, dar clănţănitul trăgaciului unei carabine îi înştiinţa că baloturile lui Musungu erau bine păzite, aşa că o luară la goană. Se duseră la Hamed, unde speranţele lor fură la fel de amar spulberate; neobositul şi scundul şeic se învârtea în jurul bornei sale, cu puşca în mână, răpindu-le pungaşilor orice şansă de reuşită.

De acolo, cei doi hoţi trecură la Hasan, unul din vuasahualilii care ne însoţeau. Fură destul de norocoşi pentru a ajunge până la bagaje şi a pune mâna pe două baloturi, dar zgomotul ce-1 făcură luând-o la fugă îl trezi pe conducătorul caravanei şi unul dintr-înşii primi în piept un glonte care-i străpunse inima.

Cum se lumină de ziuă, toate satele din împrejurimi aflaseră trista veste. Fu o zi de popas şi ni se aduseră merinde atât de îmbelşugate, încât cu doi dotis de stofă am putut să le dau tuturor oamenilor mei cereale, pătate, miere şi unt topit de ajuns pentru a sărbători sosirea noastră în Unyamuezi.

Plecaţi în 18, o dată cu caravana lui Hamed şi cea a lui Hasan, am ajuns la Tura-Perra (Tura de apus) după ce umblasem în zigzag timp de un ceas printre câmpuri de sorgo; apoi am intrat din nou în pădure, unde vuakimbii se duc să caute miere şi să întindă capcane elefanţilor, care se pare că sânt foarte numeroşi pe-aci. Vânătorii îi prind cu ajutorul unei gropi adânci, acoperite cu împletituri făcute din mănunchiuri de nuiele, pământ şi iarbă.

Un ceas de marş, pornind din Tura de vest, ne-a-duse la un heleşteu lângă care ne-am odihnit. De partea cealaltă,

mai era unul. Cele două lăculeţe se aflau în mijlocul unei mici câmpii care, cu toate că anotimpul secetos era înaintat, mai păstra umezeala inundaţiei precedente.

După o odihnă de trei ceasuri, caravana porni iar la drum, într-o tirikeza.

Pădurea era aceeaşi, începând de la Tura apuseană; drumul străbate mai departe prin ea, până la un mtoni numit Kuala şi trecut greşit de Burton, pe harta lui, sub numele de Kuale. Această albie de torent, largă şi întortocheată, cuprinde mari canaluri, ale căror adâncuri mai aveau încă apă şi unde am găsit o specie

de zvârlugă care nu este de loc de dispreţuit, când n-ai mai mâncat peşte de trei luni. Cu toate acestea, probabil că dacă aş ii avut de unde alege, cum gustul meu este de ajuns de fin – când împrejurările îmi îngăduie – aş fi consumat altceva decât această zvârlugă de mocirlă.

Distanţa dintre Tura apuseană şi Kuala este de 17 mile şi jumătate, ceea ce nu este grozav, când faci acest drum doar de două ori pe lună; însă când se repetă cel puţin la două zile o dată, devine nespus de lungă. In orice caz, aceasta era părerea oamenilor mei.

Abdul, croitorul care se lăudase că ştie să facă de toate, începând cu cârpitul unui pantalon, până la pregătirea unor bucate delicate sau la vânarea elefantului, era la capătul puterilor. Mărfurile aduse cu el din Zanzibar într-o batistă, şi cu care urma să cumpere fildeş şi să facă avere în Unyanyenbe pieriseră de mult, la fel cu speranţele întemeiate pe ele, aşa cum se topiseră visele lui Alnaşar – omul cu faianţele, din „O mie şi una de nopţi”. In timp ce se

făceau pregătirile pentru marş, Abdul veni la mine şi mă înştiinţa, pe tonul cel mai îndurerat cu putinţă, că „i se apropiase ceasul morţii; simţea aceasta în carnea lui, în măduva oaselor, în picioarele care nu-1 mai puteau duce”. În cele din urmă, mă rugă să mă milostivesc de el şi să-1 las să plece. Această cerere, atât de nepotrivită cu proiectele ambiţioase ce le nutrise altădată, era pricinuită de faptul că în cursul dimineţii, murind doi din măgarii mei, îi ordonasem lui să care şeile până în Unyanyenbe.

Greutatea a două şei, care nu cântăreau decât două livre, nu era copleşitoare, dar era suficientă ca să-1 facă pe croitorul meu să-i treacă orice chef de viaţă, mai ales pentru că dânsul se gândea că la povara aceea se vor adăuga dificultăţile lungilor etape care ne aşteptau.

Abdul se aruncă cu faţa la pământ, îmi sărută picioarele şi mă imploră, în numele Domnului, să-i dau voie să plece.

Am acordat imediat învoirea cerută. Lui Abdul însă nici prin gând nu-i trecea să rămână singur în junglă şi-mi spuse că nu intenţiona să se despartă de mine decât când vom fi în Unyanyenbe.

— Mai întâi să mergi până acolo – i-am răspuns – pe urmă vom vedea.

îmi făgădui solemn să asculte de ordinele mele şi să mărşăluiască atât cât voi voi.

Am pornit la drum.

Burton scrie: „Rubuga este renumit pentru carnea, lactatele, untul topit şi mierea lui, şi ne-am ospătat bine acolo”. Iţi mai puteai da seama de vechea bogăţie a acestui teritoriu după întinderea culturilor sale. De ambele părţi ale

drumului, pe un spaţiu de multe mile, se înşirau unele după altele ogoarele de grâne, ale căror spice se coceau în mijlocul arborilor de gumă, cactuşilor, mimozelor, care-n curând aveau să le aducă dispariţia. Asta era tot ce rămăsese din prosperitatea acestui district odinioară atât de populat, atât de bogat în turme şi în albine. Pe unde fuseseră numeroasele sale sate, nu mai întâlneam decât ruine; argilă înnegrită, schelării carbonizate. Nici urmă de locuitori, de vite; fuseseră duşi în nord, cale de trei-patru zile de casele lor distruse şi de ogoarele lor, ale căror recolte, rămase nestrânse, erau risipite, aşteptând să fie înăbuşite treptat de junglă.

Vreo şaizeci de vuanguana veniseră să se statornicească prin aceste locuri, unde făceau negoţ cu fildeş şi îşi găseau hrana pe ogoarele părăsite. In satul lor ne-am oprit. În ciuda oboselii pricinuite de acel marş lung, la ora trei sosiseră toţi pagazii.

Acolo l-am întâlnit pe Amir ben Sultan – unul din acele tipuri de orientali bătrâni cum se văd prin cărţi; cu o barbă albă lungă şi cu chip venerabil. Amir se înapoia în Zanzibar după o şedere de zece ani în Unyanyenbe.

îmi dădu o capră – dar foarte respectabil, într-un loc unde acest animal se vinde cu cinci chukka – şi adăugă pe deasupra un sac de orez.

Ziua următoare iu o zi de odihnă. L-am expediat pe unul din soldaţii mei la Ben Nasib şi la Seid ben Selim, cei doi mari demnitari ai coloniei arabe, ca să le anunţe apropiata mea venirej iar a doua zi ne-am îndreptat spre Kigua.

Drumul trecea printr-o pădure asemănătoare cu cea

străbătută în cursul ultimelor etape. Pe măsură ce înaintam spre vest, terenul se înălţa rapid.

Sosiţi la Kigua, după un marş de cinci ceasuri, sub ochii noştri se înfăţişă acelaşi tablou ca şilarubaga; un ţinut pustiit.

Trei ceasuri şi jumătate de mărşăluială vioaie ne-au dus a doua zi la un nullah care desparte teritoriul Kigua de districtul'Unyanyenbe. Un scurt popas, ca să ne potolim setea, apoi un nou efort de trei ceasuri şi jumătate, şi ne-am oprit la Chiza.

Deşi cam lung, acest traseu fu fermecător: meleaguri pitoreşti, oferind la fiecare pas noi aspecte şi mărturii despre firea paşnică şi hărnicia locuitorilor săi. Un decor totodată agricol şi pastoral; pretutindeni se-auzea mugetul vacilor, behăitul oilor şi al caprelor.

Cam cu o jumătate de ceas înainte de a ne opri la Chiza, avusesem sub ochii noştri câmpia unduioasă unde se află principala aşezare a arabilor.

Căpetenia satului, dorind să mă cinstească, trimise un chiup conţinând mai bine de douăzeci de litri de pombe. Această bere de culoarea unei ape lăptoase, şi având gustul unei ale 1 trezite, nu-mi păru de loc plăcută. M-am mulţumit cu primul pahar şi restul l-am dăruit oamenilor mei, care se desfătară cu băutura. Am mai adăugat şi un juncan – pe care căpetenia mi-1 dăduse la preţul de 18 metri de stambă şi care a fost tăiat pe loc.

1 Bere englezească, (n.t.)

Pentru întreaga mea ceată, noaptea fu scurtă; cu mult

înaintea zorilor, ciozvârtele de bou sfârâiau pe jeratic, pentru ca oamenii să se poată înfrupta încă o dată, înainte de a-l părăsi pe Musungu.

La sfârşitul ospăţului, li se dădu pulbere oamenilor care aveau puşti şi care trebuiau să vestească aşezărilor arabe apropierea noastră.

Toţi hamalii erau în „mare ţinută”, nu era unul care să nu-şi fi îmbrăcat cea mai frumoasă chiuka; cei mai puţin bogaţi purtând stambă nou-nouţă, ceilalţi – stofe ţipătoare, pânzeturi în dungi sau carouri, mătase şi pânză sau postav roşu. Soldaţii aveau bonete noi şi tunici lungi, albe, căci era ziua cea mare, despre care se vorbea neîncetat încă din ceasul plecării, în vederea căreia se făcuseră lungile marşuri din ultima vreme: 178 de mile (peste 296 de kilometri), în două săptămâni, inclusiv popasurile.

Semnalul răsună; caravana se puse în mişcare, voioasă nevoie mare, cântând din goarne şi trâmbiţe.

Două ceasuri şi jumătate de drum, şi iată că se zări Kuikuru, care este cam la două mile de Taber, principala reşedinţă arabă.

în afara ei se vedea un lung şir de oameni în tunici albe, în cinstea cărora oamenii mei sloboziră o salvă de împuşcături cum rareori se mai auziseră prin partea locului. Pagazii îşi strânseră rândurile, iar soldaţii mei îşi descărcau mai departe puştile.

Văzându-i pe arabi că se îndreaptă spre noi, m-am apropiat de ei cu mâna întinsă, care mi-a fost apucată imediat de şeicul Seid, de Ben Selim şi apoi de alţi douăzeci de oameni.

Aşa am intrat în Unyanyenbe.

Capitolul VIII

OBSERVAŢII GEOGRAFICE ŞI ETNOGRAFICE

Deşi în capitolele precedente am descris în fiecare zi ţinutul pe care-l străbăteam, deşi l-am înfăţişat sub diferitele lui aspecte – socotim că trebuie să prezentăm într-un capitol special amănuntele pe care le-am putut aduna asupra geografiei şi etnografiei regiunii, fie prin propriile noastre mijloace, fie pe calea informaţiilor care ne-au fost furnizate.

Am spus că de la Bagamoyo duc spre Unyanyenbe trei drumuri. Două dintre ele fuseseră urmate şi descrise cu minuţiozitate de către domnii Burton, Speke şi Grant, care m-au precedat în această parte a Africii. Mai rămânea ruta nordică, nestrăbătută până atunci, dar cea mai directă; pe aceasta am apucat noi. Ea ne-a dus de-a curmezişul ţinutului Uzaramo (partea septentrională), prin Ukuere, Ukami, Udoe, Useguhha, Usagara, Ugogo, Uyanzi, în cele din urmă în Unyanyenbe.

Depărtarea dintre Bagamoyo şi Unyanyenbe este, în linie dreaptă, cam de 6 grade longitudine – sau de trei sute şaizeci de mile geografice, însă ocolurile făcute de poteci, care în această regiune urmează panta terenului, alegând trecătorile cele mai lesnicioase sau cele mai lipsite de primejdie, măresc distanţa efectivă la mai bine de cinci sute douăzeci de mile. Am făcut acest calcul ghidându-mă

după cel al timpului consacrat marşului, a cărui medie poate fi apreciată cu rigurozitate la două mile şi jumătate pe oră.

Teritoriul care se întinde de la Bagamoyo până la Kikoka poartă numele de Mrima – ceea ce înseamnă

„colină” şi se mai numeşte de asemenea Sahuahil sau Zanguebar. Această ultimă denumire, care figurează pe hărţile vechi, se aplică – la fel cu precedenta – Sahuahil sau „ţărm” — acelei zone din coasta africană mărginită într-o parte de gura fluviului Dju, şi în cealaltă de capul Delgado, între 15’ la sud de Ecuator şi 10° 41’ latitudine sudică.

După cum am văzut, Bagamoyo este un mic port din Mrima, situat în faţa insulei Zanzibar şi de unde pornesc de obicei caravanele cu destinaţia Unyanyenbe.

Ceva mai la nord, la o distanţă de câteva mile, se află satele Vhuinde şi Sbile, alte două mici porturi, plasate de ambele părţi ale gurii fluviului Vuami.

Kaole, punctul de plecare al lui Burton şi Speke, este la două mile la sud de Bagamoyo. Acolo se găseşte un gurayza, adică un fort cu o garnizoană alcătuită dintr-o duzină de beluci.

La sud de Kaole este Kunduşi. Apoi vine Dar Salaam, nou port întemeiat de predecesorul actualului sultan al Zanzibarului. După Dar Salaam întâlneşti Mbuamadji, loc de adunare al caravanelor care iau drumul sudului.

La aproximativ şaizeci de mile de acest loc însemnat, tot către sud, se deschide delta lui Rufidii, care se varsă în ocean, în faţa insulei Mafia sau Monfia.

Parcurgând încă şaizeci de mile în aceeaşi direcţie, ajungi

la portul Quiloa, marele antrepozit al neguţătorilor de sclavi.

Toată această parte a coastei are o importanţă de nespus pentru lumea civilizată; asupra ei trebuie să se oprească privirile, căci aci este vorba de chestiunea sclavajului.

Trei sferturi din negrii cumpăraţi sau capturaţi în interiorul continentului sânt îmbarcaţi la Bueni, la Saadani, Vhuinde, la Bagamoyo – în toate porturile Sahuahilului, de la Quiloa până la Mombas.

Pe ruta urmată de noi, Kingani formează limita apuseană a ţinutului Mrima. De îndată ce treci această apă, intri în Uzaramo, al cărui hotar nordic l-am atins noi. Sultanul Zanzibarului a stabilit un post la Kikoka, sat situat la patru mile de Kingani. Prin această măsură, el a luat în stăpânire. Teritoriul care se întinde în jurul acestui târguşor – teritoriu care are o lungime de vreo zece mile. Cum acest colţ de ţară nu are nici picior de locuitor, stăpânirea nu-i este contestată.

La dreapta noastră, adică înspre nord, se desfăşoară Ukuere, pe o lărgime de douăzeci şi cinci de mile şi pe o lungime de şaizeci – lungime cuprinsă, în totalitatea ei, între satele Rosako şi Kisemo.

La vest de Kisemo se află Ukami, teritoriul care odinioară se întindea dincolo de Simbamuenni. Locuitorii săi au pus mina pe o bucată de provincie şi, la rândul lor, au fost subjugaţi de către vuaseguhhi. Cu toate acestea, o vastă întindere, mărginită de piscul Kira şi de Ulagalla – care, învăluind spre nord restul ţinutului Ukami, ajunge să se învecineze cu Mrima – a păstrat numele de Udoe.

Useguhha începe la Ulagalla şi are drept hotar apusean malul drept al Makatei.

Toată această regiune, formată din provinciile Ukuere, Ukami, Udoe, Useguhha – este scăldată de apele lui Kingani şi ale afluenţilor săi; mai bine zis, de către Ungerengeri, principalul tributar pe care-1 are în acest ţinut. Celălalt braţ al său, Mgeta, pe care Speke şi Grant l-au văzut izvorând din partea occidentală a lanţului muntos Mkambaku şi descriind o cotitură către sud, scaldă astfel în întregime Ukutu şi Uzaramo, ceea ce dă bazinului lui Kingani o întindere de douăsprezece mii de mile pătrate.

Pe harta lui Speke este trecut, în apropierea celui de-al treizeci şi cincilea grad de longitudine, un lanţ de munţi care, după ce se îndreaptă către nord-nord-vest, se încovoaie şi aleargă spre nord-est, până dincolo de Pangani. Este lanţul munţilor Mkambaku, al

cărui capăt nord-vestic ia numele de Uruguru, capăt pe care l-am descris. La poalele munţilor Uruguru, în locul unde lanţul se încovoaie, este situată capitala ţinutului Useguhha – Simbamuenni.

în jurnalul ultimei sale călătorii, Speke se întreba unde oare îşi are obârşia râul Kingani. Şi adăuga: „N-am putut niciodată să-i descopăr izvorul. Dar mi s-a spus că acest râu ţâşnea dintr-o lântână clocotitoare, situată pe versantul răsăritean al munţilor Mkambaku. Dacă aşa ar sta lucrurile, atunci Mgeta, care vine dinspre apus, ar fi braţul mai lung”.

Oricare ar fi numele ce i se dă, Kingani pentru arabi, Hamdallah pentru vuamrimi, Rufu al vuake-reilor, al vuakamilor, vuadoilor şi vuaseguahhilor – izvorul acestui

râu nu mai este necunoscut. El se formează prin unirea lui Mgeta cu Ungerengeri, care coboară amândouă povârnişul apusean al munţilor Mkambaku, a căror bază o ocoleşte primul braţ, în-dreptându-se spre sud, în timp ce al doilea braţ – născut în partea septentrională a aceluiaşi versant – ia direcţia contrară şi se duce să-şi împreune apele cu Rufu, cum este numit de către localnici râul, din clipa în care intră în Ukuere şi până când se varsă în mare. Fluviul rezultat din joncţiunea Mgetei cu Ungerengeri şi ale cărui izvoare le-am descoperit Speke şi cu mine, este botezat de arabi Kingani. Acesta din urmă îşi are vărsarea la trei mile de Bagamoyo, înspre nord.

înălţimea cea mai mare la care am ajuns între Bagamoyo şi capitala ţinutului Useguhha, n-a depăşit o mie de picioare deasupra nivelului mării. Cu excepţia piscurilor Dilima – întrezărit când şi când la nord de Kingaru Hera, şi a câtorva conuri zărite în împrejurimile Mikesehului, terenul se ridică treptat printr-un şir de unduiri, formând mari linii paralele acoperite de păduri, hăţişuri de jungle sau doar de ierburi care lasă între ele largi brazde pe unde apele se scurg către sud şi sud-vest, în Ungerengeri.

După ce am străbătut această apă pentru a doua oară, dincolo de Simbamuenni, ne-am trezit deodată

în iată unor conuri retezate, legate între ele prin mici povârnişuri în formă de şa şi alipite în acest chip de un grup de munţi; un grup izolat, care se înalţă la cel puţin două mii de picioare deasupra râului. La baza acestui masiv alpin este o lungă şiră muntoasă, împădurită, care se îndreaptă spre est, despărţind Ungerengeri de Vuami.

înfăţişarea semeaţă a decorului încântă cu atât mai mult pe călător, cu cât acesta îşi închipuie că a atins zona unde frigurile dispar; căci, în ignoranţa sa faţă de condiţiile locale, nu le pune decât pe seama junglelor şi a mlaştinilor de pe terenurile joase.

De la Simbamuenni, după un marş care te duce printr-o trecătoare a muntelui, ajungi la Sâmbo. De acolo se vede perfect Valea Alakatei Mari, mărginită la est de grupul muntos pe care abia l-ai lăsat în urmă, iar la vest de lanţul Usagara, ale cărui piscuri trufaşe şi culmi cutezătoare sânt învăluite în nori.

Mi-am petrecut multe ceasuri studiind cumpăna apelor care despart Kingani de Vuami şi dacă susţin că există o demarcaţie între cele două bazine, fac această afirmaţie pentru că pentru mine faptul este limpede şi pozitiv. Arabii, vuamrima şi băştinaşii sânt deopotrivă de părere că aceste două râuri n-au nicio legătură între ele. După cum s-a văzut, Kingani se varsă în mare la trei mile nord de Bagamoyo, pe când Vuami între Vuinde şi Saadanii, la distanţă aproximativ egală de ambele sate.

Harta alăturată acestui volum va ajuta să fie înţeles mai bine sistemul fluvial al regiunii.

Din punctul unde ne-am oprit, adică Sâmbo, conformaţia ţinutului este foarte vizibilă. Întorcându-ne spre nord, avem în dreapta noastră valea Makatei sau cea a lui Vuami, care se îndreaptă spre nord, apoi spre est-nord-est, iar la stânga noastră valea lui Ungerengeri care, după o largă curbă către nord, merge drept spre sud, înainte de a lua direcţia răsăriteană. Ruta urmată de noi trece între aceste două

ape, aproape la jumătatea drumului dintre ele.

Întrând în marea vale pe care am văzut-o din satul Sâmbo, întâlnim mai întâi Makata Mică. Deşi acest râu poate fi trecut prin vad în orice anotimp, el este totuşi primejdios în perioada de masika – prin puterea şi repeziciunea cu care curentul său pune stavilă călătorului.

Dai apoi peste un nullah adânc, revărsat peste maluri în anotimpul ploilor. La câteva sute de paşi de această râpă, este Makata Mare, a cărei lăţime poate atinge între cinci şi şase sute de metri. Este Mukun-dukua – cursul superior al lui Vuami.

Urmează apoi un braţ al Rudehuei, purtând numele de Mbengerenga şi care, după ce a curs paralel cu drumul – se duce să se întâlnească cu cele două Ma-kate în apropierea confluenţei lor, dacă nu chiar în punctul unde-şi unesc apele.

Când ai trecut Mbengerenga, întâlneşti alt braţ mic al Rudehuei. Aceasta se apropie de rută, apoi face un brusc ocol şi o ia spre răsărit.

Mergând atunci spre sud-vest, atingem Uronga, râu care-şi are izvorul în Mundu, partea septentrională a Usagarei.

De-acolo ajungem la Rehenneko şi, străbătând un cot al muntelui, regăsim Makata sub numele de Mu-kondua, pe care i-1 dau localnicii din Vusagara.

Urcăm cheile care încătuşează fluviul şi, o bucată de vreme, urmăm aceeaşi rută ca şi Burton. In acel punct al văii unde trecem iarăşi peste Mukundukua, părăsim acest drum pentru a lua o înclinaţie puternică spre nord; pe urmă mergem mai departe paralel cu ruta predecesorilor noştri,

de care ne desparte o distanţă de douăzeci-treizeci de mile.

Nici nu parcursesem unsprezece mile, din punctul unde părăsisem ruta lui Burton, când am găsit lacul Ugombo care, în ciuda întinderii sale reduse – joacă un oarecare rol în sistemul fluvial al acestei regiuni. Acest mic lac, care nu depăşeşte trei mile în lungime, primeşte râul Rumuma şi îşi trece apele printr-o îngustă deschizătură, în Mukundukua. Aceasta nu ia

naştere câtuşi de puţin în ţinuturile de sus, ale vua-humbilor şi vuaraasailor– cum a spus Burton. Ea îşi are izvorul la mai puţin de un grad latitudine de Ugombo, la nord de acest mic lac, în acea parte a munţilor Kema Kaguru pe care vuasagarii o numesc Mundu şi care este în acelaşi timp punctul de plecare al râului Uronga sau Ulonga.

Printre ceilalţi afluenţi ai Mukundukulei se înşiră Mjundju şi Rufuta, care-şi au obârşia în Kirgai, apoi Myombo şi Mdunhui.

Pământurile situate la vest de Rubeko – ţinuturi unde ploaia este foarte zgârcită, sânt udate de nullah, care îndeobşte pierd toate apele primite. Aceste albii secate – pe care în America le-am numi gulch – îşi absorb conţinutul sau îl lasă să se evaporeze înainte de a fi putut ajunge până la un curs de apă permanent.

Cel puţin aşa se întâmplă cu cele întâlnite de noi, şi mai sânt foarte puţine care, mai la sud, să-şi aducă tributul lor la Rufidji.

Regiunea stearpă care se află la apus de munţii Usagara, formată din partea nordică a lui Marenga Mhali, din întregul

Ugogo, din colţul de miazăzi de Uhumbei, din Ihange şi Albugue, n-are nici măcar un singur râu. Acolo apa de ploaie este primită de heleş-teie nu prea adânci şi mai mult sau mai puţin întinse, de care este presărat interiorul regiunii.

în anotimpul secetos, apa acestor bazine este aspirată de vânturile fixe din nord-est şi care o transportă în marile lacuri, cum este Victoria N'Yanze, de unde se scurge în Nil.

După această evaporare, terenurile întinse pe care le-a dezgolit îşi dezvăluie suprafaţa încrustată cu sare şi nitrat de sodiu. Salinele care, după spusele băştinaşilor, se zăresc la vest de Ciaga – în districtul Angaruka – lagunele sălcii din Balibali, situate la apus de Kjkui şi cele pe care le-am văzut eu însumi la nord de Mizanza, s-au format, probabil, din aceeaşi cauză.

Dincolo de teritoriul vuagogilor, singurele cursuri de apă demne să fie pomenite sânt Mdaburu şi Ma-bunguru, care se îndreaptă spre miazăzi şi se varsă în Kisigo, la un grad la sud de Kibuyeh. Am văzut că în anotimpul secetos, în locul unde am trecut noi, Ma-bunguru nu mai are apă decât în fundul marilor jghia-buri ocrotite de vegetaţia căreia îi dau viaţă pe unde curge râul.

Kisigo îşi aruncă apele în Rufidji, se zice că ar fi un râu însemnat. După spusele oamenilor din Kibuyeh, cărora le datorăm aceste informaţii, Kisigo este repede şi frecventat de un mare număr de hipopotami şi crocodili.

în rezumat, ruta urmată de noi pentru a merge de la Bagamoyo în Unyanyenbe străbate astfel: 1) bazinul lui Kingani, 2) cel al lui Vuami, 3) linia despărţitoare dintre ele,

4) ţinutul arid, din care o parte formează extremitatea nordică a bazinului lui Rufidji.

Vuami, care este format dintr-o seamă din aceste râuri, ar fi navigabil pentru vapoarele cu aburi care n-au o călcătură mai mare de două-trei picioare de apă şi ar putea fi urcat cu uşurinţă până la Mbumi, pe o lungime de două sute de mile. Obstacolele pe care le-ar pune în calea navigaţiei, cum sânt manglierii, ale căror ramuri, foarte întinse, se înlănţuie în diferite locuri, mai ales în apropierea aşezării Kigongo – ar putea fi distruse fără multă osteneală.

Iar satul Mbumi se află la mai puţin de două mile de poalele lanţului muntos Usagara, care constituie sanatoriul acestei regiuni; şi cu un steamer s-ar merge de la Vhuinde la Mbumi în patru zile.

Există dorinţa de a se crea relaţii comerciale directe cu Usagara, Useguhha, Ukutu, Uhehe?

Există dorinţa de a se procura fildeşul, zahărul, bumbacul, lichenul roşu-vânăt, indigoul, grânele acestor provincii?

Mijlocul îl poate oferi fluviul Vuami.

Patru zile de navigaţie l-ar duce pe călător într-o ţară salubră, unde s-ar bucura de bunurile vieţii îndeplină securitate, în mijlocul unei populaţii blânde, înconjurat de cele mai pitoreşti şi poetice peisaje. Acolo se întâlnesc verdeaţa cea mai îmbelşugată, apele cele mai limpezi, pământurile cele mai roditoare; ogoare acoperite de grâne, de păduri de tamarinzi, de mimoze, de msandarusis (arborele de copal). Acolo cresc în voie uriaşul mvule, minunatul palmier, măreţul mparamusi; o vegetaţie cum nu

se poate vedea decât sub tropice. Cu excepţia plăcerilor vieţii civilizate, acest loc nu este lipsit de nimic din ce-şi poate dori omul.

Începând de la Kadetamare, întâlneşti locuri admirabile, străbătute de adieri înviorătoare, scăldate de o apă îmbelşugată şi pură, într-o ţară pe care niciuna n-o întrece în fertilitate, populată pretutindeni de oameni potoliţi; oameni înzestraţi cu o fire bună, aflaţi în pace unii cu alţii, toţi iubitori de călătorii şi trăind în bune relaţii cu vecinii.

Dacă Vuami este un fluviu interesant, Rufidji sau Ruhua este şi mai important. Varsă în mare de două ori mai multe ape şi cursul lui este mult mai lung. Îşi are izvorul în preajma munţilor aflaţi la câteva sute de mile spre sud-vest de Uhena. Îl primeşte pe Kisigo, principalul său tributar şi cel mai nordic dintre afluenţii lui, la mai puţin de treizeci şi trei de grade longitudine, la patru grade de gura sa, ceea ce face – în linie dreaptă – aproape două sute patruzeci de mile. Numai amănuntul acesta şi-1 ridică la un rang însemnat printre apele Africii Centrale.

Se cunosc foarte puţine lucruri cu privire la Rufidji; tot ce putem spune, este faptul că vaporaşele urcă-n susul lui până la depărtare de opt marşuri de coastă (adică şaizeci de mile), distanţă la care se opresc ba-nianii care se duc să cumpere fildeş de la triburile riverane.

Vă amintiţi că între regiunea joasă sau maritimă, şi ţinuturile de sus, există un contrast izbitor. În valea lui Ungerengeri, ca şi în cea a lui Vuami, forţa productivă a solului este de necrezut. Pământul negru,

amestecat cu substanţe vegetale, bogată aluviune

depusă de aceste ape de atâta vreme, este de o rodnicie fără margini.

Aci orice specie vegetală capătă proporţii gigantice. Tulpina ierburilor capătă grosimea celei de bambus şi unii copaci, cum sânt mparamusi şi muvle, îşi au primele ramuri la o înălţime de o sută de picioare. Porumbul semănat în aceste văi lasă în umbră cele mai frumoase recolte ale moşiilor din Arkansas, din Missouri şi Mississippi, sorgoul are un pai care rivalizează, ca volum, cu cele mai frumoase trestii de zahăr, atingând o înălţime de douăsprezece picioare. Desimea junglelor este înspăimântătoare şi varietatea speciilor, a copacilor şi a plantelor, ar pune la încercare chiar priceperea celui mai competent botanist.

Deoarece străbătusem această regiune în plină perioadă de masika, fusesem în măsură de a observa efectul acestor ploi asupra vegetaţiei. La începutul anotimpului ploios, iarba trece arareori de genunchi; la sfârşitul lui, adică în şase săptămâni, iarba căpătase înălţimea sa maximă, douăsprezece sau cincisprezece picioare! Peste o lună, se uscase de tot; localnicii îi dădură foc şi vreme de câteva zile întregul ţinut răsună de vuietul flăcărilor, deasupra cărora plutea un văl des de fum negru, care întuneca bolta cerului.

Când focurile se sting, după ce au nimicit ierburile, atunci este plăcut să călătoreşti. Înaintezi cu uşurinţă şi cu o viteză aproximativ dublă, faţă de cea atinsă înainte de pârjol. Privirea poate să îmbrăţişeze în sfârşit întinderea largă, să rătăcească de la o movilă la o încreţitură a terenului, fără a fi oprită de un zid ierbos ce se înalţă între ea şi panorama locului – zid care n-ar îngădui să se bucure

de peisaj decât unui om având mai bine de cinci metri înălţime.

Este nespus de greu să sesizezi deosebirile etnice prezentate de vuamrimi şi vuaşenzi – oamenii de pe ţărm şi cei din interiorul continentului. Mă întreb într-una cum de a putut descrie'căpitanul Burton, cu atâta precizie, caracteristici care sânt imperceptibile pentru un om de rând, ca mine.

"La Bagamoyo se găseau mostre dintr-o sumedenie de triburi: vuangindo, vuarori, vuagogo, vunyamuezi, vuaseguhha, vuasagara, pe care le-am putut compara cu locuitorii Sahuhalului; şi deşi se aflau laolaltă, i-ar fi fost anevoie oricui să-i deosebească unii de alţii, fie prin trăsături, fie prin costumul lor. Numai datorită anumitor amănunte – care la primul contact păreau prea neînsemnate pentru a fi luate în consideraţie – amănunte de coafură, de podoabe, de tatua], alungirea urechilor – izbuteai să-i recunoşti pe reprezentanţii diferitelor triburi. Desigur că există deosebiri între ei, dar care nouă ni se par mult mai reduse la număr şi mai puţin' pronunţate decât s-a spus.

Cea dintâi seminţie pe care o vezi când ieşi din Mrima este cea a vuakuerilor, al căror ţinut, de loc întins, se află între Uzaramo şi Udoe. Situată la cale" de două zile de marş de ţărm, vuakuerii sânt primii africani pe care-i întâlneşte călătorul.

Căpeteniile din partea răsăriteană a ţinutului recunosc suzeranitatea nominală a dihuanilor din Mrima. Au ales hăţişurile cele mai dese pentru a-şi aşeza satele. Fiecare

cărare care poate duce spre sate este închisă cu porţi solide, care rareori au mai mult de patru picioare şi jumătate înălţime, iar uneori sânt de ajuns de înguste pentru ca să nu poţi trece prin ele decât strecurându-te pieziş.

Alcătuite îndeobşte din aloes, arbori de gumă şi din salcâmi de toate speţele, atât de strânşi laolaltă încât ramurile lor se înlănţuiesc, aceste ostroave de hăţişuri – mai răspândite în Ukuere decât în oricare altă provincie – înalţă stavile de netrecut în calea unui vrăjmaş lipsit de veşminte. Nu se află hoţ sau atacator, de ajuns de cutezător pentru a înfrunta aceşti spini formidabili, care răsar din toată părţile.

După aprecierea mea, populaţia ţinutului Ukuere se cifrează cam la cinci mii de suflete, împărţite într-o sută de sate pe un teren care, mărginit la sud de Rufu, la nord de Vuami, nu are mai mult de treizeci de mile pătrate. Dacă s-ar uni sub ordinele unei singure căpetenii, vuakuerii ar putea deveni un trib puternic.

Vin apoi vuakami, rămăşiţele unui neam care odinioară ocupa tot teritoriul ce se-ntinde de la Ungerengeri până la Makata Mare. Războaiele frecvente purtate cu vuaseguhhii şi vuadezii le-au redus stăpî-nirea la o limbă de pământ lată de zece mile, plasată între piscul Kjra şi şira stâncoasă care închide valea dinspre est, cam la două mile de malul râului.

Stau acolo îngrămădiţi ca albinele, reţinuţi de fertilitatea solului care — împiedicând risipirea lor – a menţinut existenţa tribului. De pe creasta stâncoasă care domină valea, se văd cu binoclul pâlcuri de colibe în tonuri cafenii,

înfundate în crângurile de verdeaţă şi poţi număra lesne-peste o sută de sate.

Ieşind din Ukami, intrăm în Udoe, unde întâlnim un popor frumos, cu înfăţişare marţială, un popor cu tradiţii şi care, văzând cum duşmanul îi încalcă hotarul, a alergat să ia armele în mâini şi s-a apărat vitejeşte.

Ţara lor este la fel de remarcabilă. Printre provinciile pe care le străbate ruta urmată de noi, puţine sânt atât de bogate şi de pitoreşti ca Udoe. Conuri mari îşi înalţă deasupra pădurii capetele lor acoperite de nori uşori a căror perdea e străpunsă de razele unui soare scânteietor, care revarsă valuri de lumină şi scoate din globurile înfrunzite, rânduite în etaje pe povârnişuri, efecte de culoare ce-ar pricinui desperarea celor mai ambiţioşi pictori.

De la litoral – este primul loc în care călătorul, îndrăgostit de frumuseţile naturii, se simte cuprins de admiraţie. Drumul urcă pe coline şi se desfăşoară pe creste, de unde privirea urmăreşte conturul versantelor împădurite, se cufundă în adâncurile văii, îi cercetează îndelung defileurile, se înalţă iar pentru a atinge culmile care sărută cerul sau pentru a se rătăci în vreun lanţ muntos cu înălţimi concentrice, al căror aspect misterios şi provocator te atrage. Închipuiţi-vă că dacă Byron ar fi văzut câteva din aceste tablouri, ar fi spus cu aceeaşi exactitate:

„Zorile încep să mijească; o dată cu ele’răsar munţii severi din Udoe, întunecatele stânci ale Uruguru-lui şi piscul Kira, pe jumătate învăluit în neguri, brăzdat de ape şipotinde şi înveşmântat în mantie brună şi purpurie”.

Dar ce povestiri n-ar putea depăna ecourile acestui Eden!

Ce strigăte de deznădejde trebuie să fi auzit ele, când atacaţi la vest şi la nord de către vuaseghhi, la răsărit de neguţătorii de sclavi din Vhuinde şi Saadani – vuadezii, în pofida vitejiei lor, au văzut în o sută de rânduri cum le sânt răpite femeile şi copiii, apoi cum le sânt smulse districtele care, unul după altul, au trecut în mâinile năvălitorilor. Căci femeile şi copiii din Udoe erau căutaţi cu nesaţ pentru haremuri şi pentru a fi folosiţi ca slujitori. Aceasta este pricina pentru care erau vânaţi de zor, cu ajutorul flintelor furnizate de neguţătorii de sclavi, şi împotriva cărora bravura rămânea neputincioasă.

în Udoe am observat pentru prima dată obiceiuri naţionale, caracteristice acestui trib. Ele constau din-tr-o linie punctată, coborând pe ambii obraji şi din ştirbirea porţiunii interne a celor doi incisivi mediani de pe maxilarul de sus.

Armele acestui trib, asemănătoare cu cele ale vua-jerilor şi vuakamilor, se compun dintr-un arc cu săgeţi având vârful zimţat în mod iscusit, dintr-o pereche de assegay (un soi de suliţe), dintr-un cuţit mare, un scut, o mică secure şi un fel de toroipan – armă de aruncat care, zvârlită cu dibăcie în fruntea vrăjmaşului, dă o lovitură buimăcitoare şi câteodată mortală.

Ieşind din pădurile de la Mikeseh, pătrunzi în Useguhha sau Vuasegura – cum pronunţă arabii şi, după dânşii, căpitanul Burton, care a adoptat această

ortografie alterată. Toate triburile din interiorul continentului folosesc cea dintâi denumire; de aceea o păstrez şi eu.

Useguhha se întinde pe două grade de longitudine şi un grad şi jumătate latitudine, sau nouăzeci de mile geografice, acolo unde are cea mai marc lăţime. Se împarte în două provincii: Useguhha meridională, care merge din Uruguru până la Vuami şi Useguhha septentională, cârmuită de Moto – şi care de la Vuami se prelungeşte până la Umagassi şi Usumbara.

Dezvoltarea acestui trib şi prosperarea lui ne oferă un exemplu despre vicisitudinile suferite de unele neamuri în toate secolele. Acum treizeci de ani, vua-seguhhii nu stăpâneau decât o fâşie de teren, situată între Vuasambara şi Vuadui. Aceştia predominau pe-atunci în răsăritul ţinutului Usagara. Dar neguţătorii de sclavi, aducând cu ei ruina, au dat acest neam frumos pe mâinile bandelor compuse din criminali scăpaţi de legile Zanzibarului, din hoţi de copii, jefuitori de caravane, de care erau bântuite pădurile acestui ţinut.

Bandiţii, organizaţi de traficanţi, le furnizară curând acestora vuaduezi prinşi în districtele cele mai puţin populate. Vânzarea acestor prizonieri, de-o frumuseţe şi de o inteligenţă remarcabile, fu totodată rapidă şi rodnică, aşa că incursiunile se înmulţiră.

Printre şefii acestor expediţii era şi Kisabengo, a cărui poveste am înşirat-o şi care, adăugind negoţului cu locuitorii cucerirea pământului lor, întinse Useguhha până-n valea unde a întemeiat oraşul Simbamuenni. La acea epocă, nu mai rămăseseră decât un număr redus de vuaduezi; mai toţi fuseseră smulşi din locuinţele lor.

Dar oribila vânătoare nu e terminată; cei mai mulţi dintre

războinicii vuaseguhha au flinte şi, în schimbul muniţiilor date de arabi, continuă să-i aprovizioneze pe aceştia cu sclavi vuaruguru, vuaduezi, vuajuenni. In 1867 ei au pătruns în Usagara, chiar în inima munţilor, pustiind părţife mai populate ale văii Makateî şi aducând de-acolo cinci sute de prizonieri.

Altădată, în acest ţinut, războiul era provocat doar de certurile dintre căpetenii, acuma este aţâţat de către traficanţii din Mrima, care au nevoie de război pentru a aproviziona cu sclavi piaţa Zanzibarului.

Aţâţaţi de neguţătorii de sclavi, vuaseguhhii sânt flagelul acestei regiuni.

Se zice că la acest trib este cel mai adânc înrădăcinată credinţa în vrăjitorie; ceea ce nu-i împiedică pe adepţii acestei ştiinţe tenebroase să aibă în mijlocul lor o viaţă dintre cele mai nesigure. Intâlneşti adesea, pe marginea drumului, grămăjoare de cenuşă care marchează locurile unde numeroşi vuagunga au fost daţi pradă morţii.

Cită vreme prezicerile sale se împlinesc şi n-aduci decât bine, vrăjitorul se bucură de trecere; dar de îndată ce o familie este lovită de o pacoste care nu i se pare obişnuită, jură că întâmplarea este rezultatul unui descântec şi aruncă vina pe mganga. Inchizitorii se adună numaidecât şi vestesc sentinţa care, în întregul ţinut, a căzut asupra vrăjitorilor. Lemne uscate se găsesc repede în pădurea învecinată şi nefericitul piere în flăcări. Drept avertisment pentru confraţii săi, chukka 1 lui este atârnată de creanga aflată deasupra locului unde a suferit executarea sentinţei.

Apoi îi întâlnim pe vuasagari, al căror teritoriu se întinde

de la Makata până la pustia Marenga Mhali, pe o lungime de şaptezeci şi cinci de mile şi o lăţime de aproape trei grade latitudine. După cum am văzut, ţinutul lor se compune dintr-un grup de munţi şi baza acestora. Lanţul muntos se îndreaptă de la sud spre

1 Bucată de pânză de lăţime diferită, dar având o lungime fixă de 4 coţi, constituie veşmântul acestor neamuri, din Zanzibar până în Unyamuezi. De obicei e purtată în jurul şoldurilor, de unde cade în chip de fustă. Femeile poartă doti – o bucată dublă, din care-şi fac un furou, fie la mijlocul, fie dedesubtul pieptului. Chukka este termenul arab; oamenii din Sahuahil îi spun ungua; cei din interior upande. (n.a.)

fiord, cu o înclinaţie către est. Trebuie să-şi atingă punctul culminant la şase mii de picioare deasupra nivelului mării. Muntele Kibue, în apropiere de Makata Mare, se înalţă la două mii cinci sute de picioare deasupra nivelului acestei văi, şi aceasta e situată la două mii de picioare deasupra oceanului. Dar în împrejurimile lacului Ugombo, în masivul Nguru, se atlă vârfuri care, după aprecierea noastră, întrec cu cel puţin o mie cinci sute de picioare înălţimea muntelui Kibue.

Spre nord, şi văzut la mică distanţă de Makata, lanţul pare mult mai înalt şi mai abrupt decât în partea care atinge pasul Mukundukua. Norii aduşi de muson întâlnesc aceşti munţi şi se opresc aci, îşi revarsă ploaia cuprinsă în ei peste culmile care le aţin calea, peste povârnişurile urcate, şi apa care cade în râuleţe şi torente, apoi se scurge

în râuri, până-n ţinutul maritim, lără a fi străbătut meterezul îndărătul căruia se întinde câmpia însetată.

Oricare ar fi părerea geografilor în această privinţă, lanţul Usagarei îmi pare că reprezintă în această regiune ceea ce sânt Munţii Stâncoşi în centrul Americii de Nord. Consider acest lanţ drept şira spinării Africii Orientale. Kilimandjaro este situat la 35°7’ longitudine estică; muntele Kenia la 35°15’; situez muntele Kibue la 34°30’, iar Burton, considerând valea străbătută de Rufidji drept o simplă lacună a lanţului, socoteşte că munţii Usagara „îşi au punctul culminant în Njera-Uhigu”.

Faptul că apar în acest lanţ largi întreruperi, nu dovedeşte nimic împotriva teoriei mele. Dacă valea lui Ruhua (cursul mijlociu al lui Rufidji), nu este decât o breşă în munţii Usagara, de ce s-ar vedea altceva în valea lui Mukundukua? De ce oare câm-piile din Uhumba (Umasai) n-ar fi un simplu gol între două crâmpeie de lanţ muntos? De ce Kilimandjaro, muntele Kenia şi cei doi vecini ai săi, Msarara şi Dveno Camuca, înălţaţi toţi pe aceeaşi longitudine, nu ar aparţine unui unic şi acelaşi lanţ?

Efectul observat la est şi vest de Munţii Stâncoşl se vede de asemenea pe cele două versante ale munţilor din Usagara. Nimeni nu ignorează faptul că atât câmpia Coloradului, cât şi Wyomingul, şi o mare parte din Nebraska, situate la răsărit de marele lanţ alpin american, n-au nici pe departe bogăţia malurilor lui Missouri, şi că Marele Bazin aflat la apus de aceiaşi munţi – nu este câtuşi de puţin la fel de mănos ca pământurile situate la vest de Utah. Aceste ţinuturi lipsite de păduri au, de fiecare parte a

muntelui, o lăţime care variază între cinci şi opt sute de mile, pe o lungime de aproape două mii de mile —> de la nord la sud.

In Africa nu găsim o asemenea întindere, dar trebuie să ne amintim că, în locul unei altitudini medii de unsprezece până la douăsprezece mii de picioare, cât au Munţii Stâncoşi – cei din Usagara nu prezintă decât o altitudine de trei mii cinci sute de picioare, în partea cea mai apropiată de coastă – cel puţin, după aprecierile noastre. La apus se înalţă. Mai mult şi poate avea o medie de patru mii cinci sute de picioare.

Odată stabilită această diferenţă, găsim în câmpia Makatei aceeaşi penurie de lemn ca şi în cele din Far West; iar regiunea întinsă la apus de munţii Usagara, cu pământurile ei aride şi depozitele saline, poate fi comparată cu partea occidentală a statului Colorado şi cu teritoriul Utah.

In Uyanzi, la vest de Ugogo, terenul se ridică longitudinal, ajunge la o mie de picioare deasupra regiunii precedente şi – oprind vaporii de apă căraţi de vânturile de est – devine iarăşi productiv şi nu este întrecut în fertilitate decât de valea Mukundukua.

Vuasagarii sânt deci munteni. Aprigi în districtele de nord, unde şi-au însuşit moravurile vuahumbilor, cu care se învecinează, sânt blânzi şi buni în districtele de sud. Atacurile repetate pe care au fost nevoiţi să le sufere din partea vuadirigilor sau vuaheheilor, din partea vuaseguhhilor, a vuahumbilor şi a vuagogilor, i-au iăcut neîncrezători faţă de străini; însă de îndată ce sânt liniştiţi,

se arată plini de sinceritate şi de amabilitate.

Nu au, vai! decât prea bune temeiuri de a nu se încrede în arabii şi în vuanguanii din Zanzibar. Îri estul teritoriului lor, Mbumi a fost ars de două ori în câţiva ani de traficanţii şi vânătorii de sclavi. Re-henneko a avut de îndurat aceeaşi soartă, iar Abdullah ben Nasib a trecut prin foc şi sabie ţinutul dş la Misonghi până la Mpuapua. Kanpaoaru, căpetenia ţinutului din împrejurimile lui Kunyo, însămânţa altădată un sfert din Marenga Mhali; acum se mărgineşte să cultive*culmile colinelor sale, unde îl reţine teama de jefuitori.

In est, este greu să-i deosebeşti pe vuasagara de vuaseguhha. Mai departe, semnele caracteristice se manifestă şi devin din ce în ce mai marcate. Ne-au apărut mai întâi în satele din Mpuapua. Acolo am găsit pentru prima dată părul despărţit în mici şuviţe, lungi şi cârlionţate, împodobite cu mici cercei de aramă şi fir de alamă, cu gloanţe, şiruri de perle minuscule, cu piceşi strălucitori (monedă măruntă din Zanzibar, valorând ceva mai puţin de cinci centi).

Un tânăr msagara fardat cu un uşor strat de ocru roşu, având pe frunte un şirag de patru-cinci gologani de aramă, de fiecare ureche atârnată o mică ploscă, petrecută prin lobul mult întins, coafat cu o mie de zulufi unşi bine cu grăsime şi presărat cu fluturaşi de aramă galbenă; cu capul dat pe spate, cu pieptul larg şi bombat înainte, cu braţe musculoase şi picioare bine proportionate, reprezintă idealul de frumuseţe al africanului de pe aceste meleaguri.

Pe lângă cele două mici plosce prinse de urechi, şi care

cuprind mica sa provizie de tutun şi de var – acesta fiind obţinut prin coacerea unor scoici de pă-mânt – mai poartă o grămadă de bijuterii primitive, care-i atârnă pe piept sau îi înconjoară gâtul. De pildă, bucăţele de lemn sculptat, două-trei caunis 1 albe ca

1 Scoici folosite ca monedă în Senegal, (n. T)

zăpada, un mic corn de capră sau vreun leac (citiţi: talisman) siinţit de mganga tribului; o duzină de şiraguri de perle roşii sau albe; un colier de pices sau două-trei sungomazzi – grăunţe de sticlă de mărimea unui ou de porumbel – câteodată şi un lanţ din îir de aramă, de felul lanţurilor de ceas ieftine, primit de la arabi drept plată pentru puii şi caprele vândute, sau fabricat chiar cu mâna lui.

Copiii merg goi puşcă; mai târziu îşi pun o piele de capră sau de berbec. Adulţii poartă mici fuste şi draperii de stofă, stambă neînălbită sau pânză albastru închis, făcută în India – fie fără dungi, fie cu margine roşie. Acest ultim material, care este barsati – se bucură de mare trecere în Usagara. Căpeteniile poartă tichia dihuanilor din Mrima sau arbuşul arabilor. In sfârşit, ambele sexe umblă cu fruntea, pieptul şi braţele tatuate.

Ii întâlnim după aceea pe vuagogi, neam puternic, al căror teritoriu, situat la vest de Usagara – are o lăţime de optzeci de mile şi poate avea o sută de mile lungime.

Trei drumuri1 străbat Ugogo. Cel de miazăzi şi cel de nord, care a fost urmat de noi, impun călătorului şapte tributuri, al căror total se ridică – pentru o caravană de o

sută cincizeci de oameni, la o sută şaizeci şi opt sau şaizeci şi nouă de chukka, aproape trei sute şaizeci de metii de stofă.

Tributul nu este plătit în pânzeturi şi stofe – decât de caravanele venind dinspre litoral; cele care se întorc din interiorul continentului îl achită de obicei în fildeş şi târnăcoape de fier.

Deşi este violent până la ferocitate, în stare de orice când îl târăşte o pornire pătimaşă, tipul mgogo ne atrage. Este mândru de ţara sa aridă şi văduvită de

1 Cuvântul „drum” trebuie să fie înţeles aci în sensul direcţiei urmate pentru a merge dintr-un loc într-altul şi care, în acest ţinut, nu indică niciodată decât o potecă de 20—30 de centimetri lăţime. In unele locuri, ea este marcată doar prin repere: copaci arşi, cranii de boi sau animale sălbatice, săgeţi cu vârful întors spre apă etc (n.a.)

frumuseţe, mândru de el însuşi, de isprăvile sale, de armele sale şi de tot ce-i aparţine. Este încrezut, lăudăros, egoist, dominator, dar capabil de afecţiune şi devotament. Îşi dă multă osteneală numai pentru plăcerea de a-i îndatora pe cei pe care-i iubeşte.

Cu aspectul său ameninţător, iirea lui exuberantă, neînfricată, trufaşă, semeaţă, certăreaţă, acest băştinaş brutal devine un copil pentru omul care caută să-1 înţeleagă, fără a-1 jigni. Poate fi amuzat uşor; totul îl interesează, curiozitatea lui se trezeşte numai-de’cât şi, repetăm, deşi conştient de forţa lui şi de slăbiciunea străinului, dovedeşte destulă raţiune pentru a înţelege că

orice violenţă săvârşită asupra unui călător ar îndepărta caravanele.

Armele lui, alcătuite dintr-im arc cu săgeţi ascuţite, având vârful bifurcat înapoi, prevăzut cu ghimpi cruzi, dintr-o pereche de assegayi, dintr-o lance – al cărei fier lung de peste două picioare seamănă cu un tăiş de sabie; dintr-o secure de luptă, şi o mică măciucă numită rungu – sânt lucrate cu multă artă. Exersându-se din copilărie în mânuirea lor, la cincisprezece ani se slujeşte de ele cu iscusinţă.

Dacă trebuie să dea o bătălie, solul căpeteniei aleargă din sat în sat, suflând vestea războiului în cornul lui de bou. La această chemare, mgogo îşi aruncă târnăcopul pe umăr, se întoarce la coliba sa şi iese, după o clipă, în veşmântul de luptă; pene de struţ, de vultur sau de acvilă se leagănă pe capul său, dar în spate îi flutură o lungă mantie roşie. Pe braţul stâng poartă un scut din piele de elefant, de rinocer sau de bivol, împodobit cu desene albe şi negre. Într-o mână ţine lancea, în cealaltă cele două assegayie. Trupul îi este zugrăvit în culoarea războiului; are clopoţei la genunchi şi la glezne, iar la încheieturile braţelor poartă numeroase inele de fildeş, pe care le ciocneşte pentru a-şi anunţa prezenţa. Şi-a părăsit, o dată cu târnăcopul, şi exteriorul ţărănesc; acuma este un războinic, săltând ca un tigru şi adulmecând câmpul de bătaie.

Forţa vuagogilor provine mai ales din marele lor număr. Rar se întâmplă să facă parte din caravane, aşa că satele lor îşi păstrează toţi războinicii. Triburi decimate sau slabe de felul lor primesc cu bucurie să fie admise în

colectivitatea lor; emigranţii, oamenii alungaţi de seminţiile vecine, îşi găsesc la ei refugiul şi îngroaşă rândurile populaţiei. Astfel, în nord, vuahumbii sânt numeroşi; în districtele sudice sânt mulţi vuahehe şi vuakimbi; în alte părţi întâlneşti destui vuasagari şi vuanyamuezi.

La fel ca şi în vestul Usagarei, locuinţele vuagogilor sânt rânduite de cele patru laturi ale unui ocol pe care-1 înconjoară complet şi înspre care se deschid toate uşile. Este tembe-ul pe care-1 regăsim până pe malul lacului Tanganica. Pe terasa formată de acoperiş sânt puse grânele, iarba, tutunul, dovlecii şi alte recolte. Zidul exterior are mici deschizături care folosesc în acelaşi timp ca găuri de ochire şi ferestrui.

în Ugogo, zidul este clădit după un sistem şubred; un strat subţire de nuiele împletite acoperit cu tencuială de bălegar, cu trei-patru ţăruşi care susţin grinzile unde se sprijină bulumacii care ţin terasa. Un glonte de flintă străpunge de la un capăt la celălalt aceste ziduri firave, care în Uganzi – unde lemnul de schelărie este ceva obişnuit – au cu totul altă grosime şi devin o adevărată apărare.

Fiecare apartament, despărţit printr-un perete de cel vecin, adăposteşte o pereche conjugală ai cărei copii se culcă pe piei crude, aşternute pe pământ. Doar tatăl familiei are dreptul la un kitanda – un fel de pat făcut dintr-o piele de bou sau din scoarţă de myombo, întinsă pe o ramă montată pe patru picioare.

Şobolani cafenii, cu capul ciudat de lung, mişună prin fiecare tembe. Dintre animalele domestice, pisicile, vacile,

oile şi caprele sânt singurele cărora li se îngăduie intrarea în locuinţă; câinii, paria de rase corcite, stau afară, laolaltă cu boii.

Vuagogi! recunosc existenţa unui spirit ceresc pe care îl numesc Mulungu şi pe care-1 invocă în anumite împrejurări, cum ar fi moartea părinţilor lor. De îndată ce şi-a îngropat tatăl, un mgogo adună tot ce aparţinea răposatului: armele, târnăcopul, stofa, fildeşul lui, vitele – apoi îngenunchează în faţa lor, şi-i cere de mai multe ori lui Mulungu să-i sporească bogăţia, să-i binecuvânteze recoltele.

Iată ce convorbire am avut pe această temă cu un neguţător din ţinut:

— Cine le-a dat viaţă părinţilor tăi? l-am întrebat eu.

— Cum aşa, omule alb, păi Mulungu!

— Dar pe tine, cine te-a zămislit?

— Dacă Mulungu 1-a făcut pe tatăl meu, Mulungu m-a făcut şi pe mine, nu-i aşa?

— Întocmai. Unde crezi că s-a dus tatăl tău, acum că a murit?

— Morţii sânt morţi şi nu mai au viaţă – mi-a spus el, în chip solemn. Căpetenia moare, şi nu mai este nimic; nu mai preţuieşte mai mult decât un câine a cărui viaţă s-a curmat; s-a isprăvit cu dânsul; cuvintele lui au murit, gura lui nu mai are glas. Este adevărat! adăugă mgogo, văzându-mă că surâd. Căpetenia moartă nu mai este nimic. Cine spune altminteri, rosteşte o minciună.

— Dar căpetenia voastră nu este un om de vază?

— Numai cât trăieşte. Când a murit, se duce în groapă la fel cu ceilalţi şi nu se mai vorbeşte de dânsul, la fel cum se

întâmplă cu oricare altul.

— Cum este înmormântat un mgogo?

— I se alătură picioarele şi i se leagă; braţul drept este pus lângă trup, celălalt este îndoit sub cap. Marţul este aşezat în groapă, pe partea stângă, este întinsă peste dânsul chukka lui, apoi este acoperit cu pământ, în care se plantează buruieni, pentru a împiedica pe fizi (cynhiena) să-l dezgroape. Femeile sânt aşezate pe partea dreaptă, în gropi despărţite de cele ale bărbaţilor.

— Şi ce faceţi cu sultanul vostru când moare?

— Îl îngropăm ca şi pe ceilalţi, se-nţelege de la sine. Doar că groapa este săpată în mijlocul satului şi deasupra ei înălţăm o casă. Noul sultan cere atunci un bou; îl ucide în faţa acestei case, luându-1 pe Mulungu ca martor că el este cu adevărat căpetenia îndreptăţită; apoi împarte carnea, în numele tatălui său, şi de câte ori este tăiat un bou în sat, lucrul se petrece în faţa mormântului căpeteniei.

— Când moare sultanul, cine-i urmează? Fiul său?

— Da, dacă are un băiat. Dacă n-are copil, îi ia locul căpetenia cu rangul cel mai înalt. După mtemi, care este şeful districtului, vine msagira – eare are misiunea de a asculta plângerile tuturora şi de a le aduce în faţa lui mtemi. Acesta face dreptate, msagira se înapoiază, înştiinţând oamenii despre sentinţele date. El primeşte honga şi-1 pune dinaintea lui mtemi; când acesta a luat cât crede de cuviinţă, ce rămâne este pentru msagira. Acesta împarte porunci la mayypari, care sânt simple căpetenii din fiecare aşezare.

— Iu ce chip se însoară vuagogii?

— Îşi cumpără nevasta.

— Cât valorează o soţie?

— Depinde. Un om foarte sărac plăteşte pentru o nevastă o pereche de capre; un mtemi va da pe ea o sută de capre, sau o sută de oi şi chiar o sută de vaci. Este un şef şi, pricepeţi prea bine, un mtemi nu-şi cumpără o nevastă de rând. Pentru el, ca şi pentru ceilalţi, este nevoie de consimţământul tatălui, şi trebuie să dea vitele dinainte. Asta cere multă vreme şi multe vorbe. Toate rudele şi toţi prietenii fetei trebuie să discute despre treaba aceasta; nu cad la învoială numaidecât.

— In caz de omor, ce faceţi cu vinovatul?

— Omorâtorul trebuie să plătească cincizeci de vaci. Dacă nu este destul de bogat ca să achite, căpetenia le dă voie rudelor sau prietenilor victimei

să-1 ucidă. Aceştia, când pot pune mâna pe el, îl leagă de un copac şi îl ucid, lovindu-1 pe rând, apoi îi retează capul, îi taie membrele şi-i risipesc în vânt rămăşiţele.

— Cum sânt pedepsiţi hoţii?

— Cel prins asupra faptului este omorât pe loc şi nici nu se mai vorbeşte despre întâmplare. Nu era un criminal?

— Dar dacă hoţul nu este cunoscut?

— Este căutat. Pârâtul este adus în faţa noastră, se taie un pui; dacă măruntaiele acestuia sânt albe, omul este nevinovat, când sânt galbene, el este făptaşul.

— Credeţi în vrăjitorie?

— Fireşte. Cel care aruncă deochi asupra vitelor sau care leagă ploile este osândit la moarte.

Din Ugogo intri în Uyanzi. Înainte ca emigranţii din

Ukimbu să se statornicească aci, ţinutul era un pustiu unde sufereai atât de cumplit de căldură şi de sete, încât hamalii l-au botezat Magunda-Mkali – ceea ce înseamnă „Câmpia încinsă”. Apa era rară prin părţile acestea şi erai silit la numeroase tirikeza.

Acum, în acest pământ arzător – cel puţin pe ruta nordică, aceea care trece prin Munieka – apa nu mai lipseşte, satele sânt numeroase şi călătorul îşi dă seama că Magunda-Mkali nu mai poartă un nume potrivit. Vuakimbi, cum am spus mai sus, sânt buni agricultori, oameni mai activi şi harnici decât oricare alţii. Au drept arme lăncii uşoare, ghioagă, arcuri şi săgeţi. Tembe-ele lor sânt aşezate în poziţii puternice şi dovedesc din partea făuritorilor lor o mare iscusinţă în arta construcţiilor militare. Zaplazurile înălţate din pari sânt bine făcute.

Vuakimbii sânt de asemenea foarte pricepuţi în facerea capcanelor pe care le pun pentru a prinde elefanţi şi bivoli şi în care găsesc câteodată un leu sau un leopard.

Părăsind Magunda-Mkali, am pătruns în Unya-muezi – Ţara Lunei a vechilor autori – şi vom relata în continuare călătoria noastră prin acest ţinut.

Capitolul IX

IN UNYANYENBE

Kuikuru, capitala ţinutului Unyanyenbe, era reşedinţa lui Mkasihua, şeful vunyamuezilor din această provincie. Seid ben Selim, guvernatorul coloniei arabe, locuia de asemenea

acolo şi mă rugă să-1 însoţesc la locuinţa lui.

La trecerea noastră, mulţimea se îngrămădea buluc. Pagazi cu sutele, războinici cu căpetenia lor, copii – îngeraşi negri, pitiţi între picioarele părin-; ţilor lor, până şi pruncii atârnaţi în spinarea mamelor ior, toţi îşi aţinteau privirile asupră-mi. Dar numai bătrânul şef al ţinutului şi cu arabii îmi adresau cuvântul.

Casa lui Ben Selim ocupa colţul de nord-vest at unui ocol situat în sat şi ocrotit, de o puternică îngrăditură. Ni s-a servit ceai într-un ceainic de argint, însoţit de un clopot din acelaşi metal, sub care fumegau un teanc de clătite. Am fost poftit să-mi iau partea mea. Un om care a mers cu stomacul gol opt mile, în plin soare, şi care de obicei are o bună poftă de mâncare, se află într-o formă excelentă pentru a face cinste ospăţului ce i se oferă. Cu siguranţă că mi-am surprins gazda prin uşurinţa cu care am înghiţit unsprezece ceşti din băutura lui aromatică – o infuzie dintr-o iarbă din Assam – şi prin dexteritatea dovedită în dărâmarea teancului său de clătite abu-rinde.

Odată sfârşit prânzul, i-am mulţumit guvernatorului, cu toată efuziunea provocată de un stomac satisfăcut, şi care până mai adineauri se afla la mare ananghie. Chiar de n-aş fi spus nimic, şi privirile

mele recunoscătoare încă i-ar fi mărturisit iui Ben Selim tot ce-i datoram.

După ce mi-am exprimat recunoştinţa, mi-am scos pipa şi tutunul.

— Prietene şeic, vrei să fumezi? i-am spus gazdei mele.

— Mulţumesc, arabii nu fumează.

— Imi daţi voie ca, pentru a ajuta digestia, să…

— Foarte bine, stăpâne; fă precum ţi-e placul.

Şi întrebările se porniră lanţ; întrebări comerciale, politice, curioase, bârfitoare, fără nicio însemnătate sau grave. Mai întâi, cu privire la călătoria mea.

— Cum a venit până aici stăpânul?

— Prin Mpuapua.

— Makata era rea?

— Îngrozitoare.

— Şi ce veşti aduceţi din Zanzibar?

— Said Turki a pus stăpânire pe Mascat; Azim Ben Ghia a fost ucis în stradă.

— Adevărat să fie oare, Uallahi! (pe Alah I)

— Cât se poate de adevărat.

— Ce s-a ales din acel hagi Abdallah, pe care îl văzusem noi, acum doisprezece ani, cu Speke?

— Hagi Abdallah? Nu-1 cunosc. A, ba da! noi îi spunem Burton. Acum este consul la Damasc, oraşul pe care voi îl numiţi El Cham.

— He-he! belyuz"! He-he! la El Cham! Asta nu este oare lângă Betlem el Kudia?

— Da; cam la patru zile de marş.

— Şi Speke?

— Şi-a pierdut viaţa în cursul unei vânători.

— Uallah! Speke a murit? Tristă veste, Mah Allah! om minunat! minunat! Uf, Speke a murit!

— Spune-mi, şeicule Said: unde se află Kazeh?

— Kazeh? Nu ştiu.

— Cum aşa? Doar ai fost acolo cu Burton, cu Speke şi mai

târziu cu Grant. Ai petrecut acolo cu ei câteva luni de zile; trebuie să fie pe aproape... Hagi Abdallah şi Speke nu au locuit la Musa-Mzuri?

— Da, dar la Tabora.

— Atunci, unde se află Kazeh? întreb pe toată lumea şi nimeni nu-mi poate spune. Totuşi, chiar aşa au numit cei trei călători localitatea unde i-ai cunoscut. Trebuie să ştii unde se află Kazeh.

— N-am auzit niciodată de numele acesta. Dar stai, aşteaptă: în grai kinamuez, Kazeh înseamnă regat; poate că au numit astfel locul unde s-au oprit când au sosit aci. Oricum, fapt este că eu i-am vizitat adesea. Abdallah trăsese la Snay Bemn Amir: mai târziu, Speke şi Grant ocupară tembe-urile lui Musa-Mzuri, iar casele în care i-am văzut eu se află amândouă la Tabora.

— Iţi mulţumesc, şeicule Seid. Acum te părăsesc; trebuie să mă duc să-mi întâlnesc oamenii şi să mă îngrijesc să li se dea merinde.

— Vin cu domnia ta, ca să-ţi arăt unde vei locui; vei sta la Kuihara şi de-acasă, de la domnia ta, nu este decât un ceas de marş până la Tabora.

După ce-am străbătut o mică trecătoare-şa, am zărit Kuihara între două şiruri de coline; cel dinspre nord este străjuit de un mic munte rotund, care face impresia unui fort izolat şi este mtmit Zimbili. Şuvoaie de lumină inundau valea, care dobândise o strălucire rece. Fără îndoială, era efectul toamnei, produs de ierburile uscate, înălbite de soare, însă de o paloare a cărei monotonie nu era întreruptă de nimic. Miriştile, colinele, casele de pământ, bordeiele de

paie, zăplazurile făcute din lemn jupuit de coajă, totul păstra aceeaşi nuanţă: o albeaţă-roşiatică, sub un cer aproape alb. La răstimpuri, un vânt rece şi nesănătos, abătut din Usagara, te-ngheţa până în măduva oaselor; lumina nu se schimba de loc. Câte o vacă neagră, sau ici şi colo un copac înalt de stat îţi oprea o clipă ochiul, dar fără a risipi prima impresie, aceea a unui tablou incolor, sau a unui aliment fără niciun gust.

Dacă ridicai capul, cerul abia-abia albastru se înfăţişa fără nicio pată şi de o seninătate cumplită…

Când ne-apropiam de tembe, ne ajunseră din urmă câţiva arabi de vază. In iaţa porţii celei mari, pagazii mei – alături de baloturile mele – turuiau din gură cu toată iuţeala, povestindu-şi călătoria celor din celelalte cete care, la rândul lor, înşirau şi ei ce li se întâmplase; se auzeau istorisiri înfocate şi sonore, o larmă de glasuri fără seamăn. Nimic altceva nu merita osteneala de a fi rostit; era vădit că, în afara cercului lor, nu le păsa de nimic.

Totuşi, la sosirea noastră, limbile se opriră din meliţat. Şefii grupelor, precum şi călăuzele, veniră să mă salute ca pe un prieten. Unul dintr-înşii, credinciosul Baradi, se azvârli la picioarele mele; ceilalţi îşi descărcară1 flintele, entuziasmul furtunos deveni obştesc şi un strigăt de bun venit se înălţă din toate părţile.

— Fiţi bun şi intraţi – îmi spuse Ben Selim – locuinţa aceasta este a domniei tale. Iată unde vor fi încartiruiţi oamenii domniei tale: iată magaziile, bucătăria. Aci îi veţi primi pe arabi. Apartamentul acesta este al tovarăşului domniei tale. Celălalt este al domniei tale: odaie de dormit,

sală de baie, depozit de pulbere, arsenal şi altele…

Pe cinstea mea, această casă africană este foarte confortabilă. Ar fi făcut să vibreze coarda noastră poetică, dacă am fi avut vreme pentru asemenea ambiţioase avânturi, dar timp de un sfert de ceas. A trebuit să strângem mărfurile şi să încheiem plăţile pa-gazilor al căror angajament expira.

Bombay primi ordinul de a deschide magazia închisă cu o uşă solidă. Baloturile de stofă fură puse în rânduri regulate: cele de mărgele de sticlă, pe mai multe şiruri, iar cele de sârmă, într-un loc separat. Pânza, bărcile şi lăzile fură aşezate la adăpost de furnicile albe; în sfârşit, pulberea şi muniţiile, în încăperea care urma să le primească, ferite de orice primejdie.

Fu deschis cel din urmă balot şi fiecare hamal, plătit după meritele sale, primi o sumă atât de mare

încât întors la el acasă, a fost în măsură să spună familiei şi vecinilor săi cu cât era mai bună purtarea lui Musungu, comparată cu cea a arabilor.

Toate acestea pentru grupul pe care-1 condusesem eu însumi. Veniră apoi capii celorlalte caravane, care ne prezentară socotelile, fiecare în parte, şi ne dădură după aceea raportul asupra evenimentelor întâmplate în cursul drumului.

In clipa în care începea să mi se trezească iarăşi pofta de mâncare, un alai de sclavi îmi aduseră o mulţime de lucruri clin partea arabilor. Mai întâi, o enormă mâncare de orez, însoţit de un pui cu cari; douăsprezece uriaşe turte de grâu; după aceea, nişte dulciuri prăjite în untdelemn, apoi lămâi,

papaieri, rodii.

Tocmai când isprăveam de mâncat, sosiră alţi sclavi, aducându-mi cinci boi graşi, opt berbeci şi zece capre, în timp ce din altă parte căpătăm doisprezece pui şi o duzină de ouă.

Era o ospitalitate totodată splendidă şi practică, care-mi cuceri într-un iureş recunoştinţa.

Oamenii mei, rămaşi doar în număr de 25, fură la fel de mişcaţi ca şi mine de acest dar generos şi, cum am văzut că li se aprind privirile la gândul savurosului ospăţ pe care-1 făgăduiau aceste bogăţii – am poruncit să fie tăiat un bou, a cărui carne li s-a împărţit.

In ziua a doua a sosirii noastre în acest loc, pe care-1 priveam ca pe un ţinut clasic – de vreme ce îl vizitaseră şi-1 descriseseră Burton, Speke şi Grant – oamenii de vază din Tabora veniră să-mi prezinte felicitările lor.

Tabora reprezintă aşezarea cea mai însemnată pe care o au negustorii din Mascat şi din Zanzibar în centrul Africii. In perioada aceea, cuprindea mai bine de zece mii de locuinţe şi puteai aprecia fără teamă de exagerare numărul locuitorilor săi la cinci mii de arabi, zanzibarezi şi băştinaşi. Intre acest târg mare şi Kuihara, se înalţă două mici lanţuri de coline

pietroase, despărţite între ele printr-o curmătură în formă de şa, de unde privirea descoperă Tabora.

Vizitatorii mei alcătuiau o adunare frumoasă. Cei mai mulţi erau din Omayu, unii din Sahuahil. Fiecare avea o suită numeroasă. Trăiau cu toţii într-un mare belşug; s-ar putea spune că iăceau chiar lux. Câmpia Taborei, deşi

lipsită de copaci, este de o rodnicie nespusă, pretutindeni se zăreau turme, ogoare de orez, de pătate, de igname, de sorgo, de porumb, de mei, de manioc, de susan, de gesce 1 comestibil, culturi ale căror produse se pot procura în orice anotimp şi nu sânt scumpe.

Fruntaşii locali erau astfel aprovizionaţi din belşug cu lapte, smântână, unt. Pe lângă aceasta, arabii mei care – în felul lor – erau în mod vădit nişte rafinaţi în ale mâncării, cultivau grâne în jurul tembe-elor lor şi plantaseră manghieri, portocali, lămâi şi alţi arbori roditori, care se dezvoltau de minune.

Ceapa, usturoiul, ardeiul, brinjall, roşiile, castraveţii, se simţeau la fel de bine în grădinile lor. De pe litoral primeau, măcar o dată pe an, provizii de ceai, de zahăr, de cafea, de aromate, de conserve de tot soiul, de dulceţuri, de vinuri şi de lichioruri, de biscuiţi, de sardele, de somon şi toate obiectele de care aveau nevoie: stofe fine, parfumerie şi altele.

Erau bogaţi în covoare de Persia, aveau aşternuturi luxoase, servicii complete pentru ceai şi cafea; tăvi de aramă cositorite şi enorme ligheane de bronz, admirabil cizelate. Mai toţi aveau ceasuri şi lanţuri de aur şi, la fel ca în toate ţările musulmane, haremul forma o parte esenţială din casa lor. Fiecare din ei, după mijloacele de care dispunea, hrănea o ceată mai mult sau mai puţin numeroasă de odalisce, pentru ca animalitatea firii sale să poată fi satisfăcută la Tabora la fel ca şi la Istambul.

1 Leguminoasă papilonacee, care seamănă la gust cu lintea, (n.t.)

Arabii care se aflau în clipa aceea în fata uşii locuinţei mele erau cei care îmi trimiseseră în ajun darul acela minunat. L-am salutat mai întâi, precum se cuvenea, pe şeicul Seid; apoi pe şeicul Ben Nasib, consulul înălţimii sale în Karaguah; după aceea pe Tamia Ben Abdullah, cel mai nobil dintre toţi; pe urmă pe tânărul Amram ben Masud, care acum (1872) poartă război cu sultanul din Urori; apoi pe frumosul şi viteazul Saud, fiul lui Seid ben Mejid; pe urmă pe cei care reprezentau floarea provinciei: elegantul Thani, apoi pe Masud ben Abdallah şi vărul său Abdallah ben Masud, care era proprietarul caselor – sau – mai bine zis, al locului – unde trăseseră Burton şi Speke; în sfârşit, pe Seid ben Seif, apoi pe bătrânul Soliman Dohua şi pe conducătorul împovărat de ani al Taborei: şeicul Sultan ben Aii.

Vizita acestor oameni de vază este o simplă chestiune de etichetă; este inutil să mai relatez cuvintele care au fost schimbate în decursul ei; am vorbit despre sănătatea mea şi despre bogăţia ţării; mi s-au dat asigurări de prietenie şi devotament; în ce mă priveşte, mi-am exprimat recunoştinţa.

După ce am epuizat şi unii şi alţii rezervele de politeţe şi de vorbe goale, arabii mei m-au părăsit, arătându-şi dorinţa de a mă vedea la Tabora, unde eram rugat să poftesc la un mare ospăţ ce se pregătea în cinstea mea.

Peste trei zile, urmat de optsprezece oameni de-ai mei, îmbrăcaţi de zile mari, am ieşit, la rândul meu, pentru a face vizitele de rigoare şi a mă duce la festinul pe care

binevoiau să mi-1 ofere. Ajuns la punctul culminant al micii trecători care taie drumul, am avut sub ochii mei câmpia unde locuiau arabii cu pricina: o întinsă păşune având atunci o culoare cafenie şi care, de la poalele colinei aflate în stânga mea, se întinde până la marginea Gombeului septentrional – un mare nullah care trece la câteva mile de

Tabora, printre coline înveşmântate în purpură şi conuri învăluite în albastru.

In mai puţin de trei sferturi de ceas, eram sub veranda lui Sultan ben Aii, a cărui aşezare cuprindea un întreg sat de tembe şi de colibe în formă de stupuri.

După ce-am savurat ceaşca de moca şi şerbetul care ni se serviseră, ne-am îndreptat spre locuinţa lui Hamis ben Abdallah, unde ne aştepta o societate numeroasă.

Grupul acela de bărbaţi maiestuoşi, îmbrăcaţi în lungi caftane albe, purtând pe cap tichii uşoare, de asemenea albe ca zăpada, şi care se întruniseră pentru a-mi ura bun venit, a făcut asupra mea o vie impresie.

Soseam tocmai în clipa când urma să se ţină un consiliu de război; am fost invitat să iau şi eu parte, însoţit de tălmaciul meu, Selim.

Hamis ben Abdallah, totdeauna gata să apere privilegiile arabilor, este cel care, în războiul din 1860, 1-a ucis pe bătrânul Maula şi care, după ce 1-a fugărit pe Manua Sera timp de cinci ani de-a curmezişul ţinuturilor Ugogo şi Unyamuezi, 1-a ajuns din urmă în Ukonogo şi i-a tăiat capul . Acum căuta să-i ridice pe arabi la luptă împotriva unui oarecare Mirambo şi să-i facă să ia ofensiva într-un război care era socotit iminent.

Acest Mirambo părea să fie în stare de ostilităţi cronice cu toate căpeteniile din împrejurimi. Ajunsese la rangul suprem, cu acea iscusinţă a ticăloşilor lipsiţi de suflet, pentru care toate mijloacele sânt bune, numai să pună mâna pe putere. Comanda o bandă de hoţi care bântuiau pădurile din Vui-lyankuru, când aflase de moartea căpeteniei din Uhyouheh. Se dusese pe dată în provincia aceea,

1 Jurnalul căpitanului Speke: „Izvoarele Nilului”, dă amănunte asupra acestui odios război local, (n.a.)

şi mai prin forţă, mai prin spaima pe care o stâr-nea, se impusese ca suveran acolo. Câteva expediţii cutezătoare, în cursul cărora oamenii lui se îmbogăţiseră, îi întăriseră autoritatea; de atunci cutezanţa lui nu mai cunoscuse margini. Purtase războiul în Ugara şi în Usagozi, până la Uvinza şi Ukonogo; apoi, după ce nimicise pe locuitorii de pe trei grade de latitudine, îi căutase harţă lui Mkasihua, căpetenia din Unyanyenbe; şi se considera nedreptăţit de arabi pentru faptul că refuzau să-l sprijine împotriva vechiului lor prieten.

Din pricina acestei învinuiri, o caravană care se ducea la Ujiji se văzuse supusă de acest despot la birul de cinci barili de pulbere, cinci puşti şi cinci baloturi de stofă. După dezbateri aprinse, care duraseră mai multe zile, acest tribut exorbitant fusese plătit; dar ceata primise totuşi ordinul de a face calea întoarsă şi Mirambo declarase că, de-acum înainte, nicio caravană nu va mai străbate satele sale, decât dacă va trece peşte trupul lui.

înapoiat în Unyanyenbe, şeful caravanei, care suferise această silnicie, înaintase o plângere lui Seid ben Selim, guvernatorul coloniei arabe. Bătrânul Seid, om paşnic din fire, folosise toate mijloacele pentru a-1 îndupleca pe tiran; acesta însă nu voise să audă de nimic şi repeta că singurul mijloc pentru a-i câştiga iarăşi bunăvoinţa, era de a-1 sprijini în războiul pe care-1 pregătea contra lui Mkasihua.

— Aşa stau lucrurile – spuse Abdallah în consiliu. Mirambo nu-şi tăinuieşte câtuşi de puţin planurile: nu se va opri decât după ce-1 va zdrobi pe Mkasihua şi va cuceri ţinutul Unyanyenbe. Aşa va fi oare, fii ai Omanului? Răspunde, Selim, fecior al lui Seif.

Acest îndemn fu urmat de un murmur aprobator. Majoritatea consiliului era alcătuită din tineri nerăbdători să pedepsească cutezanţa lui Mirambo. Selim, feciorul lui Seif, bătrân patriarh cu glas grav şi lent, încercă în zadar să potolească aceste vlăstare

ale aristocraţiei din Mascat, din Mattrah şi ale arabilor din deşert.

Saud, un tânăr frumos, fiul lui Seid, luă cuvântul.

— Tatăl meu – zise el – îşi aminteşte de zilele când arabii umblau de la Bagdad până la Ujiji şi de la Quiloa la Lunda, fără a avea alte arme cu dânşii decât toiagele de drumeţi. Vremurile acelea au trecut. Mirambo ne închide trecerea prin ţinutul lui. Veţi renunţa oare la fildeşul din Ujiji, din Urundi, din Karagueh, din Uganda, din pricina acestui om? Nu; Război! război! până-n clipa când vom ţine barba lui sub picioarele noastre, până-n ziua când puterea lui va fi distrusă şi vom trece fără teamă, neţinând în mână decât

toiegele noastre de drumeţi!

După adeziunea pe care o obţinu această cuvân-tare, era neîndoielnic că arabii aveau să se bată. Mă gândeam la Livingstone; ce avea să i se întâm-ple dacă, în drum spre Unyanyenbe, nimerea tocmai în toiul războiului?

Nici nu fusese ridicată bine şedinţa, că ni se aduse o enormă tavă cu orez, în care fuseseră risipite cu dărnicie migdale, cari, lămâie, struguri, agrişe; şi era o minune să vezi cu câtă iuţeală ardoarea belicoasă făcu loc interesului stârnit de această mâncare regească.

Nefiind musulman, am fost servit aparte din această tavă cu orez, urmată de alte tăvi încărcate cu pui fripţi, babok 1, carne de viţel, clătite, plăcinte, fructe, şerbeturi, limonada, trufandale venite din Oman, ca: stafide, bule de gumă, nuci şi prune zaharisite. O cină care dovedea că, dacă gazda noastră avea suflet de războinic, totuşi nu cultiva mai puţin nici gusturile rafinate pe care le deprinsese la umbra manghie-rilor stăpâniţi de tatăl lui în Zanzibar.

1 Un fel de budincă făcută din carne tocată mărunt şi făină de prez sau sorgo; arabii o numesc harisah şi este mâncarea lor de bază în regiune. Burton afirmă că se consumă cu miere sau zahăr, (n.a.)

îmbuibaţi cu toate aceste mâncăruri, de o delicateţe neobişnuită, m-am dus împreună cu câtiva arabi la Masud ben Abdallah, care ne arătă locul unde fusese casa lui Burton şi Speke şi unde se ridicau acum birourile lui. Locuinţa lui Snay ben Amir fusese şi ea dărâmată şi era înlocuită de un tembe după ultima modă, cu grinzi

împodobite de sculpturi fine, porţi de asemenea sculptate, ciocane de bronz, odăi încăpătoare, ziduri groase: o casă clădită pentru a corespunde atât necesităţilor de apărare, cât şi celor de confort.

Cea mai remarcabilă clădire din Unyanyenbe aparţinea lui Amram ben Masud, pe care-1 costase şaizeci de frasilah, sau două mii o sută de livre de fildeş, reprezentând peste trei mii de dolari. Trebuie să ştiţi că în ţinutul acesta poţi avea o casă foarte frumoasă, cu jumătate sau cu o treime din suma de mai sus.

Casa lui Amram, care se-*numea Bahrein (Cele două mări), avea o sută de picioare lungime pe douăzeci înălţime. O tencuială făcută cu grijă (argilă şi mortar) acoperea zidurile sale, având o grosime de nu mai puţin de patru picioare. Poarta cea mare, executată în ţinut, era o minunăţie de sculptură pentru artiştii din Unyanyenbe. In interior, fiecare grindă era de asemenea sculptată cu multă artă; se zăreau de-a lungul lor desene fermecătoare.

în faţa casei erau plantaţi tineri pomi care se dezvoltau la fel de bine ca şi în ţara lor de baştină, în sfârşit, apa de care se slujeau pentru a uda grădinile era trasă cu ajutorul unui saki, aşa cum se vede pe malurile Nilului.

Pe înserat, am luat iarăşi drumul Kuiharei, foarte satisfăcut de cele văzute în cursul zilei. Oamenii mei aduceau cu dânşii o pereche de boi şi trei saci de orez, de calitate superioară, dar din partea lui Hamis ben Abdallah.

Vă amintiţi de caravana formată de doctorul Kirk pentru Livingstone şi care plecase brusc, la simpla veste a vizitei consulului. O regăsisem la sosirea mea.

La fel cu celelalte, fusese oprită în Unyanyenbe, în urma închiderii drumului. Gândindu-mă că războiul o va sili să înfrunte mari riscuri, i-am sugerat guvernatorului că ar fi bine ca oamenii care o alcătuiau să vină să locuiască laolaltă cu ai mei, pentru ca să pot veghea asupra încărcăturii lor. Cum domnul Kirk nu-mi dăduse niciun mandat cu privire la mărfurile acelea şi nici măcar nu mi le încredinţase, n-aveam nimic de spus celor însărcinaţi cu transportul lor. Dar, din fericire, ben Selim îmi împărtăşi temerile, aşa că hamalii şi baloturile fură trimişi la mine.

într-o bună zi Asmahi, care era acum şeful acestei caravane, căci primul murise de vărsat – îmi arătă un pachet sigilat, care purta pe el cuvintele:

„Doctorului Livingstone, Ujiji

Scrisori înregistrate 1 noiembrie 1870".

Era evident că scrisorile acelea fuseseră puse în pachet la data menţionată. Aşadar, caravana aceea pierduse o sută de zile pe litoral – de la 1 noiembrie 1870, până la 10 februarie 1871. Dacă ar fi plecat la timpul cuvenit, dacă în loc să ajungă în Unyanyenbe în luna mai, cu câteva zile înainte de oprirea trecerii, ar fi sosit în martie – ar fi fost în Ujiji înainte de perioada în care o revedeam în Kuihara. Sărmanul Livingstone! Cine ştie câte suferinţe îi căşuna lipsa acelor baloturi, a căror plecare n-o putea zori atunci nimeni!

— Când l-ai văzut ultima oară pe domnul Kirk? l-am întrebat pe Asmahi.

— Cu cinci sau şase săptămâni înaintea Ramada-nului.

— In ce perioadă ţi-a fost predat acest pachet cu scrisori?

— In ajunul zilei în care am părăsit Zanzibarul.

— Nu l-aţi văzut pe consul când a Venit să vâneze pe malul lui Kingani?

— Nu; aflasem că sosea şi am plecat. La două zile depărtare de Kikoka, am făcut un popas de o săptămână pentru a-i aştepta pe patru oameni din escortă, care rămăseseră la Bagamoyo, şi-am pornit iarăşi la drum, fără a-1 fi văzut.

La 7 iulie, pe la ceasurile două ale după amiezii, stăteam ca de obicei în vestibul, dar mă simţeam slab şi distrat. O somnolenţă ciudată mă năpădi treptat: n-aş fi fost în stare să fac un singur gest, mi se părea că pierdusem capacitatea de a mă mişca. Totuşi, nu dormeam; întreaga mea viaţă mi se desfăşura pe dinaintea ochilor, cu o precizie deosebită. Când scena era veselă, eram cuprins de un râs nebun, dacă devenea serioasă, căpătăm o înfăţişare gravă, iar dacă era tristă, izbucneam în suspine. Reminiscenţe din cea mai fragedă copilărie, amintiri din tinereţe, scene îndepărtate sau recente, totul răsărea în închipuire şi se succeda cu repeziciune: trânte copilăreşti, lupte şcolare, necazuri, plăceri, bucurii şi primejdii, iubiri şi uri, prieteni ca şi relaţii întâm-plătoare.

Toate fazele vieţii mele erau reproduse; liniile trasate de paşii mei rătăcitori, linii şerpuitoare, prelungite sau întrerupte, se desenau în mintea mea. Dacă urma lor s-ar fi întipărit pe covorul meu de nisip, celor care mă înconjurară le-ar fi pus o problemă complicată: dar pentru mine ar fi însemnat o istorisire cât se poate de inteligibilă, o poveste plină de limpezime.

Printre trăsăturile iubite pe care le desprindeam din tablourile acelea, cele mai duioase pentru ochii mei erau cele ale unui bărbat plin de nobleţe şi loialitate, care mă numea copilul său. Din toate amintirile mele, cele mai vii erau legate de Missouri şi de Arkansas – erau amintiri din zilele petrecute în visare sub copacii de pe malurile fluviului, pini mari ale căror suspine le auzeam. Noua acţiune de defrişare, casa din oraşul cfe se năştea, căprioarele din pădure, viaţa exuberantă pe care o duceam în perioada aceea, nimic nu era uitat.

Apoi îmi aminteam că odată (pe atunci locuiam pe lângă Missisippi) am coborât la vale pe marele fluviu multă vreme – sute de mile – alături de nişte oameni ososi, aspri – plutaşi de pe fluviu – şi că un bătrân drag salutase întoarcerea mea ca pe o reînviere.

Apoi călătorii făcute pe jos, de-a curmezişul Franţei şi al Spaniei. La kurzi, aventuri fără număr. Pe urmă în America: minele de aur, preria, pământurile din Far West; lovitura dureroasă primită când, în-torcându-mă dintr-o ţară sălbatică, nu l-am mai revăzut pe omul afectuos pe care-1 consideram tatăl meu, şi viaţa arzătoare, agitată care a urmat.

Totul se opri.

— Doamne sfinte! sântem în 21?

— Da – replică Shaw – se împlinesc cincisprezece zile de când deliraţi.

Ceilalţi afirmau acelaşi lucru, aşa că am pus în jurnalul meu data de 21 iulie. Era în 14; nu fusesem bolnav decât opt zile, toţi oamenii mei se înşelau cu o săptămână.

Eroarea nu a fost rectificată decât în Ujiji, când am cercetat, împreună cu Livingstone, almanahul nautic. Doctorul însuşi nu mai ştia în ce dată exactă se afla; jurnalul său era în avans cu trei săptămâni.

Că Shaw pierduse măsura, faptul nu avea de loc de ce să mă mire; memoria lui, ba chiar şi raţiunea, măcinate de febră, i se stingeau rapid.

Selim, pe care de la bun început avusesem grijă să-1 pun la curent cu farmacia noastră şi cu folosinţa drogurilor, mă tratase după instrucţiile scrise pe care i le dădusem, prevăzând cazul că raţiunea mă va părăsi. Îmi spuse că mă ţinuse în viaţă cu ceai, în care punea puţin rachiu. Pe lângă aceasta, Shaw îmi dăduse de câteva ori să iau terci de sagu.

Fapt este că după două zile îmi redobândisem puterile şi mi le foloseam îngrijindu-1 pe Shaw, care, la rândul său, era bolnav. Când se restabili el, Selim căpătă friguri şi delira timp de patru zile. Dar în 28 eram cu toţii pe picioare.

în dimineaţa zilei de 29, aveam cincizeci de oameni încărcaţi cu stofe, cu mărgele de sticlă şi de sârmă, destinate să fie transportate în Ujiji.

In clipa când să ieşim din tembe, lipsi la apel un om, unul singur, dar era tocmai căpitanul. In timp ce se ducea cineva să-1 caute, alţi oameni plecau şi ei pentru a schimba o ultimă privire, o ultimă îmbrăţişare, cu negrele lor Dalile.

Bombay nu fu adus decât la ora două. Chipul lui exprima cu exactitate mâhnirea căreia îi căzuse pradă. Să părăsească el cratiţele pline, să-şi părăsească dulcineea I Să renunţe la asemenea desfătări, pentru a nu avea în

perspectivă decât un marş anevoios, etape lungi care duceau poate chiar la moarte

Sub înrâurirea unor asemenea sentimente, era firesc ca Bombay să se. Arate îndărătnic faţă de ordinul ce i l-am dat, de a se duce la locul lui din coloană.

— La drum!

Călăuza avântă coloana, alcătuită dintr-un şir ordonat de patruzeci şi nouă de semeni de-ai lui, care duceau fiecare – pe lângă un împovărător balot de monedă africană – o puşcă, o secure, un sac de muniţii şi o cratiţă.

Plecarea se petrecuse într-o atmosferă de tristeţe, oamenii noştri păstrau o tăcere mohorâtă. Când se treziră însă pe drum, fură conştienţi de spectacolul impunător pe care-1 înfăţişa coloana lor şi luară o alură mai marţială.

Ne-am oprit în satul Bombona, situat la o milă spre sud-vest de Zimbili, colina aceea care seamănă cu un fort izolat.

Bombay îşi alungase pica trezită de mânia mea şi, cum întregul detaşament se comportase atât de bine,

le-am împărţit oamenilor mei un urcior conţinând douăzeci şi ceva de litri de bere.

în ziua următoare, am ajuns la Masangi. Abia ne făcusem tabăra, că am primit vizita lui Said, fiul lui Seid ben Mejid. Venea să-mi spună că arabii mă aşteptau pentru a ieşi din Mfuto.

A doua zi, după o etapă de şase ceasuri de marş, am ajuns până la Mfuto de răsărit.

Shaw nu se mai putea ţine pe picioare, se lăsă să cadă în drum, zicând că trage să moară. Vestea aceasta îmi fu adusă pe la orele patru, de către unul din ultimii întârziaţi.

Deşi fiecare era istovit, totuşi cineva trebuia să fie trimis după bolnav. Făgăduiala unei recompense îi hotărî pe şase din oamenii mei să se întoarcă în pădure, spre a-1 regăsi pe Shaw care, după spusele celui care-1 văzuse, se afla la o distanţă bună, de şapte mile.

Se înapoiară cam pe la ceasurile două noaptea. Shaw ceruse să fie dus pe braţe tot timpul. L-ara examinat cu grijă: n-avea friguri. La întrebările mele, răspunse că era copleşit de o slăbiciune de nespus şi complet incapabil să umble, nici măcar să se ţină pe spinarea unui măgar. I-am dat să bea un pahar de porto într-o ceaşcă de sagu şi ne-am dus amândoi la culcare.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, ne aflam la Mfuto, locul de întâlnire al arabilor. Se dădu ordin ca în ziua următoare să facem un popas, pentru ca oamenii să-şi poată reface forţele mâncând boii tăiaţi pentru ea, din care fiecare om căpăta o porţie îndestulătoare.

La 3 august, plecarăm din Mfuto, unde am lăsat toate mărfurile mele. Oricare ar fi fost soarta războiului, acolo se găseau în siguranţă şi păstram certitudinea de a fi în măsură să-mi urmez drumul.

Plină de curaj, armata arabilor se puse în marş în sunetul trâmbiţelor, în bătaia a cincizeci de yomas sau tobe mari, cu tot atâtea steaguri câţi şefi avea, însoţită de binecuvântările molanilor şi copleşită de

preziceri fericite din partea magicienilor, â astrologilor şi a ghicitorilor după Coran, care erau departe de a prevedea că – înainte de sfârşitul săptămânii – această armată binecuvântată avea să se întoarcă în Mfuto cu sufletul la

gură.

Umanda, satul unde trebuia să ne facem tabăra, era la şase ceasuri de marş. Cu mult înainte de a sosi acolo, mă aflam în hamacul meu, războindu-mă cu un violent acces de friguri care n-avea să se sfâr-şească decât la o oră înaintată din noapte.

A doua zi dimineaţă, războinicii se mânjeau cu un unguent magic, făcut anume pentru ei de înţelepţii de prin partea locului şi compus din făină de sorgo amestecată cu sucurile unei buruieni preţioase, ale cărei virtuţi le cunosc doar ghicitorii băştinaşi.

Pe la ceasurile şase, toată lumea fiind gata, porţile fură deschise şi războinicii, drapaţi în albastru, în roşu sau în alb, ţâşniră în goană, săltând ca nişte gimnaşti, trăgând focuri repetate pentru a-şi face curaj şi pentru a-i cutremura de groază pe cei care-i aşteptau îndărătul zăplazului de pari din Zimbiso, fortăreaţa unuia din vasalii lui Mirambo.

Zimbiso aflându-se la cinci ceasuri de marş de Umanda, la orele unsprezece armata era în faţa fortificaţiilor sale. Se opri la liziera ogoarelor cultivate care înconjoară satul şi aşezările vecine, ceea ce se lăsă în umbra pădurii. Diferiţi şefi dăduseră ordine severe să nu se tragă niciun foc înainte de a avea în bătaie bună a puştii ocolul satului.

Strecurându-se târâş pe sub marginea pădurii, Ha-mis ben Abdallah se duse să se posteze cu oamenii săi la vest de sat. Vunyamuezii, sprijiniţi la dreapta de Saud, la stânga de fiul lui Habib, luară poziţie în faţa intrării principale, în timp ce Abdallah şi Masud trebuia să atace poarta dinspre

răsărit. Afară de latura dinspre nord, Zimbiso avea să fie complet încercuit.

în timp ce ieşeau din pădure spre ă se duce la postul lor, oamenii fură atacaţi cu o salvă puternică. Războinicii ripostară numaidecât. Lupta era serioasă şi, cum focul vrăjmaşului se mai domolise, armata se năpusti spre fortăreaţă din toate părţile în acelaşi timp – de la răsărit, de la apus, de la sud, dărâmând porţile, sărind peste gardul de ţăruşi, pe când bieţii locuitori fugeau către munte.

Satul avea într-adevăr fortificaţii bune; nu s-au găsit într-însul decât douăzeci de morţi, atât de bine fuseseră apăraţi asediaţii de ocolul lor, împotriva focului trupelor.

Arabii lăsară în Zimbiso forţe suficiente şi am pornit din nou la drum. Peste un ceas, alte două sate erau în puterea atacatorilor, jefuite şi incendiate. Câţiva colţi de elefant, cincizeci de sclavi şi grâne din belşug, alcătuiră prada arabilor.

A doua zi, şapte sute de oameni străbătură ţinutul răspândind pustiirea până la Vuilyankuru. Saud ben Seid, împreună cu alţi douăzeci de tineri arabi, plecară în ziua următoare, în fruntea a cinci sute de oameni, pentru a ataca acest din urmă târguşor, unde se presupunea că trebuie să se afle Mirambo.

Alt detaşament se îndreptă către colinele împădurite ce se înalţă la nord de Zimbiso, la mică distanţă de sat.

Dis-de-dimineaţă m-am dus să-1 caut pe Saud ben Seid. Dar la înapoiere am fost apucat iarăşi de friguri. De asemenea, înainte de a mă ghemui sub pături, le atrăsesem atenţia lui Shaw şi lui Bombay să nu îngăduie

nici unuia din oamenii mei să iasă din tabără.

La ora şase, o veste zdrobitoare sosi la Zimbiso: toţi arabii care erau cu Saud şi mai bine de jumătate din soldaţii lor, fuseseră ucişi.

Iată cum se desfăşurase ciocnirea: arabii puseseră pe dată mâna pe Vuilyankuru, care rezistase puţin. Totuşi Mirambo şi fiul lui se aflau acolo; departe însă de a înfrunta asediul, părăsiseră satul în voia

învingătorilor şi aceştia se. Întorceau cu peste două sute de colţi de elefanţi, două sau trei sute de sclavi şi şaizeci de pachete de stofă, când Mirambo şi războinicii iui – ascunşi în iarbă în ambele laturi ale drumului – se ridicaseră brusc şi-i izbiseră pe toţi oamenii aceia, stânjeniţi de pradă. Saud ucisese doi oameni cu cele două gloanţe ale sale; tocmai îşi încărca din nou puşca, când o assagaye îl străpunsese dintr-o parte într-alta. Toţi prietenii lui avuseseră aceeaşi soartă.

Acest atac neaşteptat din partea unui duşman pe care credeau că-1 învinseseră îi înspăimântase în aşa hal pe oameni, încât – aruncându-şi cât colo comorile – se împrăştiară prin păduri şi nu se înapoia-seră la Zimbiso decât făcând lungi ocoluri.

Efectul acestei veşti fu de nedesctis. N-a fost chip să dormim, atât de zgomotos îşi jeleau femeile soţii. Toată noaptea scoaseră vaiete, amestecate la răstimpuri cu gemetele răniţilor care se putuseră târî prin iarbă fără a fi zăriţi de duşman. Fugarii sosiră până-n zori.

In ziua următoare, arabii se acuzară reciproc că au împins la război, când încă nu fuseseră epuizate toate mijloacele

diplomatice. Consiliul ţinu mai multe şedinţe, în care se vorbi de retragere. Hamisi ben Abdallah, indignat de laşitatea compatrioţilor săi, protestă cu energia unui monarh insultat. Dar elocventul său delir nu împiedică de loc ca planurile de retragere să câştige voturi. Zvonul acestor propuneri se răspândi în afara consiliului şi desăvârşi demoralizarea trupelor.

Dormeam un somn greu, când pe la unu şi jumătate Selim mă trezi:

— Scoală-te, stăpâne, scoală-te, fug cu toţii! Ajutat de Selim m-am îmbrăcat şi cum ajungeam

la uşă, clătinându-mă pe picioare, l-am văzut pe Thani ben Abdallah, care-şi arunca o vestă pe spate şi îmi strigă, cu ochii ieşiţi din cap:

— Qrăbeşte-te! Soseşte Mirambo!

Hamis pleca şi dânsul: el, care s-ar îi cuvenit să plece cel din urmă.

Shaw luase şaua mea şi-o punea pe măgarul lui, pregătindu-se să mă lase plocon acolo, fără să-i pese de soarta care m-ar paşte.

I-am ordonat lui Selim să-mi pregătească măgarul, iar lui Bombay să-1 ajute pe master Shaw să şi-1 înşăueze pe al lui. În clipa următoare, porneam la drum şi oamenii mei se uitau necontenit în urma lor, ca să vadă dacă nu cumva sosea duşmanul, în timp ce ne îmboldeam măgarii la un trap dezordonat.

Sufeream atât de cumplit, încât în unele momente aş fi vrut să mor pe loc; dar în fond viata îmi era plăcută: nu pierdusem orice nădejde cu privire la îndeplinirea misiunii

mele; trebuia să trăiesc măcar până ce o duceam la capăt...

Câte gânduri, câte proiecte se frământară în capul meu înfierbântat, în ceasurile atât de lungi ale acestei călătorii nocturne!

Shaw se prăbuşi în drum. În ciuda rugăminţilor mele, nu voi să se ridice. Totuşi, deoarece eu unul nu mă lăsam cuprins de desperare, nu concepeam să se lase nici el în voia descurajării; am pus să fie urcat din nou pe măgarul lui; de ambele părţi îl susţineau câte un om şi ne-am urmat goana prin beznă.

Era miezul nopţii când am sosit la Mfuto. La auzul glasului nostru, porţile se deschiseră şi am fost iarăşi în siguranţă în acest sat.

I-am regăsit pe fugari care sosiseră acolo cu toţii înainte de sfârşitul zilei.

Selim al meu, fusese credincios şi brav. Shaw, deşi european, se dovedise mai fricos decât negrii pe care-i dispreţuia atât de mult.

L-am întrebat pe Selim:

— De ce nu m-ai lăsat să mor, luând-o la sănătoasa ca şi ceilalţi?

— O, domnule – îmi răspunse el cu naivitate – mi-era teamă să nu mă bateţi.

Capitolul X

TOT IN UNYANYENBE

Niciuna dintre căpeteniile arabe nu se gândi că aş putea

avea vreun motiv de a mă plânge împotriva lor. Nici măcar nu le trecu prin cap că aş avea dreptul să mă formalizez pentru modul laş în care mă lăsaseră în voia soartei. La primul prilej când i-am revăzut, saluturile lor fură rostite la fel, ca şi cum relaţiile noastre nu ar fi trebuit să se strice.

Dar n-am întârziat să le spun că, deoarece războiul purtat de dânşii îi privea personal, şi cum îşi părăsiseră răniţii şi bolnavii pentru a nu se îngriji decât de pielea lor, trebuia să nu se mai bizuie pe prietenia mea.

Rând pe rând, fiecare din ei pretinse că nu avuseseră intenţia de a mă părăsi, că mă credeau plecat, că vunyamuezii strigaseră: „Musungu pleacă!”, iar la vestea aceasta, oamenii lor fugiseră cuprinşi de panică, şi nimic nu mai fusese în stare să-i adune iarăşi laolaltă.

In cursul zilei, îşi urmară drumul către Tabora, care se afla la douăzeci şi două de mile de Mfuto. Fiind mai puţin zorit să mă duc acolo, n-am plecat decât a doua zi şi, încărcaţi cu toate bagajele noastre, am sosit la Kuihara la trei zile după fuga noastră din Zimbiso.

Extrasele următoare din jurnalul meu vor arăta mai bine decât tot ce-aş putea spune eu, starea de spirit în care mă găseam atunci.

Kuihara, 11 august 1871. Am sosit astăzi de la Zim-bisi, un sat din Bomboma. Ce dezamăgire! Aproape că mi-am pierdut curajul. Totuşi rămân cu o consolare: puteam să fiu ucis în acest război, şi-ar ii fost o pedeapsă dreaptă, pentru că mă amestecasem în conflict.

De două ori am încercat să găsesc o trecere, de două ori am fost nevoiţi să ne întoarcem. Hotărât că drumul este

blocat, trebuie să apucăm pe altă rută. Dar pe care?

La nord se află vuasuhii şi mama lui Mirambo, fără a mai pomeni de vuatuta – aliaţii săi. Ruta sudică pare mai practicabilă, însă puţini inşi o cunosc, iar rarii oameni capabili de a mă informa, înfăţişează lipsa de apă drept obstacol serios. Pe lângă asta, mai spun că pe acest traseu satele sânt rare şi depărtate unele de altele.

Cu toate acestea, înainte de a apuca pe lui drum oarecare, trebuie să angajez din nou hamali; ai mei se consideră liberaţi de angajament şi escapada noastră la Mfuto le-a răcit simţitor dragostea pentru călătorii. Nu mă pot bizui de fel pe vunyamuezi, care nu pleacă niciodată la drum în timp de război.

Situaţia mea este dintre cele mai critice, aş avea o bună scuză pentru a mă întoarce pe litoral. Dar după atâtea cheltuieli, după atâtea speranţe puse în mine, nu pot face aşa ceva; conştiinţa mea îmi interzice, trebuie mai degrabă să mor, decât să mă întorc.

12 august: Pagazii mei m-au părăsit, după cum mă aşteptam. Spun că i-am luat ca să meargă în Ujiji pe ruta obişnuită; cum lucrul acesta nu este cu putinţă, sânt descărcaţi de obligaţii.

Nu-mi mai rămân decât treisprezece din oamenii pe care-i aveam când am pornit în expediţie. Ce pot face cu oameni atât de puţini, având peste o sută de poveri în magazie? Nici nu mai vorbesc de încărcătura doctorului: şaptesprezece baloturi de stofă, şase de mărgele şi douăsprezece lăzi.

Dacă Livingstone se află în Ujiji, nici dânsul nu poate ieşi

de acolo, la fel cum nu pot eu să ies din Unyanyenbe. Războiul, care pe mine mă reţine la Kui-hara, lui îi închide drumul Zanzibarului, iar sărăcia

nu-î permite să folosească drumul Nilului. Cu forţe suficiente, poate că ar fi în stare să ajungă la Baker – străbătând Urundi, Ruanda, Karagueh, Uganda, Unyoro şi Ubari până la Gondokoro; însă nu poate forma nicio caravană, de vreme ce bunurile lui sânt depozitate împreună cu ale mele şi, oricât de energic ar fi, îi este imposibil să străbată Africa fără a avea mijloace de existenţă!

Pe când se îndrepta spre Tanganica, venind de la lacul Nyasa, Livingstone – după spusele unui om pe care l-am văzut azi dimineaţă – a întâlnit caravana lui Seid ben Omar, care se ducea în Ulamba. Era în perioada când se zvonise că fusese asasinat. Pe atunci călătorea împreună cu Mahomed ben Gherib. Acesta, care venea din Urungu, îl găsise pe doctor în ţinutul Chi-Chambi, sau Kua-Chi-Kambi; s-au dus amândoi în Manyema, provincie situată la patruzeci de marşuri de ţărmul nordic al lacului Nyasa. Livingstone călătorea pe jos, îmbrăcat în stambă americană. Îşi pierduse toată cantitatea de stofă în cursul traversării lacului Liemba.

Se afla pe lacul acela, cu trei piroge: într-una erau lăzile şi câţiva din oamenii lui; el însuşi se urcase în altă pirogă, împreună cu slujitorii săi şi cu doi pescari; a treia pirogă, care îi ducea pânzeturile, se răsturnă. Din Nyasa ajunsese în Ubisa, apoi în Uhemba şi după aceea în Urungu. Purta pe cap o caschetă, avea două revolvere, o carabină cu două

focuri – care se încărca prin chiulasă – şi gloanţe explozive.

Vuahyuenzii, care se aflau cu Livingstone, îi spuseseră călătorului care mi-a dat aceste amănunte că stăpânul lor avusese mai întâi numeroşi însoţitori, dar că o mare parte din oamenii lui îl părăsiseră.

13 august: Astăzi a sosit o caravană care vine dinspre coastă; m-a înştiinţat de moartea lui Far-quahr şi a bucătarului pe care-1 lăsasem în preajma lui. La început l-am bănuit pe Leucole că s-a descotorosit de pensionarul său fie folosind otravă, fie omorându-1 pe altă cale. Dar convorbirea avută cu conducătorul caravanei mi-a risipit îndoiala: Farquahr sucombase la scurtă vreme după despărţirea noastră, răpus de boala cumplită care-1 împiedicase să ne urmeze. Pe câte am putut înţelege, se simţea mult mai bine; ba chiar destul de zdravăn, pentru a pleca, zicea el; voind însă să se ridice din pat, a căzut pe spate şi a murit pe loc.

Vasagarii, care se pare că păstrează o teamă superstiţioasă faţă de morţi, i-au ordonat lui Jako să-1 îngroape numaidecât. Cum Jako nu avea putere să-1 care, 1-a târât în junglă. La câteva săptămâni după această întâmplare, Jako încetă şi el din viaţă.

Astă-seară i-am spus tovarăşului meu: „Sărmane Shaw, unul oin noi trei a plecat! Acum cine-1 va urma?”

14 august: Am scris mai multe scrisori. Shaw a fost tare bolnav toată noaptea. Nu cred că suferă de friguri; mă gândesc că este mai curând o criză acută a vreunei boli venerice. N-am medicamente pentru asemenea afecţiuni; am fost nevoit deci să trimit după ele. Trei dintre soldaţii

mei au plecat spre Zanzibar, făgăduindu-i fiecăruia o răsplată de cincizeci de dolari, pe care o vor primi la întoarcere, dacă izbutesc să efectuez rapid călătoria.

19 august: Soldaţii mei înşiră perle. Shaw nu-şi părăseşte patul. Se zice că Mirambo a pornit în marş spre Unyanyenbe! Azi dimineaţă au plecat spre Mfuto nişte arabi, însoţiţi de sclavii lor, ca să aducă îndărăt pulberea lăsată acolo de Seid ben Selim.

21 august: Shaw este tot bolnav. O sută de fundo (o mie de şiraguri) de perle au fost înşirate. Azi dimineaţă, Ben Selim, guvernatorul aşezărilor arabe, a dezminţit apropierea lui Mirambo.

22 august: înşiram perle, laolaltă cu soldaţii mei, când, pe la ceasurile zece, s-a auzit larmă de împuşcături din direcţia Taborei. Era Mirambo care, cu două mii de oameni, asedia Tabora dintr-o parte, în timp ce o mie de vuatuta atacau oraşul din alte puncte.

Către amiază, fugarii au alergat cu droaia, cerân-du-ne ocrotire. Ne-au adus vestea că cinci arabi dintre cei mai de vază au fost ucişi şi că printre morţi este şi Hamis ben Abdallah. Am vrut să capăt amănunte; mi s-a spus că, la prima împuşcătură, Hamis, însoţit de câţiva arabi care se aflau tocmai atunci la dânsul, urcase pe terasă şi-şi întorsese luneta către partea de unde venea schimbul de focuri: spre marea lui surprindere, văzuse câmpia acoperită de războinici în plin marş şi, cam la două mile depărtare, lângă Razima – un cort ridicat, asupra căruia nu se putea înşela, căci chiar arabii i-1 dăruiseră lui Mirambo, în

perioada când erau în relaţii bune.

Hamis coborâse şi, găsind la el alţi arabi, le strigase:

— Să mergem în întâmpinarea lui! Inarmaţi-vă şi să pornim! Prietenii săi îl sfătuiseră în mod hotărât, dimpotrivă, să nu iasă, spunându-i, pe bună dreptate, că îndărătul zidurilor n-aveau niciun motiv de teamă. El le răspunse însă cu violenţă:

— Să rămânem între zidurile noastre, de teama lui Mirambo? Cine vine cu mine?

Protejatul său, micul Hamis, fiul unui prieten care nu mai era în viaţă, îi ceru voie s/ă-l urmeze în calitate de încărcător de arme; Mohamed ben Abdallah, Ibrahim ben Raşid şi Seif ben Aii – tineri arabi de familie bună, care erau mândri să locuiască sub acoperişul nobilului Hamis, se oferiră să-l însoţească.

înarma în grabă optzeci de sclavi şi, fără a asculta de prudenţii săi prieteni, care stăruiau ca să-l oprească, ieşi din oraş şi pe dată se află faţă-n faţă cu Mirambo. Acesta, la fel de şiret pe cât era de îndrăzneţ, văzându-i pe arabi cum se apropie, dădu trupelor sale ordinul de a se retrage încet.

înşelat de această manevră, Hamis îşi avântă oamenii în urmărirea vrăjmaşului. Deodată, răsucindu-şi armia, Mirambo îşi aruncă armatele întrunite într-un singur corp, asupra micului pâlc care sosea.

La această întoarcere neaşteptată, oamenii lui Kami’s o luară la goană, fără să se mai uite măcar în urma lor. Atacatorii înconjurară pe arabi. Hamis, care mergea în frunte, primi un glonţ în picior şi căzu în genunchi. In ciuda rănii căpătate, continuă să tragă; curând însă un glonte îi

străpunse inima. Când îl văzu căzând, micul Hamis strigă: „Tatăl meu adoptiv e mort; vreau să mor şi eu o dată cu el!”

Se bătu cu deznădejde, şi nu întârzie să primească şi el o lovitură mortală. Peste câteva minute, niciunul din cei cinci arabi nu mai era în viaţă.

Seara am căpătat alte amănunte. Am aflat, de la oamenii care văzuseră cadavrele, că de pe chipul lui Hamis – care era un bărbat de o frumuseţe maiestuoasă – fusese luată pielea frunţii şi cea din partea de jos a figurii, precum şi barba. Mai fuseseră luate partea proeminentă a nasului, grăsimea care acoperea stomacul şi abdomenul, organele sexuale şi câte o bucată din fiecare călcâi. Trupurile celorlalţi arabi fuseseră lăsate în acelaşi hal.

Aceste mutilări practicate de către aliaţii lui Mirambo sânt, desigur, opera vuagangilor sau a vrăjitorilor, care, cu bucăţile de carne astfel procurate, compun un puternic drog destinat războinicilor. Se pune în supă sau în orez o anumită doză din această po-ţiune magică şi, absorbită astfel, cu o profundă credinţă, ea îi convinge pe cei care au cumpărat-o că sânt invulnerabili şi că, de-acum încolo, pot sfida orice soi de proiectile.

Tristă privelişte! Tabora dată pradă flăcărilor şi locuitorii ei sosind la noi din toate părţile. Mirambo a ameninţat că mâine vine la Kuihara.

2’i august: Am petrecut o zi tristă, toată lumea fiind stăpânită de cea mai vie nelinişte, cu ochii mereu aţintiţi spre Tabora. Se spune că numai trei tembe-uri au rezistat atacului. Locuinţa lui Abid a fost distrusă şi peste două sute de colţi de elefant, depozitaţi acolo, au devenit prada

acestui Bonaparte african.

in jurul meu, arabii se străduiesc să pară viteji, dar este vădit că stau cu inima cât un purice. Am auzit spuuindu-se că, dacă Tabora va fi cucerită, vor pleca în masă şi vor lăsa ţinutul în voia lui Mirambo. Dacă au această intenţie şi o vor aduce la îndeplinire, în frumoasă încurcătură am să mă mai aflu! In orice caz, A'Urambo nu va profita de bunurile mele, nici de cele ale lui Livingstone. Dacă arabii dau bir cu fugiţii, voi da foc casei, cu tot ce cuprinde într-însa; hotărârea mea este luată. Dar, pentru numele cerului, ce se va alege de Shaw într-o asemenea criză? Nimeni n-o să vrea să-1 care în spinare.

24 august: Drapelul flutură mai departe deasupra tembe-ului nostru şi arabii sânt încă în ţinut.

Pe la ceasurile zece, a venit un sol din partea oamenilor din Tabora, să mă întrebe dacă nu le voi veni în ajutor. Am simţit dorinţa de a face acest lucru; dar după lungi dezbateri lăuntrice, după ce am cântărit problema pe toate feţele, după ce am cercetat dacă era o soluţie prudentă, dacă-mi era îngăduită, m-am gân-dit ce s-ar alege de oamenii mei dacă aş fi ucis, şi de mine dacă ei dezertează; după ce mi-am amintit de soarta lui Hamis, le-am răspuns că nu mă voi duce la Tabora.

La amiază, am lăsat tembe-ul în paza a vreo sută de oameni şi m-am dus să-1 văd pe Ben Nasib. Acest bătrân şeic mi-a părut totdeauna un adevărat filozof; l-aş fi numit chiar profesor de filozofie curentă, atât de sentenţios era, îndrăgind aforismele şi dovedind un caracter plin de înţelepciune. Am fost foarte mirat găsindu-1 copleşit de

desperare; aforismele l-au părăsit şi filozofia lui n-a rezistat în faţa soartei potrivnice. M-a ascultat cu o înfăţişare de muribund, mai curând decât ca un om dispus să se apere.

Pe la patru, am aflat că Mirambo se întărise în Kasima, care se află la două mile de Tabora, spre nord-vest.

26 august: Azi dimineaţă, arabii au plecat cu intenţia de a ataca inamicul şi n-au făcut nicio ispravă,

deoarece Mirambo a cerut o zi de răgaz ca să mă-nânce carnea luată de la ei. A avut neruşinarea să-i roage să se prezinte din nou în ziua următoare, adăugind că atunci va fi gata să se bată şi să le dea el luptă până s-or sătura.

Satul nostru şi-a redobândit aspectul paşnic; fugarii însipăimântaţi nu se mai înghesuie între îngustele lui hotare.

27 august: Mirambo s-a retras în cursul nopţii. Azi dimineaţă, când arabii s-au întors în faţa Kasimei, orăşelul era pustiu.

In fiecare zi se ţin consilii de război, întruniri belicoase, pe care şeicii noştri par să le îndrăgească foarte mult. Nu cunosc oameni mai zoriţi la cuvântări şi mai înceţi în fapte. Urmau să se alieze cu tribul vuatuta, Mirambo le-a luat-o înainte. Vorbeau de o nouă cotropire a teritoriului duşmanului; iată că Mirambo a venit la ei ca să aducă focul şi sabia şi să le ucidă pe cei mai nobili fruntaşi.

Discută într-una, şi în timp ce ei perorează, drumul spre Ujiji şi cel spre Karagueh sânt mai închise decât oricând pentru comerţul lor. Mulţi din cei mai influenţi vorbesc despre întoarcerea la Zanzibar, zicând că ţinutul acesta este ruinat.

Aşteptând s: ă văd ce se va întâmpla, mă ocup de treburile mele, deşi cu prea puţin succes. In lipsa vunyamuezilor, sânt pe cale de a angaja nişte vuar-guani, statorniciţi în Unyanyenbe. Ii ofer fiecăruia câte treizeci de dotis – mai mult decât întreitul preţului obişnuit. In timpuri normale, pentru acelaşi traseu, preţul variază între cinci şi zece dotis. Intenţia mea este de a lăsa la Kuihara şaizeci sau şaptezeci de poveri şi aproape tot bagajul meu personal, din care nu voi lua decât un geamantan. Cu toate acestea, am nevoie de cincizeci de oameni.

28 august: Nicio veste despre Mirambo. Shaw este iarăşi pe picioare.

Ben Nasib a venit să-mi întoarcă vizita, n-a vor

bit însă decât despre probleme lilozolice de ordin lri-ierior.

După ce am studiat regiunea, sânt hotărât să urmez ruta sudică şi să ajung la Tanganica străbătând nordul ţinuturilor Ukonogo şi Ukahuendi. L-am informat pe Ben Naisb asupra acestei decizii.

29 august: Shaw a făcut azi o muncă uşoară. Vai! tare mă tem că toate planurile mele, atât de bine ţesute, frumoasele mele proiecte de a străbate lacul Victoria N’Yanza şi de a coborî pe Nil, sânt nimicite de acest blestemat război. Am şi pierdut două luni.

Shaw se însănătoşeşte grabnic.

Tot nu am soldaţi. Sânt ceasuri în care îmi pierd nădejdea de a mai pleca. Oamenii de-aci sânt atât de lenţi, atât de adormiţi! Este ţara visului. Zanzibarezi, arabi şi băştinaşi, toţi sânt o apă; nici nu le pasă de timpul care se scurge,

pentru ei „mâine” înseamnă peste o lună: îţi vine să-ţi pierzi minţile.

30 august: Shaw nu vrea să facă nimic. Mi-este imposibil să obţin din partea lui cea mai mică mişcare. II implor, îl răsfăţ, îi pregătesc cu mâna mea mici dulciuri, şi în timp ce eu lucrez din toate puterile, cu nervii încordaţi, pentru a zori plecarea noastră – el zace acolo, cu ochii pironiţi în gol. Un om pe care-1 văzusem atât de iute, atât de dibaci, atât de dornic să întreprindă orice!

Adineauri m-am aşezat alături de el, cu mănuşa de pielar şi acul în mână şi pentru întâia oară i-am vorbit despre adevărata mea misiune; speram să-i dau curaj.

— Fără îndoială, crezi că sânt trimis în expediţie la lacul Tanganica – i-am spus — pentru a-i sonda adâncimea! Nicidecum, dragă camarade, geografia nu este pentru mine decât cu totul secundară. Am ordinul de a-1 găsi pe Livingstone! Da, sărmanul meu Shaw, mă aflu aci pentru a-1 găsi; pentru a-1 găsi vom porni din nou în marş. Pricepi toată însemnătatea acestei misiuni? Şi nu vezi ce recompensă îţi

va da Mister Bennett, pentru ajutorul ce-mi vei fi acordat? Dacă vii la New York, sânt sigur că niciodată nu vei duce lipsă de o hârtie de cincizeci de dolari. Haide! scuturăţi puţin toropeala; nu mai păstra mutra asta mohorâtă; umblă prin odaie; bate-ţi joc de friguri, îţi dau eu garanţii împotriva lor; am chinină pentru un regiment întreg!

Zadarnic! era ca şi cum i-aş fi vorbit unei mumii. Ochii lui au recăpătat puţină strălucire însă numai pentru o clipă; peste un minut, licărul dispăruse, privirea era moartă.

Am rămas buimac; pe urmă, vrând să-1 văd reînsufleţit, i-am făcut un punci de-o tărie bună să-i toarne foc în vine.

— Ia să-mi bei asta, dragă camarade; am pus în băutură zahăr şi ouă, lămâie şi aromate. Bea asta, sărmanul meu Shaw, şi uită de toate necazurile. Haide! nu-mi sulla în obraz, ca şi cum ai trage să mori. Pune capăt acestei pantomime. Nu eşti bolnav, dragul meu; te-a doborât plictiseala. Uită-te la Selim: pun prinsoare pe cât vrei că el n-o să moară. O să-1 aduc îndărăt sănătos şi teafăr la Ierusalim şi am să te duc şi pe tine acasă, dacă te laşi pe seama mea!

Puf! puf! trage din pipa lui păcătoasă. Dacă stai s-asculţi cum răsuflă, crezi că o să moară şi nici măcar bolnav nu este. Zilele trecute mi-a spus că cunoaşte toate şmecheriile folosite de mateloţi ca să tragă chiulul de la slujba lor. Friguri! doar le cunosc toate fazele şi sânt convins că nu de asta suferă. Dacă aş lua un ciomag, sânt sigur că l-aş vindeca numaidecât.

1 septembrie: După spusele lui Thani ben Abdallah, pe care m-am dus să-1 văd azi la Maroro, Tabora n-a pierdut decât trei tembe-uri; colibele băştinaşilor au alimentat flăcările; peste o sută de bordeie au fost distruse. Arabii au de regretat pierderea a cinci dintre ai lor, a treisprezece vuanguana şi opt sclavi. Li s-au luat, pe deasupra, două sute optzeci de colţi de

elefant şi şaizeci de vite mari. Pierderile lui Mirambo se ridică la două sute de oameni.

3 septembrie: Am primit din Zanzibar un pachet de scrisori şi ziare, trimis de căpitanul Webb. Frumos şi bun

lucru că nişte prieteni din America, aflaţi la o depărtare atât de mare, se gândesc la un absent pierdut la capătul lumii! După câte-mi spun ei, nimeni nu mă socoteşte sosit pe pământul Africii; îşi închipuie că încă nici n-am ajuns aci.

Azi i-am cerut lui Ben Nasib să-i autorizeze pe oamenii din caravana lui Livingstone să meargă cu mine la Ujiji. Nici n-a vrut să m-asculte, zicând că alerg la moarte sigură.

4 septembrie: Lui Shaw îi merge bine azi, după propria sa mărturie; Selim are friguri. Cât despre mine, îmi vin în puteri; în ce priveşte bieţii mei soldaţi, se prăpădesc văzând cu ochii. Umgareza este orb, Baraţi are vărsat de vânt, Sadala e cuprins de friguri intermitente şi Bilati a căpătat o boală ciudată, un ulcer sau ceva la şezut.

5 septembrie: Baraţi a murit azi dimineaţă, era unul din credincioşii lui Speke şi unul din cei mai buni membri ai escortei mele. Pierdusem până acum şase însoţitori; el este al şaptelea.

Toată ziua urechile mi-au fost otrăvite de informaţiile date de arabi cu privire la ţinutul pe care-1 avem de străbătut: „Drumurile sânt proaste; sânt închise toate, prin păduri bântuie Ruga-Ruga; vuakiongii vin dinspre sud ca să se unească cu Mirambo; vuaşenzii poartă război între ei”.

Intr-un cuvânt, oamenii mei sânt abătuţi; sânt pătrunşi de cuprinsul acestor povestiri şi împărtăşesc spaima celor care le răspândesc. Bombay începe să se gândească şi el că ar fi mai bine să mă întorc pe litoral şi să-mi amân călătoria pentru timpuri mai fericite.

L-am îngropat pe Baraţi sub un smochin-banian, la câţiva paşi spre apus de tembe. A fost săpată mai întâi o groapă

adâncă, de patru picioare şi jumătate, pe trei lăţime; în fundul acestei excavaţii, şi lângă

unul din pereţi, s-a deschis un şanţ îngust, în care răposatul a fost aşezat pe o parte, cu faţa întoarsă spre Meca. Trupul a fost înfăşurat în şase metri de stambă nouă. După ce l-am depus în acest culcuş îngust, a fost făcută în mormânt un fel de streaşină înclinată, din beţe, acoperită cu o rogojină, pentru a feri mortul de contactul cu pământul. S-a plantat deasupra un arbust şi într-o mică scobitură făcută cu mâna, am vărsat apă, pentru ca răposatul să poată bea, dacă i s-o face sete în drum spre rai. In cele din urmă, mor-mântul a fost stropit cu apă limpede şi plosca în care fusese ţinut lichidul a fost sfărâmată. După ce s-a isprăvit ceremonia, toată lumea a rostit fathha1; apoi oamenii mei s-au îndepărtat de răposat, dându-1 pentru totdeauna uitării.

7 septembrie: Un arab numit Mohamed mi-a dăruit un băieţaş pe care-1 cheamă Ndugu-M'hali, adică: „Bogăţia fratelui meu". Numele acesta mi-a displăcut: mi-am adunat veteranii şi i-ani rugat să aleagă un nume mai potrivit. Unul a propus Simba, care înseamnă leu; altul s-a gândit la Ngombe, adică „vacă"; un al treilea a suflat Mirambo, ceea ce a stârnit un râs cu hohote. Bombay a sugerat Bombay-Mdogo (Bombay cel mic). Dar după ce a cercetat copilul, Ulimengo a găsit cu cale că ar trebui să fie botezat Kalulu, fiindcă – după cum a remarcat el:

— Uitaţi-vă cum îi strălucesc ochii, priviţi-i trupşorul, atât de subţiratic, priviţi-i mişcările. Cât de sprinten este, cât de mlădios! Kalulu este cu adevărat numele ce i se potriveşte.

— Da, Bana — au spus toţi ceilalţi – să-i zicem Kalulu. In graiul kisahuahili, este numele puiului de antilopă pigmee.

Am pus să fie adus un hârdău plin cu apă. Selim, care nici nu-şi dorea nimic mai mult decât să fie naş,

1 Primul capitol din Coran – în arabă „fathha”, însemnând „deschidere”, „început”.

ă ţinut copilul deasupra hârdăului, în timp ce eu arn rostit următoarele cuvinte:

— De-acum înainte numele lui să fie Kalulu şi nimeni să nu i-1 răpească.

Astfel a primit negrişorul lui Mohamed numele pe care-1 poartă acum.

Grupul nostru se compune acum din treizeci şi şase de persoane:

— Doi albi

— Un tânăr arab

— Un hindus

— 29 de vuanguani

— un copil din Londa (provincie din Cazembe)

— Un copil din Uganda

— Şi unul din Uhuemba – sau Liemba. Astă-seară am trecut printr-o vie nelinişte: dinspre

Tabora a izbucnit un foc susţinut, făcându-ne să credem că satul nostru este atacat. Era o salvă de onoare care-i vestea lui Mkasihua, căpetenia Unyanyenbe-u-lui, vizita lui Kitambi.

8 septembrie: In cursul serii, Ben Nasib a primit o scrisoare de la un arab din Alfuto, anunţându-1 că Mirambo

şi cu vuatuţii lui tocmai au sosit sub zidurile acestei localităţi; sântem sfătuiţi să ne pregătim de apărare.

Se pare că, dacă Mfuto cade în puterea lui, Mirambo urmează să pornească de-a dreptul asupra Kuiharei.

9 septembrie: Duşmanul a suferit ieri o serioasă înfrângere. Luase mai întâi cu asalt un sătuleţ al vuanyamuezilor; a- fost însă respins cu străşnicie sub zidurile lui Mfuto. Mirambo şi-a pierdut trei din principalii săi vasali. Silit să ridice asediul, a fost urmărit până în pădurea Umanda, unde armia lui a fost risipită şi el însuşi a fugit de pe câmpul de bătaie.

Capetele şefilor pe care i-a pierdut în luptă au fost aduse la Kuikuru, la borna lui Alkasihua.

11 septembrie: Shaw este un flecar sentimental, având o mare doză din principiile lui Joseph Surface *. Are momente când se înflăcărează şi rosteşte tirade elocvente asupra viciilor omenirii. Filipicele sale pe această temă ar fi demne de un public mai bun decât cel pe care i-1 poate oferi persoana mea.

Este deprins să se cufunde în el însuşi, o excentricitate cu totul opusă celei a lui Jack Bunsby. In loc să contemple zarea largă, priveşte la picioarele lui, cu o înfăţişare care pare a-ţi spune: „ceva şchioa-pătă; sânt pe cale de a căuta unde anume poate fi defectul şi cum poate fi îndreptat”.

Astăzi mi-a povestit că tatăl lui fusese căpitan în marina regală şi că el personal asistase de patru ori la recepţiile reginei Victoria. Îmi poartă o pică grozavă fiindcă par să nu-i dau crezare şi a deschis asupră-mi focul unei baterii sentimentale care mă face aproape să plâng de ciudă, atât

de necăjit sânt că mi-am luat belea pe cap, cu un asemenea om.

19 septembrie: Selim are mereu friguri; delirul nu-1 părăseşte. Shaw a căzut iarăşi în boleşniţele lui, iată-mă ajuns infirmier în toată puterea cuvântului. N-am pe nimeni care să mă ajute; Abdal Kader are mintea atât de afumată de odiosul tutun al ţinutului, încât dacă-i cer un serviciu, se duce în neştire, habar n-are ce face, sparge farfuriile, răstoarnă blidurile, şi mă exasperează în aşa hal, că îmi trebuie apoi un ceas ca să-mi vin în fire. Sânt nevoit să fac totul singur.

15 septembrie: In curând se împlinesc trei luni de când mă aflu aci! Dar sper că peste opt zile n-o să mai fiu.

Soldaţii mei au petrecut toată noaptea, până la nouă dimineaţa, cântând şi dănţuind.

Două sau trei uriaşe chiupuri de pombe n-au fost de ajuns pentru a stinge setea născută de acest vio-

1 Personaj făţarnic, eroul comediei „Şcoala bârfelii” a dramaturgului englez Richard Brinsley Sheridan, din secolul al XVIII-lea. (n.t.)

lent exerciţiu, din revărsatul zorilor au venit să mă pună la contribuţie cu o chukka, pentru ca oamenii să-şi procure încă o oală plină cu bere.

Mi-am petrecut toată ziua alegând bagajele pe care trebuie să le luăm cu noi şi punând să fie legate în baloturi. Încărcătura a fost redusă la cincizeci de livre, cu speranţa că astfel vom putea merge ceva mai repede.

Doi-trei hamali de-ai mei sânt foarte bolnavi, aproape

sigur că nu-şi vor putea face slujba; dar până-n clipa plecării sper să-i pot înlocui; în ultimele două zile am găsit zece pagazi.

16 septembrie: Pregătirile noastre sânt aproape încheiate. Dacă o vrea Dumnezeu, vom fi în marş înainte de sfârşitul săptămânii. Am angajat doi hamali noi şi două călăuze: Asmani şi Mabruki. Dacă enormitatea corpului omenesc poate inspira spaimă, Asmani trebuie să producă un efect înfricoşător: statura lui trece cu mult de şase picioare, fără încălţăminte, şi are nişte umeri care ar fi de ajuns pentru doi oameni obişnuiţi.

Mâine le ofer oamenilor mei un mare ospăţ, pentru a sărbători plecarea lor din acest ţinut nefericit.

17 septembrie: Banchetul s-a sfârşit. Am poruncit să fie tăiaţi şi puşi "la frigare doi juncani şi am aşternut un ospăţ în toată legea. Trei oi, două capre, cincisprezece păsări, o sută douăzeci de livre de orez, douăzeci de turte mari de porumb, o sută de ouă, zece livre de unt, plus douăzeci şi trei de litri de lapte, au completat meniul. Oamenii mei îşi poftiseră prietenii şi vecinii, şi o sută de femei şi copii au luat parte la sărbătoare.

După masă, au sosit cinci urcioare mari cu bere; pe urmă a început dansul – mai ţine şi-acum.

19 septembrie: Un acces» de friguri avut azi m-a silit să amân pe mâine plecarea. Selim s-a însănătoşit: Shaw de asemenea. Se pare că acesta ar fi spus că voi muri şi, de îndată ce-mi voi fi dat duhul, el va lua jurnaluf meu de călătorie, lăzile mele şi restul

lucrurilor şi va pleca spre coastă. In orice caz, şi-a

exprimat ferma hotărâre de a nu veni în Ujiji. Dacă nu mor, voi pleca şi el va cumpăra de îndată o vacă şi va avea în fiecare zi lapte şi brânzeturi.

Astă-seară, în timp ce criza de friguri era în <toi, a venit să mă întrebe care sânt ultimele mele dorinţe şi mi-a propus să le aştearnă pe hârtie, adăugind cu un aer întunecat: „şi cei mai vânjoşi dintre noi pot muri". L-am rugat să se ducă după treburile lui şi să nu mai vie să croncăne în jurul meu.

Pe la opt, am primit vizita lui Ben Nasib, care m-a rugat să nu plec în starea „atât de gravă" în care mă aflu; Thani Sakhhari, care îl însoţea, a insinuat că am nevoie de o lună de odihnă. La această sugestie, am răspuns că nu-mi calc niciodată cuvântul, că de vreme ce am spus că voi pleca, nimic nu mă va împiedica s-o fac.

Văzând că nu voi ceda, Ben Nasib m-a părăsit zi-când că va scrie înălţimii sale, pentru a-1 înştiinţa cât sânt de îndărătnic şi că-mi hotărâsem singur moartea.

Sânt ceasurile zece; frigurile au încetat. Toată lumea doarme, afară de mine. Mă gândesc la cele ce am de făcut, cuget la poziţia mea. O tristeţe de nespus mă năpădeşte, deprimarea pricinuită de izolare. Niciun fel de simpatie, niciun interes în jurul meu. Chiar Shaw, un om căruia nu i-am precupeţit îngrijirile mele, îmi este mai puţin ataşat decât micuţul Kalulu.

Mi-ar trebui mai multă forţă decât am eu, pentru a îndepărta negrele presimţiri care mă asaltează.

Dar poate că ceea ce numesc presimţire nu este decât rezultatul pronosticurilor arabilor; o impresie datorată

vorbelor sinistre ale acestor oameni cu suflet fățarnic. Probabil că tristeţea mea are acelaşi izvor. Tenebrele care îmi umplu odaia şi pe care mi le înfăţişează singura lumânare ce mă luminează nu sânt făcute nici ele pentru a mă înveseli. Mă simt ca strâns

între două ziduri de piatră, într-o închisoare fără ieşire.

Dar de ce să mă las apăsat de croncănelile lor? Mi-a şi venit în minte o bănuială: este la mijloc vreun motiv ascuns: nu cumva se străduie să mă retină aci, cu nădejdea că îi voi sprijini în lupta lor contra lui Mirambo? Dacă îşi fac asemenea socoteli, 3q înşală; am jurat — şi îmi voi ţine jurământul – am jurat ca, orice s-ar întâmpla, să nu mă las îndepărtat de la acţiunea mea, am jurat să-mi urmez cercetările până ce îl voi fi regăsit pe Livingstone; am jurat să nu mă întorc decât aducând o mărturie incontestabilă că trăieşte sau o dovadă că a încetat din viaţă. Nimeni pe lume nu mă va opri, doar moartea ar putea; ba nu, nici măcar moartea; căci nu voi muri — nu vreau, nu pot să mor. Ceva îmi spune – nu ştiu ce anume – poate această speranţă vie care sălăşluieşte în sufletul meu, poate trufia, firească pentru cineva înzestrat cu o vitalitate clocotitoare, sau un exces de încredere în mine însumi; nu ştiu, dar ceva îmi spune că îl voi găsi. Să scriu asta cu litere mai mari: ÎL VOI GASI! ÎL VOI GASI! Cuvintele acestea sânt stimulente. Mă simt mai bine. Oare am rostit o rugăciune? La noapte am să dorm bine.

Am socotit că se cuvine să redau aceste pagini aşa cum au fost simţite în ceasul în care au fost scrise. Mai bine decât orice descrieri aş putea face, ele zugrăvesc ce fel de

viaţă duceam atunci şi ce stare morală rezulta de pe urma ei. Nu cuprind nicio exagerare; literalmente, asemenea sentimente mă încercau în perioada aceea; ele dovedesc ce accese de friguri, fără număr, am suferit şi eu şi cei din anturajul meu; ele povestesc primejdiile şi bucuriile noastre, necazurile şi plăcerile noastre, întocmai cum s-au petrecut.

Capitolul Xl

DE LA KUIHARA LA MRERA

A doua zi, la 20 septembrie, era data fixată pentru plecarea noastră. Frigurile îmi lăsaseră o slăbiciune de nespus, şi era prea puţin chibzuit să pornesc la drum într-un asemenea hal; eram însă zorit să rup cu toţi acei profeţi cobitori, ale căror avertismente, relatări şi temeri mă obsedau şi îi demoralizau pe oamenii mei. De altminteri, eram nevoit să plec; îi spusesem lui Ben Nasib că nu-mi calc niciodată cu-vântul şi mi-aş fi pierdut reputaţia dacă, din cauza slăbiciunii, nu aş fi plecat precum anunţasem.

întreaga caravană, a fost trecută în revistă în faţa porţii tembe-ului; fiecare stătea lângă balotul lui, care era rezemat de zid. Se dezlănţui o salvă de exclamaţii, de râsete, strigăte de bucurie. Arabii se adunaseră ca să ne vadă plecând. Erau de faţă cu toţii, cu excepţia lui Ben Nasib, pe care-1 jignisem prin încăpăţânarea cu care nu dădusem curs sfaturilor sale. Bătrânul şeic, pretinzând că este bolnav, se culcase şi îmi trimitea prin fiul său un ultim

sandviş filozofic – preţioasă comoară pe care mi-o încredinţa fiul lui Nasib, fiul lui Aii, fiul lui Seif.

Sărmane şeic! Dacă ai fi ştiut ce se ascundea în adâncul acestei îndărătnicii de catâr, acestei hotărâri de a apuca pe un drum fatal, ce-ai fi spus, o, fecior al lui Nasib?

Dânsul se consola însă gândind că, pesemne, ştiam mai bine decât el ce-aveam de făcut; lucru neîndoielnic, căci nu era cu nimic mai în măsură decât oricare altul să-şi dea seama de motivul care mă îndemna să merg spre apus, trecând peste atâtea stavile, când ruta răsăritului era atât de lesnicioasă.

Cei care trebuiau să mă urmeze oriunde, dincolo de hotarele ţinutului Unyanyenbe, se numeau: John William Shaw, originar din Londra

Selim Hesmi Sidi Mbarak Bombay Mabruki Speke Ulimengo Ambari Uledi Asmani Sarmian Zaide Hamisi Chupereh Kingaru Bilali Kajab Ferus

Mabrak-Unyanyenbe
Mtamani
Chanda
Sadala
Kombo
Sabari cel Mare Sabari cel Mic, Marera Feraji
Mabrak Selim
Baraka
Ibrahim
Mabrak Ferus
Baraţi – Umgareza
Hamadi (călăuză)

Asmani
Mabruki
Hamdallah
Djumah
Maganja
Ierusalim Zanzibar
„Bagamoyo
Unyanyembe
Maroro Zanzibar
II
Alaroro
Zanzibar
„Maroro „Maroro „Bagamoyo „Zanzibar
Tabora Zanzibar
AAkuenkue originar din Muccadurii
Dastar „ „Tabora
Tamayona „
Mparamoto „ „Ujiji
Uakiri „
Mufu Mpepo Kapingu Macicianga
Mahirake „
Missosi Tafum Byah Abdul Kader (croitor) „ „Malabar Madjuara (copil) „ „Uganda
Bilali „ „ „Uhemba
Kalulu „ „ „Londa

Cincizeci şi unu de bărbaţi şi trei copii, aleşi de mine pentru a mă însoţi în această căutare, în aparenţă inutilă, a unui călător pierdut. Povara care le era încredinţată se compunea dintr-o mie de dotis, totalizând aproape patru

mii de metri de stofă, din şase baloturi de mărgele de sticlă, din patru încărcături, de muniţii, un cort, un pat, efecte personale, o ladă conţinând medicamente, un sextant şi câteva cărţi; din două încărcături de ceai, de zahăr şi de cafea, una de făină şi de lumânări; una de comestibile: carne, sardele în cutii, diverse alimente; în sfârşit, dintr-un balot cu ustensile de bucătărie.

Toţi oamenii mei intraseră în rând, afară de Bombay, care nu era acolo. Până la urmă fu găsit plân-gând în braţele Dulcineei sale.

— De ce te îndepărtezi, Bombay, când ştii că trebuie să plecăm şi că eşti aşteptat?

— A, stăpâne, îmi luam rămas bun de la iubita mea.

— Chiar aşa 1

— Da, stăpâne; oare nu faci la fel, când pleci undeva?

— Tăcere, domnule!

— A, dar am dreptate I

— Ce te-a apucat, Bombay?

— N-am nimic.

— Rămas bun, deci – le-am spus, întinzându-le mâna celor care mă petreceau.

— Rămas bun, stăpâne, rămas bun. Îţi urăm toată fericirea posibilă. Dumnezeu să fie cu tine şi să-ţi călăuzească paşii!

A fost trasă o salvă în cinstea plecării. Călăuzele Porniră şi fiecare hamal îşi luă povara în primire; peste câteva minute în mijlocul strigătelor şi aclamaţiilor, capul coloanei cotise după colţul apusean al tembe-ului şi o apuca pe drumul care duce către Ugunda.

— Acum, Shaw, fii bun şi ridică-te. Te aştept, domnule. Dacă nu poţi umbla, urcă-te pe un măgar.

— Scuzaţi-mă, domnule Stanley, dar mă tem că nu vă pot urma.

— De ce?

— Nu ştiu, dar mă simt foarte slăbit.

— Şi eu sânt slăbit, abia ieri, şi destul de târziu, m-au lăsat în pace frigurile; ştii asta ca şi mine. Nu da îndărăt. Selim, Bombay, Mabruki: ajutaţi-i domnului Shaw să urce pe măgar şi mergeţi lângă el!

— Vai, bana, bana – spuseră arabii – lasă-1! Nu vezi că este bolnav?

— Daţi-vă la o parte, domnilor 1 Nimic nu mă va împiedica să-l iau cu mine, va pleca! Pornim în marş, Bombay!

Ultimul om de-al meu se afla în drum. Locuinţa noastră, până mai adineauri atât de plină de însufleţire, căpătase deja aspectul trist şi mohorât al locurilor părăsite. M-am întors spre arabi, mi-am luat din nou rămas bun de la dânşii, le-am adresat un ultim salut şi m-am îndreptat spre sud, împreună cu Selim, Kalulu, Madjuara şi Bilali, care ducea fiecare câte una din armele meie.

Abia făcusem cinci sute de paşi, că măgarul sălbatic, pe care călărea Shaw, îmboldit de Mabruki,

azvârli din copite şi-1 trimise pe călăreţul său, care nu fusese niciodată tare în echitaţie, cu capul drept alături de un tufiş de arini. Strigătele ascuţite ale lui master Shaw ne făcură să alergăm la el.

— Ce este, sărmanul meu camarad? Eşti rănit?

— Ah, la naiba! Vă rog, domnule Stanley, vă rog stăruitor, lăsaţi-mă să mă întorc!

— Din pricina acestei căzături? Haide, dovedeşte puţin curaj! Mi-ar fi atât de penibil să trebuie să spun că ai dat înapoi! Peste câteva zile, ai să râzi singur de neajunsurile astea. Oricui i se întâmplă, la plecarea dintr-un loc agreabil, să simtă oarecare tristeţe. Urcă-te iarăşi pe măgar, sărmane prieten; spune că ai hotărârea fermă de a veni cu noi; ăsta este mijlocul de a dobândi şi tăria necesară.

Il ajutarăm să stea iar în şa. Cu toate acestea, pe măsură ce înaintam, mă întrebam dacă nu ar fi mai cuminte să-1 trimit îndărăt, decât să târăsc cu mine, pe sute de mile, un om care mă urma împotriva voinţei sale. Mi-am spus: „Şi dacă s-ar întâmplă să moară pe drum? Poate că este cu adevărat bolnav. Nu, nu este; boala lui nu este decât o prefăcătorie”. Mărturisesc totuşi că, dacă aş fi fost sigur că nu voi fi luat peste picior de arabi, aş fi pus să fie condus îndărăt numaidecât.

Curând însă decorul deveni interesant, în unduirea colinelor se iviră linii îndrăzneţe, care îmbărbătaseră spiritele. Shaw fu distrat; Selim se felicită pentru faptul că părăseşte un ţinut unde suferise atât de mult de pe urma frigurilor. Bombay uitase de cearta noastră şi în inima lui renăştea speranţă. „O dată ce vom fi trecut de ţara lui Mirambo – zicea el – Tanganica va fi la picioarele noastre”; Mabruki, fostul servitor al lui Speke, nu punea la îndoială acest lucru; eu însumi mă simţeam reînsufleţit de vederea acestor coline, cu o înfăţişare atât de semeaţă şi care dominau vâlcele atât de frumoase.

După un ceas şi jumătate de la plecare, eram la Mkuenkue, locul de naştere al lui Maganya, primul nostru cântăreţ.

Baloturile fură strânse într-una din casele satului şi cortul meu fu ridicat. Jumătate din oamenii mei o şi porniseră către Kuihara, ca să-şi îmbrăţişeze încă o dată nevestele sau iubitele.

Către seară, am fost apucat iar de friguri; m-au părăsit înainte de revărsatul zorilor, lăsându-mă însă pradă unei slăbiciuni excesive. In ajun îi auzisem pe oamenii mei pălăvrăgind în jurul focurilor şi stând la sfat despre cele ce se vor întâmpla în ziua următoare. Majoritatea erau de părere că, de vreme ce eram bolnav, nu vom mărşălui. O încăpăţânare supremă îmi da ghes mai departe.

La şase seara, tabăra a fost ridicată şi am pornit în marş spre Inesuka, unde am ajuns după o etapă de două ore.

Ne-am petrecut ziua în sat, mai mult ca să-i fac plăcere lui Shaw, decât din vreun alt motiv.

In dimineaţa următoare, Abdul-Kader, croitorul, care plecase din Bagamoyo cu idei atât de strălucite pentru a se îmbogăţi, şi care urma să facă cumpărături de fildeş atât de însemnate în centrul Africii, veni la mine, rugându-mă să-i desfac angajamentul. Pretindea că este bolnav, incapabil de a merge mai departe. Era sănătos tun, îl speria însă drumul. Cu toate acestea, i-am lichidat socotelile şi l-am lăsat să plece.

Era o dezertare. Lucrurile urmau să meargă prost, câtă vreme aveam să ne aflăm în Unyanyenbe; singurul mijloc de a îndrepta răul era de a ajunge repede în jungle. Dar

obstacolele se înmulţeau. La jumătatea drumului spre Kasegera, Mabrak Selim fu apucat pe neaşteptate de vomitări şi diaree, dând afară şi viermi. L-am doftoricit, dându-i o grăunţă de calomel şi două uncii de rachiu. Nu putea să meargă, aşa că am pus să fie suit pe un măgar. Zaide suferi un atac de reumatism. Shaw căzu de două ori

şi numai după nenumărate rugăminţi şi o pierdere enormă de timp, am izbutit să-1 facem să se urce iarăşi pe spinarea dobitocului său. S-ar fi zis că o soartă potrivnică urmărea expediţia, că Parcele voiau să ne facă să abandonăm acţiunea noastră; totul părea să ne unelteasscă pierzania. Mă gândeam că dacă m-aş afla la numai cincisprezece zile de Kuihara, aş fi salvat. Dar din aceste cincisprezece etape, ne mai rămâneau de străbătut încă douăsprezece.

Kasegera, unde am poposit în cursul după-amie-zii, era în sărbătoare. Oamenii plecaţi din sat tocmai se întorseseră de pe litoral şi tinerii pagazi străluceau în splendoarea viu colorată a stofelor sohari, bansati, kaniki noi-nouţe toate, în care se drapaseră îndărătul vreunui tufiş, înainte de a apărea în faţa ochilor fermecaţi ai compatrioţilor lor. Femeile scoteau strigăte: „Hi-hi-hi!”, „Lu-lu-lu”, demne de nişte Menade1 şi care răsunară până seara. Nişte tinere contemplau cu cea mai arzătoare admiraţie trăsăturile celor proaspăt sosiţi; matroanele îi înconjurau pe aceşti tineri eroi, copleşindu-i cu tandreţea lor, iar moşnegii, cu spinarea încovoiată, rezemaţi în toiegele lor, îi binecuvântau. Astfel arată gloria în Unyamuezi. În schimbul acestor ovaţii, fericiţii călători flecăriră până în zorii zilei următoare,

povestind ce minuni găsiseră pe malul mării şi în Ungudja, cum numeau ei insula Zanzibar. Vorbeau despre marile corăbii ale oamenilor albi, despre mulţimea de vuasungi pe care îi zăriseră, apoi despre pericolele şi încercările drumului; despre primejdiile întâmpinate în ţinutul vuagogilor; în sfârşit, despre toate incidentele călătoriei, pe care noi le cunoşteam atunci şi pe care le-am relatat eu însumi în paginile precedente.

Am ridicat tabăra în 25 şi, după trei ceasuri de marş în direcţia sud-sud-vest, într-o pădure de imbite am ajuns la Kigandu. În clipa în care ne opream în faţa

acestui sat, care era cârmliit de fiica lui Mkasihua, am fost avertizaţi că trebuie să plătim o taxă pentru a intra. Cum nici nu ne trecea prin cap aşa ceva, ne-am retras la o milă distanţă de localitate, într-un vechi khambi.

In pragul zăplazului, voind să descalece, Shaw a scăpat picioarele din scări şi a căzut la pământ cât era de lung. Pantomima aceasta începea să se repete prea des. De aceea, când oamenii mei se repeziră să-l ridice pe nepriceput, le-am ordonat să nu se ocupe de el. Nesocotitul rămase nemişcat în plin soare şi când, după ce se scurse un ceas, l-am întrebat dacă nu se află într-o poziţie prea puţin confortabilă, până la urmă s-a aşezat şi a început să plângă ca un copil.

— Vrei să te întorci la Kuihara, domnule Shaw?

— O da, dacă nu vă supăraţi! N-aş putea să merg mai departe şi, dacă sânteţi atât de bun să-mi daţi voie, m-aş întoarce bucuros.

— Foarte bine, domnule; am ajuns să cred că asta ar fi

soluţia cea mai bună pentru toţi. Răbdarea mea a ajuns la capăt; am depus toate eforturile pentru a te ajuta să treci peste aceste mizerii, pe care dumneata le întreţii cu evlavie. Îţi închipui că nu eşti în stare să rezişti greutăţilor drumului şi nimic nu te-ar abate de la această părere. Totuşi, cântăreşte bine vorbele mele: dacă te întorci acolo, vei muri. Cine te va îngriji, dacă ai să cazi bolnav? Astăzi nu eşti bolnav, e doar o ipohondrie; dar dacă te doboară frigurile, dacă ai un delir? Cum se va şti ce-ţi trebuie? Niciunul din oamenii pe care pot Sjă! ţi-i las nu-şi va da seama de ce ai nevoie, ce anume ţi-ar putea uşura boala, ce ţi-ar fi necesar, îţi repet, domnule Shaw, dacă te întorci la Kuihara, acolo ai să mori.

— Ah, ce nenorocire! Cât de amarnic regret că am plecat! Credeam că Africa este atât de deosebită de ceea ce e în realitate! Vă rog, domnule, lăsaţi-mă să mă întorc!

Ziua următoare a fost consacrată tuturor pregătirilor cerute de plecarea lui Shaw. Fu construită o

litiera rezistentă: patru oameni vânjoşi au fost angajaţi la Kigandu pentru a-1 transporta pe bolnav. Am pus să se coacă pâine, să fie umplut cu apă un bidon mare şi să se frigă o ciosvârtă de ied, ca să aibă ce să mănânce pe drum.

în cursul serii, pe care am petrecut-o împreună, luă un acordeon, pe care i-1 dăruisem la Zanzibar şi cântă diferite arii. Jalnic instrument mai era şi acordeonul ăla de zece dolari! Totuşi, cântecele simple şi familiare care se revărsară dintr-însul în seara aceea îmi făcură impresia unor melodii celeste, iar când, pentru a încheia concertul, sărmanul meu camarad cântă aria „Patrie, dulce patrie”,

nici nu isprăvise bine, că inimile noastre mişcate se şi avântau una spre alta.

In 27 ne-am sculat cu toţii dis-de-dimineaţă. In mişcările noastre se simţea o energie neobişnuită. Aveam în perspectivă un marş foarte lung; dar în urma noastră îi lăsam pe bolnavi, pe cei mai plă-pânzi. Mabrak Selim rămânea încredinţat îngrijirilor unui doctor localnic, care se obliga să-1 trateze, în schimbul câtorva metri de stofă plătiţi cu anticipaţie. Nu luam cu mine decât oamenii sănătoşi şi vânjoşi, pe cei care puteau să meargă iute şi mult.

în sfârşit, trâmbiţa sună semnalul plecării. Shaw fu luat de hamalii lui în litiera sa. Oamenii mei se înşirară pe două rânduri, între acest dublu gard viu, Shaw fu dus către nord. Apoi m-am întors spre sud, călcând cu pas sprinten şi uşor, ca un om care are o povară mai puţin pe umeri.

Am urcat un povârniş împănat cu enorme blocuri de sienit, ale căror mase dominau o încâlceală de copaci pitici. Decorul care ne-a izbit privirile, din creştetul acestei costişe, n-avea nimic nou pentru noi. Era codrul fără margini; lungi creste împădurite, tălăzuindu-se cât vedeai cu ochii, înălţându-se unele deasupra altora, scăldate într-un văzduh cald şi vibrant care, limpede în apropiere, în depărtare se albăstrea şi devenea de nepătruns.

Păduri, păduri, păduri şi iar păduri; ramuri ridicate, globuri şi umbrele frunzoase, verzi ori cafenii, codri peste codri, înălţându-se, înfundându-se şi dând îndărăt necontenit spre marginea zării: un ocean de frunziş.

Pretutindeni acelaşi aspect. Tn depărtare, o colină putea

să-şi deseneze conturul nedesluşit, sau, ici-colo, un copac mai înalt decât ceilalţi, să se detaşeze pe cerul străveziu; pretutindeni însă domnea aceeaşi atmosferă, aceleaşi nuanţe, acelaşi soare, aruncân-du-şi stropii luminoşi în adâncurile sihlei; pretutindeni aceleaşi linii, acelaşi orizont, pretutindeni copaci – zi de zi, săptămână de săptămână.

Carlyle a spus undeva, cu privire la Sfântul Petru din Roma, că – oricât de mare ar fi, nu este decât o frântură de coajă de ou, comparat cu bolta pe care strălucesc Arcturus şi Orion. La rândul meu, spun şi eu că parcurile din Anglia şi din New York, oricât de vaste par fată de boschetele din marile oraşe, nu sânt decât nişte surcele subţiri, când le asemui cu aceşti codri veşnici.

După trei ore de mers, am făcut un popas; oamenii mei păreau obosiţi. Enervaţi de zilele petrecute la Kuihara, încă nu se reobişnuiseră cu marşurile lungi şi aveau nevoie să-şi mai tragă sufletul. In clipa când am vrut să pornim iar, se înălţară chiar unele proteste, dar câteva glume, făcute cu voioşie pe seama lenei celor care se împotriveau, au redat energia tuturor şi, după o nouă etapă de patru ore, pe la două după amiază ajungeam la Ugunda.

Ieşisem astfel din Unyanyembe, trecând în acel punct frontiera sa meridională. Ugunda, situat în districtul cu acelaşi nume, este un târguşor care poate să numere vreo patru sute de familii – cam la două mii de suflete. Este apărat de un zăplaz care are găuri de tragere făcute în zid şi şanţ- Bastioane apropiate între ele, străpunse de găuri de ochire, pe unde cei mai iscusiţi ţintaşi pot ochi căpeteniile vrăjmaşe, domină acest ocol, al cărui lemn are o grosime

de trei degete, baza lui fiind protejată printr-un taluz înalt de patru picioare. În jurul localităţii, pe o rază de o milă sau două, solul a fost curăţat de tot ce putea să ascundă apropierea duşmanului. De trei ori a încercat Mirambo să cucerească târguşorul şi de trei ori a fost respins, iar vuagunzii se laudă, pe drept-cuvânt, că i-au rezistat celui mai cutezător nemernic pe care 1-a văzut ţinutul Unyamuezi, de câteva generaţii. Oricât de viteji ar fi însă, îndărătul zidurilor lor, tot împărtăşesc teama care pune stăpânire pe orice unyamuez în vreme de război, şi deşi de obicei îşi oferă serviciile caravanelor care vin să caute fildeş în regiunile îndepărtate din sud, n-am putut cu niciun chip să hotărăsc pe vreunul din ei să mă urmeze, atât de mare era spaima ce le-o trezea Mirambo cu tâlharii lui. Trebuie să recunosc că din toate părţile veneau zvonuri alarmante. Se da drept sigur faptul că Mbogo se îndreaptă spre Ugunda, cu o mie de oameni, că vuazavirii atacaseră o caravană, că Sâmba străbătea ţara în fruntea unei bande de mercenari fioroşi, şi multe alte lucruri de acelaşi soi.

Principalul sat al vuagunzilor este înconjurat de culturi cu o întindere de aproximativ trei mii de acri pătraţi (o mie două sute de hectare). Aceste ogoare produc grâne destule nu numai pentru consumul localnicilor, ci şi pentru aprovizionarea numeroaselor caravane care iau această rută pentru a se duce în Ufipa şi în Marungu.

Poteca şerpui mai întâi prin mijlocul acestor culturi, apoi intră în terenurile desţelenite care înconjoară satele din Kisari. Intr-una din aceste aşezări, am găsit un şef de caravană care avea nevoie de hamali şi care, de dimineaţă

până seara, bătea toba ca să-i facă să se prezinte. Voia să ajungă în Ufipa, zăcea acolo de două luni, bătând adunarea fără niciun succes şi a făcut tot ce i-a stat în putinţă ca să-mi „sufle” hamalii, procedeu care n-a contribuit la crearea unor bune relaţii între noi. La înapoiere, am aflat că fusese silit să renunţe la proiectul său de a merge în sud şi că

făcuse calea întoarsă, la scurt interval după plecarea noastră.

Ieşind din Kisari, am trecut prin mijlocul unor pilcuri de stejari negri risipiţi pe un teren crăpat de arşiţa soarelui, unde se arăta ici şi colo câte un heleşteu secat, al cărui nămol întărit era ciuruit de urme de elefanţi şi de rinoceri. Urmele de bivoli sălbatici şi de zebre erau acum frecvente şi ne făceau să sperăm că peste puţin timp vom vedea vânat.

Un marş de trei ore şi un sfert, pornind din Ugunda, ne-a dus până într-o mică aşezare înfundată în frunziş şi care se numeşte Benta. Acolo se găsea nu numai mult porumb, ci şi mult choroko – un soi de cereală care-mi pare a fi înrudită cu bobul şi cu care ne-am aprovizionat, căci este un aliment din cele mai sănătoase.

La Benta, ca şi în alte părţi, grâul este pus pe acoperişul tembe-ului, în lăzi cilindrice făcute din scoarţă de mtondu. Acolo am văzut cea mai enormă cutie posibilă; puteai s-o iei drept cutia de pălării a unui titan; avea zece picioare înălţime pe şapte lăţime.

In 29, după o etapăi de cinci ore, tot în direcţia sud-sud-vest, am atins localitatea Kikuru. Marşul se desfăşuraae, ca şi în ajun, pe un sol crăpat, unde de astă dată dalbergia se

alătura stejarului negru în tovărăşia unor copaci pitici, deasupra cărora se ridicau numeroase furnicare clădite din pământ galben şi care semănau cu nişte dune.

Frigurile stau mereu la pândă, în acest ţinut împădurit, unde natura n-a făcut nimic pentru a înlesni scurgerea apelor.

în cursul anotimpului uscat, n-ai crede că aci este o zonă nesănătoasă. Iarba înroşită şi urmele împietrite ale animalelor, care le-au frecventat în perioada umedă, dau multor luminişuri un aspect sumbru, dar care n-are nimic neliniştitor. Dacă în hăţişuri zac ici şi colo mormane de copaci, aflaţi în diferite grade de descompunere, miliarde de lucrători harnici

muncesc de zor pentru a-i tace să dispară şi nimic nu supără nici vederea, nici mirosul. Totuşi, din acest pământ mâncat de uscăciune, din aceasta vegetaţie moartă, se degajă o otravă subtilă, care-ţi pătrunde în organism şi care nu este mai puţin primejdioasă decât cea respirată pe cât se spune – la umbra upa-sului l.

Primele efecte ale malariei se produc în măruntaie, limitându-se mai întâi acolo; pe urmă te năpădeşte o moleşeală apăsătoare, o somnolenţă irezistibilă, o tendinţă continuă de a căsca. Limba capătă o culoare bolnăvicioasă, aproape neagră, cu o nuanţă gălbuie; dinţii se fac şi ei galbeni şi sa acoperă cu un fel de lipici greţos. Ochii strălucesc cu o intensitate ciudată şi sânt complet sticloşi. Când apar aceste simptome, încep frigurile şi nu întârzie să-şi dezlănţuie criza, întinzându-se în tot corpul şi doborându-1 pe nefericitul pe care-1 chinuiesc.

Câteodată ele sânt precedate de un frison violent, în cursul căruia bolnavul poate fi zdrobit sub grămezi de pături, fără ca frigul mortal ce-1 scutură să-i scadă. Vine apoi o durere de cap de o tărie puţin obişnuită; după aceea dureri excesive se nasc în zona lombară, urcă de-a lungul coloanei vertebrale, se întind în umeri, cuprind gâtul şi se stabilesc definitiv în frunte şi occipital.

De cele mai adeseori însă nu se produce frisonul; febra, cu durerosul ei cortegiu, succede imediat somnolenţei. Iţi arde capul, simţi bătăi precipitate în tâmple, eşti sfâşiat de cleşti înroşiţi şi focul îţi aleargă prin vine, setea te devorează. Aerul încins este plin de monştri hidoşi, reptile cunoscute şi necunoscute, care se măresc şi se înmulţesc în chip tulbure, mereu mai complicate, mereu mai cumplite, şi se transformă necontenit, pentru a deveni tot mai oribile. Fiecare

efort făcut pentru a scăpa de această privelişte o face şi mai înfiorătoare şi provoacă noi suferinţe. Multe, multe ceasuri am petrecut gemând şi zbătân-du-mă sub povara acestui infernal delir. O, cu ce nelinişti te copleşeşte această febră africană! Chinuri ale trupului, chinuri ale sufletului. O, ce agonie atroce! Nimic n-o potoleşte, îngrijirile cele mai răbdătoare, atenţiile cele mai duioase, devotamentul cel mai umil, totul te irită, totul te bagă în panică. In această stare teribilă, chiar Iov în persoană, tot ar fi fost apucat de furii.

Cel căzut pradă acestei febre se socoteşte drept un lăcaş al tuturor nenorocirilor. Când vine vindecarea, se simte purificat: este o eliberare; devine iar sociabil, se simte bine

dispus, amabil şi gata să râdă. Ceea ce în ajun îi părea o prevestire rea este acum pentru dânsul izvor de bucurie; oamenii îi inspiră afecţiune, totul îi apare în culori frumoase; natura este surâzătoare, pădurile îl încântă, un nimic îl face să cadă în extaz. Vorbesc în numele meu propriu, căci am însemnat cu grijă toate fazele crizei.

La 1 octombrie, urmându-ne ruta spre sud-sud-vest, am ajuns pe malul unui zihuani, sau heleşteu mare. Aproape de mal, sub un copac minunat, era un vechi kraal pe jumătate ars, care – în mai puţin de un ceas – a fost prefăcut într-o tabără splendidă. Arborele era un smochin sicomor, uriaşul codrilor din Unyamuezi. Niciodată n-am mai văzut un exemplar atât de frumos; avea o circumferinţă de treizeci şi opt de picioare şi putea să adăpostească un regiment întreg; umbra ce-o arunca avea un diametru de o sută douăzeci de picioare.

Eram atunci sănătos şi voinic, ceea ce îmi îngăduia să admir tot ce mă înconjura. Mă simţeam cuprins de o bună dispoziţie, de o satisfacţie deplină, pe care nu o cunoscusem la Kuihara, unde mă rodea inactivitatea. Discutam cu oamenii mei de la egal la egal, vorbeam despre probabilităţile călătoriei şi le dezbăteam în mod cu totul prietenesc.

Isprăvisem cu treaba zilei, tabăra ne dădea o impresie de completă securitate; fiecare îşi scoase pipa, fericit că şi-a împlinit sarcina şi pătruns de mulţumirea produsă de o muncă dusă la bun sfârşit.

Soarele cobora la orizont; acoperi cerul cu aur şi opal, împurpura creştetul copacilor. O seninătate adâncă se

aşternu peste întreaga fire şi le îndemnă pe fiinţele care mă înconjurau să guste desfătătoarea plăcere a odihnei în mijlocul unor vaste singurătăţi.

Afară, niciun zgomot, decât chemarea unui florican sau a vreunei bibilici rătăcite; glasul răguşit al brotacilor, orăcăind în apa învecinată, sau ciutul greierilor, care părea că leagănă ziua şi o invită la somn. In interiorul kraalului, se auzea gâlgâitul provocat de aspirarea eterului albăstrui, pe care fumătorii îl trăgeau din ploştele ce le slujeau drept narghilele. Culcat pe covor, având ca boltă frunzişul des, ţinând între buze scurta mea pipă din spumă de mare, lăsam să-mi alerge în voie gândurile. Cu toată frumuseţea luminii cenuşii ce ne învăluia, ele se îndepărtară şi mă călăuziră mai întâi în America, lângă cei dragi. Apoi, întorcându-se la realitate, mă aduseră iar la misiunea mea neterminată, la omul care era pentru mine un mit, la cel pe care îl căutam, care poate că murise, poate că era tare departe, sau poate că se afla alături de noi, chiar în acelaşi codru ai cărui copaci îmi acopereau zarea; foarte aproape de mine şi la fel de ascuns privirilor mele ca şi cum s-ar fi aflat în micul lui cottage din Ulva. Cine putea să ştie?

Eram totuşi fericit şi, deşi ignoram ceea ce mă interesa cel mai mult să cunosc, simţeam o anumită tihnă, un fel de mulţumire de nedefinit.

Dar de unde provine această neputinţă a omului? De ce trebuia să umble atât de încet într-acolo unde îl poartă dorinţele, de ce trebuie să străbată pas cu pas sute de mile, pentru a limpezi îndoielile care-1 chinuiesc? De ce nu puteam oare, într-un zbor iute

ca gândul meu, să rezolv această întrebare care revenea neîncetat: „Oare mai trăieşte?”

„Ei, ei, răbdare! m-am îndemnat singur. Stăpâneşti o fericire pentru care alţi oameni te pot invidia: conştiinţa că misiunea care o ai de îndeplinit este sfântă. Pentru astăzi, asta să-ţi fie de ajuns. Mergi mai departe ş, i speră!”

A doua zi, 2 octombrie, eram în drum spre Manyera, o lungă etapă de şase ore şi jumătate. Soarele dogorea excesiv, însă mtondu şi miombo – copacii care alcătuiau codrul, nu lăsau liber între ei decât intervalul necesar dezvoltării lor şi ne ocroteau cu umbra. Poteca se desfăşura pe un sol roşu şi lerm, care nu prezenta niciun obstacol, mersul era uşor; nu ne supăra nici măcar un necaz, afară de atacurile mustii ţeţe, care abundă în acest loc şi pe care – din pricina înţepăturii sale – băştinaşii au numit-o panga, adică sabie.

Ne apropiam de un întins ţinut darnic în vânat, ceea ce ne făcea să stăm la pândă, dornici cum eram să ne procurăm câteva specimene de locuitori ai acestor codri.

în timp ce mergeam cu o medie de aproximativ trei mile pe oră, am văzut cum oamenii mei se îndepărtează de drum şi revin la el, după un înconjur de cincizeci de paşi. Âjungând la locul unde se îndepărtaseră, am zărit motivul ocolului lor: era cadavrul unei victime a vărsatului, oribilul flagel al acestei părţi din continentul african. Răposatul, care părea să fi murit în ajun, aparţinea cetei lui Oseto care bătea pădurea pentru a-i surprinde pe susţinătorii lui Mirambo. Ceata aceasta se întorcea din Ukonogo, unde făcuse o incursiune pe pământurile lui Mbogo, când îl

văzuse căzând pe unul din membrii săi, cel al cărui cadavru îl găsisem noi.

Vom spune în această privinţă că ni se întâmpla adesea să întâlnim un schelet sau un craniu pe marginea potecii; aproape că nu trecea zi fără să întâlnim rămăşiţe omeneşti lăsate în părăsire, câteodată chiar de mai multe ori pe zi.

După un scurt răstimp, am ieşit într-o câmpie unde am văzut pe dată două girate al căror gât lung se înălţa deasupra unui tufiş unde păşteau. Vederea aceasta fu salutată printr-un strigăt de bucurie; ea ne vestea că ne apropiam de Gombe, râu – sau mai degrabă nullah – în apropierea căruia urma să poposim şi al cărui curs urma să-1 atingem în punctul unde aceste animale sânt numeroase.

Trei ceasuri de marş pe acest pământ arzător ne-au dus până la câmpurile din Manyera. Am ajuns la poarta satului, însă ni s-a interzis intrarea; fiindcă războiul bântuia pretutindeni, locuitorii nu admiteau între zidurile satului lor nicio ceată străină. Am fost trimişi într-un khambi situat lingă o salbă de heleşteie cu apă bună; dar ocolul taberei nu cuprindea decât vreo jumătate de duzină de bordeie dărăpănate, foarte puţin confortabile pentru oameni obosiţi.

După ce colibele fură reconstruite, i-am dat kiran-gozului stofă şi l-am trimis în sat, ca să facă cumpărături. Ne aştepta perspectiva a nouă zile de marş într-un ţinut pustiu, aşa că ne trebuia neapărat provizii. Drept orice răspuns, i se spuse omului meu că vân-zarea grânelor era strict interzisă şi el se înapoie cu mâinile goale.

Situaţia era serioasă. Să trimit la Kikuru, însemna să

rămânem acolo câteva zile; mai bine era să încerc să folosesc puţină diplomaţie. Desfăcând deci un balot de stofe preţioase, am scos dinăuntru două chukka demne de un rege, pe care i le-am trimis căpeteniei prin Bombay, însoţite de urările lui Musungu şi de asigurarea prieteniei sale. Căpetenia îl pofti pe sol să se întoarcă cu chukka cu tot, trimiţând vorbă lui Musungu să-1 lase în pace.

Nu era chip să-1 îndupleci pe omul acela. Bombay şi-a irosit în zadar elocinţa cu el, iar oamenii mei, înfometaţi şi într-o dispoziţie foarte acră, au fost nevoiţi să se culce fără a cina.

îmi reveniră în minte vorbele lui Njara, un neguţător de sclavi, parazit al lui Ben Nasib: „Ah, bana, bana – îmi spunea dânsul – obstacolele sânt mai puternice decât domnia ta; crede-mă, nu vei trece peste ele. Vitrege vremuri pentru călătorit, când ţara este în război; şi războiul bântuie acum pretutindeni!”

Judecind după conversaţiile care erau purtate în tabără, în jurul focurilor, părea că Njara ar trebui să aibă dreptate. Totuşi le-am spus oamenilor mei să-şi recapete curajul, căci a doua zi vor avea de mâncare.

în ziua următoare, o dată cu revărsatul zorilor, balotul cu stofe alese fu redeschis şi l-am trimis din nou pe Bombay cu patru mantii de preţ, opt metri de pânzeturi şi o droaie de complimente. Politica era necesară cu un om atât de ciufut ca Ma-Manyena.

Efectul dărniciei mele nu întârzie însă să se producă. După un ceas, am văzut cum sosesc o duzină de săteni cărând pe cap lăzi umplute cu sorgo, orez, porumb, fasole.

Apoi se ivi chiar căpetenia în persoană, însoţit de o escortă înarmată cu treizeci de flinte, urmat de daruri compuse din păsări, capre, miere şi o cantitate de grâne suficientă pentru a-mi hrăni oamenii timp de patru zile – într-un cuvânt, bunuri înâăţişând o valoare care echivala cu prisosinţă pe cea a obiectelor trimise de mine.

M-am dus să-1 întâmpin pe şef la poarta taberei şi l-am poftit să vină în cortul meu, pe care-1 dichisisem cu tot luxul de care puteam dispune; covorul meu persan fusese desfăşurat, blana de urs întinsă, iar patul acoperit cu un frumos postav roşu nou-nouţ.

Ma-Manyera, un om robust şi înalt de stat, fu rugat să se aşeze, împreună cu ofiţerii care-1 însoţeau. Toţi mă contemplară cu o uimire de nespus: chipul meu, veşmintele mele, îi cufundau într-o în-mărmurire fără margini. După aceea se priviră şi apoi izbucniră în hohote de râs, trosnindu-şi degetele de mai multe ori. Maganya, tălmaciul meu – fiindcă toţi aceşti oameni de vază vorbeau în grai kinyamuez

— Iu însărcinat să-i exprime căpeteniei toată bucuria ce mi-o prilejuia vederea lor.

După câteva minute cheltuite pentru schimburi de politeţuri – iar din partea lor, într-un concurs de râsete care păreau de nepotolit – Ma-Manyera îşi mărturisi dorinţa de a-mi vedea armele. Carabina cu şaisprezece focuri stârni o mie de observaţii măgulitoare şi frumuseţea revolverelor, lucrătura lor – care păru supraomenească în ochii încântaţi ai tuturor privitorilor – îi inspirară căpeteniei elogii atât de călduroase, încât am socotit că trebuie să-mi continui

prezentarea.

Puştile de mare calibru, trăgând cu o puternică încărcătură de pulbere, îi făcură pe vizitatorii mei să sară cât colo, cuprinşi de o prefăcută îngrijorare, apoi fiecare din ei se aşeză iarăşi pe locul lui, izbucnind în hohote de râs convulsive.

In mijlocul admiraţiei generale am deschis cutia mea de medicamente; a fost un extaz general, oaspeţii mei îşi agăţară unul de altul degetele arătătoare şi, cum entuziasmul lor creştea mereu, se tra-seră de ele de m-am temut să nu le văd dislocate.

Căpetenia mă întrebă la ce serveau sticluţele acelea, a căror transparenţă şi aranjament le smulgeau – atât lui cât şi celorlalţi – suspine de admiraţie.

— Dohua – am răspuns eu cu solemnitate – dohua! cuvânt care desemnează tot ce este legat de arta vindecării şi vă amintiţi că în această ţară, medicina înseamnă vrăjitorie.

— Oh-oh! Oh-oh! murmură cercul admiratorilor. Luând o fiolă de rachiu medicinal, le-am spus:

— Iată pombe Kisungu (berea albilor).

Am turnat din ea într-o linguriţă pe care am prezentat-o căpeteniei.

— Hacht-hacht! o, hacht! ei, ei! Ce bere tare mai au şi vusungii! Pfu, îmi arde gâtlejul!

— Da, dar este bună – i-am răspuns. Câte puţin din această licoare îi face pe oameni buni şi gene

roşi; este drept că o doză puternică îi face răi şi că, dacă iei mult dintr-însa, îţi aduce moartea.

— Dă-mi şi mie puţin – zise unul din şefi.

— Şi mie!!

— Şi mie!

Mi-au cerut cu toţii. Am luat apoi un flacon de amoniac.

— Iată aci – le-am explicat – un leac împotriva durerilor de cap şa a muşcăturilor de şarpe.

Numai ce începu căpetenia să se vaiete de dureri de cap şi să vrea să ia din medicamentul acela! I-am spus să închidă ochii şi i-am vârât flaconul sub nas. Rezultatul a fost magic. Curiosul meu căzu pe spate ca lovit de trăsnet, făcând nişte strâmbături de ne-descris.

Ofiţerii lui nu-şi mai veneau în fire de atâta haz; nu mai erau râsete, ci urlete. Se ciupeau unii pe alţii, aplaudau, plesneau din palme şi făceau o mie de năzdrăvănii.

în cele din urmă, Ma-Manyera se ridică; îi curgeau lacrimi mari pe obraji, atât de mult râsese, şi a trebuit să treacă vreo câteva clipe până ce buzele – pe care râsul tot le mai făcea să tremure – să poată rosti cuvântul:

— Kali! (drog activ, medicament arzător). Nu-mi mai ceru nimic; sfetnicii lui însă voiră să miroasă flaconul şi, de câte ori adulmeca unul din ei, îi apuca pe toţi un nou acces de râs.

Dimineaţa a fost consacrată în întregime acestei vizite regeşti, de care toată lumea a fost îneântată.

Ziua de 4 octombrie ne vedea plecând spre Gombe, care se află la patru ore şi un sfert de Manyera.

Abia ieşisem din mijlocul ogoarelor, unde spicele unduiau sub adiere, că am văzut o frumoasă cireada de zebre.

Peste două ore intram într-un parc magnific, un imens

covor de verdeaţă, smălţuit de boschete întunecate şi împodobit cu copaci mari care, ici şi colo, se desfăşurau în toată frumuseţea lor. Cu siguranţă că

era unul din cele mai iermecătoare decoruri ce se pot găsi în Africa. Adăugaţi la aceasta şi faptul că, din vârful dâmburilor care dădeau un aspect oarecum accidentat câmpiei, se vedeau cirezi de bivoli, de zebre, de girafe şi de antilope, care au făcut să-mi curgă sângele prin vine de două ori mai repede.

Ne-am scurs în tăcere prin acest Eden ca să atingem cursul lu'i Gombe, care-şi târăşte acolo apele leneşe şi în apropierea căruia urma să ne stabilim.

De data aceasta nimerisem cu adevărat în raiul vânătorilor! Cât de neînsemnate îmi păreau împrejurările când urmărisem antilope firave şi mistreţi! Ce nebunească cheltuială de energie, ce risipă de forţe în această îndelungată goană, în mijlocul spinilor şi al ierburilor udate, pentru un rezultat atât de modest! îmi aminteam de amara experienţă a junglei africane, pe care o făcusem în regiunea maritimă, unde mă rătăcisem pe o pârtie puţin umblată. Dar aici! care parc de mare senior se putea asemui cu această minunată întindere?

0 iarbă nouă, tapisând cu catifea o câmpie imensă; la fiecare pas, umbrare minunate, pline de graţie, pretutindeni se zăreau cete de animale felurite, tre-când drept în bătaia carabinei. Eram bine răsplătiţi pentru lungul ocol pe care-1 făcusem spre sud şi care îmi permitea să mă desîăt cu un asemenea tablou. Niciun fel de mărăciniş care să-1 oprească pe vânător, nici mlaştini fetide care să-i bareze

drumul şi să-i taie până şi cheful de a urmări vânatul; ci dimpotrivă, condiţiile întrunite aci împlineau toate visele oricărui sportiv.

De îndată ce a fost ales locul taberei, lângă unul din vadurile din albia lui Gombe, mi-am luat puşca cu două focuri şi m-am dus în parc.

La ieşirea dintr-un crâng, am zărit trei springbucks 1, trei animale grase, care păşteau iarbă la

vreo sută de paşi. Am pus un genunchi la pământ şi am apăsat pe trăgaci. Una din cele trei făcu instinctiv un salt drept în sus şi căzu îndărăt, moartă. Cele două tovarăşe ale sale o luară la fugă, străbătând câte douăsprezece picioare dintr-o săritură şi, săltând ca nişte mingi, dispărură îndărătul unui dâmb.

Succesul meu fu salutat cu aclamaţii de către soldaţi, pe care zgomotul împuşcăturii îi făcuse să alerge la faţa locului. Cel care îmi ducea arma de schimb îşi vârî cuţitul în grumazul animalului, rostind un fierbinte hisrnillah! şi, cât ai clipi din ochi, aproape că desprinse capul de trup.

Vânătorii din caravană fură trimişi la nord şi la est, ca să sporească şi ei prada noastră. In general, în toate caravanele există oameni care au misiunea de a aproviziona tabăra cu produsul vânatului lor. Unii din aceşti fundis – cum sânt numiţi – au multă iscusinţă în surprinderea animalului şi se apropie foarte mult de el, ceea ce îi pune adesea în primejdie, dar manevra este necesitată de precizia redusă a armelor lor.

După masă, care a constat dintr-o bucată de carne de gazelă, o plăcintă de porumb, servită caldă, şi o ceaşcă de

excelentă cafea, m-am îndreptat spre sud, însoţit de Madjuara şi de Kalulu, micii mei servanţi de arme.

Mergând lipit de marginea tufişurilor, puneam pe fugă mici antilope perpusilla, care ne ţâşneau de sub phoare ca nişte iepuri. Cucul, indicatorul obişnuit, ţopăia dintr-un copac într-altul, aruncându-mi chemarea lui, închipuindu-şi că eram în căutarea dulcelui tezaur a cărui ascunzătoare o cunoştea; în ziua aceea însă nu doream nici miere, nici pigmei; voiam ceva mare.

Vulturi-pescari şi dropii, aşezate pe ramuri de unde dominau albia sinuoasă a lui Gombe, îşi luau zborul la apropierea mea, crezând că au motiv să se teamă. Dar nu; nimic altceva decât o zebră, un elan, o girafă

sau un bivol, cel puţin un caaraa, puteau să atragă trăsnetul meu.

După ce-am urmat malul lui Gombe, pe un parcurs aproape de o milă, bucurându-mi pe săturate ochii de priveliştea unui lung spaţiu umplut cu apă – vedere ce-mi era străină de atâta vreme – m-am trezit deodată în faţa unui tablou care mi-a încântat sufletul: şase, şapte, opt, zece zebre se hârjoneau şi se muşcau: uşor, biciuindu-şi cu cozile frumoasele coame tigrate, la o distanţă mai mică de o sută cincizeci de paşi. Scenă pitorească şi fermecătoare, cu totul specifică locului; niciodată nu înţelesesem atât de bine că mă aflam în inima Africii. Am avut un moment de mân-drie, în faţa unei întinderi atât de vaste, populată de animale atât de nobile. Aveam acolo, la îndemâna gloanţelor mele, animalele cele mai diferite, fala pădurilor africane. Puteam să aleg între ele. Cu toate acestea, mi-am

aplecat de două ori ţeava carabinei; îmi repugna să lovesc aceste animale minunate.

Dar, pac! Una din ele e răsturnată, bătând aerul cu cele patru picioare. Ce păcat! Iute, să înfig cuţitul ascuţit în dungile care-i vârstează gâtul! Ah, ce rană îngrozitoare!

Totul s-a sfârşit. Am la picioarele mele un animal superb. Ura! deseară voi gusta carnea unei zebre din Ukonongo.

O zebră şi o antilopă spring-buck îmi părură de ajuns pentru o zi, mai cu seamă după un marş lung. Gombe, a cărui apă, adâncă în acest loc, dormita între maluri şerpuitoare, străbătând tufişurile pentru a ieşi curând dintre ele şi a arăta frunzele de lotus ce plutesc la suprafaţă, râul şi malurile sale, tot acest ansamblu fermecător, pitoresc, împrospătător şi tihnit ca un vis de vară, mă îndemnau să fac o baie.

Am ochit un loc umbrit, sub un arbust de mimoze cu creştet larg, unde iarba fină şi rasă, netedă ca aceea a unei pajişti, cobora în pantă dulce până la unda străvezie.

Eram dezbrăcat, cu picioarele în apa, cu braţele întinse şi mâinile împreunate, când – tocmai eram gata să-mi iau vânt ca să săr – o matahală enormă, des-picând unda ca o săgeată, se arătă drept în locul unde aveam de gând să-mi afund capul. Efortul a fost făcut în sens invers: instinctiv, am sărit îndărăt şi am fost salvat; era un crocodil!

Dihania se îndepărtă cu o mutră dezamăgită, lăsân-du-mă să rnă felicit singur, căci scăpasem ca prin urechile acului, şi să fac legământ că nu voi mai ceda niciodată ispitei perfide a unui râu african.

De îndată ce mi-am reluat hainele, am întors spatele

acestei unde trădătoare, al cărei aspect nu-1 mai puteam suferi şi am intrat în hăţiş. Hoinărind alene în direcţia bornei, am zărit doi băştinaşi care priveau în jurul lor cu o grijă deosebită. In starea de război în care se afla ţinutul, prezenţa neexplicată a oricăror indivizi străini era oricând motiv de nelinişte. I-am sfătuit pe micii mei servitori să rămână nemişcaţi, am început să mă târăsc pe sub marginea pădurii şi m-am strecurat până la câţiva paşi de cei doi băştinaşi, fără să fiu descoperit de ei. Planul meu era să ies brusc la iveală şi să remarc efectul produs de această apariţie neaşteptată.

Sosit dintr-o parte, în timp ce dânşii veneau din cealaltă şi nemaifiind separaţi decât de un tufiş, am ţâşnit şi ne-am trezit faţă-n faţă. Cei doi oameni rămaseră ca nişte stane de piatră, dar venindu-şi iute în fire, strigară:

— Bana, bana, cum, nu ne mai recunoşti? Noi sântem cei doi vuakanongo care vă însoţesc până la Mrera.

— Desigur că vă recunosc, dar ce faceţi aici?

— Căutăm miere.

— Foarte bine. Vă luasem drept nişte ruga-ruga. Vuakanongii mei izbucniră în râs, eu i-am imitat şi, tot râzând aşa, îşi urmară cercetările, ţinând în mână o mică bucată de scoarţă în care aveau puţin foc ce urma să le servească la afumarea albinelor.

Ziua pierise, azurul cerului se preschimbase într-un cenuşiu închis; luna începea să răsară şi lăcea ca râul să pară o cingătoare de argint. Brotacii scoteau orăcăielile lor răguşite pe malul apei. Vulturul-pescar care poposise în vârful marilor copaci scotea strigătul lui funebru, clincănind

ca un dangăt de clopot. Ela-nii, străji credincioase, dădeau de veste cu mârâielile lor sonore, cirezilor adăpostite în păduri, unde se strecurau pe furiş siluete tăcute.

Toate acestea se petreceau în afară. În ocolul nostru îngrădit cu spini, pe care zăplazul îl făcea inatacabil, domnea securitatea şi bucuria; pretutindeni era confort, hohote de râs şi zaiafet. In jurul fiecărei vetre stăteau, chinciţi pe vine, oameni radioşi, unul muş-când cu toţi dinţii dintr-o ciosvârtă savuroasă, altul sugând măduva unui femur de zebră.

Unul frigea o halcă de vânat, celălalt punea pe jeratic o costiţă uriaşă. Vecinii lor amestecau cu mare iuţeală prin oale sau vegheau cu atenţie friptura înăbuşită care fierbea, scoţând aburi, ori priveau cum clocoteşte supa, ori aţâţau focul a cărui strălucire jucăuşă, scânteietoare, lumina trupurile goale care sclipeau, împurpura cortul ce se înălţa în mijlocul bornei, ca sanctuarul vreunei divinităţi misterioase şi, pier-zându-se printre copacii care ne acopereau cu ramurile lor, închipuiau umbre fantastice în frunziş. Scenă cu desăvârşire sălbatică, însă de un puternic efect.

Totuşi oamenilor mei puţin le păsa de umbrele sugerate de licăririle roşiatice, de clarul de lună, de sanctuarele misterioase. Isprăvile săvârşite în cursul zilei şi ospăţul care era urmarea lor îi absorbeau cu totul. Unul din ei povestea cum se apropiase de un mistreţ, pe care crezuse că-1 va răpune, cum animalul îl decoperise şi, năpustindu-se deodată asupra lui, îl silise să-şi arunce cât colo puşca şi să se caţăre într-un copac. Umbletul fiarei, furia sa, mugetul ei

cumplit erau sugerate printr-o mimică a cărei vervă şi exactitate stârneau nişte râsete de credeai că o să se zguduie bolta cerului. Altul ucisese un bivolaş, un al

treilea doborâse un caama, şi care mai de care se întrecea să povestească urmărirea şi uciderea animalului.

La rândul lor, vuakanongii, istorisiră întâlnirea noastră şi vorbiră îndelung despre uimitoarea cantitate de miere ce se putea găsi în pădurile acelea, în care cei mai mulţi dintre marii mtondu adăposteau stupi.

în timpul acesta, Selim şi cei trei acoliţi ai săi îşi încercau dinţii ascuţiţi în carnea unui purcel ucis de vânătorii noştri şi faţă de care vuanguanii mei arătau o aversiune cu totul musulmană; aversiune pe. Care o dobândiseră trecând de la calitatea de negri sălbatici la aceea de zanzibarezi.

A doua zi ne-am apucat iarăşi de vânat. Am ucis două antilope, un cudu cu frumoase coarne spiralate şi un pallah (antilopă melampus), animal de un ca-feniu-roşcat, având o înălţime de trei picioare şi jumătate şi o crupă largă.

Aş fi putut ucide cu duzinile animalele acelea, dacă aş fi avut una din acele carabine grele, de o precizie atât de mare, pe care le fabrică O’Reilly, Lancaster sau Blisset şi cu care toate loviturile trase sânt eficace. Am mai spus-o şi înainte, cu excepţia puştii mele cu două focuri, armele mele nu făceau nici două parale pentru vânatul pe care-1 aveam de urmărit. Cu Win-chesterul şi carabina mea De Starr, puteam nimeri animalul la două sute de paşi dar, deşi izbit, scăpa întotdeauna.

Repet, în Africa îţi trebuie un calibru mare, cu numărul 10 sau 12, care sfărâmă oasele – încât animalul să cadă pe

potecă şi să te scutească astfel de osteneală şi decepţii.

În cursul şederii noastre pe malul Gombe-ului, m-am văzut în mai multe rânduri frustat de prada pe care o atinsesem după ce mă târâsem cu multă trudă sau pe care eram îndreptăţit să mă bizui. Odată, printre altele, mi s-a întâmplat să dau peste un elan – nu erau nici douăzeci şi cinci de metri între noi… Aveam în mână winchester-ul meu; ţintesc pieptul, glontele pătrunde adânc, sângele ţâşneşte din rană, animalul o ia la goană şi dispare; surprins de dezamăgire, nu l-am mai urmărit.

Păţaniile acestea mă dezgustau de vânătoare. Ce mare scofală însemnau două antilope, când prin jur se vedeau cu miile?

In ciuda micilor neplăceri avute în timpul acestui popas – care n-a durat nici trei zile — au fost ucişi doi bivoli, doi mistreţi, trei caama, o zebră, un pallah, trei dropii mici, opt bibilici, un pelican şi doi vulturi, fără a mai pomeni de două siluri1, prinse cu mina în Gombe.

Cea mai mare parte din carnea animalelor vânate fusese afumată şi uscată, acum puteam înfrunta deşertul şi, la 7 octombrie, am dat ordin ca tabăra să fie ridicată, spre viul regret al amatorilor mei de carne.

Aş vrea să vă schiţez acum trăsăturile oamenilor caravanei, al acelora dintre ei care vor figura mai des în paginile următoare.

După rangul deţinut în caravană, aceste personaje principale sânt: căpitanul Bombay, Mabruki-Speke, călăuza Asmani, Ciupereh, Ulimengo, Hamisi, Ambari, Djumah, Feraji, Maganya, Selim şi Kalulu.

Bombay datorează scrierilor lui Burton, Speke şi Grant o reputaţie desăvârşită.. Aceşti domni i-au dat certificate excelente, dar – regret că sânt nevoit s-o spun – i-ar fi cu neputinţă să mă pună şi pe mine să i le confirm.

„Cinstea întruchipată” – spune Burton, în pomposul elogiu pe care-1 face acestei păsări rare. Realitatea este că Bombay nu este prea cinstit. I s-a întâmplat câteodată ca, la împărţirea cărnii, să pună deoparte porţia cea mai grasă, pentru folosul lui personal. La fel şi cu stofa; ştiind că este supravegheat îndeaproape, nu şi-a însuşit niciodată mai multe pânzeturi

decât i-aş fi dat criiar eu c’u draga inimă, dacă mi-ar fi cerut.

Rolul de djemadar depăşea posibilităţile lui. Prea multe preocupări, prea multe griji. In unele zile nu mai ştia ce face, în clipa următoare uita ordinul pe care abia îl dăduse, sfărâma sau pierdea obiectele lăsate în paza lui. Pe deasupra, îi plăcea taifasul şi era înclinat spre violenţă. Îl considera pe Hagi Abdallah – adică Burton – drept cel mai criminal vuasungu, pentru că îl văzuse strângând cranii omeneşti şi punându-le într-un sac, lucru care nu putea să aibă alt ţel decât pregătirea vreunui drog magic, destinat celor mai negre vrăjitorii. Într-o bună zi, mă întrebă dacă Abdallah scrisese despre toate faptele sale şi când află că în cartea lui, „Regiunea lacurilor”, Burton nu vorbise despre această recoltă de cranii făcută la Quiloa, mă încredinţa că voi săvârşi o faptă bună dezvăluind această acţiune mârşavăl. Dimpotrivă, Bombay păstrează o mare veneraţie faţă de căpitanul Speke şi îşi propune să întreprindă cândva

un pelerinaj la mormântul fostului său stăpân.

Mabruki-Cap-de-taur, cum îl porecleşte Burton – A'labruki-Speke, cum l-am botezat noi, pentru a-1 deosebi de ceilalţi Mabruki din ceată, preţuieşte mult mai mult decât reputaţia sa. A avut adesea certuri straşnice cu Burton şi, dacă ar fi fost să-i dai crezare, nu totdeauna stăpânul triumfase. Ilustrul călător al cărui servitor era, obişnuia să-l strige în limba arabă şi să aleagă, pentru a-şi însoţi ordinele, cele mai tari înjurături din vocabularul din El Sam (tot după spusele lui Mabruki).

„Dji'ib el halih, Bil-alek!" îi striga dânsul, ceea ce înseamnă: „adu laptele!..." Nu cunosc destul de bine araba vorbită la Damasc, ca să traduc ultimul cuvânt. Nu mă îndoiesc că este ceva îngrozitor, căci Mabruki

mai simţea, numai la amintirea lui, o vie indignare şi ar fi voit să se bată cu cel care-1 insultase; dar în fond, nu cred că-i purta prea tare pică.

Mabruki este credincios. Nu i se potriveşte de fel rolul de valet: ar putea fi comisionar. Este un pândar nepreţuit. In sfârşit, e plin de vanitate, dar de loc laş.

Asmani, gigantul cu umeri herculeani, este în acelaşi timp călăuză şi furdi – vânător. Este un om extrem de superstiţios, care are mare grijă de puşca lui şi de o anumită frânghie împletită – irânghie vrăjită, îmbibată de sângele tuturor fiarelor ucise de el de când vânează. Se teme de lei şi nu se îndepărtează niciodată de tabără, în locurile unde prezenţa acestor feline este cunoscută. Afară de această excepţie, toate animalele sânt pentru dânsul bune de vânat şi le urmăreşte cu o ardoare neobosită.

Ciupereh este un scundac vânjos, de vreo treizeci de ani; are o fire foarte bună şi este tare mucalit; când vorbeşte, aruncând câte una din scurtele lui glume pline de duh, în felul lui Mark Twain, întreaga ceată izbucneşte în hohote de râs. Nu ne-am certat niciodată. Spune-i un cuvânt bun, îţi va plăti cu o faptă bună. Ciupereh este cel mai puternic, cel mai sănătos, cel mai amabil, cel mai credincios din toţi; este tipul bunului tovarăş de călătorie.

Hamisi este un flăcău de douăzeci de ani, curat şi îngrijit, foarte activ; cu glas răsunător şi fălos nevoie mare. Poartă cea mai vie dragoste flintei sale şi îl cuprinde o nelinişte extremă dacă i se desface un şurub sau dacă lovitura a dat greş.

Ambari trebuie să fi împlinit patruzeci de ani. Era unul din credincioşii lui Speke şi este unul din oamenii mei de încredere. Nu este lipsit de capacitate, n-ai putea face dintr-însul un căpitan, însă i se poate încredinţa un detaşament, de care dă socoteală foarte bine. In perioade obişnuite, îi place să trăiască bine şi nu poate suferi marşul – doar dacă n-are altceva de cărat decât puşca lui.

Djumah era omul căruia i se aruncau cele mai multe injurii; nu din partea mea, căci rareori aveam să-i reproşez ceva. Avea în firea lui ceva de babă, care îl făcea să se văicărească într-una, însă îl îndemna să depună toate eforturile posibile pentru a-mi fi pe plac. Cu mine era sentimental până la patetism, cu oamenii de rând din caravană se arăta dur şi distant. La drept vorbind, m-aş fi lipsit foarte bine de serviciile lui.

Ulimengo era cel mai trăsnit din ceată, un vlăjgan înalt,

de vreo treizeci de ani. Dar, deşi adora plăcerile, nu se da în lături de la muncă; era totdeauna vesel, chiar în zilele de osteneală. Cu o sută de oameni ca el, aş fi străbătut întreaga Africă.

Foarte rapid la alergare, bun vânător şi trăgător, în destule rânduri ne-a umplut cămara în momentul în care lipsurile făceau proviziile cu-atât mai preţioase.

Feraji, fostul rândaş al lui Speke, luase odinioară partea lui Baraka şi îşi părăsise căpitanul când acesta se declarase în favoarea lui Bombay, preferind să-şi piardă leafa decât să-şi abandoneze prietenul. II luasem cu mine ca bucătar. Era un băiat plin de idei.

Dacă era nevoit să cureţe vesela – un cocean de porumb, un pumn de iarbă, o mână de frunze îi slujeau drept cârpă de vase. Dacă farfuria pe care i-o ceream purta întipărită urma unui deget mare, unsuros şi afumat, o freca cu degetul şi credea că asta este de ajuns. Se întâmplă să-i dau înapoi o linguriţă pentru că era murdară, el îşi închipuia că cu puţin scuipat o făcea capabilă să-1 satisfacă până şi pe cel mai năzuros stăpân.

Pretenţiile mele îi păreau exagerate; nu mă obiş-nuiam cu nisipul pe care mă făcea să-1 înghit. Nu exista bucăţică de carne, nici farfurie de terci, să nu conţină mai mult sau mai puţin nisip. Intr-o zi i-am spus că, după ce voi sosi la Zanzibar, mă voi duce să-1 vizitez pe doctorul englez – marele doctor – care îmi va deschide stomacul, va număra boabele de nisip îngrămădite într-însul şi bucătarul meu va fi amendat cu atâţia dolari, câte boabe se vor găsi. Conştiinţa cifrei la care s-ar fi ridicat boabele numărate şi

enormitatea amenzii care ar fi rezultat de pe urma acestui calcul îl întristau uneori amarnic pe sărmanul Feraji.

Cu această excepţie, era un bucătar bun; dacă nu prea savant, cel puţin harnic şi muncitor. Comandam un popas, şi în mai puţin de zece minute îmi servea o ceaşcă de ceai şi un anumit număr de clătite, lucru pentru care îi eram foarte recunoscător, căci eram mai totdeauna înfometat de pe urma marşului.

Maganya este un unyamuez, de obârşie din Alkuen-kue; un om foarte voinic, un excelent pagazi, înzestrat cu un caracter desăvârşit. El intona totdeauna cântecul hamalilor, acel cântec care, în ciuda oboselii, în ciuda arşiţei soarelui, năştea veselia şi reînsufleţea întreaga ceată. Glasul lui stimula toate glasurile; corul izbucnea, cor sălbatic, expresie a unei vieţi clocotitoare, cor puternic care făcea să răsune pădurea şi să freamăte toţi oaspeţii ei, cale de câteva mile împrejur.

După mine, cel mai important membru al expediţiei era Selim, tânărul arab pe care-1 adusesem de la Ierusalim. Fără el, nu m-aş fi putut înţelege cu arabii întâlniţi în drumul meu şi lui îi datorez bunăvoinţa lor.

Il luasem cu mine în ianuarie 1870, din perioada aceea nu mă mai părăsise; am străbătut împreună Rusia meridională, Caucazul şi Persia. Bunul Selim! credincios şi devotat până la moarte; fără teamă şi fără pată. El m-a salvat la Alfuto şi, aducându-i aceste elogii, simt cât de insuficiente sânt pentru a exprima recunoştinţa ce port serviciilor pe care mi le-a adus.

Nu aţi uitat cum a intrat în caravană Kalulu şi în ce chip a

primit numele pe care-1 poartă. Nu am în-târziat să descopăr uşurinţa cu care învăţa, şi l-am luat în slujba mea personală. E cu neputinţă să îndeplinească cineva mai bine această funcţie. Selim în persoană, la servitul mesei, n-ar fi avut promptitudinea cu care copilul ghicea de ce anume aveam nevoie şi-mi oferea. Nici nu vă închipuiţi dibăcia şi vioiciunea

lui Kalulu. Ochişorii săi negri alergau mereu de la un obiect la altul, studiind problema care se cerea rezolvată, cercetând ce era necesar şi ce devenea inutil.

Un marş de patru ore şi jumătate, pornind de la locul unde se opriseră oamenii mei, ne-a dus pe malul unui heleşteu unde nu se găsea strop de apă.

Gâtlejurile uscate ale oamenilor mei îi făcură să ia hotărârea de a străpunge crusta din fundul micului bazin, operaţie executată cu nişte ciomege enorme – un fel de ţăruşi rustici. Ajunşi la o adâncime de şase picioare, oamenii mei fură răsplătiţi pentru eforturile depuse, văzând cum de pe pereţii rezervorului lor mustesc câţiva stropi dintr-un lichid noroios, pe care-1 înghiţiră lacomi. Cum se verificase chiar prea bine că izvorul era aproape secătuit, câţiva oameni inimoşi luară găleţi, ploşti, bidoane şi o porniră spre un ton-goni situat în Ukamba. Se înapoiară după trei ceasuri, aducându-ne o provizie de apă, limpede şi potabilă, care fu repede epuizată.

Peste o jumătate de ceas, îndreptându-ne spre sud, ajungeam şi noi la acest tongoni – cum se numeşte în acest ţinut o aşezare părăsită. Se aflau acolo trei-patru sate în ruine şi ogoare întinse, complet pustiite; era opera bandelor

de ruga-ruga ale lui Mirambo. Locuitorii care supravieţuiseră acelui dezastru emigraseră în Ugara, provincie situată la apus de fostul lor cămin. O mare cireada de bivoli se adăpa la heleşteul de unde fuseseră umplute bidoanele noastre şi care odinioară aproviziona cu apă satele ce fuseseră incendiate.

Blocuri groase de hematită răsăreau în mijlocul pădurilor pe care tocmai le străbătusem şi unde fructele sălbatice creşteau din belşug. Cele ale tamarinului, ale copacului mtogue – care este un strychnos1 şi un fel de prună mică, ce se găseşte în mod frecvent în

această regiune, ne-au furnizat destule prânzuri agreabile.

Cucul indicator, pasărea mierii, este foarte obişnuit în pădurile din Ukonongo. Strigătul lui constă dintr-o serie de chemări vioaie şi sonore. Băştinaşii ştiu să se servească foarte bine de el pentru a descoperi comoara adunată de albine în scorburile copacilor. In fiecare zi, vuakonongii îmi aduceau uriaşe spiţe pline de o miere delicioasă, roşie sau albă. Turtele făcute cu miere roşie conţineau îndeobşte multe albine moarte; însă oamenii noştri, de o lăcomie fără margini, nici nu se sinchiseau de asta şi mâncau nu numai albinele, ci şi o mare parte din ceară.

De îndată ce pasărea mierii zăreşte un om, scoate strigăte însufleţite, saltă din cracă-n cracă, trece de pe o ramură pe alta, apoi pe copacul vecin, înteţindu-şi chemările. Băştinaşul care cunoaşte pasărea nu şovăie să o urmeze. Omul nu vine destul de iute; călăuza face deci cale întoarsă, strigă mai tare, strigă cu nerăbdare, ţâşneşte ca o

săgeată, ca să-ţi arate cât de repede te-ar putea conduce şi nu se opreşte decât în clipa când ai ajuns la stup.

In timp ce localnicul afumă albinele şi pune mâna pe comoara lor, păsăruica îşi netezeşte penele; apoi intonează un cântec triumfal, ca şi cum ar voi să-1 informeze pe marele biped că fără ea n-ar fi putut niciodată să descopere mierea.

De la Gombe până la Tongoni, ţânţarii şi muştele ţeţe ne-au pricinuit mii de chinuri. Numărul lor considerabil se datora mulţimii de animale care locuiesc prin împrejurimi.

La 9 octombrie am făcut o etapă lungă, îndreptân-du-ne spre sud şi ne-am oprit în centrul unui pâlc de copaci splendizi, unde ne-am statornicit tabăra. Apa era foarte rară pe drum şi din această cauză caravana suferea grozav.

Vuamrimii şi vuanyamuezii nu ştiu să reziste setei. Pe meleagurile bine udate, beau apă la fiecare pârău, la fiecare heleşteu.

Când dau de un ţinut secetos, fac marşuri forţate ca să ajungă la apă şi îşi umplu ploştile pentru a putea să ajungă la locul de popas, a doua zi de dimineaţă.

Selim era încă şi mai incapabil decât ceilalţi să îndure setea; oricât de preţios era lichidul de care dispunea, îl epuiza până la ultima picătură, înainte de a sosi în tabără, iar după aceea suferea toată noaptea şi în cursul etapei următoare. Nu era o băltoacă, nu era şanţ noroios din care să nu bea pe săturate, ceea ce îi punea viaţa în primejdie. In ziua aceea, 9 octombrie, se plânse de un început de dizenterie.

De când părăsisem provincia Ugunda, conversaţiile din

cursul serii se învârteau în mod invariabil în jurul oamenilor lui Mirambo, în jurul activităţii lor şi a întâlnirii pe care se putea s-o avem cu ei.

în ziua următoare, după un drum de trei ore, am atins satul Marefu. Acolo am găsit o solie încărcată de darurile pe care arabii din Unyanyenbe le trimiteau vuatuţilor din sud. Şeful grupului, un mseguhha – numit Hasan – era acolo de zece zile, reţinut de zvonurile de război. Se da drept sigur că Albogo, sultanul provinciei cu acelaşi nume, se bătea împotriva fratelui său Manua Sera. Cum Mbogo, district însemnat din Ukonongo, nu este decât la o distanţă de două etape de Marefu, teama îl împiedica pe bătrânul diplomat să-şi urmeze drumul. Spunea că este cu neputinţă să străbaţi teatrul ostilităţilor fără să fii amestecat în conflict, şi mă îndemna stăruitor să nu merg mai departe. I-am răspuns că, dacă trecerea este barată, voi căuta alt itinerar, dar nu mă voi opri. I-am oferit chiar să-1 însoţesc până la hotarul ţinutului Ufipa, de unde putea să atingă uşor ţinta călătoriei sale; ofertă cu totul zadarnică, care n-a fost acceptată.

Se împliniseră paisprezece zile de. Când mergeam către sud-vest; parcursesem în acest sens mai bine de un grad de latitudine. Intenţia mea era să mai urmez acest traseu încă o bucată de vreme; ne îndepărta de Mirambo şi drumul era excelent. Dar starea în care se găsea provincia Mbogo ne obliga să ne schimbăm

direcţia. După ce m-am sfătuit cu Asmanf, s-a hoiărât să o luăm spre vest, cu o înclinaţie către nord, servin-du-ne pentru marşul nostru de căile deschise de elefanţi şi de

potecile croite de băştinaşi în jurul satelor.

De la trecerea râului Gombe, ne aflam în Ukonongo.

A doua zi după sosirea noastră la Marefu, ne repe-zeam spre apus, sub ochii tuturor sătenilor şi al solului arabilor, care ne repetă până în ultima clipă că alergăm spre pierzanie.

Marşul dură opt ore, într-o pădure unde piersicul sălbatic este foarte răspândit. Arborele care poartă acest fruct şi care este numit mbembu, seamănă mult cu un păr. Este foarte rodnic, l-am văzut uneori încărcat cu o recoltă care ar fi umplut cel puţin şase-şapte baniţe (60 de livre). În ziua aceea am mâncat enorm de multe piersici. Câtă vreme va exista acest copac, cel care călătoreşte prin această regiune este sigur că nu va muri de foame.

La poalele unei gingaşe coline în formă de con se afla un sat ai cărui locuitori fură cuprinşi de cea mai mare nelinişte când caravana noastră apăru subit în creştetul urcuşului. Am socotit de cuviinţă să trimit patru metri de stofă căpeteniei acestui sat, numit Utenda.

Din satul lui Utende, pădurea se înalţă către vest, pe un mare număr de mile, până la un lung zid a cărui creastă turtită domină câmpia, înălţându-se la cinci-şase sute de picioare.

La 12 octombrie, patru ceasuri de marş ne-au adus pe malul unui nullah asemănător lui Gombe, în care îşi aruncă apele, în anotimpul ploios. De acolo, se duc să se unească cu Malagarazi.

Cu puţin înainte de a aşeza tabăra, am zărit o ceată de pallah (antilopa melampus sau cu picioare negre). Am avut

norocul de a doborî patru din aceste animale, ceea ce pică tocmai la ţanc pentru a spori stocul nostru de carne uscată, care scădea rapid.

Cantitatea de bălegar şi de mâl de luncă pe care o

găseam vestea că bivolii erau numeroşi prin împrejurimi, la fel cu elefanţii şi rinocerii.

Ibişi, pyargue, pelicani, cocori, berze, spatule 1 albe ca zăpada, reprezentau aci ginta înaripată.

De la acest nullah am plecat spre Mauru, principal sat al districtului cu acelaşi nume şi care avea drept căpetenie pe Ka-Mirambo.

Drumul trecea prin mijlocul unui şir de poieni, unde se vedeau altădată sate şi câmpuri cultivate, care aparţineau pe atunci vuamuarilor. Aceştia fuseseră alungaţi, cu nouă sau zece ani în urmă, de către Mkasihua, în epoca în care se războia cu Manua Sera. Mantia murise; lupta continua cu alţii. Fratele lui, numit Nyongo, străbătuse ţinutul Muaru în ajunul trecerii noastre, suferind o înfrângere din partea lui Mbogo.

Lanţul care mărginea zarea şi pe care-1 zărisem din Utenda, fu urcat în ziua aceea, 12 octombrie. Versantul occidental al acestui lanţ se înclină spre sud-vest şi-şi poartă apele în Mrera, unul din afluenţii lui Malagarazi.

Deşi ne aflam încă la depărtare de douăsprezece sau cincisprezece marşuri de lac, influenţa sa se şi făcea simţită. Junglele deveneau mai dese, iarba atingea o înălţime uriaşă; ne aminteau de vegetaţia exuberantă din Ukuere şi Ukami.

în locul acela am întâlnit o caravană care venea direct

din Ufipa; auzise vorbindu-se că un călător alb se afla în Urua; am presupus că era Livingstone.

Ieşind din Muaru, am intrat pe domeniul lui Mrera, care fusese una din căpeteniile cele mai influente ale regiunii. Jocul întâmplărilor războiului îi redusese stăpânirea la patru sate înfundate în junglă, unde se aflau apărate ca de o îngrăditură fortificată. La intrarea lor principală, nouă cranii înălbite, înfipte în tot atâtea prăjini, anunţau că oamenii de prin partea locului – vuakonongii, se aflau în stare de război cu vuazavirii – al căror teritoriu se află mai la vest.

Intre Muaru şi Mrera, într-o mlaştină îngustă am zărit o mică ceată de elefanţi. Îi vedeam pentru întâia oară pe aceşti coloşi în singurătăţile lor natale; multă vreme nu voi uita impresia ce mi-au lăsat-o. De’atunci consider elefantul drept regele animalelor. Dimensiunile lui enorme, măreţia cu care priveşte la intrusul care pune piciorul pe domeniile lui, conştiinţa forţei care se desprinde din întreaga lui înfăţişare, îi dau – mai mult! deoât oricui — dreptul de a pretinde acest titlu.

Ceata se găsea la o milă de punctul pe unde treceam noi; se opriră să ne privească, apoi porniră iar la drum şi intrară în pădure cu un aer nepăsător, ca şi cum în ochii lor o caravană ar fi fost un lucru de prea puţină însemnătate. Într-adevăr, ce puteau să însemne – pentru aceşti liberi stăpâni ai codrilor, pentru aceşti coloşi formidabili – un şir de pigmei care n-ar fi avut curajul să-i înfrunte, într-o întâlnire loială?

Pagubele pe care un pâlc de animale din acestea le fac în pădure sânt pur şi simplu înspăimântătoare. In locurile

unde cresc copaci tineri, îi vezi dezrădăcinaţi şi smulşi cu sutele, la marginea drumului pe care şi 1-a croit ceata prin hăţiş.

Selim era atunci atât de rău bolnav, încât am fost nevoiţi să ne oprim în satul Mrera. Boala lui părea că-şi are originea în mădulare; simţea dureri atât de violente, încât îl făceau să tremure, să se culce pe jos şi să se zvârcolească în chinuri cumplite. Pe deasupra, mai avea şi o dizenterie acută. Îngrijiri neîntrerupte îl puseră curând din nou pe picioare şi în ziua a patra a putut suporta să meargă călare pe măgar.

Răgazul acesta prelungit mi-a îngăduit să mă duc la vânătoare şi să îmbogăţesc aprovizionarea. Pădurea era plină de animale mari: zebra, elefantul, girafa, rinocerul erau cât se poate de obişnuite; bibilica şi cocoşul de munte se găseau de asemenea din belşug.

Am profitat de cele trei zile de răgaz ca să-mi repar încălţămintea şi să-mi peticesc hainele, pe care ultimele marşuri le făcuseră numai zdrenţe.

La vest de Mrera începea un deşert a cărui traversare dura, pe câte ni s-a spus nouă, nouă zile. Faptul acesta a necesitat cumpărarea unei cantităţi considerabile de grâne, pe care trebuia să le măcinăm şi să le cernem înainte de plecare.

Capitolul XII

DE LA MRERA LA UJIJI

Ne-a m luat rămas bun de la Mrera în ziua de 17 octombrie, ca să ne continuăm marşul spre nord-vest. Plecarea a fost foarte veselă; eram în cele mai bune relaţii cu oamenii mei; Bombay uitase de harţa noastră; Asmani era gata să se arunce în braţele mele, atât de afectuoase erau raporturile noastre.

Nici urmă de îngrijorare; încrederea revenise, căci, cum spunea Mabrak: „Aici simţi mirosul peştelui din Tanganica”.

Unyamuezi era departe în urmă; puteam să-i dăm cu tifla lui Mirambo.

După câmpuri cultivate, începea iar jungla; am trecut prin ea râzând în gura mare, fălindu-ne cu isprăvile noastre. In ziua aceea toată lumea era vitează.

Ieşind din junglă, am intrat într-o pădure nu prea deasă, unde numeroase furnicare se înălţau ca nişte dune. Îmi închipui că fuseseră construite în cursul unui anotimp excepţional de ploios, când pădurea putea fi inundată. Am văzut şi în alte locuri cum armii de furnici îşi înălţau edificiile chiar pe terenurile supuse inundaţiilor.

Ce clădiri minunate construiesc aceste mici gâze! Un labirint perfect: chilii, camere, culoare, săli şi Vestibule se orânduiau de minune şi se îmbucau unele cu altele; era o demonstraţie de talente inginereşti şi capacităţi arhitecturale demnă să te înmărmurească; o metropolă model, concepută astfel ca să ofere securitate şi confort.

După un ceas de marş, lăsând în urmă pădurea, am găsit un pârău limpede care şipotea, alergând spre

nord-vest şi pe care l-am salutat cu o bucurie a cărei intensitate o pot înţelege doar oamenii lipsiţi multă vreme

de altă băutură afară de un lichid fără nume, scos din scobituri noroioase, din saline, din fundul unor bălţoace puturoase.

Dincolo de acest pârău este un lanţ râpos şi stâncos. L-am urcat şi privirile noastre se opriră asupra unui ţinut pitoresc şi variat, adevărată sărbătoare pentru ochii noştri obosiţi de păduri, sătui de tulpini înalte şi de frunziş. O grămadă de conuri mici şi de munţi izolaţi, cu vârf turtit, se risipeau pe o întindere imensă care, din Ukonongo meridional, ajungea până la teritoriul vuafipilor şi mergea să se întâlnească cu câmpia Kikua, în timp ce în faţa noastră se înălţa cumpăna apelor care desparte Rungua de Malagarazi; iar la aproape douăzeci de mile către vest de acest lanţ, se desfăşura altul, ce se îndrepta de la nord la sud.

Dar meleagurile acelea ofereau mai mult farmec pentru ochi decât plăceri pentru umblat. Ne-am aşezat tabăra în junglă, aproape de o râpă îngustă cu fund mocirlos, de unde se răsfiră o parte din apele care formează izvoarele lui Rungua. Era doar o mostră din numeroasele mocirle pe care le aveam de trecut; unele de numai câţiva paşi, altele de mai multe sute de metri; smârcuri uneori acoperite de trestii şi pă-puriş, sau înfăţişând la suprafaţa lor sute de firişoare dintr-o apă roşiatică şi vâscoasă, plină de vietăţi microscopice.

Câteva mile mai la sud de lanţul pe care l-am numit Kasera, după numele ţinutului pe care-1 împarte în doiiă părţi egale, aceste albii noroioase, devenite convergente, se varsă în Usense. Este un larg râu mlăştinos care se

târăşte mai întâi spre sud-vest, unde – după ce a primit tributari din nord şi nord-est – devine un curs de apă de oarecare însemnătate, se uneşte cu un râu care coboară din Urori şi formează Rungua, care îşi aruncă apele în Tanganica, la şaizeci de mile de la această joncţiune.

Mi s-a spus că Rungua era considerată în regiune drept linia de demarcaţie dintre Usohua – ţinut aâlat la nord de cursul ei – şi Ufipa, care se găseşte la sud.

La 18 octombrie, ridicând tabăra la ora obişnuită, ne-am continuat marşul spre nord-vest, pe o cărare care ocolea poalele munţilor şi-ale cărei zigzaguri ne-au condus în mijlocul unor dificultăţi fără număr: douăsprezece râpe mlăştinoase, în care paşii elefanţilor au săpat gropi unde apa îţi vine până la umeri, o apă de Styx1 neagră şi fetidă. Decenţa mă oprea să-mi scot hainele, de altminteri, dacă aş fi fost în pielea goală, dogoarea soarelui mi-ar fi acoperit trupul de băşici, şi cum într-una din aceste gropi avusesem apă până la bărbie, am fost silit să termin etapa purtând veşmintele leoarcă şi acoperit până sus de un strat de noroi negru şi lipicios. Aş fi putut pune să fiu dus în spinare, dar ar fi fost o cruzime să le impun această sarcină oamenilor mei, care şi aşa erau destul de împovăraţi. Singura soluţie era să chem în ajutor toată filozofia mea şi să merg cu stoicism până la capăt; însă nu era de loc agreabil, ca să nu spun nimic mai mult.

Am pătruns îndată în ţinutul vuazavirilor. In cursul diferitelor sale campanii, Sâmba pustiise tot nordul provinciei şi singurul lucru care ne-a izbit privirile a fost un ţinut pustiu, dar care odinioară fusese foarte populat,

judecind după numărul satelor în ruine şi cel al colibelor1 mistuite de foc.

0 junglă născândă lua locul culturilor şi făgăduia pe curând un nou ascunziş pentru animalele pădurii.

Misonghi, unul din aceste sate nefericite, le furniza oamenilor mei o găzduire care nu era de loc de dispreţuit. Am adus din împrejurimile sale trei bibilici; Ulimengo a ucis acolo o antilopă pe care oamenii mei o numiră mhahuala, şi a cărei carne inspiră unora dintre vuanyamuezi o teamă superstiţioasă. Această antilopă, înaltă de trei picioare şi jumătate, cu pielea

roşcată, capul lung, coarnele scurte, o lungă coamă dorsală, o coadă stufoasă şi boantă, îmi pare a fi speţa descoperită de căpitanul Speke în Uganda şi care a primit din partea doctorului Schater numele ştiinţific de „tragelaphus spekii”.

Un lung marş de şase ore, spre nord-nord-vest, în mijlocul unei păduri unde a fost zărită antilopa neagră şi care, de altfel, este foarte bogată în vânat, ne-a dus pe malul unui râu care trece pe lângă un munte conic, al cărui vârf era acoperit cu o mantie de bambus nespus de uşoară. Tabăra noastră a fost aşezată între râu şi unul din povârnişurile muntelui.

A doua zi, escaladând un mic lanţ de o înălţime redusă, care pleacă de la poalele muntelui, am avut sub ochii noştri noi peisaje de conuri şi povârnişuri, înălţate în toate direcţiile.

Cinci ore de marş în acest ţinut pitoresc ne-au făcut să atingem Mpokua, unul din afluenţii lui Rungua. In

apropierea râului se afla un sat de curând părăsit, chiar în starea în care îl lăsaseră locuitorii în fuga lor: cu colibele neatinse, grădinile pline de legume şi, pe ramurile copacilor, penaţii şi larii înfăţişaţi de nişte mari vase de pământ, lucrate excelent.

în câteva minute, numai cu mâna goală, oamenii mei au prins în râul vecin şaizeci de peşti din familia silurilor. O puzderie de păsări, vulturi cu cap alb, pescăruşi negri, ibişi, rândunele, spatiile albe ca zăpada planau deasupra apei sau se zăreau pe malurile sale.

Mpokua coboară dintr-un grup de munţi situat la. Vreo opt mile la nord de satul părăsit şi, simplu fir de apă, şerpuieşte în mijlocul unui hăţiş unde se adăpostesc sute de bivoli şi de antilope. La sudul satului, care purta acelaşi nume, valea se lărgeşte, munţii cotesc la est şi la vest; acolo începe Kikua, vastă câmpie care în anotimpul ploios este inundată, dar în timp de secetă prezintă acelaşi aspect, ca şi toate pă-mânturile acestei regiuni, a cărei iarbă a fost înălbită de soare.

La 21 octombrie, urmând malul drept al râului Mpokua, am urcat până la izvorul său, care ţâşneşte dintr-un delileu adine, situat între munţi înalţi. Bivolul şi mbahuala (tragelaful lui Speke) au fost văzuţi în mare număr în tot cursul traseului.

A doua zi, după o etapă de patru ore şi jumătate, am sosit la Mtambu, fermecător pârău cu unda dulce şi răcoroasă, repede şi străvezie, care se îndreaptă spre nord. Acolo am văzut pentru întâia dată sălaşul leului şi al leopardului. Ascultaţi ce spune în această privinţă

Freiligrath:

„Acolo unde încâlceala de nepătruns a spinilor, mărăcinişului, lianelor, umple spaţiul lăsat liber între copaci; unde ramurile înlănţuite nu îngăduie zilei să lumineze solul, acolo se retrage leul, cel mai puternic dintre toate animalele, monarhul lor. Acolo, dreptul lui la rangul suprem nu-i este contestat. Acolo se culcă el şi doarme, după ce a ucis, după ce s-a îmbuibat de carne şi singe. Acolo se odihneşte sau se târăşte la întâmplare, după voinţa lui suverană…”

Tabăra a fost ridicată la câţiva paşi de una din aceste reşedinţe regale. In timp ce era întărită, omul însărcinat cu animalele noastre le-a dus la adăpătoare şi, pentru a ajunge la apă, n-a găsit decât un tunel croit în junglă de elefanţi şi rinoceri. Abia intrase mica noastră ceată în această trecătoare întunecată, că un leopard sări de gâtul unuia din măgari şi se crampona zdravăn de el. Durerea o făcu pe victimă să scoată răgete înfricoşătoare, la care se alăturară şi răgetele celorlalţi măgari, în aşa hal, încât agresorul dădu drumul prăzii şi o şterse, băgat în spe-rieţi. Rănile urechiatului, cumplite la vedere, erau totuşi prea puţin primejdioase.

Gândindu-mă că aş putea avea vreo întâlnire interesantă în această lizieră de sihlă înaltă, unde vegetaţia care creştea pe sub copaci oferea un refugiu atât de bun fiarelor sălbatice, am plecat cu Kalulu, micul meu servant, care îmi căra puşca de schimb şi un supliment de muniţii.

înaintam încet în hăţiş, aruncând priviri atente în văgăunile dezvăluite de trecători înguste, sperând să văd

strălucind acolo ochii înfuriaţi ai vreunui leu şi închipuindu-mi-1 pe trufaşul monarh în toată măreţia regestei sale nunii.

Dar după un ceas de mers prudent, neobservând nimic, am devenit viteaz şi m-am strecurat într-una din cavernele spinoase. Curând m-am oprit sub un dom de frunziş pe care trunchiurile unor superbi mvule le ridicau la o sută de picioare deasupra capului meu.

Inchipuiţi-vă o incintă de nepătruns, un covor de iarbă măruntă, coloane splendide susţinând – la o înălţime uriaşă – o boltă de smarald, de unde cădea o lumină tainică. In sfârşit, un pârău care curgea în această penumbră, şuşotind încetişor de tot, cu o blân-deţe potrivită cu tihna sfântă a locului.

Cine ar fi cutezat să pângărească acest sanctuar, să strice această armonie solemnă, să tulbure această singurătate binecuvântată? In clipa în care îmi spuneam: „Nimeni pe lume”, am zărit sus de tot, pe o cracă, o maimuţă care părea în acelaşi timp mirată şi indignată de prezenţa noastră. Am izbucnit în râs şi nu m-am oprit decât în clipa în care nişte strigăte groaznice au părut că-mi răspund: o ceată de maimuţe, ascunse în acea boltă sublimă, şi trezite brusc de mine, fugeau făcând un tărăboi înfiorător.

Părăsisem sanctuarul meu şi mă aflam iarăşi în plin soare, căutând o pradă oarecare. Deodată am văzut în pădure un mistreţ roşiatic cu colţi enormi, care păştea liniştit. Lăsându-1 pe Kalulu îndărătul unui copac şi azvârlindu-mi casca de plută în spatele altuia, am început

să mă târăsc pe burtă. La patruzeci de paşi de animal, am ochit cu grijă şi am tras de pe umăr. A’lis-treţul făcu un salt înspăimântător, se zbârli şi îşi ridică coada – avea o înfăţişare formidabilă. In timp ce el asculta cu urechile ciulite şi scotocind împrejurimea cu privirea, i-am vârât în piept un glonte care i-a străpuns trupul. In loc să cadă, cum mă aşteptam, se nă

puşti furios în direcţia de unde venise lovitura, trecu prin faţa mea şi primi alt glonte, care îi străbătu din nou trupul. Îşi urmă drumul şi nu era decât la cinci sau şase metri de copacul îndărătul căruia stătea Ka-lulu, când se opri subit şi căzu. Dar în clipa în care soseam cu cuţitul în mână, ca să-i despic beregata, se ridică, îl zări pe micul negru, şi privirea îi fu abătută de pălăria mea, a cărei albeaţă îi atrase atenţia. Acest obiect bizar îl făcu să-şi piardă cumpătul, nu putu să suporte vederea lui, căci scoase un grohăit de spaimă şi se aruncă în desiş, unde îmi era cu neputinţă sra mai dau de el.

Se lăsa noaptea, mă aflam la trei mile de oamenii mei; trebuia să mă întorc şi, deşi mă durea să mă înapoiez cu mâna goală, am luat iar drumul taberei, fără să mai zăbovim. In cursul acestei plimbări am fost însoţiţi, pe stânga noastră, de un animal de dimensiuni mari, care stăruia să ne urmărească. Umbra serii, care creştea, mă împiedica să-i desluşesc forma; era o formă nelămurită, poate stafia mistreţului meu.

In seara aceea, pe la unsprezece, am fost treziţi de un leu care răgea în apropierea taberei; curând îi dădu replica glasul altui leu, apoi un al treilea se alătură corului;

noutatea acestui fapt mă împiedică să-mi recapăt somnul. Am privit prin poarta îngrăditurii şi am ţintit cu winchester-ul meu, de o precizie admirabilă, dar vai! cartuşele parcă ar fi fost umplute cu rumeguş. In scârba pe care am simţit-o, i-am lăsat în pace pe lei şi m-am întors la culcuşul meu, unde răgetele lor mi-au slujit drept cântec de leagăn.

A doua zi am părăsit valea Mtambu, acest rai al vânătorilor, pornind spre o aşezare pe care vuakahuen-zii o numesc Imrera. Satul lângă care ne-am oprit poartă numele de Itaga, este situat în Rusahua, district din Ukahuendi – provincie căreia localnicii îi spun de obicei Kahuendi – şi în care intrasem trecând peste râul Mtambu.

Locuitorii Ruasahuei, populaţie foarte numeroasă, sânt îndatoritori faţă de străini. Totuşi îi văd foarte

rar; cel mult dacă primesc în fiecare an vizita unuia sau a doi vuasahuahili, care trec pe-acolo, întorcân-du-se din Pumburu şi din Usohua. Au de vânzare o cantitate de fildeş atât de neînsemnată, încât nu-i de ajuns pentru a îndemna pe cineva să înfrunte distanţa care, pe această rută, desparte aşezările între ele.

Caravanele care vin aci au ca obiectiv Pumburu, ţinut situat la sud-vest, la o zi bună de marş de Imrera, adică la treizeci de mile; sau dacă nu, din Pumburu ele se îndreaptă spre Tanganica – prin Katuma, Uhy-ombeh, Ugarahuat şi Usohua.

Era linia pe care voiam s-o urmăm şi noi, însă în clipa în care era să pornim de-a lungul ei, am aflat că Mapunda, sultanul din Usohua, purta război cu vua-zavirii care, izgoniţi din Mpokua şi din împrejurimi, îndrăzniseră să se

statornicească între satele lui şi Pumburu.

Trebuia să alegem altă rută, aşa cerea prudenţa. Am propus deci să ne ducem la lacul Tanganica, fără altă călăuză decât busola, să mergem drept înainte spre apus, evitând potecile, şi după aceea să ajungem la Ujiji, luând-o pe marginea lacului.

îmi formasem acest plan nu numai din pricina războiului întâlnit în drum, ci mă gândeam şi la Livingstone; dacă vestea sosirii mele urma să-1 facă să o ia la fugă – ideea aceasta mă obseda – trebuia să mă îndepărtez de drumurile bătute, unde o întâlnire mă putea trăda.

Totuşi, după o matură chibzuinţă, fruntaşii caravanei mele se gândiră că era mai bine să mergem drept spre nord şi să ajungem la râul Malagarazi, afluent important al lacului Tanganica, în care se varsă, venind de la răsărit. Dar în grupul meu nimeni nu cunoştea drumul şi căpetenia din Imrera nu a dat voie nici unuia din oamenii lui să ne călăuzească.

După spusele băştinaşilor, Malagarazi nu mai era decât la două etape de marş. Am socotit necesar să le dau oamenilor mei raţii pentru trei zile.

Itaga este situat într-o scobitură a unui munte, unde

are ogoare de o mare întindere. Locuitorii săi cultivă sorgo, pătate, fasolea şi maniocul, din care fac tapioca. Dar nu-i chip să cumperi acolo un pui, la niciun preţ, şi singurul lucru ce ne-am putut procura, afară de grâu, a fost o capră grozav de slabă, importată din Uvinza, într-o perioadă îndepărtată.

Ziua următoare, 25 octombrie, nu-mi evocă decât

amintiri urâte; din ziua aceea greutăţile se iviră din nou.

Am apucat-o mai întâi spre răsărit, pentru a ajunge pe platoul care mărgineşte valea Imrerei, la nord şi la vest.

Am ajuns la poalele platoului în două ceasuri şi jumătate. Acolo ne-am oprit. Un şir de povârnişuri ne despărţea de câmpia superioară, care domină valea de la o înălţime de trei sute de metri; dar un defileu accesibil trebuia să ne conducă în vârf.

Suind arcul muntos care mărgineşte bazinul Im-rera, la nord şi la apus, îmbrăţişasem cu privirea, la sud şi la est – o perspectivă întinsă. Aspectul peisajului, care în Ukahuendi este totdeauna accidentat, mereu pitoresc, nu avea totuşi nimic sublim.

Am găsit în faldurile acestui lanţ mai multe borne în ruine, care păreau să fi fost clădite în vreme de război.

Mbembu (piersicul sălbatic) creştea din belşug pe drum şi în fiecare clipă vedeam cum câţiva oameni se desprindeau din şir pentru a se duce să-şi facă provizii din aceste poame care, pe alocuri, erau aşternute grămadă pe jos.

Cu puţin înainte de a ne opri, rănisem un leopard, ceea ce nu-1 împiedicase să fugă în salturi.

Seara am auzit cum rag leii, ca în tabăra noastră din Mtambu.

Marşul următor, desfăşurat la umbra crepusculară a unui înalt codru, ne-a dus până la o bornă recent înfiinţată de arabii care se îndreptau spre Unyanyenbe, venind din Ujiji, şi care făcuseră calea întoarsă de teama lui Mirambo-

In această lungă etapă, urmasem malul drept al lui Rugufu, larg curs de apă leneş, înţesat de papirus şi de

matete.

Bălegarul şi urmele de bivoli se găseau cu duiumul; se găseau de asemenea paşi de rinoceri. În fundul unui crâng de copaci mari, situaţi lângă râu, se afla o colonie de maimuţe bărboase şi cu o înfăţişare leonină.

în dimineaţa zilei de 28, când eram în pragul plecării, am văzut trecând o cireada de bivoli. Imediat am păstrat cu toţii o linişte deplină, însă cireada recunoscuse primejdia. Nici nu începusem să ne târâm, că un vuiet de tunet, produs de gatopul întregii cete, ne vesti de inutilitatea eforturilor noastre.

La 28 octombrie, drumul s-a desfăşurat peste nişte imense întinderi de gresie şi de minereu de fier. Apa nu era numai rară, ci şi execrabilă şi eram pândiţi de foamete; mărşăluisem timp de şase ceasuri fără să zărim nici cel mai mic semn de cultură.

După informaţiile culese de la localnici, în ziua aceea ar fi trebuit să ajungem la râul Malagaruzi; dar după harta lui Burton, sau mai curând a lui Speke, eram încă la o distanţă de două etape lungi.

A doua zi, aproape la ieşirea din tabără, am avut sub ochii noştri una din cele mai frumoase scene pe care le-am întâlnit în Africa. O privelişte sublimă, dar nu prea încurajatoare: într-o parte râpe sălbatice, sfâr-tecând ţinutul în toate sensurile, deşi în general direcţia lor era nord-vest; de partea cealaltă mase de gresie, mase enorme şi cvadrunghiulare sau formând turnuri, piramide, dâmburi, conuri truncheate, circuri zbârlite de vârfuri scofâlcite de stâncărie şi cu desăvâr-şire golaşe. Vegetaţie nicăieri, doar

în câteva fisuri şi pe la baza povârnişurilor roşiatice, unde alunecase puţin teren.

Un lung şir de coborâşuri, printre stânci fărâmiţate şi blocuri ameninţătoare, ne-au adus în fundul unei râpe ale cărei maluri abrupte se ridicau la o mie de picioare deasupra capetelor noastre. In numeroasele lui ocoluri, defileul se lărgi şi se transformă într-o câmpie înclinată spre apus. Drumul pe care-1 urmam mergea însă spre nord şi pătrunse în mijlocul unui mic lanţ, unde în vârful unor ţarcuri sprâncenate se zăreau sate pustii.

Un mare smochin – sicomor, care în comparaţie părea pitic, se înălţa lângă o masă stâncoasă, înaltă de şaptezeci de picioare şi cu un diametru de o sută cincizeci; acolo ne-am oprit, după cinci ore şi jumătate de marş rapid şi neîntrerupt.

Se împliniseră douăzeci de ceasuri de când oamenii mei îmbucaseră ultima fărâmă de carne, ultimul lor pumn de grâu. Nu mai aveam decât o livră şi jumătate de făină, puţin lucru pentru patruzeci şi cinci de înfometaţi.

îmi rămâneau însă treizeci de livre de ceai şi douăzeci de livre de zahăr. Am spus să fie pusfe căldările pe foc; în timp ce apa se încălzea, grupe detaşate din caravană alergau în căutarea fructelor sălbatice şi aduseră curând panere de tamarinde şi mtembu, la care se adăugă – pentru fiecare din oamenii mei – un litru dintr-o excelentă băutură în care am turnat zahăr din plin.

Seara, într-o invocaţie rostită cu glas tare, musulmanii noştri se rugară lui Alah să ne trimită merinde.

Fiecare se sculă devreme şi plecă foarte hotărât să nu se

oprească decât în locul unde se vor putea cumpăra provizii.

Urmele de rinoceri abundau, bivolii păreau numeroşi, dar nu se zărea niciun animal.

Povârnişurile repezi şi scurte fură urcate şi coborâte cu zecile, făcându-ne să trecem de pe creasta unor mici ridicaturi în fundul unor râpe pietroase, de unde am ieşit în sfârşit într-o vale mărginită într-o parte de un munte triunghiular şi în cealaltă, de un grup de trei coline cu înfăţişare semeaţă.

Am coborât în valea aceea, pe care soarele o albise: curând verdeaţa luă locul ierbii uscate; în depărtare se zări o pădure; la scurt răstimp după aceea, eram în mijlocul unor ogoare de porumb.

Privind în toate părţile, căutând satul, l-am zărit în creştetul masei triunghiulare ce o aveam pe dreapta noastră. Un strigăt de veselie salută această descoperire; oamenii mei îşi aruncară jos poverile, cerând merinde.

— Cine vrea să ia stofă, să se ducă să cumpere grâne, la orice preţ.

Trei-patru oameni plecară şi ne-am trântit pe jos chiar în locul acela, căci nu mai puteam de osteneală.

După aproape un ceas, oamenii însărcinaţi cu aprovizionarea se întoarseră grozav de mândri, cu braţele încărcate. Ne spuseră că satul era plin de provizii, că se numea Uelled Nzogora (fiul lui Nzogora), ceea ce ne dădu de ştire că ne ailam în Uvinza, a cărei mare căpetenie era Nzogora. Ne mai înştiinţară pe deasupra că acesta din urmă purta război cu Lokanda Mira, din pricina câtorva saline situate în valea Malagaruzi, drept care rezulta că ne va fi

greu să ajungem la Ujiji pe calea obişnuită. Dar fiul lui Nzogora se învoia, în schimbul unei gratificaţii, să ne furnizeze călăuze şi, apucând-o spre nord, n-aveam de ce să ne temem.

Cum totul părea că merge pe placul nostru, ne-am pregătit să cinstim merindele ce ne soseau, lucru la care trecerea junglelor şi a pădurilor din Ukahuendi ne dispusese de minune.

începu atunci o serie de negocieri diplomatice cu privire la tributul pe care fiul lui Nzogora îl impunea călătorilor, trebui să fie dezbătută cantitatea de stofă, precum şi calitatea. Cererea era de patruzeci de metri; am obţinut o reducere de un sfert şi cei treizeci de metri plătiţi în kaniki şi merikani nu numai că ne achitară obligaţiile, dar ne ajutară să angajăm şi călăuzele de care aveam nevoie.

Revin la jurnalul meu, fără de care nu aş putea relata incidentele din marşurile următoare şi care le va prezenta într-un mod mai viu şi mai exact decât aş putea s-o fac astăzi.

31 octombrie 1872: Ne-am aşezat tabăra în junglă. Direcţia rutei: nord-nord-est. Durata marşului, patru ore şi jumătate.

După ce am părăsit poalele muntelui pe care ţiul lui Nzogora şi-a construit citadela, am mers multă vreme la est-nord-est, pentru a evita o porţiune de netrecut a mlaştinii aliate între noi şi Malagarazi. Valea avea o înclinare repede spre această rovină, al cărei sân larg culege apele din trei lanţuri muntoase însemnate; luând-o apoi spre nord-vest, ne-am pregătit să trecem mlaştina. Pe

când ne aflam încă pe malul ei oriental, călăuzele ne-au spus că un arab cu caravana lui compusă din treizeci şi cinci de oameni s-au înfundat pe neaşteptate în nămol şi că nu i-a mai văzut nimeni de-atunci; catastrofă cumplită, care s-a produs la câţiva paşi de locul unde tocmai ne aflam.

Mlaştina aceasta, aşa cum ne-a apărut atunci, are o lărgime de câteva sute de metri şi e acoperită de o împletitură foarte strânsă de ierburi, cu care se amestecă multă materie în descompunere. În mijlocul acestei întinderi şi voalat de stratul ierbos, trece un larg curs de apă, adânc şi repede. Călăuzele deschideau marşul, urmaţi de oamenii mei, care nu înaintau decât cu precauţiune. Ajungând în centru, începusem să vedem cum podul mişcător – cu care natura ne-a înzestrat în chip atât de curios – iese la suprafaţă şi se lasă-n jos, având greoaie unduiri lâncede, asemănătoare mişcării hulei când marea adoarme, după furtună. Pe unde treceau măgarii, valul ierbos se înălţa cu mai bine de treizeci de centimetri. Deodată, piciorul unuia din măgari a crăpat această punte mobilă. Bietul animal, neputând să iasă de acolo, gaura s-a scobit, s-a muiat şi s-a umplut numaidecât de apă. Cu toate acestea, cu ajutorul a zece oameni, am izbutit să ridic dobitocul şi săjl pun iarăşi pe un strat mai ferm, de unde l-am făcut să atingă cu uşurinţă malul.

Trecând mlaştina fără niciun alt accident, am luat-o spre nord şi ne-am trezit într-un ţinut încântător, care convenea agricultorului din toate punctele de vedere.

Pe ici şi colo se zăreau stânci mari, însă în crăpăturile lor creşteau copaci de toată frumuseţea, sub care se cuibărea

o populaţie numeroasă.

Ne-am procurat de la localnici oi şi capre în stare bună şi la preţ ieftin. Am profitat de acest fapt pentru a sărbători apropierea noastră de Malagarazi, jertfind opt capre, a căror carne a fost împărţită oamenilor mei.

1 noiembrie: Pornind de la tabără, am mers spre nord-vest, şi, după ce am coborât povârnişul unui munte, am contemplat în sfârşit Malagarazi. Este un râu îngust, dar adânc, care străbate o vale gâtuită între două faleze înalte. Păsări mâncătoare de peşti acoperă copacii ce mărginesc malurile sale. Numeroase sate se risipesc în împrejurimi. Bucatele se găsesc din belşug şi sânt la preţ scăzut.

După ce am urmat malul său stâng timp de câteva mile, ne-am oprit la aşezările cârmuite de Kiala.

2 noiembrie: Sântem pe insula Ihata, la un ceas şi jumătate la vest de Kiala. Am sosit în faţa acestei insule la cinci după amiază. Toată dimineaţa s-a irosit în vorbărie goală cu proprietarul bacului.

Iată condiţiile puse pentru trecerea întregii caravane: opt metri de stofă, plus patru fundos (patruzeci de coţi) de perle roşii, zise same-same. M-am învoit să plătesc anticipat, şi m-am executat pe loc.

Patru oameni, cu poverile lor, intră în bărcile mici

— Nişte piroge prăpădite, informe şi avariate. Oamenii mei sânt lăsaţi pe celălalt mal.

De trei ori luntrile merg de la un mal la celălalt. Soarele se lăsa spre asfinţit; trebuia să ne trecem animalele. Simba, un măgar sălbatic din Unyamuezi

— Un animal frumos – fu lansat primul în apă, ţinut de o

frânghie. Ajunsese în mijlocul râului – când l-am văzut zbătându-se: un crocodil îl înhaţase de gât. Sărmanul Simba – cum se mai apăra! Ciupereh trăgea din răsputeri frânghia, dar în zadar; sărmanul măgar se afunda şi nu l-am mai văzut. In locul acela, râul avea o adâncime de cincisprezece picioare. E drept

că zărisem în apropiere câteva capete de un cafeniu deschis, ochi mici, strălucitori, spinări solzoase, dar cine s-ar fi gândit vreodată că monştrii se vor apropia de bărci, în mijlocul zarvei pe care o făcea bacul?

Ne-am apucat iarăşi de lucru, întristaţi de această pierdere. La ora şapte eram cu toţii pe malul celălalt, afară de Bombay, care păzea ultimul nostru măgar; va trece cu el mâine, când crocodilii vor fi părăsit râul.

3 noiembrie: Măgarul nostru a trecut azi dimineaţă, cu asistenţa unui mganga (omul cu talismane) care, după ce a mestecat câteva frunze ale unui copac ce se vede prin preajma râului, a scuipat pe animal pasta astfel fabricată.

Acest mganga îmi spune că, după ce îşi freca trupul cu frunzele mestecate, putea să treacă râul la orice ceas din zi sau din noapte, fără să aibă a se teme de nimic. Pare foarte convins de eficacitatea acestui mijloc.

Pe la ora zece, a sosit din Ujiji o caravană alcătuită din optzeci de băştinaşi din Ugahha, provincie situată la sud-vest de Tanganica. Le-am cerut veşti.

— Un musungu se află acolo de trei săptămâni. Răspunsul acesta m-a făcut să tresar.

— Un om alb? am urmat eu vorba.

— Da, un om alb.

— Cum este îmbrăcat?

— Ca stăpânul (arăta spre mine).

— E tânăr?

— Nu, este bătrân: are păr alb pe faţă. Şi pe urmă, este bolnav.

— De unde vine?

— Dintr-o ţară care este de cealaltă parte a Uguh-hei, foarte departe, foarte departe, şi care se numeşte Manyema.

— Adevărat! Şi chiar se află la Ujiji?

— Abia acum opt zile l-am văzut acolo.

— Crezi că o să mai fie acolo, când vom sosi noi?

— Nu ştiu.

— A mai fost prin părţile acelea?

— Da, dar este multă vreme de-atunci.

— Urra! E Livingstone! E Livingstone! Nu poate fi altul decât el. Cine ştie, totuşi? S-ar putea să fie altul – un călător venit de pe coasta occidentală. Sau poate Baker! Nu, Baker nu are barbă albă. Trebuie însă să mă zoresc; dacă află că sosesc şi o tuleşte, la vestea aceasta?

Le-am spus oamenilor mei că dacă vor să ajungă la Ujiji fără a face niciun popas, îi dăruiesc fiecăruia câte opt metri de stofă. Au primit cu toţii, bucuria lor era aproape la fel de mare ca şi a mea – şi mă stă-pânea o bucurie nebună. Voiam să plec să rezolv această întrebare arzătoare: „Este oare chiar Livingstone?” Să-mi dea Dumnezeu răbdare! Dacă ar fi pe-aici drum de fier, sau s-ar găsi măcar cai! Cu un cal, aş fi la Ujiji în douăsprezece ceasuri.

Am părăsit râul Malagarazi însoţiţi de două călăuze

procurate de Usenghe, bătrânul luntraş.

După un ceas, ajungeam la satul Isinga. Marşul se desfăşurase într-o câmpie salină, care totuşi, pe măsură ce înaintam, devenea mănoasă şi productivă.

4 noiembrie: Am plecat dis-de-dimineaţă.

Prima parte a drumului a fost făcută într-o pădure cu copaci pitici; pădure de mică lărgime, care, tot rărindu-se, până la urmă a pierit. Am intrat atunci în Uhha, un ţinut de câmpii. Sate în toate părţile, în mijlocul unor mari mirişti de sorgo şi de porumb; sate alcătuite din câte trei bordeie, din cinci, zece, douăzeci de colibe în formă de stup. In ele se trăieşte într-o vădită securitate, căci niciunul din aceste cătune nu este înconjurat de o îngrăditură.

Un loc împrejmuit cu şanţ, neavând nici măcar apă, este singurul hotar ce desparte Uhha de Uvinza.

Ne-am oprit la Kahuanga.

5 noiembrie: Plecaţi din Kahuanga încă din revărsatul zorilor, ne-am urmat marşul în câmpia fără margini, uscată şi înălbită de un soare ecuatorial. Mergeam voioşi înspre vest, scăpaţi de orice îngrijorare, spunându-ne cu bucurie că eram la capătul suferinţelor noastre, că nimic nu ne va mai opri, că peste cinci zile

vom găsi ceea ce venisem sa caut de la atâta depărtare, trecând peste atâtea stavile şi primejdii.

In dreapta noastră se vedeau sate. Deodată, doi negri – desprinzându-se dintr-un grup de băştinaşi care păreau că ne privesc – alergară înaintea caravanei.

Ceata mea se opri. Am făcut câţiva paşi înainte, pentru a-i întreba pe noii sosiţi ce doreau. Îmi adresară yambo-ul

cuvenit, apoi îmi puseră această întrebare:

— De. Ce omul alb trece fără să vină să-1 salute pe şeful nostru şi să-i plătească tribut? Omul alb nu ştie oare că aci locuieşte un rege din Uhha, căruia arabii şi vuanguanii îi plătesc un drept de trecere?

— Am predat ieri tributul căpeteniei din Kahuanga, la cererea lui, căci ne-a spus că este însărcinat să-1 încaseze.

— Cât aţi dat?

— Zece dotis de stofă frumoasă.

— Este chiar sigur?

— Foarte sigur; o să vă spună perceptorul însuşi.

— Foarte bine – urmă interlocutorul meu, un tânăr frumos, cu înfăţişare inteligentă – dar datoria noastră este de a vă opri, în numele regelui, până ce căpătăm dovada acestui fapt. Veniţi în satul nostru; vă veţi aşeza la umbra copacilor noştri până la întoarcerea curierilor pe care-i vom trimite la Kahuanga.

— Nu; soarele s-a înălţat abia de un ceas şi sântem grăbiţi; avem mult de mers. Dar ca să vă convingem că nu căutăm să scăpăm de tribut, vom rămâne aci şi doi soldaţi de-ai noştri îi vor însoţi pe oamenii voştri, ca să le arate cine a primit stofa noastră.

Curierii plecară. Frumosul tânăr (se nimerise să fie nepotul regelui) şopti un cuvânt la urechea unui băieţandru, care se îndepărtă, cu iuţeala unei antilope, în direcţia satelor. Rezultatul acestei misiuni nu se lăsă aşteptat. Văzurăm curând cum sosesc cincizeci de războinici, având în fruntea lor pe un bărbat înalt şi frumos, îmbrăcat într-o mantie de postav stacojiu, pe cap cu o

stambă nou-nouţă, aranjată în chip de turban

şi împodobit cu o bucată de fildeş lustruit, în formă de semilună, care-i atârna de gât.

Eram atunci pe malul oriental al unei ape, la mică depărtare de Lukomo, sat din Kimeny, provincia Uhha.

Acest şef, în mantie roşie, era, într-adevăr de o frumuseţe remarcabilă: avea figura ovală, pometii bine plasaţi, ochii mari, o arcadă frumoasă, fruntea largă şi proeminentă, nasul bine croit, buzele de o tăietură frumoasă, înalt de stat şi de proporţii desă-vârşite.

Când fu aproape de noi, îmi spuse, pe un ton cordial:

— Yambo, bana? (Ce mai faci, stăpâne?)

— Yambo, mutuare? i-am răspuns eu, la fel de cordial.

Ceata, lui cu a mea, eu însumi cu războinicii lui, schimbarăm saluturi yambo, şi în aceste prime raporturi nimic nu trăda nici cea mai mică ostilitate.

Căpetenia se aşezase pe călcâie, punându-şi alături arcul şi săgeţile; toţi oamenii lui îl imitară.

M-am aşezat şi eu pe un balot, oamenii mei făcură la fel, luându-şi povara drept scaun, astfel ca să formeze laolaltă un semicerc în jurul meu.

Nu se rostea nicio vorbă; câmpia era cufundată într-un calm atât de profund, încât ai fi zis că este părăsită de orice făptură vie. În mijlocul acestei tăceri, căpetenia luă cuvântul:

— Eu sânt Mionvu – zise el – marele mutuare din Kimeny şi cel mai mare după rege, a cărui locuinţă o vedeţi colo.

Arăta spre un târg mare, învecinat cu nişte coline scorojite, care se zărea la nord, la vreo douăsprezece mile.

— Am venit să vorbesc cu omul alb – urmă căpetenia. Arabii şi vuanguanii, de câte ori trec, nu uită niciodată să-i facă un dar regelui, aşa este obiceiul. De ce omul alb nu-i plăteşte regelui ceea ce i se datorează? De ce se opreşte în drum? De ce nu vine la Lukomo, unde avem hrană şi umbră şi unde am

putea discuta treaba pe-ndelete? Omul alb îşi zice prietenul nostru. Să vină în satul nostru. Soarele arde. Mionvu nu va mai vorbi aici. Dacă omul alb ne este cu adevărat prieten, să ne urmeze şi să ne1 însoţească la Lukomo.

— A sosit ceasul să ne oprim – am spus eu. E amiază; ne-aţi curmat marşul; vă vom urma şi ne vom aşeza tabăra la voi.

Rostind aceste cuvinte, m-am ridicat şi le-am făcut semn oamenilor să-şi reia poverile. Nu era chip să fac altfel, curierii încă nu se întorseseră.

Sosit la el acasă, Mionvu se trânti pe pământ, la umbra foarte zgârcită a celor câtorva copaci din sat.

Pe la două, curierii se înapoiară.

— Este foarte adevărat – spuseră dânşii – că şeful din Kahuanga a primit cei zece dotis, însă pe socoteala lui, nu pe cea a regelui.

Drept orice răspuns, Mionvu îmi înfăţişă zece legăturici de trestii.

— Câte beţişoare, tot atâţia dotis, pentru rege. Fiecare legăturică avea zece firicele; în total, o sută dotis; patru sute de metri de stofă.

Venindu-mi în fire din buimăcirea mea, care era de

nedescris, am oferit a zecea parte.

— Zece dotis regelui Uhhei! Nu mai puţin de zece dotis!!

Fără să răspund nimic, m-am retras în bordeiul care fusese curăţat pentru mine şi i-am chemat pe Bombay, Asmani, Mabruki şi Ciupereh, ca să ţinem sfat.

— Spuneţi-mi voi ce trebuie să facem.

— Dă-i lui Mionvu ce-ţi cere şi să plecăm, stăpâne. Este ultima dată. Aşa a afirmat chiar mutuare, este ultimul nostru tribut; plăteşte, şi peste patru zile vom fi la Ujiji – propuse Bombay.

— Mionvu a spus că este ultimul bir? V-a asigurat de asta?

— Da, stăpâne; hotărât că da!

— Haide, zi, Asmani, trebuie să plătim sau nu?

— Mi-e teamă că vom fi nevoiţi să plătim – răspunse uriaşul cu veşnicul său surâs – dar este într-adevăr pentru ultima oară.

— Şi tu, Ciupereh, ce spui?

— Plăteşte, Cama; e mai bine să plecăm liniştiţi.

— Ce părere ai tu, Mabruki?

— Ah stăpâne, stăpâne drag! în mare strâmtoare am intrat! Dar ai face mai bine să plăteşti. E pentru ultima dată; şi ce înseamnă pentru tine o sută de dotis?

— Duceţi-vă atunci, Asmani şi Bombay, oferiţi mai întâi douăzeci. Dacă Mionvu refuză, daţi-i treizeci. Dacă e nevoie, mai adăugaţi zece. Fiţi risipitori cu vorbele; urcaţi încet, doti cu doti, dar nu treceţi de optzeci. Plecaţi şi fiţi prudenţi!

Pe scurt, la nouă seara am pus să i se ducă lui Mionvu

ceea ce ne învoisem: şaizeci şi patru de dotis pentru rege, şase pentru el însuşi şi cinci pentru subalternii lui. In total, şaptezeci de chucka duble, trei sute de metri de stofă – un balot întreg şi încă un sfert dintr-altul.

6 noiembrie: In revărsatul zorilor eram în marş, trişti şi tăcuţi. Stocul nostru de pânzeturi primise acolo o lovitură teribilă. Ne mai rămâneau nouă baloturi ceea ce, adăugat la mărgelele noastre de sticlă, era suficient pentru ca – administrat cu economie – să ne ducă până la Atlantic; dar dacă un număr oarecare de căpetenii ca Mionvu s-ar fi găsit în calea noastră, n-am fi avut cu ce să ajungem la Ujiji. Oricât de aproape eram de dânsul, Livingstone îmi părea la fel de departe ca la începutul expediţiei.

Trecusem peste Bombue şi o luasem de-a curmezişul unei câmpii care unduia molatic, înălţându-se treptat spre nişte munţi, în dreapta noastră, iar în stânga se înclina spre valea lui Malagarazi, râu de care eram la o distanţă de vreo douăzeci de mile..

Ţinutul este populat; pretutindeni se zăresc sate, găseşti alimente la preţuri scăzute; lapte din belşug, unt de bună calitate.

După patru ore de mers, am trecut peste un râu care se numeşte Kanengi şi am intrat în borna din Kahi-rigi, sat întărit a cărui populaţie e alcătuită din vua-tuşi şi vuahhi.

Am fost înştiinţaţi numaidecât că un frate al regelui din Uhha locuia în acel sat, al cărui şef era.

Vestea a fost prost primită; presimţeam un nou tribut.

Efectiv, nu se scurseseră nici două ceasuri de când sosisem, că doi vuanguana intrară în cortul meu. Am

recunoscut în persoana lor pe doi sclavi ai lui Tani ben Abdallah. Cei doi oameni veneau din partea regelui, să pretindă tributul; cereau treizeci de dotis: o jumătate de balot!

Cerule îndurător! ce să fac?

După spusele celor doi vuanguani, în drumul nostru mai sânt cinci căpetenii – la două ceasuri depărtare unul de altul – şi fiecare încasa tribut, după pilda celor precedenţi.

încă cinci căpetenii şi sântem ruinaţi, iată un fapt evident. In faţa acestei evidenţe, ce ne rămâne de făcut? Cum să răzbim până la Livingstone, fără a fi reduşi la starea de cerşetori?

I-am expediat pe cei doi oameni; pe urmă l-am chemat pe Bombay. I-am spus să se ducă cu Asmani să negocieze honga şi să-1 stabilească la preţul cel mai scăzut posibil. După asta, mi-am luat pipa şi, de voie de nevoie, privind lucrurile cu înţelepciune, am început să chibzuiesc. Peste o jumătate de ceas, planul meu era făcut. Chiar în noaptea aceasta îl voi aduce la îndeplinire.

De îndată ce tributul a fost plătit, fapt pentru care fiecare s-a arătat bucuros – deşi toată diplomaţia lui Bombay, toată caustica lui nu a putut coborî cifra decât la douăzeci şi şase de dotis – i-am rechemat pe cei doi vuanguani şi i-am întrebat dacă există vreun mijloc de a-i ocoli pe şefii care, pe teritoriul rămas în faţa noastră, pretind biruri.

Uimiţi de întrebare, au declarat mai întâi că nu este cu putinţă. Dar în cele din urmă, după discursuri lungi, unul din ei a declarat că la miezul nopţii – sau ceva mai târziu – ne va sluji de călăuză şi ne va ajuta să apucăm prin jungla care

se află între Uhha şi Uvinza. Vom străbate hăţişul în direcţia vestică şi vom ajunge în Ukaranga fără să mai avem de pătimit alte necazuri. Călăuza este sigură de acest lucru, cu condiţia ca plecarea să fie nocturnă şi să obţin din partea oamenilor mei o tăcere deplină, pentru a nu trezi pe nimeni din sat. Inutil să mai adaug că am consimţit bucuros.

După ce treaba a fost aranjată, ne mai rămâneau multe de făcut. Mai întâi, să ne procurăm merinde pentru cele patru zile pe care urma să le petrecem în junglă. Am trimis imediat doi oameni cu stofă să cumpere grâne la orice preţ. Înainte de ceasurile opt, aveam provizii pentru opt zile. Neîndoielnic, soarta ne este favorabilă.

7 noiembrie: Nu m-am culcat. Cu puţin înainte de miezul nopţii, când luna începea să răsară, oamenii mei au părăsit satul, în mici grupe de câte patru. La ora trei, toată ceata era afară din sat, fără a fi provocat cea mai mică alarmă.

La un şuierat al nostru, călăuza a sosit. Am luat-o spre sud, de-a lungul malului drept al râului Kanengi. Un ceas de marş în această direcţie; pe urmă caravana a cotit spre apus, de-a curmezişul unei câmpii ierboase, fără a devia de la această linie, în ciuda obstacolelor. Din când în când nori deşi îşi răspândeau umbra peste câmpia pustie şi, obscuritatea adăugân-du-se tăcerii, dădea situaţiei un caracter înfiorător. _

Toţi oamenii mei mergeau voiniceşte, fără să murmure, deşi erau însângeraţi de ierburile tăioase. In sfârşit, zorile se iviră, în toată gingăşia, în tot farmecul lor. Cerul ne era redat cu fericitele sale prevestiri, cu surâsurile lui pline de făgăduieli.

Cu toată oboseala, oamenii mei au mărit pasul şi au mărşăluit până la ora opt.

Tocmai atinsesem râul Busigi, al cărui curent este rapid. In vecinătate era un petic de junglă; am intrat în el ca să ne luăm prânzişorul.

Bivoli, antilope – printre care se găseau şi elani

— Însufleţeau malurile râurilor; dar, oricât de puternică era ispita, niciunul n-a fost doborât: nu îndrăzneam să tragem.

Stăteam acolo de un ceas, fericiţi să ne odihnim, când nişte oameni încărcaţi cu sare adusă de pe malurile lui Malagarazi, s-au ivit pe malul celălalt. Ajunşi în dreptul ascunzătorii noastre, ne-au descoperit, au aruncat din spinare sarea şi, scoţând strigăte de alarmă, au alergat cât îi ţineau picioarele, spre satele care păreau să fie la o distanţă de vreo patru mile.

Hamalii mei şi-au reluat numaidecât poverile, au trecut râul şi s-au repezit spre o junglă care era în faţa noastră. Abia ne aflam în hăţiş, că o femeie — nevasta unuia din soldaţii noştri, cam slabă de minte

— Scoase nişte strigăte ascuţite. Teroarea fu la culme. Strigătele acelea aveau să-i atragă pe vuahhi. De data aceasta, era limpede că voiam să scăpăm de tribut.

Femeia strigă mai departe, fără niciun motiv; aşa, de sminteală curată. Călăuza veni să-mi spună: – Făceţi-o să tacă, sau sântem pierduţi!

I se puse peste gură o bucată de pânză, înnodată îndărătul capului; i se legară mâinile şi caravana plecă cu cea mai mare uiţeală.

înainte! înainte! cu pas ferm şi rapid, până la ora unu, când, nemaiputând de osteneală, am ajuns la micul lac Musunya. Fusese o etapă de nouă ore.

Musunya este unul din numeroasele bazine circulare pe care le cuprinde această parte din Uhha, unde ele formează o adevărată grupă. La drept vorbind, sânt mai curând nişte uriaşe heleşteie, decât lacuri. In timpul perioadei de masika, Musunya trebuie să aibă trei sau patru mile lungime, pe două lăţime. Este plin de hipopotami şi animalele mari abundă pe ţărmurile sale.

Nimic mai calm decât bivuacul nostru; fiecare stă liniştit. Nicio cabană, niciun foc; cortul n-a fost desfăcut, pentru ca, la cea mai mică alarmă, să putem pleca imediat.

9 noiembrie: Am pornit în marş cu mult înainte de s-a crăpat de ziuă. In clipa în care a apărut soarele, ieşeam din hăţişul de bambus unde ne aruncase venirea caravanei cu sare, şi ne găseam iar în câmp deschis: zărirăm lunga perspectivă a unui teren unduit, având presăraţi ici şi colo câte un pâlc de copaci caracteristici, care întrerupeau goliciunea generală.

Ceasurile s-au scurs unul după altul, mergeam fără oprire, străbătând marile valuri de pământ, sub bătaia unui soare de o tărie cu totul africană, dar a cărui arşiţă era moderată de adieri binefăcătoare, încărcate de mireasma ierburilor tinere şi de parfumul florilor necunoscute, care smălţuiau, cu culorile lor felurite, pânza de un verde palid desfăşurată sub ochii noştri.

Am trecut din nou pe lângă nişte mari heleşteie asemănătoare cu cele de ieri.

In felul acesta am atins Rugufu; nu cel din Uka-huendi, ci un râu cu acelaşi nume, care se află mai la nord şi care-şi aruncă apele în Malagarazi. Curs de apă larg şi puţin adânc, Rugufu la care ajunsesem se Urăşte spre sud-vest, mişcându-şi aproape pe nesimţite undele.

In timp ce ne odihneam într-un petic de junglă situat în apropierea malului drept, un bubuit îndepărtat mi-a izbit auzul.

— Să fie oare tunetul? am întrebat.

Mi s-a spus că este kabogo. O nouă întrebare din partea mea. Kabogo – mi s-a răspuns – este un munte înalt, situat pe ţărmul occidental al Tanganicăi şi ciuruit de caverne adânci. Când bate vântul peste lac, în găurile acelea mari se stârneşte un zgomot asemănător cu tunetul. Multe vase au pierit în locul acela şi băştinaşii, ba chiar şi arabii, au obiceiul de a arunca acolo stofă – merikani şi kaniki – precum şi perle, mai cu seamă perle albe, pentru a-1 potoli pe

mulungu (zeul) lacului. Cei care aruncă perle aproape că n-au de ce se teme; îndeobşte trec lacul tară greutate; dar oamenii care nu fac acest lucru sânt răsturnaţi şi se îneacă totdeauna. A! este un loc îngrozitor!

Răspunsul acesta mi 1-a dat Asmani, cu veşnicul lui surâs şi mi-a fost confirmat de către mai mulţi din oamenii mei, care au navigat de asemenea pe lac.

în locul unde eram atunci, Rugufu este la cel puţin patruzeci şi şase de mile de Ujiji; din acest ultim punct şi până la Kabogo – situat, se zice, aproape de Uguhha – sânt mai bine de şaizeci de mile. Astfel, zgomotul valurilor – pe

care-1 auzeam desluşit – a ajuns până la noi de la o depărtare de peste o sută de mile.

Pornind din nou la drum, am mers timp de trei ore prin nişte păduri nu prea dese, peste pânze mari dintr-o rocă primitivă, în mijlocul unor blocuri de stâncărie, unde se îngrămădeau mari blocuri detaşate; apoi, străbătând o mocirlă al cărei teren mişcător părea compus din turbă, ne-am oprit pe malul lui Sunuzzi.

Au fost întâlnite numeroase cete de girafe, de bivoli şi zebre.

Bivuacul nu este situat la mai mult de o milă de o mare aşezare a vuahhilor. Pădurea ne învăluie însă; prin vecinătate nu este nicio potecă; nu facem nici cel mai mic zgomot; toată lumea păstrează tăcere, n-am aprins niciun foc. Să fim liniştiţi, n-o să vină nimeni să ne tulbure.

Mâine dimineaţă vom ieşi din Uhha, afirmă kiran-gozi şi, dacă în cursul zilei putem merge până la Niamtaga, poimâine vom fi la Ujiji.

Răbdare, suflete! Peste câteva ceasuri vom cunoaşte sfârşitul tuturor acestor peripeţii. Peste câteva ceasuri voi fi faţă-n faţă cu acest om alb, care are barba căruntă.

9 noiembrie: Ne-am părăsit ascunzişul cu două ceasuri înainte de s-a făcut ziuă şi am străbătut pădurea, în direcţia nord-vest. Pusesem botniţe caprelor

noastre, de teamă ca nu cumva behăielile lor sa ne trădeze.

O neînţelegere a fost cât pe-aci să ne piardă. Tn clipa în care cerul începea să se’nălbească, am ieşit din junglă şi ne-am pomenit pe drumul mare: o potecă bătătorită.

Călăuza, crezându-se dincolo de hotarul Uhhei, a scos un strigăt de bucurie, repetat de toţi oamenii noştri. Care mai de care zorea pasul, înainta cu mai multă energie, când, pe neaşteptate, ne-am trezit în preajma unui sat ai cărui locuitori se deşteptau.

Am cerut să se facă linişte şi ceata se opri. M-am dus lângă călăuză. Nu ştia cum să procedeze. Nu era timp de chibzuială. Am ordonat să fie ucise caprele, să fie lăsate pe drum; să li se sucească gâtul puilor şi i-am spus călăuzei să străbată satul în chip cutezător.

Caravana trecu repede şi în tăcere, cu ordinul de a se afunda în jungla care se vedea spre miazăzi de drum. Am aşteptat, până ce a pierit din vedere ultimul om. Luându-i apoi pe micii mei servanţi, care rămăseseră cu mine, am trecut la rândul meu. Când ieşeam din sat, un om sări afară din coliba lui şi scoase un strigăt de alarmă, căruia îi răspunse o zarvă de glasuri, ai fi zis că se iscase o ceartă. Curând am fost însă în junglă, grăbindu-ne să fugim de drum, apucând-o spre sud şi făcând o uşoară cotitură către vest.

O clipă, am crezut că sântem urmăriţi. M-am postat îndărătul unui copac, pentru a-i opri pe cei care aveau să apară, dar nu sosi nimeni.

După o jumătate de ceas de asemenea marş, am reluat iar direcţia apusului. Se luminase bine de ziuă; ochii noştri încântaţi contemplau vâlcele pitoreşti, văi fermecătoare, despărţite unele de altele, pline de copaci roditori, de flori rare, de pârăuri străvezii. Am trecut peste unul din aceste râuleţe; o apă limpede, al ’cărei murmur dulce l-am luat

drept o urare de bun venit; lăsasem în urmă hotarul provinciei Uhha, eram în Ukaranga. Strigăte de bucurie nebună salutară acest eveniment.

Am găsit atunci un drum uşor, un drum neted, pe care fiecare din noi călca cu pas elastic, zorindu-şi mersul şi nemaisimtind oboseala.

Ce importantă mai au obstacolele pe care le-am întâlnit în cale, păduri şi munţi, hăţişuri spinoase, mlaştini adânci, ierburi tăioase? Ce importantă mai au răgetele, strigătele sinistre, toate aceste huiete ale lumii sălbatice, ai căror trişti auditori am fost?

Mâine! Ah! ziua cea mare a sosit; putem să râdem şi să cântăm şi să vorbim pe un ton triumfător! Am îndurat suferinţe crude, am avut momente când ne-am mâniat unii contra altora, când încercările ne acriseră; dar cine şi le mai aminteşte? Toate feţele sânt radioase, nu-i una care să nu exprime fericirea pe care am meritat-o cu toţii.

Ne-am oprit la amiază, ca să prânzim şi să gustăm o clipă de odihnă. Mi-au fost arătate colinele de unde se zăreşte râul Tanganica; ele mărginesc la răsărit valea lui Liuko! In faţa acelei privelişti, nu m-am putut stăpâni. Până şi acel popas scurt mă sâcâia; eram agitat şi nemulţumit. Pornind iar la drum, mi-am îmboldit oamenii, spunându-le că mâine va veni şi răsplata. Vor căpăta peşte şi bere cât vor putea să înghită.

Trecerea noastră prin dreptul unui grup de mici localităţi a stârnit emoţia tuturor locuitorilor. I-am trimis pe oamenii mei să-i liniştească. Atunci au păşit în întâmpinarea noastră şi ne-au urat bun venit. Această primire ne-a mişcat adânc;

dar nu aveam vreme să ne lăsăm în voia acestei bucurii. O forţă irezistibilă mă târăşte, un gând mă stăpâneşte. Mai este încă acolo? Ştie oare că sosesc? O să fugă?

Ce frumoasă ţară este Ukaranga 1 Povârnişuri tapisate cu verdeaţă, pe care se văd bordeie conice, cu acoperişuri mari de stuf. Coline cu costişe variate; ici folosite pentru cultură, sau păşunat, dincolo înveşmântate cu copaci mari; în altă parte acoperite de cătune. Ţinutul se aseamănă puţin cu Maryland *.

Trecem peste Mkuti, un râu fermecător; escaladăm malul şi cutreierăm pădurea, ca nişte oameni care au săvârşit o ispravă de care sânt mândri. Sânt nouă ceasuri de când mergem! Soarele scăpată repede la orizont şi tot nu părem obosiţi.

Iată-ne foarte aproape de Niamtaga; în sat se bate toba. Locuitorii fug în păduri; ne iau drept o bandă de ruga-ruga, oamenii lui Mirambo. Regele în persoană o ia la sănătoasa şi toată lumea, bărbaţi, femei şi copii, îl urmează înspăimântaţi. Intrăm în sat. Pun să mi se ridice cortul, fiecare din noi îşi statorniceşte locul de popas.

în sfârşit, se răspândeşte zvonul că sântem vuan-guani, care sosesc din Unyanyenbe, şi locuitorii se arată din nou.

— Mirambo a murit deci? strigă ei.

— Din nefericire, nu.

— Atunci cum aţi izbutit să treceţi?

— Am luat-o prin Ukonongo, Ukahuendi şi Uhha.

— Oh-li-li!

Toţi se pornesc să râdă de spaima trasă şi îşi cer scuze. Îmi este prezentat şeful satului; îmi spune că se retrăsese

mai întâi în pădure pentru a pune la cale planul său de atac; avea de gând să se întoarcă şi, dacă am fi fost chiar ruga-ruga, ne-ar fi nimicit până la unul. Sărmanul om habar nu are că noi ştiam asta; dar se speriase atât de rău, încât, dacă am fi fost ruga-ruga veritabili, nu s-ar mai fi întors.

Totuşi nu eram dispuşi să-1 necăjim pe tema fugii sale. Dimpotrivă, i-am strâns mâna, spunându-i că sântem cât se poate de fericiţi să-1 vedem. Dânsul a împărtăşit această fericire şi ne-a trimis imediat trei berbeci graşi, făină şi căni cu bere şi miere, pe care ni le-a dăruit. La rândul meu, am făcut să-i sporească

1 Unul din primele 13 state întemeiate de colonişti în America de Nord, pe coasta Oceanului Atlantic, (n.t.)

veselia, oferindu-i două chukka din cea mai frumoasă stofă a mea. Astfel a fost încheiat între noi un pact prietenesc.

M-am întors în cortul meu, ca să scriu întâmplările zilei. Luând pana în mână, i-am spus lui Selim:

— Scoate din ladă hainele mele noi, unge-mi cizmele, albeşte-mi casca de plută, pune-i o panglică nouă, ca să apar într-o ţinută cuviincioasă în faţa omului pe care-1 vom vedea mâine şi în faţa arabilor din Ujiji, căci spinii nu mi-au lăsat decât zdrenţe pe mine. Bună seara. Nu mai am decât o noapte de trecut, şi-1 vom vedea pe omul cu barba căruntă.

10 noiembrie 1871: a doua sută treizeci şi şasea zi, socotită cu începere de la plecarea noastră din Bagamoyo; a cincizeci şi una, de la plecarea din Unyanyenbe.

Direcţia generală a rutei de urmat pentru a ajunge la Ujiji: vest-cuart sud-vest; şase ore de marş.

Un timp superb, o dimineaţă radioasă; aerul este proaspăt, cerul surâzător; pădurile adânci au un frunziş strălucind în cel mai frumos verde posibil. Apa râului Mkuti, repezindu-se pe sub ciucurii de smarald care-i mărginesc malurile, parcă ne sfidează să ne luăm la întrecere, prin clipocitul său zgomotos.

Am trecut de ocolul satului. Fiecare din noi este la fel de fercheş şi de fericit ca în ziua în care am părăsit Zanzibarul, şi care ni se pare rămasă cu un veac în urmă; am îndurat şi am văzut atâtea lucruri de-atunci I

— Înainte, camarazi!

— Da, în numele lui Alah, stăpâne!

Şi vitejii se urnesc voioşi, cu pas rapid; mai întâi pe o colină căptuşită cu bambus, pe urmă în fundul unei râpe unde gâlgâie un torent năvalnic. Apaoi pe altă colină – apoi pe o potecă în coasta unei trecători-şa, unde înaintăm aşa cum pot s-o facă doar oamenii grăbiţi.

încă clouă ceasuri cu mersul acesta sprinten, şi din înaltul acelui povârniş care ne ascunde orizontul, călăuza mă înştiinţează că vom zări lacul. Mă stăpânesc ca să nu strig. Dar să aşteptăm – trebuie mai întâi să văd.

Zorim pasul. Urcuşul anevoios este dus la capăt fără să ne mai tragem sufletul, de teamă să nu ne scape această mare privelişte. Am atins creasta: încă nu este aci punctul anunţat. Tot mai departe!

în sfârşit, colo în zare, o lumină, o licărire printre copaci. În faţa noastră, lanţul din Ukama şi Uka-ramba, un zid de o

culoare neagră, spălată cu azur. Apoi imensa pânză de argint întunecat, sub un vast polog de un albastru limpede; drept draperii, munţii înalţi; drept ciucuri, păduri de palmieri. Ura! Tanganica! întreaga ceată repetă acest strigăt de bucurie al anglosaxonului; răsună urale de stentori; pădurile şi colinele ne împărtăşesc triumful.

— De aci l-au descoperit Burton şi Speke? îl întreb pe Bombay.

— Nu ştiu, stăpâne; în orice caz, pe-aici, prin împrejurimi.

Sărmani înaintaşi greu încercaţi! Unul era pe jumătate paralizat, celălalt aproape orb, când au sosit pe aceste meleaguri.

Şi eu? Eram atât de fericit, încât cred că să fi fost chiar orb şi paralizat de-a binelea, în acel moment suprem mi-aş fi redobândit vederea, mi-aş fi luat în spinare patul şi aş fi umblat.

Dar mă simt minunat; n-am fost bolnav nici măcar o singură zi, de când am părăsit Unyanyenbe-ul. Ce n-ar da John Shaw ca să fie acum în locul meu! Cine este cel mai fericit? El, în pofida belşugului care-1 înconjoară, cu masă şi casă bună; sau eu, în picioare pe această stâncă, privind lacul Tanganica, cu ochii vrăjiţi şi inima mândră?

Am coborât povârnişul, având în faţa noastră valea râului Liuke. Pe la unsprezece atinsesem deasa panglică de matete, care mărgineşte malul său. Am trecut prin vad – apa era străvezie, apoi am depăşit al doilea chenar şi ne-am aflat în mijlocul grădinilor din Ujiji, adevărate minunăţii de vegetaţie. Prea emoţionat ca să sesisez amănuntele, am văzut doar nişte palmieri graţioşi, terenuri bine întreţinute,

înţesate de legume, şi sătuleţe înconjurate de fragile îngrădituri de trestii.

Vestea sosirii noastre va ajunge oare la Ujiji înainte de a fi observaţi? îngrijorarea aceasta ne face să dublăm pasul.

Ne tragem răsuflarea la malul unui râuleţ şi escaladăm versantul unui lanţ muntos, a cărui stâncă este golaşă – este ultimul din miriadele de semeni ai săi pe care am fost nevoiţi să ne căţărăm – mic lanţ care ne împiedica să vedem lacul în imensitatea lui.

Iată-ne pe creştet; ajungem pe panta occidentală. Să ne oprim; portul Ujiji este la mai puţin de cinci sute de metri, într-un boschet de verdeaţă.

Depărtările, pădurile, munţii fără număr, spinii care ne-au umplut de sânge, câmpiile aride care ne-au ars picioarele, cerul încins de arşiţă, mlaştinile, deşertul, foamea, setea, frigurile, au fost învinse. Visul nostru s-a înfăptuit!

— Încărcaţi armele!

— Ai, Uallah, ai Uallah, bana! răspund glasuri înfierbântate.

— Un, doi, trei!

Aproape cincizeci de puşti urlă. Tunetul lor, asemănător cu cel al tunului, îşi produce efectul în sat.

— Kirangozi, strângeţi rândurile şi salvele să continue până ce sosim în faţa casei bătrânului Musungu. Mi-aţi spus adesea că miroseaţi peştele din Tanga-nica; astăzi îl simt şi eu. Vă aşteaptă peştele, berea şi o lungă odihnă. Porniţi în marş!

Nu făcusem nici două sute de metri, că mulţimea se înghesuia să ne întâmpine. Oameni din zece provincii,

zanzibarezi, băştinaşi

şi arabi, ne înconjoară şi ne asurzesc cu strigătele lor:

— Yambo, bana! Yambo, bana! adresate fiecăruia din noi.

Trei sute de metri ne mai despart de sat. Mulţimea creşte, oamenii se string buluc în jurul meu. Deodată, în mijlocul saluturilor, aud rostindu-se în dreapta mea:

— Good morning, sir!

întorc brusc capul, căutându-l cu privirea pe cel care a rostit aceste cuvinte, şi văd o figură având cel mai frumos ton negru, figura unui om grozav de voios, îmbrăcat într-un lung burnus alb şi purtând un turban de stambă – o bucată de merikani – în jurul capului său lânos.

— Cine naiba eşti dumneata? îl întreb.

— Mă numesc Suzi – servitorul doctorului Livingstone – îmi spune dânsul, cu un surâs care-i dezvăluie un îndoit şirag de dinţi sclipitori.

— Doctorul este aci?

— Da, domnule.

— In sat?

— Da, domnule.

— Eşti pe deplin sigur?

— Foarte sigur, în clipa asta m-am despărţit de el.

— Good morning, sir – rosteşte alt glas.

— Încă unul! strig eu.

— Da, domnule.

— Numele dumitale?

— Ciumah.

— Prietenul lui Vuikotani?

— Da, domnule.

— Doctorul se simte bine?

— Nu, domnule.

— Unde a fost, vreme atât de îndelungată?

— In Manyema.

— Suzi, du-te să-1 înştiinţezi pe doctor.

— Da, domnule.

Şi plecă, zburând ca săgeata.

Eram încă la doua sule de paşi de casă; mulţimea ne împiedica să înaintăm.

— Dar cum aţi putut să treceţi? Asta îi mira pe toţi.

Suzi se înapoie curând, tot în goană, rugându-mă să-i spun cum mă cheamă. Doctorul, nevrând să-i dea crezare, îl întrebase numele meu, şi el nu ştiuse ce să-i răspundă.

Dar în timpul alergăturilor lui Suzi, vestea că această caravană, era chiar a unui alb, căpătase consistenţă. Cei mai de vază arabi din sat: Mohamed ben Self, Seid ben Mejid, Mohamed ben Cherib şi alţii se adunaseră în faţa locuinţei lui Livingstone şi acesta li se alăturase pentru a discuta evenimentul.

In timp ce se petreceau acestea, caravana se opri, cu kirangozi în frunte.

— Il văd pe doctor, domnule – îmi spuse Selim.

— Ce bătrân este!

Ce n-aş fi dat să am un mic colţ de deşert la dispoziţie unde, fără a fi văzut, să mă pot lăsa în voia vreunei nebunii: să-mi muşc mâinile, să fac o tumbă, să biciuiesc arborii, în sfârşit, să dau frâu slobod bucuriei care mă înăbuşea! Inima îmi bătea în piept de să se spargă; dar nu lăsam să mi se trădeze pe chip emoţia.

Luând atunci hotărârea care mi se păru cea mai demnă, am dat în lături mulţimea şi, între două şiruri de curioşi, m-am îndreptat către semicercul de arabi, în faţa cărora stătea omul cu barba căruntă.

Pe măsură ce mă apropiam de dânsul, remarcam paloarea şi aerul lui obosit. Avea un pantalon cenuşiu, un veston roşu şi o caschetă albastră, cu un galon de aur, căruia i se ştersese strălucirea. Aş fi vrut să alerg la el; dar prezenţa mulţimii mă făcea laş. Aş fi vrut să-l îmbrăţişez; nu ştiam însă cum voi fi primit.

Am făcut deci ceea ce-mi inspirau laşitatea şi falsul orgoliu; m-am apropiat cu pas hotărât şi, scoţându-mi pălăria, i-am spus:

— Doctorul Livingstone, după câte îmi închipui?

— Da – răspunse dânsul, scoţându-şi cascheta cu un surâs binevoitor.

Ne-am acoperit la loc capetele şi ne-am strâns mâinile.

— Îi mulţumesc lui Dumnezeu – am urmat eu – că mi-a îngăduit să vă întâlnesc.

— Sânt fericit că mă aflu aci – zise dânsul – pentru a vă primi.

M-am întors după aceea spre arabi, care-mi adresau yambo-urile lor şi pe care doctorul mi-i prezentă pe nume, rând pe rând. Apoi, uitând de mulţime, ui-tând de cei care împărtăşiseră primejdiile prin care trecusem, l-am urmat pe Livingstone.

M-a dus pe veranda lui – o simplă prelungire a acoperişului – şi m-a poftit, făcându-mi semn cu mâna, să iau loc pe un scaun, a cărui idee i-o sugerase experienţa lui

cu privire la climatul african: o saltea pusă peste laviţa de pământ care reprezenta divanul, o blană de capră deasupra saltelei şi, drept spătar, altă blană de capră, ţintuită de perete, pentru a feri de contactul cu tencuiala rece. Am încercat să refuz invitaţia; dar el n-a vrut să cedeze şi am fost nevoit să mă supun.

Ne aşezasem amândoi. Arabii se plasară la dreapta noastră. În faţa noastră, peste o mie de localnici se înghesuiau şi comentau acest fapt bizar: întâlnirea la Ujiji a doi oameni albi, dintre care unul sosea din Manyema, adică de la apus, iar celălalt, din Unyanyenbe, deci din răsărit.

Convorbirea începu. Ce cuvinte am rostit? Mărturisesc că habar nu am. Fără nicio îndoială, ne-am pus reciproc diferite întrebări.

— Pe ce drum ai luat-o?

— Unde v-aţi aflat, după ce aţi trimis ultimele dumneavoastră scrisori?

Da, îmi amintesc că aşa a pornit discuţia; n-aş putea preciza însă nici răspunsurile mele, nici ale sale; eram prea absorbit. Mă surprindeam privindu-1 pe acest om, privindu-1 ţintă, studiindu-1 şi învă-ţându-1 pe de rost. Fiecare fir din barba lui căruntă, fiecare zbârcitură, paloarea trăsăturilor sale, înfăţişarea lui obosită, pe care se întipărise o uşoară plictiseală, mă învăţau ceea ce fusesem însetat să cunosc încă din ziua în care mi se spusese să-1 regăsesc. Câte lucruri nu se ascundeau în aceste mute mărturii, cât interes cuprindea lectura chipului său!

In acelaşi timp îl ascultam. Nu-i pot repeta vorbele, eram prea mişcat ca să le stenografiez. Avea atâtea lucruri de

spus, încât începea cu sfârşitul, ui-tând că trebuia să povestească întâmplări petrecute de-a lungul a cinci sau şase ani. Dar relatarea se revărsa, lărgindu-se mereu şi devenea o istorisire minunată.

Arabii se ridicară, înţelegând – cu o delicateţe pentru care le-am fost recunoscător — că simţeam nevoia să fim singuri. L-am trimis pe Bombay să le dea veşti, care, din nefericire, îi atingeau prea îndeaproape. Seid ben Mejid, unul dintr-înşii, era tatăl lui Saud, care se bătuse la Zimbiso şi pe care oamenii lui Mirambo îl uciseseră în ziua următoare,. În pădurile din Vuilyankuru. Toţi aveau interese în Unyanyenbe, toţi aveau acolo prieteni; de bună seamă că erau nerăbdători să afle noutăţile care-i priveau.

Am dat ordine ca oamenii mei să fie aprovizionaţi; pe urmă l-am chemat pe Keif-Halek şi i l-am prezentat doctorului, spunându-i că era unul din soldaţii caravanei sale, rămase la Kuihara – soldat pe care-1 adusesem cu mine pentru ca să-i predea personal în mână depeşele cu care era însărcinat. Era faimosul sac purtând data de 1 noiembrie 1870, şi care îi sosea la trei sute şaizeci şi cinci de zile după ce fusese încredinţat purtătorului. Câtă vreme ar fi rămas încă în Unyanyemba, dacă nu aş fi fost trimis în Africa?

Livingstone deschise sacul, se uită la scrisorile cuprinse în el, luă două care erau de la copiii săi şi chipul i se lumină.

Apoi îmi ceru noutăţi.

— Mai întâi scrisorile dumneavoastră, doctore; trebuie să fiţi nerăbdător să le citiţi.

— A! am aşteptat ani de zile scrisori – zise el – acum am

răbdare, câteva ceasuri în plus nu mai înseamnă nimic. Spune-mi noutăţile generale; ce se întâmplă prin lume?

— Fără îndoială că sânteţi la curent cu anumite fapte; ştiţi, de pildă, că a fost deschis Canalul de Suez şi că acum pe acolo se desfăşoară un tranzit regulat între Europa şi Asia?

— Nu ştiam că a fost terminat. Este o veste mare. Altceva?

Şi iată-mă prefăcut într-un anuar al globului terestru, fără să am nevoie nici de exagerări, nici de umplutură de doi bani rândul; în anii din urmă, lumea a văzut petrecându-se atâtea lucruri şi încă atâtea lucruri surprinzătoare! Drumul de fier al Pacificului, Grant ales preşedinte al Statelor Unite, Egiptul potopit de savanţi, răscoala cretanilor, regina Isabela a Spaniei alungată de pe tron. Danemarca dezmembrată, armata prusiana la Paris, Bismarck la Wilhelmshohe, regina modei fugară, vlăstarul imperial pierzându-şi pe vecie coroana, dinastia Napoleonilor stinsă de Bismarck şi de Moltke, Franţa înfrântă.

Ce avalanşă de fapte, pentru un om care iese din pădurile virgine ale Manyemei! Ascultând această cronică, doctorul se însufleţise.

La scurt răstimp după ce plecaseră, arabii ne trimiseseră darurile lor, sub formă de hrană; Seid ben Mejid, nişte pateuri umplute cu carne, un fel de colţunaşi, Mohamed, un pui preparat cu cari; Moeni, pilaf şi friptură de capră înăbuşită. Cadourile urmau unul după altul, şi, pe măsură ce erau aduse, le atacam cu energie.

Am calităţi digestive de mâna întâi, pe care exerciţiul le

ascuţise simţitor, aşa că nu este de mirare că le foloseam. Livingstone, care se plângea însă că îşi pierduse pofta de mâncare, că nu mai poate digera

decât cel mult o ceaşcă de ceai şi asta din când în când – mânca şi dânsul, mânca la fel ca mine, ca un om înfometat, înzestrat cu un stomac solid şi, dărâmând muntele de pateuri cu carne, repeta în-tr-una:

— Mi-ai redat viaţa! Mi-ai redat viaţa!

— Vai! la naiba, ce uituc sânt! am strigat eu. Selim, du-te iute să cauţi sticla; ştii bine care anume. Să iei cupele de argint.

Selim se întoarse îndată cu o sticlă de Sillery, pe care o adusesem pentru această împrejurare; pre-cauţiune care adesea îmi păruse de prisos. Am umplut vârf paharul lui Livingstone şi am turnat într-al meu puţin din vinul înveselitor.

— În sănătatea dumneavoastră, doctore!

— În sănătatea dumneavoastră, domnule Stanley! Şi şampania păstrată ca o comoară pentru această fericită întâlnire a fost băută, însoţită de urările cele mai cordiale, cele mai sincere.

Vorbeam, vorbeam într-una, bucatele nu încetau să sosească; toată după-amiaza fu la fel, şi de fiecare dată atacul începea din nou.

Halimah, menajera doctorului, nu-şi mai venea în fire. Din clipă-n clipă, îşi scotea capul din bucătărie pentru a se încredinţa de acest fapt, că se aflau cu adevărat doi oameni albi acolo sub verandă, unde de obicei nu vedea decât unul singur – unul care nu înghiţea nicio îmbucătură. Era oare cu

putinţă? Ea, care se temuse că stăpânul său nu va aprecia niciodată talentele ei culinare, neavând această posibilitate! Şi iată-1 că acum mânca, mânca şi iar mânca! Incântarea bucătăresei aproape că se transforma într-un delir.

Auzeam cum îi meliţa limba cu toată repeziciunea, cum i se rostogoleşte în gură, ca să transmită mulţimii faptul de necrezut care o uluia.

Bună şi devotată'fiinţă! în timp ce dânsa îşi revărsa beţia de entuziasm, doctorul îmi povestea serviciile loiale pe care i le adusese; nelinişstea cumplită care o cuprinsese cind aflase că sosea caravana unui alb; cum venise să-l caute, copleşindu-1 cu întrebări, părăsindu-1 pentru a se asigura de acest fapt, şi ce desperare o apucase din pricina cămării sale sărace, ce strădanie îşi dăduse pentru a crea măcar umbra unui ospăţ, salvând aparenţa.

Ajunsesem într-un hal de totală îmbuibare şi Livingstone sfârşi prin a recunoaşte că mâncase de ajuns. Am continuat să vorbim de unele şi de altele; în primul rând, despre dezamăgirea ce-o încercase când, sosind la Ujiji, se văzuse lipsit de mijloace. Din stocul de mărfuri pe care îl trimitea consulul nu primise nici măcar un doti. Pe lângă aceasta, o dizenterie foarte gravă îl adusese într-un hal de plâns şi de trei săptămâni, de când se afla acolo, abia dacă simţea vreo ameliorare. Totuşi mâncase bine şi se şi socotea mai în puteri.

La fel cu toate celelalte, şi această zi fericită sfâr? prin a apune. Urmându-ne conversaţia, priveam cu umbra năpădeşte palmierii, se târăşte pe coast munţilor ce-i

trecusem în dimineaţa aceea şi care topeau repede în zare.

Plini de recunoştinţă faţă de cel care împarte o. Fericire, ascultam şopotitul valurilor şi toate zgo, tele serii.

Trecură ceasuri, ne aflam tot acolo, cu mintea pânită de evenimentele zilei. Deodată, mi-am am de depeşele primite, pe care încă nu le citise.

— Doctore – i-am spus – şi scrisorile dumr voastră? Nu vă mai reţin!

— Da – răspunse dânsul – le voi citi. E târz. Noapte bună şi Dumnezeu să te copleşească cu bine-cuvântările sale.

— Noapte bună, doctore; îngăduiţi-mi să sper că veştile pe care le veţi afla vor fi pe placul dumneavoastră.

Şi acum, cititorule, după ce ştii cum l-am regăsit pe Livingstone, îţi urez şi ţie noapte bună.